
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
Gazi
1926

SINIF ÖĞRETMENLERİNİN MİLLÎ DEĞER ÖĞRETİMİNE YÖNELİK TUTUMLARININ BELİRLENMESİ

Harun Günel

YÜKSEK LİSANS TEZİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI

GAZİ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

AĞUSTOS, 2021

TELİF HAKKI VE TEZ FOTOKOPİ İZİN FORMU

Bu tezin tüm hakları sakları saklıdır. Kaynak göstermek koşuluyla tezin teslim tarihinden itibaren tezden fotokopi çekilebilir.

YAZARIN

Adı : Harun

Soyadı : Günel

Bölümü : Eğitimin Sosyal ve Tarihi Temelleri Bilim Dalı

İmza :

Teslim Tarihi :

TEZİN

Türkçe Adı: Sınıf Öğretmenlerinin Millî Değer Öğretimine Yönelik Tutumlarının İncelenmesi

İngilizce Adı: Determination of Primary School Teachers' Attitudes Towards Teaching of National Value

ETİK İLKELERE UYGUNLUK BEYANI

Tez yazma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyduğumu, yararlandığım tüm kaynakları kaynak gösterme ilkelerine uygun olarak kaynakçada belirttiğimi ve bu bölümler dışındaki tüm ifadelerin şahsıma ait olduğunu beyan ederim.

Yazar Adı Soyadı: Harun GÜNEL
İmza:

JÜRİ ONAY SAYFASI

Harun GÜNEL tarafından hazırlanan "SINIF ÖĞRETMENLERİNİN MİLLÎ DEĞER ÖĞRETİMİNE YÖNELİK TUTUMLARININ BELİRLENMESİ" adlı tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından OY BİRLİĞİ / OY ÇOKLUĞU ile Gazi Üniversitesi Eğitimin Sosyal Tarihi Temelleri Bilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Danışman: Prof. Dr. Şaban Çetin
Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, Gazi Üniversitesi ……

Başkan: Prof. Dr. Şaban ÇETİN
Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, Gazi Üniversitesi ……

Üye: Doç. Dr. Aslıhan Selcen BİNGÖL
Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, Gazi Üniversitesi ……

Üye: Dr. Öğr. Üyesi Engin DEMİR
Çocuk Bakımı ve Gençlik Hizmetleri Bölümü, Bandırma Onyedi Eylül Üniversitesi …….

Tez Savunma Tarihi: 02.08.2021

Bu tezin Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Anabilim Dalında Yüksek Lisans Tezi olması için şartları yerine getirdiğini onaylıyorum.

Prof. Dr. Yücel GELİŞLİ
Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürü ……

Aileme ve sevdiklerime…

TEŞEKKÜR

Tez çalışmalarımda ve ders döneminden itibaren diğer konularda bana desteğini ve yardımını esirgemeyen, zor zamanlarımda rehberlik eden, tezimin yazım aşamasında ve araştırma sürecinde daima yanımda olan başta danışmanım Prof. Dr. Şaban ÇETİN' e ve diğer tüm akademisyen hocalarıma, çalışmalarımda bana destek olan öğretmen arkadaşlarım ve yakınlarıma, Gazi Üniversitesinin ve Eğitim Bilimleri Enstitüsünün tüm personeline gönülden teşekkürü bir borç bilirim.

Uzun ve yorucu geçen yüksek lisans tez yazımında ve tamamlanmasında beni destekleyen, aileme sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Son olarak bu naçiz çalışmamı millî, manevî ve mukaddes değerlerimiz uğruna canını feda eden aziz şehitlerimize, gazilik onurunu elde etmiş nice yiğitlerimize ve onların gururlu ailelerine armağan ediyorum.

Harun Günel

Ağustos, 2021

SINIF ÖĞRETMENLERİNİN MİLLÎ DEĞER ÖĞRETİMİNE YÖNELİK TUTUMLARININ BELİRLENMESİ

(Yüksek Lisans Tezi)

Harun Günel

GAZİ ÜNİVERSİTESİ

EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

Ağustos, 2021

ÖZ

Bu araştırma, sınıf öğretmenlerinin millî değer öğretimine yönelik tutumlarının cinsiyet, kıdem, eğitim durumu, medeni durum vd. değişkenlerine göre incelemeyi amaçlamaktadır. Araştırmada tarama modeli kullanılmıştır. Araştırmanın çalışma evreni 2017-2018 eğitim öğretim yılı bahar döneminde Ankara ilinin sekiz merkez ilçesinde ilkokullarda görevli sınıf öğretmenleri oluşturmuştur. Araştırmada dört yüz doksan dört sınıf öğretmeni ile yüz yüze görüşme yapılmıştır. Araştırmada Millî Değerlerin Öğretimine Yönelik Tutum Ölçeği kullanılmıştır. Araştırma sonucunda öğretmenlerin genel olarak millî değerlerin öğretimine yönelik olumlu bir tutuma sahip olduğu ortaya çıkmıştır. Sınıf öğretmenlerinin millî değer öğretimine yönelik tutumlarında cinsiyet, kıdem, eğitim durumu, medeni durum, çekirdek veya geniş ailede yaşama, değer eğitimine ilişkin herhangi bir hizmet içi kursa katılma/eğitim alma değişkenlerinde anlamlı bir farklılık tespit edilmemiş; öğretmenlerin değer eğitimine ilişkin kitap, dergi, makale vb. okumaları millî değerlerin öğretimini değerli bulma düzeyini etkilemiştir. Herhangi bir yayın okuyan öğretmenlerin okumayanlara oranla daha yüksek tutuma sahip olduğu sonucunu belirlenmiştir. Derslerde değer eğitime yönelik çalışma yapıp yapmama değişkeninde öğretmenlerin tutumlarında farklılık olmadığı ancak; okulda değer eğitimine yönelik ortak bir çalışma yapan öğretmenlerin değerlerin öğretimine yönelik tutumunun ortak çalışma yapmayan öğretmenlere göre daha olumlu olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Millî değer öğretimini önemli bulup bulmama değişkeninde ise millî değer öğretimini önemli bulan öğretmenlerin millî değerlerin öğretimine yönelik tutumu, millî değer öğretimini önemli bulmayan öğretmenlere göre daha olumlu olduğunu söylemek mümkündür.

Anahtar kelimeler : Millî Değer, İlkokul Sınıf Öğretmeni, Değer Öğretimi
Sayfa Adedi : 134
Danışman : Prof. Dr. Şaban ÇETİN

DETERMINATION OF PRIMARY SCHOOL TEACHERS' ATTITUDES TOWARDS TEACHING OF NATIONAL VALUE

(Master's Thesis)

Harun Günel

GAZİ UNIVERSITY

INSTITUTE OF EDUCATIONAL SCIENCES

August, 2021

ABSTRACT

This research aims to examine primary school teachers' attitudes towards teaching national values such as gender, seniority, educational status, marital status, etc. aims to analyze it according to its variables. Screening model was used in the research. The study population of the study consisted of primary school teachers's working in primary schools in eight central districts of Ankara in the spring semester of the 2017-2018 academic year. In the research, face-to-face interviews were conducted with four hundred ninety-four classroom teachers. In the research, Attitude Scale towards Teaching National Values was used. As a result of the research, it was revealed that teachers generally have a positive attitude towards teaching national values. There was no significant difference in the attitudes of primary school teachers's towards teaching national values in terms of gender, seniority, educational status, marital status, living in the nuclear or extended family, participating in any in-service course / receiving education related to value education; books, magazines, articles etc. on the value education of teachers. readings showed the result that the level of valuing teaching of national values is higher than those who do not read. There is no difference in the attitudes of the teachers in the variable of whether or not to study value education in courses; It was concluded that the teachers' attitudes towards the teaching of values were more positive than the teachers who did not collaborate. It is possible to say that in the variable of whether national value education is important or not, the attitude of teachers who consider national value education important is more positive than teachers who do not find national value teaching important.

Key Words : National Value, Primary School Teacher, Value Teaching
Page Number : 134
Supervisor : Prof. Dr. Şaban ÇETİN

İÇİNDEKİLER

TELİF HAKKI VE TEZ FOTOKOPİ İZİN FORMU i

ETİK İLKELERE UYGUNLUK BEYANI ii

JÜRİ ONAY SAYFASI iii

TEŞEKKÜR v

ÖZ vi

ABSTRACT viii

İÇİNDEKİLER x

TABLOLAR LİSTESİ xiv

ŞEKİLLER LİSTESİ xvi

SİMGELER VE KISALTMALAR LİSTESİ xvii

BÖLÜM I 1

GİRİŞ 1

1.1. Problem Durumu 1

1.2. Araştırmanın Amacı 4

1.3. Araştırmanın Önemi 4

1.4. Varsayımlar 6

1.5. Sınırlılıklar 6

1.6. Tanımlar 6

BÖLÜM II 8

KAVRAMSAL ÇERÇEVE 8

2.1. Eğitim ve Öğretime Dair 8

2.2. Değer ve Değer Eğitimi Tanımlaması 10

2.3. Değerlerin Oluşumu ve Kaynağı 15

2.4. Değerlerin İşlevi, Amacı, Önemi 16

2.5. Değerlerin Sınıflandırılması 19

2.6. Değer ve Öğretim İlişkisi 21

2.7. Değerlerin Diğer Bilimlerle İlişkisi 23

2.7.1. Psikoloji ve Değer İlişkisi 24

2.7.2. Felsefe ve Değer İlişkisi 25

2.7.3. Sosyoloji ve Değer İlişkisi 26

2.8. Değer Kazandırmada Dikkat Edilmesi Gereken Hususlar 29

2.9. Değer Öğretiminin Verildiği Yerler 30

2.9.1. Ailede Değer 31

2.9.2. Çevrede Değer 37

2.9.3. Okulda Değer 40

2.9.4. Medyada Değer 45

2.10. Değer- Kültür İlişkisi 47

2.11. Değer ve Küreselleşme 51

2.12. Millî Değer 56

2.13. Millî Eğitim Şûralarında Değerler Eğitimi 70

BÖLÜM III 80

İLGİLİ ARAŞTIRMALAR 80

BÖLÜM IV 91

YÖNTEM 91

4.1. Araştırmanın Modeli 91

4.2. Evren ve Örneklem 91

4.3. Verilerin Toplanması ve Analizi 92

4.3.1. Verilerin Analizi 92

BÖLÜM V 93

BULGULAR VE YORUM 93

5.1. Sınıf Öğretmenlerinin Millî Değer Öğretimine Yönelik Tutumları 93

5.2. Sınıf Öğretmenlerinin Millî Değerlerin Öğretimine Yönelik Tutum Puanlarının Cinsiyete Göre Dağılımı 95

5.3. Sınıf Öğretmenlerinin Millî Değerlerin Öğretimine Yönelik Tutum Puanlarının Kıdeme Göre Dağılımı 96

5.4. Sınıf Öğretmenlerinin Millî Değerlerin Öğretimine Yönelik Tutum Puanlarının Eğitim Düzeyine Göre Dağılımı 98

5.5. Sınıf Öğretmenlerinin Millî Değerlerin Öğretimine Yönelik Tutum Puanlarının Medeni Duruma Göre Dağılımı 98

5.6. Sınıf Öğretmenlerinin Millî Değerlerin Öğretimine Yönelik Tutum Puanlarının Yaşadıkları Aile Türüne Göre Dağılımı 100

5.7. Sınıf Öğretmenlerinin Millî Değerlerin Öğretimine Yönelik Tutum Puanlarının Değer Eğitimiyle İlgili Herhangi Bir Hizmet İçi Kursa Katılma/Eğitim Alma Durumuna Göre Dağılımı 101

5.8. Sınıf Öğretmenlerinin Millî Değerlerin Öğretimine Yönelik Tutum Puanlarının Değer Eğitimiyle İlgili Kitap, Dergi ve Makale Gibi Basılı Yayınlar Okuyup Okumama Durumuna Göre Dağılımı 102

5.9. Sınıf Öğretmenlerinin Millî Değerlerin Öğretimine Yönelik Tutum Puanlarının Derslerde Değer Eğitimine Yönelik Çalışma Yapılıp Yapılmama Durumuna Göre Dağılımı 103

5.10. Sınıf Öğretmenlerinin Millî Değerlerin Öğretimine Yönelik Tutum Puanlarının Okulda Değer Eğitimine Yönelik Ortak Bir Çalışma Yapılıp Yapılmama Durumuna Göre Dağılımı 104

5.11. Sınıf Öğretmenlerinin Millî Değerlerin Öğretimine Yönelik Tutum Puanlarının Millî Değer Öğretimini Önemli Bulup Bulmama Durumuna Göre Dağılmı..... 106

BÖLÜM VI 108

SONUÇ VE ÖNERİLER 108

6.1. Sonuçlar 108

6.2. Öneriler 114

KAYNAKLAR 116

EKLER 130

EK-1. Araştırma İzni 131

EK-2. Araştırma Soruları 132

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1. *Öğretmenlerin Millî Değerlerin Öğretimine Yönelik Tutumlarına İlişkin Betimsel İstatistikler* 91

Tablo 2. *Kadın ve Erkek Öğretmenlerin Millî Değerlerin Öğretimine Yönelik Tutum Ölçeği Puanlarına İlişkin Betimsel İstatistikler* 93

Tablo 3. *Millî Değerlerin Öğretimine Yönelik Tutumun Öğretmen Cinsiyetine Göre Karşılaştırılmasına İlişkin Mann Whitney U-Testi Sonuçları* 94

Tablo 4. *Farklı Kıdemdeki Öğretmenlerin Millî Değerlerin Öğretimine Yönelik Tutum Ölçeği Puanlarına Ait Betimsel İstatistikler* 95

Tablo 5. *Millî Değerlerin Öğretimine Yönelik Tutumun Öğretmen Kıdemine Göre Karşılaştırılmasına İlişkin Kruskal Wallis H-Testi Sonuçları* 96

Tablo 6. *Farklı Eğitim Düzeyindeki Öğretmenlerin Millî Değerlerin Öğretimine Yönelik Tutum Ölçeği Puanlarına Ait Betimsel İstatistikler* 97

Tablo 7. *Millî Değerlerin Öğretimine Yönelik Tutumun Öğretmenlerin Eğitim Düzeyine Göre Karşılaştırılmasına İlişkin Kruskal Wallis H-Testi Sonuçları* 97

Tablo 8. *Bekâr ve Evli Öğretmenlerin Millî Değerlerin Öğretimine Yönelik Tutum Ölçeği Puanlarına Ait Betimsel İstatistikler* 99

Tablo 9. *Millî Değerlerin Öğretimine Yönelik Tutumun Öğretmenlerin Medeni Durumuna Göre Karşılaştırılmasına İlişkin Mann Whitney U -Testi Sonuçları* 100

Tablo 10. *Farklı Aile Türüne Sahip Öğretmenlerin Millî Değerlerin Öğretimine Yönelik Tutum Ölçeği Puanlarına Ait Betimsel İstatistikler* 101

Tablo 11. *Millî Değerlerin Öğretimine Yönelik Tutumun Öğretmenlerin Aile Türüne Göre Karşılaştırılmasına İlişkin Mann Whitney U -Testi Sonuçları* 101

Tablo 12. *Değer Eğitimiyle İlgili Herhangi Bir Eğitim Alan ve Almayan Öğretmenlerin Millî Değerlerin Öğretimine Yönelik Tutum Ölçeği Puanlarına Ait Betimsel İstatistikler* 102

Tablo 13. *Millî Değerlerin Öğretimine Yönelik Tutumun Değer Eğitimiyle İlgili Herhangi Bir Eğitim Alma Durumuna Göre Karşılaştırılmasına İlişkin Mann Whitney U -Testi Sonuçları* 102

Tablo 14. *Değer Eğitimiyle İlgili Basılı Yayın Okuyan ve Okumayan Öğretmenlerin Millî Değerlerin Öğretimine Yönelik Tutum Ölçeği Puanlarına Ait Betimsel İstatistikler* 102

Tablo 15. *Millî Değerlerin Öğretimine Yönelik Tutumun Değer Eğitimiyle İlgili Herhangi Bir Basılı Yayın Okuma Durumuna Göre Karşılaştırılmasına İlişkin Mann Whitney U -Testi Sonuçları* 102

Tablo 16. *Derslerde Değer Eğitimine Yönelik Çalışma Yapan ve Yapmayan Öğretmenlerin Millî Değerlerin Öğretimine Yönelik Tutum Ölçeği Puanlarına Ait Betimsel İstatistikler* .103

Tablo 17. *Millî Değerlerin Öğretimine Yönelik Tutumun Derslerde Değer Eğitimiyle İlgili Çalışma Yapma Durumuna Göre Karşılaştırılmasına İlişkin Mann Whitney U -Testi Sonuçları* 104

Tablo 18. *Çalıştığı Okulda Değer Eğitimine Yönelik Ortak Bir Çalışma Yapılan ve Yapılmayan Öğretmenlerin Millî Değerlerin Öğretimine Yönelik Tutum Ölçeği Puanlarına Ait Betimsel İstatistikler* 105

Tablo 19. *Çalıştığı Okulda Değer Eğitimine Yönelik Ortak Bir Çalışma Yapılan ve Yapılmayan Öğretmenlerin Millî Değerlerin Öğretimine Yönelik Tutum Açısından Karşılaştırılmasına İlişkin Mann Whitney U -Testi Sonuçları* 105

Tablo 20. *Millî Değer Öğretimini Önemli Bulan ve Bulmayan Öğretmenlerin Millî Değerlerin Öğretimine Yönelik Tutum Ölçeği Puanlarına Ait Betimsel İstatistikler*.....106

Tablo 21. *Millî Değer Öğretimini Önemli Bulan ve Bulmayan Öğretmenlerin Millî Değerlerin Öğretimine Yönelik Tutum Açısından Karşılaştırılmasına İlişkin Mann Whitney U -Testi Sonuçları* 106

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. Millî değerlerin öğretimine yönelik tutum ölçeği puanlarının dağılımı 92

Şekil 2. Millî değerlerin öğretimini önemseme alt boyutu puanlarının dağılımı 92

Şekil 3. Millî değerlerin öğretimini değerli bulma alt boyutu puanlarının dağılımı 93

SİMGELER VE KISALTMALAR LİSTESİ

Akt.	Aktaran
MDÖTÖ	Millî Değerlerin Öğretimine Yönelik Tutum Ölçeği
MEB	Millî Eğitim Bakanlığı
RTÜK	Radyo ve Televizyon Üst Kurulu
STK	Sivil Toplum Kuruluşları
TDK	Türk Dil Kurumu
TRT	Türkiye Radyo Televizyon Kurumu
vb.	ve benzeri
YÖK	Yükseköğretim Kurulu

BÖLÜM I

GİRİŞ

1.1. Problem Durumu

Günümüzde eğitimin kalitesi ve niteliği ile ilgili tartışmalar devam ederken bir yandan da eğitimin içeriğine dair güncellemeler yapılmaktadır. Eğitimin amacının sadece bireyi akademik yönden başarılı kılmak olmaması gerektiği de ifade edilmektedir. Amaçlarından sapmış eğitimin ve bilginin yanlış kullanılmasının faturasının toplum için yıkıcı sonuçlar doğuracağı da bilinmektedir. Kişinin eğitim alması demek yalnızca temel bilgileri alması demek değil bunların yanında toplumca benimsenen değerleri de kazanması demektir (Millî Eğitim Bakanlığı, 2018, s. 4). Bu açıdan eğitim denilince sorumluluk yalnızca okul ve öğretmenlere yüklenmemelidir. Topluma kazandırılacak her bireyin sağlıklı, değerleri benimseyen bir kişi olması isteniyor ve bekleniyorsa anne babalara önemli görevler düşmektedir. Eğitimin temellerinin ailede atıldığı bilgisinden yola çıkılırsa çocukların hal, hareket ve sorumluluklarının neredeyse tamamının ailede olduğu söylenebilir. Okula başlamadan önce kök değerler olarak bilinen sevgi, saygı, hoşgörü, merhamet gibi temel bazı değerleri öğrenemeyen çocuğun okulda ve çevrede farklı sorunlarla karşı karşıya kalması da kaçınılmaz olacaktır (MEB, 2018, s. 4).

Eğitim hayat boyu devam eder, insan yaşadıkça eğitim de onunla beraber varlığını ve devamlılığını sürdürür. Eğitim ve yaşam birbirinin tamamlayıcısıdır. Eğitim, yaşamı anlamlı hale getirir, güzelleştirir. Eğitimin amaçlarından biri de hayatı daha yararlı kılmaktır. En iyi ve amaca hizmet eden eğitim, bireyde yaratıcılık geliştiren eğitimdir. Birey eğer soru sorar, sorgulayar, merak eder, araştırır, ne için öğrendiğini tartışır ise eğitim amacına varmış olur. Bu doğrultuda eğitim için doğru soruları sırayla sorabilme sanatı tanımı da yapılabilir (Yörükoğlu, 2007, s.120-121).

Eğitimde hedeflerden birisi de toplumun geçmişten aldığı kültürel miras ve birikimi kendisinden sonra gelen bireylere aktarmaktır. Eğitim, bireyi devletin istediği şekilde biçimlendirmeyi amaç edinir. İyi vatandaş, iyi insan, adil, doğru ve güvenilir yurttaş yetiştirmeyi planlar. Eğitim hem kişinin kendisine hem de topluma ve devlete karşı sorumluluğu olduğunu hedeflemelidir. Karakterli ve erdemli yurttaş olmanın yolu iyi ve doğru eğitimden geçer. Eğitimi verecek kişilerden de bu özellikleri taşıması beklenir (MEB, 2018, s. 8).

Eğitim okul öncesinde ailede başlamaktadır. Çocuk okul çağından önce büyüdüğü, korunduğu, sevildiği, bilgi ve beceri kazandığı, kişiliğinin temellerinin meydana geldiği, olumlu veya olumsuz davranışları gözlemlediği aile ortamında bazı değer kavramlarını da edinerek okula gelir. Okul ortamında programlı, planlı ve amaçlı çalışmalar çocuğun toplumun hedeflediği birey olmasına kaynak teşkil eder. Çocuk aile dışında okulda farklı kişilerle iletişim kurar, kendisi ile diğer bireyler arasında farklılıkları gözlemler, kişiliğini geliştirme ve değiştirme fırsatı elde eder. Okul, çocuğun kişilik gelişimini ve değişimini destekleyen en önemli kurumdur (Gökce, 2021, s. 1).

Modern anlayışla beraber kurulan devletlerde eğitim, hükümetlerin asli görevlerinden birisidir. Devletler toplumun eğitim ihtiyacını giderecek kurumlar oluşturarak buralarda personeller yetiştirmiş ayrıca iyi vatandaş, iyi insan, çağın beklentilerini karşılayacak ve devleti ayakta tutacak işgücünü yetiştirmeyi ilke edinmiştir. Devlet, okullara hem toplumsal hem de bireysel görevler yüklemektedir. Okulun toplumsal görevi öğrencilere yaşadıkları toplumun kültürünü, değerlerini öğretmek, onların sosyalleşmesine katkıda bulunmak ve toplumun devamlılığını sağlamaktır. Öğrencinin çağın ihtiyaç ve şartlarına göre her türlü bilgi, beceri ve teknik kapasite ile donanması ise okuldan beklenen bireysel görevler arasındadır (Akbaş, 2004, s. 27).

Değerler ile ilgili açık hedeflerin son birkaç yıl öncesine kadar öğretim programlarında yer almadığı bilinmektedir. Genel itibariyle öğrenciler olumlu veya olumsuz pek çok davranışı, değeri okulda gözlemleme fırsatına sahiptir. Değerler, tıpkı duygu, tutum ve tavırlarda olduğu üzere neticesinde kazanılır, insan davranışlarına yön verecek niteliğe sahiptir (Akbaş, 2004, s. 32).

Son yüzyılda özellikle bilim, teknik ve yeniliklerin baş döndürücü bir hızda insanlığın karşısına çıkması pek çok değişim ve dönüşümü de beraberinde getirmiştir. İnsanlık o yüzyıla değin yaşadığı gelişmelerin toplamından daha fazlasını son yüzyılda yaşamış ve bu gelişmeler beraberinde "küreselleşme" kavramını doğurmuştur. Küreselleşme devletler ve

toplumlarda olumsuz sonuçlar doğurmuş, buna bağlı olarak da toplumların genetiği bozulmuş adeta yeni toplumlar meydana gelmiştir. Toplumlardaki pek çok değer etkisini hızla kaybetmiş, değerler önemsizleştirimiş, küçümsenmiş veya "yeni değerler" anlayışında ötelenmiştir. Kültürlerin, farklılıkların ortadan kaldırıldığı tek bir dünya düzeni ve herkesin birbirine benzediği bir anlayışı benimseyen küresel düzen millî kültür ve değerlerin en büyük tehdidi olarak görülmelidir.

Günümüzde değerler konusunda tüm dünyada olduğu gibi ülkemizde de ciddi aşınmalar ve yozlaşmalar gözlenmektedir. Değerlerden uzaklaşma, değerlerin önemini kaybetmesi vb. gelişmeler toplumları gelecek adına endişelendirecek boyutlara varmaktadır. Gün geçtikçe insanlığın bu olumsuz tabloya çözüm arama çabaları değer öğretimi ve çalışmalarını daha da önemli kılmaktadır. Dini, millî, manevi vb. değerlerin kimi toplumlarda neredeyse yok olacak derecede etkisini yitirmesi insanlığı arayışlara yöneltmektedir. Milletleri bir arada tutan, varlıklarını devam ettirebilen, gelecek kuşaklara sağlam miras vasfındaki değerlerin başında millî değerler gelmektedir. Türk milletinin varlığını devam ettiren, köklü geçmişinden beslenen millî değerler, eğitim sistemi içerisinde öğrencilere mutlaka kazandırılması gereken değerlerdendir. Kültürünü, geçmişini, değerlerini terk etmiş, unutmuş milletlerin tarih sahnesinden de silindiği bilinmektedir. Bu sebeple millî birlik, beraberlik ve milletin devamlılığının yolu millî değerlerin öğretiminden geçmektedir (Bayrak, 2008, s. 4).

Bahsi geçen düşüncelerden hareketle bu araştırmada sınıf öğretmenlerinin millî değer öğretimine yönelik tutumlarının ortaya konulması amaçlanmıştır. Millî değer öğretimi konusunda özellikle öğrenmenin aile sonrasında okulda temellerinin ilk atıldığı yer ve kademe olan ilkokul düzeyinde sınıf öğretmenlerinin rol ve sorumluluklarının fazla olduğu düşünülürse araştırma alanyazına önemli katkılar sunacaktır. Ayrıca ilkokul düzeyinde sınıf öğretmenleri tarafından millî değer öğretiminin yapılması, tutumların araştırılması ve konuya ilişkin farkındalığın oluşturulmasının diğer öğretim kademelerinde de konunun araştırılmasına zemin oluşturacağı düşünülmektedir.

Peki, eğitim ve öğretim ne zaman, nerede başlar? Eğitim ve öğretimde ailenin önemi nedir? Toplumsal hayatın düzeninde ve devamlılığında değerlerin rolü nedir? Millî değer öğretiminde sınıf öğretmenlerinin tutumları nasıldır? Bu ve benzer soruların devamına ilişkin cevap niteliğinde aşağıda kısaca değerlendirme yapılmaktadır.

1.2. Araştırmanın Amacı

Bu çalışmanın amacı değer öğretimi kapsamında sınıf öğretmenlerinin millî değer öğretimine yönelik tutumlarını belirlemektir.

Bu genel amaç doğrultusunda aşağıdaki araştırma sorularına cevap aranacaktır:

1. Sınıf öğretmenlerinin Millî değer öğretimine yönelik tutumları nasıldır?
2. Sınıf öğretmenlerinin Millî değer öğretimine yönelik tutumları;
   a. Cinsiyet,
   b. Kıdem,
   c. Eğitim durumu (lisans/yüksek lisans/doktora),
   ç. Medeni durum,
   d. Çekirdek veya geniş ailede yaşama durumu,
   e. Değer eğitimiyle ilgili herhangi bir hizmet içi kursa katılma/eğitim alma durumu,
   f. Değer eğitimi ile ilgili kitap, dergi, makale vb. okuyup okumama durumu,
   g. Derslerde değer eğitimine yönelik çalışma yapılıp yapılmama durumu,
   ğ. Okulda değer eğitimine yönelik ortak bir çalışma yapılıp yapılmama durumu,
   h. Millî değer öğretimini önemli bulup bulmamalarına göre farklılık göstermekte midir?

1.3. Araştırmanın Önemi

Değer öğretiminde hedef, bireye kazandırılmak istenen davranışın örtük program aracılılığı ile kazandırılmasıdır. Özellikle milliyetçiliğin yükselişe geçtiği ve millî akımların millî devletleri oluşturduğu 19. yüzyıl sonlarından itibaren eğitimde millî değerler ön planda yer almış, hükümetlerin eğitim politikalarının içerisinde daima ilk sıralarda kendine yer edinmiştir. Ülkemiz eğitim sisteminin de bireylere kazandırmak istediği temel değerlerden biri millî değerlerdir. Vatan sevgisi, bayrak sevgisi, İstiklal Marşı'na saygı gibi konular eğitim programlarında yer almaktadır (MEB, 2018, s. 8). Ancak sorulması gereken sorular bu millî değerler sınıf ortamında öğretmenler tarafından nasıl algılanmaktadır ve öğretim hangi düzeyde yapılmaktadır? Öğretmenlerin millî değerler konusundaki tutumları nelerdir ve davranışlarına yansımaları var mıdır?

Alan yazın taraması yapıldığında "Değer Eğitimi" veya "Değer Öğretimi" içerikli çalışmaların dışında "Millî Değer" kavramının ele alındığı çalışmalara rastlanmıştır. Son birkaç yıldır ilkokul düzeyinde değer eğitimi ile ilgili yapılan çalışmalarda Albayrak (2019), destanlarla değer eğitimi uygulamalarının etkililiğini ortaya çıkarmak istemiş; Bal (2019) Hayat Bilgisi dersi değer eğitiminde örnek olay yöntemi-eylem araştırması yapmıştır. Tekin (2019), ilkokul 4. sınıflarda etkinlik temelli değer eğitimi ile sorumluluk değerini kazandırmayı amaçlayan bir çalışma yapmıştır. Tok (2019), sınıf öğretmenlerinin fen bilimleri dersinde değer eğitimine yönelik görüşlerini durum çalışması ile ele almıştır. Akgül (2020) ise ilkokul öğrencileri için değer bilinçlendirme yaklaşımına dayanan bir değer eğitimi uygulaması çalışması ile alanyazına katkı sunmuştur. Değer öğretimine ilişkin yapılan çalışmalarda Gülmüş (2015), ilkokul 4. sınıf Sosyal Bilgiler dersinde tarih konularında değer öğretimnde sınıf öğetmenlerinin görüşlerini incelemiş; Başeğmez (2017), sınıf öğretmeni adayları ile değer öğretimine ilişkin çalışma yapmıştır. Karadağ Çaydaşi (2019), sınıf öğretmenlerinin hem değer öğretimine ilişkin görüşlerini hem de öğretim programlarına bağlılıklarını araştırmıştır. Öz (2019), sınıf öğretmeni adaylarının empatik eğilim düzeyleri ile değer öğretimi özyeterlik algıları arasında bir araştırma yapmıştır. Gökce (2021) ise yaptığı çalışmada Hayat Bilgisi ders kitaplarını değer öğretimi yaklaşımları açısından ele almıştır. "Millî Değer Öğretimi"ni dersler veya ders kitapları, öğretmenlerin becerileri ve tutumları ile ilişkilendiren çalışmalar da alan yazında yer almaktadır. Bu bağlamda Özsarı (1996), araştırmasında Mehmet Emin Yurdakul'un şiir anlayışı ve şiirlerinde millî değerleri ele almış; Özkartal (2009), ilköğretim sanat etkinlikleri dersi kapsamında Dede Korkut Destanı'nın millî değerlerin kazandırılmasındaki etkisine değinmiş; Bozok (2010), ilköğretim 8. sınıf görsel sanatlar dersinde millî değerlerin kazanılmasında millî bayramların etkilerini araştırmıştır. Yılmaz (2018), millî değerler ile ilgili çalışmasını TRT Çocuk Dergisi'nin belirli sayılarını inceleyerek tamamlamıştır. Geçgel (2019) ise yapmış olduğu araştırmasında sosyal bilgiler öğretmen adaylarının aktif yurttaşlık öz yeterlikleri ve millî değerlerin öğretimine yönelik tutumları arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Ancak sınıf öğretmenlerinin konuya ilişkin tutumlarını farklı değişkenlere göre inceleyen herhangi bir çalışmaya rastlanılmamıştır. Değerlerin aktarılmasında erken yaşta öğretimin önemi göz önünde bulundurulduğunda bu çalışmanın alana katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Millî değer konusuna ilişkin literatür taraması yapıldığında yüksek lisans veya doktora tezine çok fazla rastlanılmamıştır. Geniş anlamda millî değerlerin öğretimine yönelik sınıf öğretmenleri ve ilkokul düzeyinde araştırma olarak ilk olma özelliğini taşımaktadır. Değerlere

ve değerler eğitimine ilişkin yurt içinde pek çok çalışma olmasına karşın millî değerlerimizin araştırmacılar ve eğitimciler tarafından çok az çalışılmış olması çalışmayı önemli kılmaktadır. Sınıf öğretmenlerinin değer eğitimine yönelik tutumlarının farklı değişkenler açısından incelenmesine yönelik çalışmalar yapılmışsa da bu çalışmalar özele indirgendiğinde millî değer üzerindeki çalışmamızdan farklılıklar arz etmektedir. Millî değerlerin hak ettiği ve gerekli ilgiyi görmemesi, bu konuya ilişkin hassasiyet ve duyarlılıkların eğitim camiası tarafından göz ardı edilmesi çalışmanın önemini bir kez daha artırmaktadır.

1.4. Varsayımlar

Araştırmada sınıf öğretmenlerinin değer kavramını, değer öğretimini ve millî değerlere ilişkin temel bilgileri bildiği ve soruları içtenlikle cevaplandırdıkları varsayılmaktadır.

1.5. Sınırlılıklar

Araştırma, 2017-2018 eğitim öğretim yılı bahar döneminde Ankara ilinin sekiz merkez ilçesinde ilkokullarda görevli sınıf öğretmenleriyle ve öğretmenlerin millî değer öğretimine yönelik tutum ölçeğindeki cevaplarına dayalı elde edilen verilerle sınırlıdır.

1.6. Tanımlar

Değer: 1.Bir şeyin önemini belirlemeye yarayan soyut ölçü, bir şeyin değdiği karşılık, kıymet. 2.Bir şeyin para ile ölçülebilen karşılığı, paha. 3.Yüksek ve yararlı nitelik. 4.Üstün, yararlı nitelikleri olan. 5. Bir değişkenin veya bilinmeyenin sayı ile anlatımı (Türk Dil Kurumu, s. 350).

Örtük Program: Resmi olmayan öğretim etkinliklerinin oluşturduğu programdır. Örtük program, resmi programda yer alan amaç ve etkinliklerin haricinde, öğrenme-öğretme faaliyetlerinde ortaya çıkan bilgi, düşünce ve uygulamalar ile öğrencilerin vardıkları niteliklerdir.

Şûra: Bir alanla ilgili olarak oluşturulan danışma kurulu (TDK, s. 1242).

Millî Değer: Milletlerin ortaya çıkışından beri süregelen, önemini yüzyıllar geçse de kaybetmeyen, o milletin her bir ferdinde aynı duygu ve bağlılığı hissetmesini sağlayan, milletlere özgü, milleti millet yapan temel değerlerdir. Türk toplumunun temel millî

değerlerine vatan sevgisi, bayrak sevgisi, tam ve özgür bağımsız devlet anlayışı, atalara saygı, millî marş gibi değerleri örnek vermek mümkündür.

Kültür: 1.Tarihsel, toplumsal gelişme süreci içinde yaratılan bütün maddi ve manevî değerler ile bunları yaratmada, sonraki nesillere iletmede kullanılan, insanın doğal ve toplumsal çevresine egemenliğinin ölçüsünü gösteren araçların bütünü, ekin. 2. Bir topluma veya halk topluluğuna özgü düşünce ve sanat eserlerinin bütünü. 3. Uygun biyolojik şartlarda bir mikrop türünü üretme (TDK, s. 874).

Küreselleşmek: Dünya milletlerini ekonomi, siyaset ve iletişim bakımlarından birbirine yaklaşmaya ve bir bütün olmaya götürmek, globalleşmek (TDK, s. 876).

BÖLÜM II

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

2.1. Eğitim ve Öğretime Dair

İnsanın sosyolojik bir varlık olduğundan yola çıkılırsa eğitimin de insan için vazgeçilmez olduğu gerçeği yadsınamaz. Eğitim bireyin doğuştan getirdiği özellikleri ortaya çıkartarak kişinin bunu fark etmesini sağlar. Ayrıca eğitim bireyi şekillendirir ve geleceğine de yön verir. Düzenli bir toplumun varlığı veya farklı bir ifadeyle toplumsal düzenin biçimlenmesinde eğitim ve öğretim önemli bir konum arz etmektedir (Ergun, 1987, s. 3).

Geleneksel eğitimde öğrenci-okul-öğretmen ilişkisinde öğrenci okulda öğretmenin anlattıklarını öğrenen/öğrenmeye çalışan bireydir. Bireysel farklılıkların göz ardı edildiği ve anlatılanların sorgusuz, eleştirisiz kabul edildiği eğitim sistemi zamanla yerini farklı eğitim anlayışına bırakmıştır. Çocuğu makine gibi gören ve bir süre sonra onu sistemin düzenli bir parçasına dönüştüren eğitim, toplumlar ve devletler tarafından reddedilmektedir. Eğitimin yalnızca anlatılanları zihinde olabildiğince tutmak olmadığı, sorgulayan ve araştıran öğrencilerin yer aldığı bir modelin daha da yaygın olduğu görülmektedir. Bu anlamda geleneksel eğitim anlayışı ile günümüz eğitimi tamamen farklı kutuplarda yer almaktadır, taban tabana zıttır (Güçlü, 2012, s. 226).

İnsanın toplumsal bir varlık olduğu gerçektir ancak bu gerçeklik insanın birey olma isteğini ve bireyin toplumdaki rolünü de unutturmamalıdır. Özellikle çocukluktan itibaren insanın diğer bireylerden her anlamda farklı olduğu bilinmelidir. Yalnızca dışardan değil birey kendi özelliklerinin de başkalarından farklı olduğunu bilir ve ona göre farklılıklara saygı duyarsa eğitimin önemsediği, kazandırmak istediği hedefi başarmış olur. Benlik kontrolünü sağlayan ve benliğinin diğer bireyleri ezmesinin önüne geçen birey toplumda sevilir, örnek olarak gösterilir (Hökelekli, 2013, s. 39). Kişilik ve karakterin şekillenmesinde çocuklukta verilecek eğitim ve öğretimin önemi anne ve babalarca asla unutulmamalıdır. Çocuğu arkadaşlarıyla,

akranlarıyla kıyaslamak, farklı kişilerin önünde küçük düşürmek, her ne sebeple olursa olsun hatalarını dayakla cezalandırmak eğitim anlayışına uygun değildir. Bir süre sonra çocukluktan ergenliğe ve yetişkinliğe erişen kişi ailede aldığı eğitimle birey olur. İşte bu nedenle sağlıklı bireyler sağlıklı ailelerden ve o ailelerin verdiği sağlıklı eğitim ve öğretimden meydana gelirler (Aydın & Akyol Gürler, 2013, s. 39).

Farklı özellikleri ile diğer canlılardan ayrılan insanın en önemli özelliği belki de toplumsal yaşamdan uzak kalamayışı ve çevresindekilerle devamlı iletişim içinde olmasıdır. Bu iletişim sürecinde insanın bir şeyler öğrenmesi de kaçınılmazdır. Öyleyse öğrenme denildiğinde bireyin çevresindekilerle iletişim kurması sonucu yaşamında ve davranışlarında değişiklikler meydana gelmelidir. Davranışların değişmesini hedefleyen her türlü çabanın da öğretme olarak ifadesi mümkündür. Öğretme ortamı denlince ilk olarak akla okul gelse de aile, arkadaş çevresi ve akranların da öğretme faaliyetinde etkili olduğu, bunların dışında medya ve kitle iletişim araçlarının öğretmede katkısı olduğu öne sürülmektedir.

Eğitim ve öğretimin modern anlamda bireyin hayatına etki ettiği ve ileriki yaşamında iş hayatının temel basamağını oluşturduğu öne sürülebilir. Ancak uzun yıllar sadece bu hedef gözetilerek yapılan eğitim ve öğretimde bazı şeyler ihmal edilmiştir. Bir yarış havasına giren çocukların zamanla hırs ve çıkarcılıkları bizim önemli değerlerimizin yozlaşmasına, unutulmasına neden olmuştur. Geri kalmış veya gelişmekte olan devletlerin eğitim sistemini özetleyen bilgi depolama/ezber eğitimi modeli ülkelerin çocuklarını yeteneklerinden bihaber bireyleri haline getirmiştir. Sadece yeteneğini değil, ne için çalıştığını ve neden aynı şeyleri herkesin öğrenmesi gerektiğini sorgulamayan zihinlerini de körelten bu tip eğitim sistemleridir (Köylü, 2016, s. 15). Yardımlaşma, saygı, hoşgörü, dostluk gibi pek çok değer sınav merkezli eğitim sistemimizin içinde adeta yok olmaya başlamıştır. Ancak son yıllarda (özellikle toplumdaki bozulmayla birlikte) değerlerimizin farkına varmak ve yeniden yaşatmak, çocuklarımızın değerleri içselleştirilmesi hedefini gerçekleştirmek üzere eğitim politikalarımızda değerler eğitimi ve öğretimi üzerinde çalışmalar görülmektedir. İyi, doğru, güzel, gerçek ne varsa değerlerin içinde çocuklara kazandırılmalıdır. Çocuklara bu örnekleri verirken elbette eğitimciler de yaşamlarına bu değerleri içselleştirerek vermelidir (Turan & Ulusoy, 2014, s. 106). Peki bu kadar önemli olan ve eğitimin içinde mutlaka kazandırılması gereken değer nedir, ne demektir?

2.2. Değer ve Değer Eğitimi Tanımlaması

Znaniecki tarafından sosyal bilimlere kazandırılan değer kelimesi, Latince kıymetli olmak veya güçlü olmak anlamalarına gelen valare kökünden türetilmiştir (Bilgin, 1995, s. 83).

Değer, bireylerin herhangi bir kişi, varlık, olay, durum vb. karşısında ortaya koyduğu duyarlıklarıdır. İnsanı değerli kılan, sahip olduğu üstün nitelikler ve sahip olduğu donanımlardır (Yaman, 2016, s. 18).

Bir şeyin arzu edilebilir veya edilemez olduğu hakkındaki inançtır. Değer bir inanç olmak bakımından dünyamızın belli bir kısmıyla ilgili idrak, duygu ve bilgilerimizin bir terkibi demektir. Bir zihin organizasyonudur. Bir tek inanca değil, bir arada organize olmuş bir grup inanca tekabül eder (Güngör, 1993, s. 18).

Hökelekli (2013)'ye göre değerler, davranışlara yol gösteren, rehberlik eden inançlar ve kurallardır. Eylem ve davranışların yerindeliğini, etkililiğini, güzelliğini ahlakiliğini belirlemeye hizmet eden araçlardır (s. 285).

Erdem (2003), değer kavramını belirli bir durumu diğer duruma tercih etme eğilimi olarak tanımlamaktadır. Değerleri, davranışların kaynağı olarak kabul eder. Ona göre değerler kişilerin hayatta neyi önemli gördüklerini tanımlayarak arzu edilen veya edilmeyen, dilek, tercih ve yaşam biçimlerini ortaya koyan durumların göstergesidir (s. 56).

Değerler ile ilgili çalışmalara bakıldığında genel geçer bir tanımın olmadığı ve değerlerdeki farklı kavramların tanımlarda ön plana sunulduğu dikkat çekmektedir. Dolayısıyla bir anlamda değerleri bireylere ya da toplumlara ait eylemlerin yön vericisi levhalar gibi görmek mümkündür (Kurtulmuş, Tösten & Gündaş, 2014, s. 282). Bu tanımdan hareketle bireyleri yanlış yönlendiren davranışların ve toplumdaki değer yozlaşmasının toplumların geleceğini felakete sürükleyeceği kaçınılmaz olacaktır. Uçuruma götüren levhaları doğru yolda ilerlemek gibi görmek ve yanlışlarda ısrar etmek toplumlarda telafisi imkânsızlaştıracak zorlukları doğuracaktır.

Gökçe (1994), Hillmann'ın değer tanımını "toplumsal nitelikli, kültürel olarak relatif, sosyal yapı ve bireyler itibarıyla farklı şekiller alan ve toplumlara göre farklılıklar arz eden oryantasyon standartları" olarak aktarmaktadır (s. 133-134).

Yapılan tanımlardan hareketle değerlerin özellikleri özet olarak şu şeklildedir:

- Toplum ya da bireyler tarafından benimsenen birleştirici olgulardır.

- Toplumun sosyal ihtiyaçlarını karşıladığına ve bireylerin iyiliği için olduğu inanılan ölçütlerdir.
- Sadece bilinç değil, duygu ve heyecanları da ilgilendiren yargılardır.
- Değerler, bireyin bilincinde yer eden davranışı yönlendiren güdülerdir (Özgüven, 1994, s. 350).

Sosyolojik çerçevede genel olarak ifade edilecek olursa değer, bireye ve gruba faydalı, birey ve grup için istenilen, birey veya grup tarafından onaylanan, kabul edilen ve hoşa giden her şeydir (Aydın, 2013, s. 39).

Değerler, insanların kişiliğinin çocukluktan itibaren oluşumunda en önemli rolü oynamaktadır. Toplumsal hayatın içinde kabul gören ve insanların iyi-kötü, doğru-yanlış gibi ayrımları yapmasını sağlayan değer kavramı kişilerin olaylara ve durumlara göre aldıkları tavırları da belirlemektedir (Dilmaç, Ertekin & Yazıcı, 2009, s. 29).

Değerler insanlarca kabul gören, korunup sonraki nesillere miras bırakılan bireysel ya da toplumsal yaşanmışlıkların sonucunda meydana gelen soyut ürünlerdir, inançlardır. Bunlar daha sonra davranışlara yansır ve somut hale gelir (Tokdemir, 2007, s. 17).

Değer ile ilgili yapılan bir başka tanım ise şu şekilde ifade edilmiştir: "Değer, insana özgü olanakları, insanı insan yapan ve diğer canlılardan ayıran olanakları başka bir deyişle insana özgü bütün etkinlikleri insani etkinlikler olarak amaçlarına uygun tarzda gerçekleştirebilecek duruma gelmelerine yardımcı olmaktır" (Dilmaç, Bozgeyikli & Çıkılı, 2008, s. 71).

Değerler, kişilerin değerleri sahiplenip sahiplenmeme durumuna göre kalıcılık gösterir. Korunan ve benimsenen değerler sonraki nesillere aktarılarak yüzyıllar boyunca yaşatılırken göz ardı edilen ve unutulan değerler kaybolur, yok olur. Değerlerin sürekliliği ve kalıcılığı insanların onları içselleştirilmesiyle mümkündür. Değerler yapılacak doğru davranışların rehberidir. Hayattaki kılavuzlarımız, yol haritalarımızdır (Gudmunsdottir, 1991; aktaran Akbaba Altun, 2003, s. 8).

Değerlerle ilgili farklı tanımlara bakıldığında değerlerin kalıcı olduğu, bir inanç ürünü sonunda meydana geldiği, bir davranış şeklini oluşturduğu, bir tercih oluşumunu dile getirdiği ve kişiden kişiye değişip değerlerde sosyal farklılıkların olabileceğini söylemek mümkündür (Dönmez, 2006, s. 4).

Değerler sosyal hayatın ölçütlerini meydana getirir. Bireyin davranışlar arasında tercih yaparken aklıyla ve inancıyla hareket ederek değerleri benimsediği veya hangi değeri üstün

gördüğü ortaya çıkar. Değerler davranışların kaynağını teşkil eder, davranışları yönlendirir, onlara anlam katar. Değerler hayatın bir parçasıdır, hayatın özüdür, hatta değerler yaşamanın olduğu gibi kişilere hangi değerler için ölmek gerektiğini de ifade eder (Sarı, 2005, s. 76).

Değerler kişilerin olduğu kadar toplumsal örgüt ve kurumların da kaynağıdır. Kişilerin olaylara ve durumlara yönelik tutum ve davranışlarında, karar vermede, kişiler arası ilişkilerde ve çeşitli değerlendirme yapmalarında değerler ölçüt oluşturmaktadır. Bütün bu durumlar göz önünde bulundurulduğunda değerlerin insanların yaşamlarına yön verdiği, yaşamlarını düzenlediği kuvvetli bir kavram olduğu kabul gören bir gerçektir (Demir & Özdemir, 2013, s. 59).

Değerleri yaşamına aktarmayı başarabilen bireylerin toplumda mutlu ve huzurlu olduğunu söylemek mümkündür. Toplumsal hayatın sürekliliğinin değerleri benimseyen bireylerce sürdürülebileceği ile doğrudan ilgilidir. Elbette bu sürekliliği sağlayacak bireylerin yetişmesi okulların asli görevleri arasında gösterilebilir. Devletlerin okullardan beklentileri arasında bireylerin yalnızca akademik yönden yetişmesi değil; aynı zamanda hedeflenen değerleri de kazanmış birer yurttaş olmaları amaçlanır. Okulların ve toplumdaki tüm paydaşların görevleri arasında bu değerlerin kazandırılmasına yönelik uygulamaların yapılması değer eğitimi olarak adlandırılabilir. Değer eğitiminde ana ilke öncelikle huzurlu ve mutlu bireyler yetiştirmek olmalıdır. Kendisiyle, toplumla barışık birey mutlu olursa diğer hedeflere de kolayca ulaşmak mümkündür. Saygı, hoşgörü, merhamet, misafirperverlik, büyüklere hürmet, vatan ve bayrak sevgisi gibi bazı değerlerin temelinin mutlu ve huzurlu birey olmaktan geçtiği söylenilebilir. Mutsuz ve huzursuz olan kişilerin insani değerlerden uzak olması, değerlerdeki yozlaşma nedeni ile toplumsal refahın sağlanamadığı görülmektedir (Bacanlı, 2017, s. 83-85).

Tüm bunların haricinde asıl önemli konu değerlerin kimler tarafından öğretilmesi meselesinden ziyade bireylere hangi değerlerin nasıl öğretileceğidir. Öyleyse "okul veya eğitimciler değerleri öğretmeli midir?" sorusunu bir kenara bırakıp şu sorulara cevap bulma zorunluluğu ortaya çıkmaktadır: Toplumda hangi değerlere ihtiyaç duyulmaktadır? Hangi değerleri nasıl öğretebiliriz? Doğanay (2009)' ın yaptığı araştırmada farklı ülkeler okullarında bireylere kazandırmak istedikleri değerlerin listelerini yapmışlardır. Listeye göre ülkemizde bireylere kazandırılmak istenen değerler ise şunlardır: Adil olma, bağımsızlık, barış, bilimsellik, çalışkanlık, dayanışma, duyarlılık, dürüstlük, eşitlik, hoşgörü, özgürlük, sevgi, saygı, misafirperverlik, sorumluluk, temizlik, vatanseverlik, temiz olmaya önem verme, yardım severlik ve aile birliğine önem verme.

Değerler, insanların yaşama bakış açılarına yön veren en küçük toplumsal birimlerden en çoğulcu ve bütüncül birleşmelere kadar toplumsallığın meydana getirdiği unsurlardır. Esasen birbirinden çok ayrı topluluklar ve gruplar, ayrı değer anlayışlarına sahip olsalar da toplumda bir bütünlük oluşturan aidiyet duygusu varsa değerlerde kısmen benzerlik görülebilir. Yani küçük farklılıklar veya anlayışlar değerlerin temelinden sarsıldığını göstermez. Güçlü toplumsal aidiyet, güçlü ve köklü değerlerin benimsenmesi sonucunda oluşmaktadır (Aydemir & Akın, 2015, s. 210-211).

Değerler, bireyin eylem, davranış, inanç, tutum ve tüm düşüncelerinin tutarlı olmasını sağlayan ve yönlendiren ilkelerdir. Bir davranışın amaç ve hedefinin diğer davranışlardan farklı olmasını ya da üstün olmasını sağlayan şey değerlerdir. Birey değerler sayesinde davranışların güzelliğini ve ahlakiliğini keşfedip kendisini anlamlandıracaktır. Dünyayı farklı bir gözle algılamaya başlayacak ve sosyal çevredeki olayları daha iyi analiz edecektir.

İhtiyaç ve ideallerimize göre olgulara, nesnelere, inançlara yüklediğimiz yargılar sonucunda değerler ortaya çıkmaktadır. Bu değerler bireyin düşüncelerinin, bilinçli ya da bilinçsiz bir şekilde zihnindeki algılarının hayatına yön veren hedeflerle birleşerek davranış ve eylemle meydana gelir. Bu değerler insanın hayatına kılavuzluk eder, insanın en iyi yönünü fark etmesini sağlar. Kişiliğini geliştirmesine yardımcı olarak mükemmelliğe ulaşmasını sağlar (Aydın & Akyol Gürler, 2013, s. 3).

Değerler toplumun refah içinde yaşamasını sağlayan, toplum tarafından arzu edilen iyi düşünce ve davranışların yaygınlaşmasına sebep olan, toplumun ulaşmak istediği hedefleri belirleyen ve toplumun çoğunluğu tarafından kabul edilen kurallardır. Bir toplumda bu değerlerinin sağlam olması o toplumun sağlıklı bir şekilde ilerlemesini de sağlar. Toplumunda ilerlemenin sağlanabilmesi için bireyin kendi kişiliğinin gelişmesine katkı sağlayacak ilkeleri ve sorumlulukları bilmesi, toplum değerlerinin farkında olması, yaşadığı topluma aidiyet duygusuyla bağlanarak uyum sağlayabilmesiyle olur (Turan & Ulusoy, 2014, s. 5-7). Sosyologlara göre toplumun sahip olduğu idealler farklı olduğu için her toplumun kendine ait ve belirli zamana hitap eden değerleri vardır. Bu değerler toplumun değişimine paralel olarak zaman içinde de değişikliğe uğrar (Doğan, 2012, s. 343).

Schwartz ve Bilsky (1987)' nin değerler üzerinde yapmış oldukları tanımlamalardan yola çıkarak değerlerin özellikleri şu şekilde belirtilmiştir (akt: Kuşdil & Kağıtçıbaşı, 2000, s. 60):

- Değerler inançlardır. Fakat bütünüyle duygulardan arınık değillerdir. Etkinlik kazandıkları zaman duygularla iç içe olurlar.

- Değerler kişilerin amaçlarından ve bu amaçlara ulaşmadaki etkin hareketlerin bağımsız olarak düşünülemez.
- Değerlerin belirlenmesinde yalnızca bir olay belirleyici değildir. Aynı olayın benzerlerinde standartlar kullanılır.
- Değerler zamanla değişim gösterir. Ayrıca değerler içinde bulunulan durumda kendi aralarında önem sırasına göre sıralanırlar.

Toplumda değerler baskı, zorlama ve tehdit olmadan içten gelerek, büyük bir hoşgörüyle, severek bireye öğretilmeli ki birey de bunu kolaylıkla davranışa dönüştürsün (Tarhan, 2018, s. 56).

Birey toplumda kendini mutluluğa ulaştıran erdemleri ve değerleri sosyal öğrenme metoduyla öğrenir. Öğrenilen bu değerlerin üç boyutu vardır. Bunlar duygu, düşünce ve davranış boyutudur. Bir kavramın değer olarak kabul edilmesi için kavramın önce duygusal anlam boyutundan geçerek kişiliğe dönüşmesi ve düşünme becerisini harekete geçirmesi, sonra düşüncenin de kendi sınırlarını belirlemesi en sonunda davranışla şekil alıp karşımıza çıkması gerekir (Tarhan, 2018, s. 20-21).

Davranışa dönüşmüş olan bu değerleri Tarhan (2018), amaç değerler ve araç değerler olarak ikiye ayırmaktadır. Amaç değer, insan yaşamındaki soyut hedefler olarak tanımlanırken araç değer ise insanı yaşamdaki hedefine ulaştıran yol olarak ifade edilmektedir. Amaç değerlerde dört farklı gruplandırma yapılmaktadır. Birinci grupta sevgi ve güven yer alır. İnsanları sevmek, şefkatli olmak ve iyilik yapmak gibi davranışlar bu gruba aittir. İkinci grupta erdemler sosyal sınırların belirleyici konumundadır. Dürüst ve adaletli olmak, saygılı davranmak ve yalan söylememek gibi davranışlar örnek verilebilir. Üçüncü grupta iletişim kurmaya dayalı davranışlar görülmektedir. Hoşgörülü, barışsever, samimi ve anlayışlı bireyler olmak bu gruptandır. Son grupta ise iç disiplin çerçeveli davranışlar mevcuttur. Paylaşımcılık, alçakgönüllülük, yardımseverlik ve uzlaşmacı davranışlar bu grubun örnek davranışlarındandır. Araç değerler ise benimsenen insani ve evrensel değerlerin yaşanmasını sağlar, bir iş yapmada güdüleyici, teşvik edici role sahiptir. Araç değerler de kendi içinde iki gruba ayrılmıştır. İlk gruptaki değerler pozitif duyguları harekete geçirir. Bu değerler arasında düzenli ve tertipli olmak, takdir etmek ve övmek, bir işi iyi yapmaya gayret göstermek, disiplin kurallarına uygun davranışlar sergilemek, cömert ve cesur olmak, kendini yetiştirmek ve geliştirmek gibi erdemler gösterilebilir. Diğer grupta ise kabullenici ve yumuşatıcı değerler bulunmaktadır. Olaylar karşısında esnek ve sakin olmak, etraftaki kişilere kibar davranmak

gibi erdemler bazı negatif duyguları ve ortamları değiştirebilecek değerlere örnek verilebilir (s. 21-22).

Bir değerin davranışa dönüşmesi ve uygulanabilir olması için bireyin ona arzu duyması, gayret etmesi, duygusal yoğunluğu yaşaması, gönüllü olarak ona sevgi ile bağlanması ve inandığı değer için kendini feda etme noktasına kadar gelmesi gerekir (Tarhan, 2018, s. 56).

Zamana, şartlara ve insanın ihtiyaçlarına göre değişen, insanı iyiliğe, doğruluğa, mutluluğa ulaştıran insani ve toplumsal boyut da düşünülmelidir. Değerlerin insanın hayatında doğru biçimde uygulanması için gerekli alt yapının sağlam olması gerekir. Değerlerin doğru yerde, doğru zamanda ve doğru şekilde kullanması durumunda gelecek bilinci oluşturmakta bireye büyük katkı sağlayacaktır (Tarhan, 2018, s. 64-65).

Tarhan (2018) ayrıca insanın hayatında biriktirdiği değerlerin banka hesabına yapılan yatırım gibi kişinin gelecekte kendisine geri döneceğini ve faydalanacağı bir yatırıma dönüşeceğini söyler (s. 52). Bu durumda olan kişi toplum tarafından hem ideal bir birey konumuna yükselecek hem de saygın bir birey olarak hayatını devam ettirecektir (Doğan, 2012, s. 341).

2.3. Değerlerin Oluşumu ve Kaynağı

İnsan, toplumsal çevrenin parçasıdır. Çevresiyle kurduğu ilişkiler sonucunda olayları, durumları veya diğer insanları doğru-yanlış, iyi-kötü olarak değerlendirir. Toplumların değer yargıları veya kuralları benzerlik gösterebilir ancak tamamen aynı değildir. İnsanların davranışları ve tutumları da bulunduğu toplumun yapısına göre şekillenir. Bu sebeple toplumun insanın değerlerinin oluşumuna kaynak olduğu ifade edilebilir (Yazar & Lala, 2020, s. 32).

Farabi değerlerin kaynağının insan olduğunu söylemektedir. Çünkü "iyi" ve "kötü"nün kaynağı insandır. Nietzsche de Farabi gibi insanın değerlerin kaynağı olduğuna inanmaktadır. Bu iki görüş değerin kaynağını antropolojik bir temellendirmeye indirgemektedir (Bircan, 2015 ve Özensel, 2003, akt: Şimşir ve Dilmaç, 2020, s. 62).

Herakleitos, değerlerin dünyadaki çatışma ve değişimler sonucu meydana çıktığını savunur. Soktates ve Platon ise değerlerin herkes için aynı olduğunu belirterek, insanların yalnızca bir ahlaki ilkeye uymak ve estetik değere yönelmek zorunda olduklarını ifade eder. Aristo' ya göre değer ise insanın en üst mertebeye, olgunluğa ulaşmasına fırsat sağlar (Önal, 2006, akt: Yazar & Lala, 2020, s. 30-31).

Hökelekli (2013)'ye göre geleneksel felsefi anlayışta tüm değerler varlıkta mevcuttur, varlığın özelliklerini meydana getirir. İnsanın görevi varlığa bir değer yüklemek değil varlıkta olan değeri keşfetmektir. Değer, varlığın zorunluluğuna bağlı olduğundan burada insana düşen görev varlığa yönelmek, varlığı fark etmektir. Yani insanın fark etmesi sonucunda değerler ortaya çıkar. Her ne kadar varlığın kendisi değeri barındırmasa da insan eliyle hayata geçtikçe doğa, canlı ve varlık değer kazanmış olur. İnsan başlı başına bir değer olduğuna göre diğer değerlere de anlam kattığı için değerlerin tam merkezindedir (s. 194).

İnsan değerleri ya kendisinde var olan içsel duygularla ya da çevresinden bilinçli/bilinçsiz bir şekilde etkilenmeyle öğrenir, bunları muhafaza ederek kuşaktan kuşağa aktarılmasını sağlar. İnsan hem değerleri geliştirir hem de değerler sayesinde kendisini geliştirir. Karşılaştığı olumlu ve olumsuz örnekler sayesinde neyin ne kadar değerli olup olmadığını da farkeder. Değerler, insanda bulunan tek bir davranış ve düşünceden ibaret değildir. Ayrıca kişilerin isteklerine göre de ortaya çıkmaz. Toplumların geneli tarafından kabul edilen, toplumlararası geçerliliğe sahip iyi, doğru, yanlış vb. olan, zamanın ve mekânın getirdiği değişimlerden hemen etkilenmeyen, süreklilik ve istikrar bakımından bir şekilde varlığını devam ettirebilen değerler, değer olarak kabul edilir (Güngör, 2015, s. 22).

2.4. Değerlerin İşlevi, Amacı, Önemi

Değerler insanların toplumda en üst düzey amaçlarla yaşamalarını temin eder. Değerler ideal düşünme ve davranış yollarını göstererek insanlara kılavuzluk eder. Değerler, insanın eylemlerinin nasıl olacağını, davranışlarında hangi sırayı takip edeceklerini ve toplumda da diğer insan davranışlarında öngörü sahibi olmamızı sağlar. Ayrıca değerler toplumda doğru yolu bulmamıza yardımcı olan sosyal kontrol aracıdır. Bundan dolayı insanlar toplumda bu aracın etkisiyle davranış ve düşüncelerini kontrollü bir şekilde kullanır. Her istediğini her zaman yapamaz bazen kendisi istemese de bazı şeyleri yapmak zorunda kalır. Örneğin insanların yaşadıkları çevre onu ya dine ya da törelere, geleneklere uyması için zorlar. Değerler toplumsal dayanışma aracı konumundadır. Böylece toplumda bu işlevini yerine getirerek insanlara yardımcı olur. Değerler insanların kendisini anlaması, yaşadığı toplumdaki konumunun farkına varması ve kabullenmesinde çok önemli bir işleve de sahiptir (Güngör, 2015, s. 219).

İnsan-ı kâmil formuna ulaşmayı sağlayan şey değerlerdir. Bu yüzden değerler insanın davranışlarını, amaçlarını ve hayatını belirlemesine yardımcı olur ve toplumda onlara uygun davranmasını sağlar. Değerlerin başka bir işlevi de insanın hem iç hem de dış dünyasını

sağlam ve zengin bir karaktere dönüştürüp kişiliğinin olgunlaşmasını sağlar. Toplumsal anlamda değerler, toplum tarafından en iyi, en doğru ve en faydalı olduğu kabul edilen genelleştirilmiş davranış ilkeleridir. Değerler toplumdaki bireylerin önemli problemlerini, sıkıntılarını vb. olumsuzlukları anlamaya, değerlendirmeye ve yorumlamaya yardımcı olur. Bu bilgiler sayesinde hem birey hem de grup kültür değerlerini öğrenir. Bu sayede onların tutum ve davranışları büyük ölçüde önceden tahmin edilebilir hale gelir. Böylece toplum tarafından kabul edilen değerlerin insanı iyiye, doğruya ve faydalı olana yönlendirmesi gibi çok boyutlu bir işlevi de vardır. Değerler birer ölçüt olarak bireylerin ilişkilerini düzenleme, karar verme, seçme ve değerlendirmede önemli bir role sahiptir. Değerler insanı saygı ve sevgi çerçevesinde ilişkilerini yönlendirir ve güdüler. İnsanların sorumluluklarının farkında olmasını sağlar ve birbirleriyle olan bağlılığını artırır. Değerlerin toplumdaki sosyal kontrol sistemi işlevi sayesinde hem toplumun temel taşı sayılacak durumunda olan değerlerin öne çıkmasını sağlar hem de farklı değerlerden doğan çatışmaların oluşmasını engeller. Bu çatışmaları ortak evrensel değerler yardımıyla da çözer (Aydın & Akyol Gürler, 2013, s. 3-4).

Sosyal değerler bazı toplumsal sonuçları doğurur. Bu toplumsal sonuçlar literatürde sosyal değerlerin işlevleri olarak ifade edilmektedir. Bu işlevlerin bir kısmı şu şekilde açıklanabilir:

- Değerler, bireyin ve diğer kişilerin toplumdaki yerini, sınıfını, ilişkilerini sosyal değerler etrafında yargılayan birer araçtır. Sosyal değerler sayesinde toplumda oluşan sınıflarda birey diğer insanların gözünde nerede olduğunu ve kendi değerlerini de, nerede durması gerektiğini de bilir. Değerler bireyin öğrenmesine yardım ederek bu işlevini de başarıyla tamamlar.
- Değerler, toplumda faydalı ve önemli olan maddi kültür nesnelerini kişilerin fark etmesine yardımcı olur.
- Değerler, toplumda bireylerin karakterine en uygun düşünce ve davranışların sınırlarını belirler. Birey bu sayede düşünce ve davranışlarını hangi yöne doğru değiştirmesi gerektiğini öğrenir.
- İnsanlar toplumda birçok sosyal role sahiptir. Bireyin bu rollerinin seçiminde, bu rolün toplumdaki pozisyonunda ve bu rolden başkasının beklentisini de değerler belirler. Bu hedeflere ulaşmakta değerler, bireyin sorumluluğunu ve rollerin önemini açıkça kavramasına yardımcı olur.

- Değerler, toplum tarafından uygun olmayan davranışların önüne geçerek sosyal kontrolü sağlamaya çalışır. Bireylerin toplum nazarında utanma ve suçluluk duygusuna kapılması yerine genel kabul görmüş davranışları yapması için bireyi cesaretlendirir.
- Değerler, bireyler arasındaki sosyal dayanışmayı ortaya çıkarır. Aynı değerler etrafında sağlıklı gruplar oluşturur. Bireyin farklı gruplarla iletişim halinde olmasını sağlayarak sosyalleşmesine de katkıda bulunur (Özensel, 2003, s. 231-232).

Değerler, bireyin eğitim hayatındaki hazır bulunuşluk düzeyini önemli ölçüde etkiler. Ayrıca bireyin sosyal çevresini analiz edip hayatı ve olayları anlamlandıracak ölçütlerin ortaya çıkmasını sağlar. Yaşadığı toplumda aidiyet duygusuyla değerleri yaşayıp gelecek nesillere aktarma ve örnek olma sorumluluğu üstlenmesine yardımcı olur. Birey, değerleri ne kadar etkili ve verimli yaşar, içselleştirirse hem hedef ve amaçlarına varmakta başarılı olur hem de gelecek nesillere sağlam bir miras bırakır (Aydın & Akyol Gürler, 2013, s. 6).

Birey psikolojik, bilişsel ve sosyal gelişimine uygun karakter eğitimiyle desteklenirse temel insani değerleri öğrenir. Böylece birey hem kendisiyle hem de çevresiyle barışık olur. Bu temel değerler sayesinde toplumsal düzeni korumayı başarmış olur. Değerlerin amacı, bireyin doğuştan getirdiği en iyi yönü ortaya çıkarmak, kişiliğini her yönüyle gelişmesini sağlamaktır. Bireyin sahip olduğu iyi ahlakın devamını sağlayarak huzurlu bir toplum oluşturmaktır. Bireylerin ruhunda sağlam kanaatlerin oluşması iyi ve kötü eğilimlerin süzgeçten geçirilmesine bağlıdır. Birey değerler sayesinde bu eğilimlerin çıkmazından kurtulursa doğruyu ve iyiyi fark eder, böylece olumlu yönde birbirinden farklı fikirlerin ortaya çıkmasını sağlar. Değerlerin rehberliğinde bireyin karakteri olumlu yönde gelişir. Değer, bireyin karakter ve kişiliğinin oluşmasında en önemli unsurdur. Birey ruhsal dengesini korumayı, kişiliğini güçlendirmeyi, ahlakını, tutum ve davranışları keşfetmeyi değerler sayesinde öğrenir. Dürüstlük, dayanışma, hoşgörü, sosyal bütünleşme vb. ilkeler etrafında bireyin karakterinin şekillenmesine de değerler yardımcı olur. Değerlerin öğretilmesi hem anne babanın hem de öğretmenlerin önemli görevleri arasındadır. Çocukların anne ve babalardan, öğretmenlerden etkilenmeleri bazen bilinçli bazen kendiliğinden olur. Herhangi bir amaç taşımadan yapılan değer öğretimi fayda sağlamayacağı gibi bu öğretimin başarıya ulaşıp ulaşamayacağı tahmin edilemeyebilir. Ancak rastgele ve kendiliğinde ortaya çıkmış değerler tutarlılık ve devamlılık gösterirse değerlerle ilgili davranışlar anlamlı hale gelir. Bundan dolayı değer öğretimi önemsenmeli ve önceden plan ve program çerçevesinde aktarılmalıdır (Aydın & Akyol Gürler, 2013, s. 16-18).

Değer öğretimi konusunda söz sahibi kurum yalnızca Millî Eğitim Bakanlığı olmamalıdır. Değerlerin öğretileceği tek yer okullar değildir. Türkiye'deki sivil toplum kuruluşları, çocuğu ve aileyi bünyesinde barındıran tüm kurum ve kuruluşlar değer öğretimi konusunda sorumluluk almalı ve söz sahibi olmalıdır (Yaman, 2016, s. 38-39).

İdeal toplumlar, vatandaşların ortak duygularla beraber yaşadığı toplumlardır. Ortak üzüntü, sevinç ve idealler toplumları geleceğe daha sağlıklı taşır. İdeal toplumları meydana getiren önemli bir husus da ideal eğitim içerisinde yer alan değerlerin öğretilmesidir. Ortak değerler ve ortak duygular etkili bir eğitimle milletin bireylerine kazandırılmalı ve böylelikle bireylerin aidiyet ve mensubiyet duyguları kuvvet kazanmış olur (Yaman, 2016, s. 44).

2.5. Değerlerin Sınıflandırılması

Değerlerin tanımları, amaçları, yönelimleri, sistemleri, alanları, işlevleri ve bilim adamlarının kişisel görüşleri birbirinden farklı olduğu için bilim adamları da bu farklılıktan yararlanarak farklı sınıflandırmalarda bulunmuşlardır.

Değerlerin sınıflandırılması iki şekilde karşımıza çıkar: a- Zorlayıcı ve kuramsal işlevler açısından değerlerin sınıflandırılması: Ahlaki değerler, geleneksel değerler, toplumsal değerler, sosyal değerler ve evrensel değerlerdir. b- Kuramcılara göre ise değerlerin sınıflandırılması aşağıdaki gibidir (Keskin, 2016, s. 37):

Eduard Spranger'in Değer Yaklaşımı: Spranger psikolojide değer testindeki çalışmada denekleri kişilik özelliklerine göre sınıflandırmaya çalışmış ve her deneğin altı temel değer tipinden birinin alanına girebileceğini ifade etmiştir. Bu temel değerler şunlardır: Bilimsel değer, iktisadi/ekonomik değer, estetik değer, sosyal değer, dini değer ve politik değerdir (Güngör, 1993, s. 61).

Allport, Vernon ve Linzdey'in Değer Yaklaşımı: Spranger'den etkilenen Allport değerleri altı kısma ayırır, bunlar: Estetik değer, iktisadi değer, sosyal değer, siyasal değer, dini değer ve bilimsel değerdir. Bu değerler toplumda ve bireyde değişik zamanlarda ortaya çıkan temel değerlerdir (Allport, Vernon & Linzdey'den aktaran Şimşir & Dilmaç, 2020, s. 65).

Geert Hofstede'nin Değer Yaklaşımı: Kültüre şekil veren değerler, bireylerin ve toplumların özelliklerini yansıtır. Toplumların ve bireylerin bir şeye karar verme durumunda ve yargıda bulunmasına katkı sunduğu dört kültürel faktör vardır. Bunlar güç aralığı, erillik-dişillik, bireycilik ve toplumculuk, belirsizlikten kaçınmadır (Hofstede'den aktaran, Şimşir & Dilmaç, 2020, s. 66).

Milton Rokeach'ın Değer Yaklaşımı: Toplumun ve kişilerin davranış ve tutumlarının ortaya çıkmasına neden olan en önemli kavramlardan biri değerlerdir. Rokeach değerleri amaç/gaye ve araç/vasıta değerler olarak ikiye ayırmıştır. Amaç değerler, araçsal değerlere göre daha soyut, evrensel ve değişmez olup kişinin hayatında ulaşmak istediği değerlerdir. Ayrıca bu değerler birey ve toplum merkezli değerlerdir. 18 tane amaç değer (barış içinde bir dünya, aile güvenliği, iç huzur, mutluluk, dini olgunluk, eşitlik, özgürlük, güzellikler dünyası, heyecan verici bir yaşam, başarılı olma, kendine saygı, bilgelik, gerçek dostluk, arkadaşlık, sosyal kabul, ulusal güvenlik, rahat bir yaşam ve zevk) vardır. Araç değerler ise daha somut ve değişkendir. Bu değerler moral ve yeterlilik değerleridir. 18 tane araç değer (bağımsız, bağışlayıcı, cesaretli, dürüst, entelektüel, geniş görüşlü, hırslı, itaatkâr, kendini kontrol eden, kibar, kendine hakim, mantıklı, neşeli, sevecen, sorumluluk sahibi, temiz, yardımsever ve yaratıcı olma) vardır. Yani toplam 36 tane değer bulunmaktadır. Bu amaç ve araç değerler hem birbirinden ayrı hem de karşılıklı olarak birbiriyle ilişkilidir (Rokeach'tan aktaran Karababa, 2014, s. 8-9).

Shalom Schwartz'ın Değer Yaklaşımı: Rokeach'dan etkilenen Schwartz insanın temelinde var olan üç gereksinimin (biyolojik gereksinim, toplumun devamı kişilerarası etkileşimin gerektirdiği gereksinimler, toplumların devamı için gereken gereksinimler) olduğunu ve bu gereksinimlere bağlı on tane temel evrensel değerler bulunduğunu söyler. Bunlar güç, başarı, hazcılık, uyarılma, öz yönelim, evrensellik, iyilikseverlik, geleneksellik, uyum ve güvenliktir (Schwartz'tan aktaran Bacanlı, 2017, s. 49).

Refshauge'un Değer Yaklaşımı: Devlette, toplumda ve bireyde bulunması gereken temel değerleri şu şekilde belirtmiştir: Dürüstlük, mükemmellik, saygı, sorumluluk, işbirliği, katılım, tarafsızlık, önemseme ve demokrasi (Refshauge'dan aktaran Şimşir & Dilmaç, 2020, s. 69-70).

Clare W. Graves'in Değer Yaklaşımı: İnsanın yaşam biçimini ve değerlerini varoluşçu yaklaşıma göre yedi düzeye ayırır. Bunlar; tepkisel var olma, geleneksel var olma, ben merkezli var olma, özverili var olma, metaryalist var olma, toplumsal var olma ve varoluştur (Graves'ten aktaran Karababa, 2014, s. 12-13).

Lynn R. Kahle'nin Değer Yaklaşımı: İnsanın davranışlarının ve tutumlarının temelinde sekiz değer bulunmaktadır. Bunlar ait olma değeri, kendine saygı duyma değeri, güvende olma değeri, hayattan zevk alma değeri, sıcak ilişkiler kurma değeri, başkalarından saygı görme değeri, başarılı olma değeri ve kişisel gelişim değeridir (Kahle'den aktaran Karababa, 2014, s. 15-16).

Dilmaç ve Arıcak'ın Değer Yaklaşımı: Dilmaç ve Arıcak 'Değerler Ölçeği Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması'nda yapmış oldukları araştırma sonucunda değerlerin dokuz farklı başlıkta ele alınabileceğini açıklarlar. Bunlar toplumsal değerler, kariyer değerler, entellektüel değerler, maneviyat, materyalist değerler, insan onuru, romantik değerler, özgürlük ve fütüvvettir (Dilmaç & Arıcak, 2012).

Hilmi Ziya Ülken'in Değer Yaklaşımı: Ülken' e göre değerler öz karakterleri bakımından üç sınıfa ayrılmaktadır. Bunlar; içkin değerler (teknik, sanat, düşünce), aşkın değerler (ahlak, din) ve normatif değerler (hukuk, ekonomik)dir (Ülken, 2016, s. 364-367).

Erol Güngör'ün Değer Yaklaşımı: Güngör değerleri ahlaki, ekonomik, siyasi, dini, estetik sosyal ve bilimsel olmak üzere yediye ayırmıştır (Yılmaz, 2008, s. 105).

2.6. Değer ve Öğretim İlişkisi

Öğretilebilir ve öğrenilebilir olgular olan değerler ülkemizde son yıllarda oldukça önemsenmekte, değer kazandırma noktasında etkili çalışmalar yapıldığı görülmektedir. Birbirinden farklı uygulamalar ve etkinlikler, okullarda ve çeşitli kurumlarda çalışmalar yapılsa da temelde değerlerin önemi üzerindeki yaklaşımlar hemen hemen aynıdır. Burada dikkat edilmesi gereken husus, değerlerin yalnızca kavram öğretiminden ibaret olmadığı hayatın içerisinde de uygulamalarla desteklenmesi gerektiğidir. Uygulamaya geçmedikçe/geçirilmedikçe hiçbir değer kavramı öğretilmiş sayılmaz. Bu konuda en iyi örneklerde birisi de toplumdaki suç işleyenlerin toplumda suç işlemeyenlere oranla kuralları ve değerleri daha iyi bilmesidir. Kuralları veya değerleri çok iyi bilmek onların içselleştirildiği anlamına gelmez. Değerleri yaşayabilmek ve örnek değer davranışları sergileyebilmek için bütün bunların içselleştirilmesi gerekir (Güngör, 2015, s. 54-55).

Değer öğretiminde hedeflenmiş başarılara ulaşmak için ilk olarak uygun değerler belirlenmesi ve bu değerlerin davranışa nasıl dönüştürüleceği konusunu düşünmek gerekir. Öğretimin küçük yaşlarda öneminden hareketle ve özellikle çocukların gördükleri davranışı benimsemesini, anne ve babasının davranışlarını rol model olarak almasını fırsat bilerek doğru davranışları ve değerleri aktarmak gereklidir. Sözlü uyarılar veya etkisi kısa sürede geçecek devamı gelmeyen davranışlar değer öğretiminde yetersiz kalmaktadır. Bu nedenle anne babalar, eğitimciler ve toplumdaki bütün örnek denilebilecek insanlar ne kadar doğru davranışlar sergilerse değer öğretimi süreci o kadar başarılı olur ve hızlı ilerler (Yaman, 2016, s. 18).

Ülkemizde son yıllarda eğitim ve öğretim denildiğinde akla gelen ilk şey çocukların akademik anlamda başarılı olmasını sağlayan uygulamalardır. Aileler yalnızca çocuklarının daha iyi geleceğe ve daha iyi bir meslek sahibi olmalarını hayal etmektedir. Ancak bu düşüncenin bir yanı eksik bırakılmıştır. Eğitim sistemimizin de eksik olduğu bu yön yıllarca göz ardı edilen değerlerin öğretimi konusudur. Ülkemizdeki eğitim sistemi daha insancıl olacaksa bu ancak değerlerin sağlıklı bir şekilde bireylere kazandırılmasıyla mümkündür. Değerler öğretimini sisteminin temeline oturtan eğitim, çocuklara her türden olumlu anlamda duygu değer ve davranışı kazandırır, aynı zamanda onları derinlemesine düşünen araştırmacı bireylere dönüştürür (Yaman, 2016, s. 43).

Değer öğretimi en geniş haliyle bireylere her türlü ahlaki, kültürel, ruhsal, evrensel ve bireysel değerleri kazandırmayı amaç edinir. Geçmişe göre günümüzde değer öğretimi zorlaşsa da okulların değer öğretimi üzerine hassasiyetle durduğu, bu zorluğun üstesinden başarıyla geldiği görülmektedir. Modern aile düzeninde kadınların iş hayatında yer alması, aile fertleri arasında iletişimin azalması, aile içi şiddet ve boşanma oranlarının hızla artması vb. nedenlerle evde yapılamayan değer öğretiminin bu boşluğunu okullar doldurmaktadır. Bütün bu sebepler okullara daha fazla sorumluluk yüklemektedir. Hayatının önemli bir dönemini okullarda geçiren bireye değer öğretimi arzulanabilir ve hedeflenebilir bir düzeyde verilmelidir (Köylü, 2016, s.133).

Hökelekli (2013)'ye göre değerlerin okullarda öğretilmesinde durağan değil dinamik yaklaşıma ihtiyaç duyulmalıdır. Okullarda öğretilecek değerlerin belirlenmesinde öğrencilerin ilgi ve ihtiyaçlarının dikkate alınarak velilerin görüş ve beklentilerinin doğrultusunda da hareket edilmesi değer öğretimini etkili kılacaktır (s. 297).

Değer öğretimi son yıllarda daha açık olarak millî eğitim müfredatında yer almaktadır. Önceleri bazı derslerin programlarında örtük olarak değerlerin kazanımı verilmek istenirken şimdi özellikle okul öncesi kurumlardan başlayarak tüm eğitim kademelerinde değer öğretimini görmekteyiz. Örtük öğrenmede ilk akla gelen şey öğretmenin rol model davranışlarıdır. Ders kitaplarından ayrı olarak pek çok değeri yaşamında sergileyen öğretmen öğrencisine daha etkili değer aktarmış olur (Köylü, 2016, s.151).

Okullarda değer öğretimi, üzerinde hassasiyetle durulması gereken konuların başında gelmelidir. Ne yazık ki bu konu yıllarca göz ardı edilmiş ve neredeyse unutulmuştur. 14.06.1973 tarihinde kabul edilen 1739 sayılı Millî Eğitim Temel Kanunu'nun genel amaçlarında ve pek çok maddesinde değinilen değer kavramı maalesef o tarihten çok sonraları okullarda hatırlanmıştır. Her ne kadar değer kavramından örtük olarak bahsedildiği söylenilse

de ayrı ders ve programlarda ele alınmaması eğitim sisteminin kusurudur. Eğitim sistemimizde bilişsel davranışları ölçmeye yönelik ölçme araçları ve testler geliştirilirken duyuşlar davranışları ölçmeye yönelik testler çok fazla önemsenmemiştir. Değer öğretimi yapılırken faaliyetlerin niteliğinin ve sonuçlarının kontrol edilememesi bu duruma bağlıdır. Değer öğretiminde kazandırılmak istenen kavramların düzenli olarak kontrol edilmesi ve ölçülmesi dönüt almada yardımcı olacaktır. Alınan dönütlere göre değer kazanımını başarmış öğrenciler ödüllendirilmeli ve diğer öğrenciler de teşvik edilmelidir (Köylü, 2016, s. 154).

Değer öğretimini olumsuz etkileyen bir diğer başlık MEB bünyesinde görevli öğretmenlere hizmet içi veya uzaktan eğitim aracılığıyla faaliyetlerin düzenlenmemesidir. Yükseköğretim Kurulu tarafından üniversitelerin eğitim fakültelerinde değer eğitimi veya değer öğretimine yönelik bir ders konulmazken 2018-2019 eğitim–öğretim yılından itibaren "Karakter ve Değer" eğitimi dersi zorunlu hale gelmiştir. YÖK'ün aldığı bu karar değerleri eğitimi ve öğretimi noktasında olumlu bir gelişmedir. Ancak 2015 yılından beri yalnızca pedagojik formasyon eğitimi sertifika programında seçmeli bir ders olarak öğrencilere okutulan bu dersin üniversitelerin programında bu kadar geç yer alması oldukça düşündürücüdür. Bu dersi alma imkânı bulamayan bütün öğretmenler, hizmet içi eğitim kanalıyla değer öğretimi ile ilgili bilgileri alması sağlanmalıdır. Elbette burada da öğretmenlik mesleğinin temelinde yer alan gönüllülük esası ön planda tutulmalıdır (Köylü, 2016, s. 155).

2.7. Değerlerin Diğer Bilimlerle İlişkisi

İnsan, var olduğu andan beri sürekli bir arayış içerisinde olmuştur. Arayışların temelinde ise sorular vardır. Sürekli yeni şeyler bulma ve buldukları ile kendisini geliştirme peşinde olan insan toplumsal bir varlık olduğundan toplumda yaşamın belli kuralları olduğunu ve bu kural ve değerlere uyması gerektini bilir. Toplumun değerleri insanın yaşamına yön verir ancak bu değerlerin oluşumu, kaynağı, sınıflandırılması, değerlerin kalıcılığı ve sürekliliği ve daha pek çok konuda insanların bakış açıları değişmektedir. Dolayısıyla değerlere ilişkin pek çok insan farklı görüşler belirtmiştir. Farklı bilimler değer konusunu inceleyerek ilgi alanları olan bilimle değer konusunu tartışmışlar, değerin bilimsel açıdan incelenmesi mümkün olmuştur.

Değer konusuyla ilgili pek çok bilimin fikir ürettiği bilinmektedir. Psikoloji bilimi, değer kavramını insan davranışlarının kılavuzu gibi gösterir. Ahlak psikolojisi, bireyin ahlaki davranış sergilemesine sebep olan inançlardan yola çıkarak değerleri ele almıştır. Felsefe bilimi, değerlerin inanç kaynağının öznel değil de nesnelliğine yönelik tartışmalara yoğunlaşmıştır. Sosyoloji bilimi ise değerleri toplumların sosyal ve kültürel özelliklerine

indirgeyerek incelemektedir. Sosyologlara göre bireyin değer öğrenmesi tek başına yetersiz kalıp herhangi bir anlam taşımayacağından toplumun değeri kazanması, toplumdaki değişimler, çözülmeler veya gelişimler değerlerin önemini etkililiğini ve kalıcılığını ortaya koyar (Ersoy, 2018, s. 356).

2.7.1. Psikoloji ve Değer İlişkisi

Psikoloji bilimi insanı kendisini tanımasına yardımcı olur. Ayrıca başka insanlar hakkında da fikir sahibi olmamızı sağlar. İnsan davranışlarının altında yatan gerçek nedenleri araştırır. Davranışlarının nedenleri hakkında fikir sahibi olmamızı sağlar. Bireyin bilinçaltındaki düşünceleri bir bakıma bireyin varlığının buz dünyası gibidir. Beden yalnızca buz dağının görünen kısmıdır. Psikoloji, buz dağının görünmeyen kısmına yönelik araştırmalar yapar. Bilinç dünyasında değerlere yönelik eksikliği olan bireylerin yaşadıkları sorunlar ve bu eksikliğin yol açtığı sorunlar psikoloji biliminin çalışma alanıdır (Özgü, 1968, s. 26).

Değer kavramı psikolojide felsefeden farklı şekilde ele alınmıştır. Psikolojide değerin önemi nesnel bir görüşe dayanmasından ziyade insanların davranışlarına rehberlik etme rolü incelenmiştir. Bu açıdan bakılırsa psikologlar değer kavramını sadece inanç olarak kabul ederler. Özellikle ahlaksal davranışlar bakımından değer kavramı, bir kişinin başka kişilere ait amaç, niyet, hal ve hareketlerini sonuca erdirmede kullandıkları kriter (ölçüt, kıstas) demektir. Mesela bir insanın başka bir insana yaptığı iyilik sonucunda o iyilik yapan kişi iyi insan olarak değerlendirilir. Bir kimse bir hayvana karşı şiddet uygulamıyorsa o kişi hayvan severdir, merhametlidir (Güngör, 1993, s. 18-19).

Değer, bireyin inancından doğar, insan düşüncesinin anlayışı, hisleri ve bilgilerinin bileşimden meydana gelir. Değerler, bir bakıma zihinsel oluşumlardan süzülen en üst ve en arı olgulardır. Yani değerler herhangi bir bireyin sabit bir düşünce veya inancından ortaya çıkmaz, bir araya gelmiş pek çok fikrin ortak sonucu oluşur (Güngör, 1993, s. 19).

İnsan psikolojisinde bir şeyin bir değeri olması için o şeyin ihtiyaç olması gerekmektedir. İnsan özellikle bir şeyden yoksun bırakılmışsa ve o ihtiyacı gerekiyorsa o anda belki de dünyadaki en önemli değer verdiği şey sahip olmak istediğidir. Maslow'un İhtiyaçlar Hiyerarşisi'ne bakıldığında beş temel ihtiyaç görülmektedir: Fizyolojik ihtiyaçlar, güvenlik ihtiyacı, ait olma ve sevgi ihtiyacı, saygı ihtiyacı ve kendini gerçekleştirme. Bir insan açlık, susuzluk, uyku, cinsellik gibi eğer temel gereksinimlerini karşılayamamışsa onun için ait olma ve sevgi ihtiyacı bir değer anlam ifade etmez. Bir kişi açsa ve susuz kalmışsa o kişi için en

değerli şey karnını doyuracağı yemek olacaktır. Buradan yola çıkılarak ihtiyaçların değerlere yön verdiğini söylemek mümkündür.

Değerler insanın zihninde tasarladıklarını yaşamdaki karşılığını somutlaştırması ile hayat bulur. Vatan sevgisini, bayrak sevgisini, ülke bütünlüğünü zihninde değerli bulan birisinin yaşam şekli ve bu değerler uğrunda sergilediği tutum ve davranışlar değerlerin yansımasıdır. Değer kavramının yaşamdaki yansıması insanların psikolojik durum ve tercihlerine göre değişmektedir.

2.7.2. Felsefe ve Değer İlişkisi

İnsanın yaşamındaki her kararı, davranışları diğer insanlar karşısındaki tutumu, ilişkileri, yaşadıkları olaylar ile ilintilidir. Bireyin yaşamına verdiği yön ise insanı ve kendisini değerlendirmesine göre şekil alır. İnsan varlığının temelindeki değer anlayışı kendisini ve diğer insanları gözden geçirmesiyle, davranışları değerlendirmesiyle, yakın çevresi ve geçmişi ve geleceğiyle bir bütün olarak düşünüldüğünde vücut bulur. Zaten insandan ve kişinin kendisinden beklenilenler de bunlardan ibarettir (Kuçuradi, 2016, s. 5).

İnsanın olduğu yerde değer de vardır. İnsan zaten yaratılış itibariyle de kendi başına bir değerdir ve değerlidir. İnsan varlık olarak düşünüldüğünde yalnızca vücuttan ibaret değildir, bilinç sahibi bir yaratılış örneğidir. Bu noktada değer ise varlık ve bilinç sahibi insanın somut veya soyut belirli duygu, istek, ihtiyaçlarına yönelir, bu şekilde bir anlam kazanır. Değer kavramının insanda yalnızca kavramsal olarak ve kuramsal bir biçimde yer edinmesinden ziyade değerlerin hayata geçirilebildiği derecede anlam kazandığı unutulmamalıdır. Kısacası insanın olaylar ve durumlar karşısında takındığı tavır, hayattaki duruşu, kişilere ve olaylara yönelimi değerler ile mümkündür. Bu çerçeveden bakıldığında haz ve acı gibi hazcı değerlerden, güzel ve çirkin gibi ahlaki değerlerden, yararlı ve yararsız gibi yararcı değerlerden, sevap ve günah gibi dini değerlerden ve en sonunda doğru ve yanlış gibi mantığa uygun değerlerden söz edilmesi mümkündür (Cevizci, 2005, s. 432-433).

Değer problemi bir bakıma değerlendirme problemidir ve değer problemi felsefe biliminin içerisinde yer alır. Çünkü ahlaki ve yararcı değerleri değerlendirmek onları aslında sorun haline getirmektir. Saygı, dürüstlük, adalet, eşitlik gibi bireyler arası ilişkilerin temeline anlamsal sorular sormak farklı türden değerleri sorun haline getirmek olur (Kuçuradi, 2016, s. 8).

İnsanlar bir olay veya durum karşısında kendisi olaya dahil olsun veya olmasın mutlaka bir değerlendirme yapmak durumundadır. Bu, insanın varoluş sebebi ve kaçınılmaz sebebidir. Değerlendirme konusu herhangi bir şeye değer atfetme yoluyla değerlendirme olarak ifade edilirse değerlerde öznelcilik daha anlaşılır olur. Değerlendirme yaparken kişi yalnızca kendisini temele alarak başka insanların tutum ve davranışlarını, herhangi bir eseri veya olayı yorumlarken kendi benzerlerini ön planda tutarsa o zaman dış dünyasındaki birbirinden aykırı ve hatalı değerlendirmeleri yalnızca tek taraflı ve onun bakış açısına göre değerlendirmiş olur (Kuçuradi, 2016, s. 25-26).

Değerlerin her zaman her insan için beğenilir, arzu edilebilir, tercih edilebilir olmadığını savunan görüşe göre değer kavramı arzu ve tercih ile eşitlenmiştir. Bu konuda Sokrates'in idamı üzerinden örnek verilmiştir. Sokrates'in ölümü kendisine haz vermese de ölümü kendisinin tercih etmesi, ölümün arzulanması ölüm kavramını değerli kılmıştır; çünkü tercih edilmiş olan şey ölümün kendisidir. Burada dikkat edilmesi gereken şey istenilen, tercih edilen şeyin kendisinden çok onu isteyen öznenin kararıdır. Yine burada esas vurgulanmak istenen durum, değer atfedilen kavramın nesnelliğinden değil de değerlerin öznelliğinin zamanla da göreceli olduğudur. O anda doğru olduğunu düşündüğü kararını ortaya koyan ve gerçekleştiren, tercihini "o şey" den yana kullanan bireyin görüşü, tercihi, kararı "değerli"dir. Farklı insan grupları, farklı zaman dilimlerinde farklı koşullarda tercihlerini ortaya koyabilirler. Tercihler onların değerlerini meydana getirir (Arslan, 2013, s. 176).

2.7.3. Sosyoloji ve Değer İlişkisi

Sosyoloji bilimi ile değer arasındaki ilişki ve değerlerin sosyolojinin konusu içerisinde yer alması oldukça yenidir. Sosyolojinin ilk kuruluşundan beri bilimsel olgusal modellemede değerler asla öznel bir gerçeklik olarak kabul edilmemiştir. Buradaki temel tez bilimde nesnelliğin değerlerden ayrı ve tarafsız olarak ele alınmasıyla mümkün olur. Değerlendirilecek, tartışılacak konularda değer yargılarına yönelmek öznelliğe sebep olacaktır. İşte burada bilimsel alanda her türlü kişisel yönelim, davranış, düşünce, olumlu ya da olumsuz kanaatler, dini inançlar ve doğa ötesi konular öznellikten uzak, bağımsız olmayı zorunlu hale getirir (Dilmaç & Bircan, 2014, s. 64).

İnsanların davranış ve tutumları aracılığıyla yargıladıkları ve bir sonuca vardıkları kuralların duygusal içeriğine toplumsal değer denilir. Eğer bir birey uyumlu bir biçimde toplumda yaşamak istiyorsa o toplumun benimsediği değerlere uymak ve kuralları peşin olarak kabul

etmek zorundadır. Tam tersi bir durumda birey toplum ve yasalar tarafından kötü, sapık ve suçlu olarak adlandırılır (Dilmaç & Bircan, 2014, s. 70).

Bir toplumun derinlemesine incelenebilmesi için o toplumdaki kurumların, süreçlerin ve görevlerin tam anlamıyla bilinmesi gerekir. Değerler kanalıyla o toplumda yaşayan insanlar bunlara anlamlar yükler. Toplumla ilgili yapılacak derinlemesine incelemeler o toplumun geçmişinden getirdiği ve sahip olduğu değer yargılarının saptamasıyla mümkündür. Sağlam ve kusursuz yapılan saptamalar o toplumun geleceğine yönelik çıkarımlarda bulunmamızı da sağlar. Bu yönden bakıldığında değer araştırmaları sosyoloji bilimi açısından oldukça önemli bir görev üstlenir (Özensel, 2004, s. 2).

Toplum içerisinde yer alan her kurumun kendisine ait bir kurum kültürü ve değerler sistemi bulunmaktadır. Mesela toplumun en küçük birimi olan aile kurumunda bile değerler yer almaktadır. Bireyin sosyalleşmesinde önemli rol oynayan aile kurumu bireye toplumdaki uyması gerektiği kuralları, değerleri veya yapılmaması gereken davranışları öğretmek zorundadır. Bu bakımdan aile, toplum yapısının bozulmadan korunması ve gelecek nesillere değerlerin aktarılmasında önemli role sahiptir.

Toplumlardaki değerlerin nasıl anlaşıldığı ve simgelendiği genel olarak bireylerin görev ve sorumlulukları ile ilişkilendirilebilir. Şöyle ki bir üniversite öğrencisinin kendi görevi içerisindeki beklentilerin tamamı herkes tarafından aynı derecede algılanmayabilir. Öğrenci için sınıf geçme yeterli düzeyde bir başarı durumunu ifade ederken ailesi için yüksek not ortalamasıyla sınıfı geçmek daha değerlidir. Buna benzer pek çok durumda statüler ve o göreve ilişkin değer yargıları değişkenlik göstermektedir. Buradaki değişkenlik, durumun az veya daha değerli olması toplumsal değerin kendisinden kaynaklanmaktadır.

Bir toplumda pek çok değer, kapsayıcı ve bütünleyici özellik gösterse de zaman zaman bazı değerler toplumun bir kısmı tarafından kabul görmemekte ve reddedilmektedir. Bu da çeşitli toplumsal çatışmalara ve ayrılmalara yol açmaktadır. Buna verilecek en güzel örnek "kuşak çatışmaları"dır. Aralarında oldukça fazla yaş farkı bulunan bireyler arasında değerlerin farklı algılanması çatışmaları doğurmaktadır. Zamanla değişen değer algıları toplumları değiştirir ve farklı yorumlanan bu değer kavramları kuşak çatışmasını kaçınılmaz hale getirir (Dilmaç & Bircan, 2014, s. 71-74).

Günümüz dünyasında hemen hemen bütün toplumlarda değer çatışmaları görülmektedir. Ancak olumsuz anlamda toplumsal değişime daha az maruz kalmış toplumlarda toplumsal çatışmalara daha az rastlanmaktadır. Toplumun değerlerinden ayrılarak kendi değerlerini ön

planda tutan ve bireyselciliği önemseyenlerin çok olduğu toplumlarda değer çatışmaları oldukça yoğundur. Hızlı toplumsal değişmeler değerlerin benimsenmesinde yavaşlatıcı role sahiptir. Örneğin toplu taşıma araçlarında bundan otuz kırk yıl önce yaşlılara yer verme konusunda çocuklar ve gençler daha duyarlı davranırken bugün aynı duyarlılığı görememekteyiz. Yine eskiden bayramlarda aile büyükleriyle vakit geçirmek oldukça değerliyken şimdi bayram günlerini tatil fırsatı gibi görüp aileden uzak değerlendirmek moda haline gelmiştir (Dilmaç & Bircan, 2014, s. 76).

Değerler ve onlara bağlı olarak ortaya çıkan değerler hiyerarşisi, kültürel ve toplumsal farklılıkların temelinde yatmaktadır. Bir toplumun değerler sisteminin veya değerler hiyerarşisinin tespiti, onun diğer toplumlar nezdinde farklılıklarının ne olduğunu ve onlar arasında nerede bulunduğunu göstermeye imkân tanıyacaktır. Böylece değer araştırmaları sayesinde karşılaştırmalı kültür incelemelerinin gerçekleştirilebilmesi söz konusu olurken, diğer taraftan da mevcut yapıda değerlerin ortaya çıkarmış olduğu sorunlar önceden gözler önüne serilmiş olacaktır. Örneğin kapitalist ve bireyci değerler sistemine sahip Batı toplumlarında, bu değerlerin etkisiyle bazı sorunlar yaşanmaktadır. Yine sosyal bağlardaki çözülmelerle birlikte yalnızlık, mutsuzluk, hayatın anlamsızlığı, yabancılaşma ve depresyon yoğun olarak yaşanan sorunların başında gelmektedir. İşte aynı yönde mevcut bulunan değerlerin yaygın olarak yaşanmaya başlandığı başka bir toplumda, gelecekte muhtemel ne gibi sorunlara yol açabileceği bilgisine kavuşma imkânı, değer araştırmaları sayesinde mümkün olacaktır. Dolayısıyla değer araştırmalarının bir amacı da kültürler arası bir karşılaştırma girişimi olması ve karşılaştırma sayesinde sosyal sorunların gözler önüne serilmesidir. Değerler araştırması sadece toplumlar arasında değil, toplum içerisinde de sosyal sınıfların ve tabakaların değer farklılaşmalarının hangi düzeylerde ne oranda ve hangi yönde olduğunu tespit etmemizi sağlayacaktır. Bu yönüyle toplum içerisinde, sınıflar arasındaki sosyal ve ekonomik mesafenin boyutları ortaya çıkacaktır (Ersoy, 2018, s. 362).

Mutlak değerlerin incelenme alanı sosyal bilimler değil felsefe, din bilimi ve ahlakın incelenme alanıdır. Toplumlarda ve kültürlerde az ya da çok değişme kaçınılmazdır. Değerler de aynı toplumda zamansal ve bölgesel farklılıklar gösterebilir. Dolayısıyla bu değişiklikler değerlerin esnekliğini ortaya koyar (Özensel, 2004, s. 13).

Bir toplumda hangi değerin daha öncelikli ve önemli olduğu zaman ve koşullara bağlı olarak değişkenlik gösterebilir. Sosyal yaşamın içerisinde kimi zaman şartlar değiştikçe bu değişimin getirdiği sonuçlar da değerlerin öncelik, önem sırası, alt üst düzenini etkiler. Örneğin ülkemizde 1980'li yıllarda güvenlik gerekçesiyle sokağa çıkmak tehlikeli

olduğundan kişi özgürlüğü öncelikli değer olarak görülmezken tehlikenin ortadan kalkmasıyla bu özgürlük aynı değeri görmeyebilir. Bu, bir toplumun farklı zaman dilimlerinde aynı değerin aynı algılanmadığını ispat eder niteliktedir (Özensel, 2004, s. 14).

2.8. Değer Kazandırmada Dikkat Edilmesi Gereken Hususlar

Değer öğretimi yapmak sorumluluk gerektirir. Bireye değer kazandırmayı hedefleyerek işe başlanılıyorsa konunun önemi dikkate alınarak en iyi şekilde yapılmasına çaba gösterilmelidir. Zira eğitim ve öğretim sorumluluk gerektirir, hataların devamında telafisi güç sorunların meydana gelmesi muhtemeldir.

Değer eğitimi ve öğretimi amaç içerikli olmalıdır. Amaçlar açıkça ifade edilmelidir. Amaçları anlaşılamayan veya yanlış amaçlara hizmet eden etkinlikler yaptırmak öğrenciye hiçbir fayda sağlamaz. Açıkça anlaşılmamış ve hedeflere hizmet etmemiş etkinlikler zamanın ve performansın da boşa gitmesi demektir.

Değer öğretimi değerlidir. Değerler bir şeylerin tercih edilmesi ile meydana gelir. Değer verilmeyen şeyin ya da kişinin beğenmediği olguların karşısında önemli gördüğü her ne ise o kişinin değerlerini meydana getirir. Kişiler değer verdikleri şeylerin zıtlarını bilerek değer kavramını kazanırsa değer verdiklerinin anlamı ve yüceliği de aynı oranda artacaktır.

Değer kazandırmada ortamın rolü vardır. Ortamlardan arınık değer öğretimi en azından küçük çocuklar için geçerli değildir. Çocuklar öncelikle ailenin doğal bir üyesi olarak ailede, sonra gittikleri okullarda ve çevrede birtakım değerleri edinirler. Değerler genel geçer kavramlardır ve herkesçe kabul edilir. Fakat bazı durumlarda bazı değerlerden vazgeçilebilir. Mesela eğer bir ortamda doğruluktan ve dürüstlükten vazgeçmek durumu söz konusu ise (dargın eşlerin arasını yapmak veya hasta insana hastalığı ile ilgili bazı gerçekleri gizlemek gibi) değerleri esnetmek gerekebilir ve kurallardan kısmen vazgeçilebilir.

Değerlerin sınırları vardır. Bazen bazı değerler kutsal olsa da kimi zaman istemesek bile kutsal kabul edilen değerler uğruna başka kutsal bir değer feda edilebilir. Mesela yaşamak ve yaşam hakkı kutsaldır, evrensel bir değerdir. Kimsenin yaşamına keyfi olarak son verilemez. Ancak din, vatan, bayrak gibi bazı dini ve millî değerlere saldırı olduğunda karşıdaki düşmanın hayatı bu değerler karşısında önemini yitirir. Burada kişi kendi hayatını hiçe sayarak kutsal kabul ettiği değeri için canını vermekten kaçınmaz.

Değerler tek başına belki de yanlnızca kavram olarak anlatıldığında tam olarak anlaşılamayabilir. Belirli konularla iç içe veya örnek olaylarla anlatıldığında değerlerin

anlaşılması daha hızlı ve kolay olacaktır. Burada genellikle okullarda yapılan öğretim de bir bakıma gizil olmaktadır. Öğrencilere açıkça değil hissettirilmeden ama özümsenerek verilen değerler örtük program vasıtasıyla pekiştirilmiş olur. Örtük program okul ve sınıf içerisinde özellikle yönetici ve öğretmenlerin tutum ve davranışlarıyla ortaya çıkan öğrenme yaşantılarını kapsamaktadır. Bu öğrenme yaşantıları da okulun dışındaki toplumsal, ekonomik ve siyasi talep ve şartlardan etkilenmektedir (Yüksel, 2002, s. 32- 33).

Değerler tek başlarına değildir, bir örüntü olarak görülmelidir. Bazı değerler amaç olurken bazı değerler ise o amaca hizmet eden araç değerleri ifade eder. Büyüklere saygı bir değer olarak görülüyorsa yaşlılara merhamet de o değeri destekler konumdadır. Gelenek ve göreneklerin de pekiştirici nitelikte olduğu bu değerler birbirleriyle kaynaşmış vaziyettedir.

Değer öğretimi örtüktür, bazı değerler öğretilirken gizli verilir. Her kazanım açıktan ve programlarda yer alan haliyle verilmez. Kişinin bilinçaltına verilecek değerler yanlış yöntem ve tekniklerle verildiğinde ters teper, kişi o değerleri reddeder. Değerleri kazandıracak kimseyi otorite olarak görmeyen ve onu kabul etmeyen birey, değerleri sırf o otoriteyi sevmediği, kabul etmediği için bile içselleştirmez (Bacanlı, 2017, s. 81-82).

2.9. Değer Öğretiminin Verildiği Yerler

İnsan değerli bir varlıktır. İnsanı düşünmesi, düşüncelerine göre hareket etmesi ve insanı diğer canlılardan ayıran diğer özellikleri onun değerli olmasını sağlamaktadır. Toplumun ayrılmaz parçası olan insanın ilk eğitimi ailede başlamaktadır. Belli bir yaşa kadar aile ve çevresinin ona öğrettiği değerleri öğrenen birey, okul çağına gelince okula başlar ve uzun süreli eğitim öğretim yaşamı boyunca bu defa okulda bazı değerleri kazanmaya gayret gösterir. Sosyalleşmenin önemli bir aracı okuludur ve elbette değerleri öğretmedeki rol ve sorumluluğu aileye ve çevreye oranla daha fazladır (Köylü, 2016, s. 105).

Toplumlar incelendiğinde üç önemli kurum göze çarpar. Devlet kurumu, genel değerleri; aile kurumu, özel değerleri; okul kurumu ise bunların her ikisini temsil eder. Devletin hedefi iyi yurttaş, ailenin hedefi iyi insan yetiştirmektedir. Okul ise hem devletin hem ailenin her iki hedefini gerçekleştirmeyi ilke edinir. Devlet ve aile eğitimin en temel aktörleridir. Burada asıl mesele iyi vatandaş ve iyi insan yetiştirmenin esas şartlarından olan bireyin değerlerinin bilinmesidir. Devleti ve aileyi geleceğe taşıyacak olan şey değerlerin farkındalığının hissettirilmesi ve önemsenmesidir (Bacanlı & Dombaycı, 2015, s. 889).

Değer öğretimine ne zaman başlanacağına dair en önemli zaman dilimi çocuğun beş yaşına geldiği dönemdir. Çünkü kişilik gelişiminin yüzde seksen oranında bu yaşta tamamlandığı bilinmektedir. Bu yaş çocuklarının bir kısmının kreş ve okul öncesi eğitime başladıkları varsayılsa da büyük bir çoğunluk ailesiyle beraber zaman geçirmektedir. Çocuk, kişiliğini oluşturan bütün değerler sistemini ailesinden öğrenir. Bu yaş dönemlerinde çocuğa kazandırılacak değerler onun gelecekte iyi bir insan ve vatandaş olmasına katkı sunacaktır (Dilmaç, 2007, s. 28).

Değerler öğretiminde çeşitli uygulama ve yöntemler vardır. Ama bunların içerisinde ikisi öne çıkmaktadır. Birincisi taklitle, rol model almakla başlar. Çocuk evde ilk anlarından itibaren anne ve babasını gözlemler ve taklit eder. Freud buna özdeşleşme ismini vermiştir. Kızlar annelerini erkekler babalarını taklit eder ve davranışlarını benimserler. İkincisi ise değerin toplum sistemindeki yeridir. Toplumdaki siyasi sistem veya sosyal sistem hangi değer üzerine inşa edilmişse bireylere öğretilen ve kazandırılmak istenen değerler onlardır. Toplumun değerleri böylece bireylerin değerleri haline gelir. Bireyler toplumda var olan ve sitemin kendiliğinden getirdiği değerleri rahatlıkla edinmiş olur (Tozlu & Topsakal, 2013, s. 180-181).

2.9.1. Ailede Değer

Aile toplumun çekirdeğidir. Ailenin sağlıklı olması toplumun da sağlıklı olmasını, ailenin huzurlu olması toplumun da huzurlu olmasını sağlar. Huzurlu ve mutlu bir ailenin ferdi olan bireyin sosyalleşmesi ve sosyal yaşamdaki yerini alması daha kolay olmaktadır. Doğuştan üyesi olduğumuz toplumun kabul göreceği hal ve hareketlerimizin ilk tohumları ailede atılmaktadır (Turan & Ulusoy, 2014, s. 78).

Anne ve babalarımızın bizlere öğrettikleri bilgiler ve davranışlar toplum tarafından iyi karşılanan bilgiler ve davranışlar olmalıdır. Hızla değişen günümüz dünyasında ailelerin kazandırmak istedikleri ile çocukların gördükleri ve yaşadıkları arasında ciddi farklar bulunmaktadır. Aileler de kimi konularda sağlıklı yönlendirme yapamadıklarından çocukların farklı davranışları edindikleri görülebilmektedir. Bu durumda bir süre sonra davranışlarımız birilerince sert eleştirilere maruz kalır. Toplumdaki yerimiz ve saygınlığımız zedelenir (Hökelekli, 2013, s. 289).

Aile, ilk ve en önemli sosyalleştirici kurumlardan biridir. Toplumun genel değerler sistemi, siyasal değer, inanç ve duygusal yönelimler, aile vasıtasıyla geleceğin büyüklerine, yarınların söz sahiplerine yani çocuklara ve gençlere aktarılır, öğretilir (Özbudun, 1986, s. 91).

Çocuk için en erken toplumsallaşma mekânı ailedir. Çocukların pek çoğu ilk yıllarını anne baba ve kardeşleriyle birlikte geçirir. Bazı toplumlarda aile yapısı diğer toplumlara göre farklılıklar gösteririr. Kimi ailelerde büyükanne, büyükbaba, amca, dayı gibi kişiler bulunurken kimi ailelerde anne veya babadan birisi yoktur. Aile içindeki görev ve sorumluluklar ve pek çok değer aile türüne göre değişkenlik gösterir. Bütün bu farklılıklara rağmen bireyin toplumsallaşmasına en önemli katkıyı aile sunar (Giddens, 2008, s. 205).

Bu sebeple yarınlarımızın umudu olan gençlerin ailede önemli kavram ve değerleri öğrenerek yaşamlarında ilke haline getirme hedeflerinden sapmamaları gerekmektedir. Bazı eğitimciler değerlerin öğretilmesinde okulun öneminin daha fazla olduğunu savunmaktadır. Ancak okulda başarılı ve hedefine ulaşmış bir değer öğretiminin yapılmasının yolu ailelerden geçmektedir. Okuldaki değerlerin sağlıklı bir şekilde kazandırılması için çocuklar okula gelmeden önce değerleri ailede görmeli ve bu değerlerin önemini hissetmelidir. Çocukta yanlış gelişen değer kazanımını okulda değiştirmeye çalışmak yeni bir değeri kazandırmaktan daha güçtür (Baloğlu & Balgalmış, 2005, s. 23).

Çocuklar tutum ve değerleri öğrenmede anne ve babalarının davranışlarından etkilenirler. Aileler, neleri yapmaları ya da yapmamaları gerektiğini çocuklarına çeşitli şekilde bildirirler. Kimi aileler onur, çok çalışma, disiplinli olma, güvenilir olma gibi değerleri çocuklarına kazandırırken kimi aileler bu değerleri umursamayarak göz ardı etmektedirler (Akbaş, 2008, akt: Yiğittir, 2010, s. 209).

Anne babaların değerlerinin çocuklara da yansıtmaları çocukların kendilerini huzurlu, mutlu olmasını da sağlar. Zira mutlu anne baba mutlu çocuk demektir. Aile içindeki çatışma ve huzursuzluk ortamının çocuğa da tesiri olumsuz anlamda olacaktır. Elbette ki her ailede görülmesi muhtemel sorunların saygı, hoşgörü, karşılıklı iletişim gibi değerlerle çözülmesi çocuğun da bu değerleri benimseyerek yaşayabileceği sıkıntıları kolaylıkla aşmasına yardımcı olacaktır. İşte burada asıl önemli konu anne ve babanın çocuğa kazandıracakları değerleri söz ve telkinle açıklamak yerine iyi rol ve model olmalarıdır. Davranışların tesirinin nasihatlerden fazla olduğu gerçeği göz ardı edilmemelidir. Aksi durumda söylenenlerin eylemlerle çelişmesi sözlerin hükmünün geçerliğini de ortadan kaldırır (Köylü, 2016, s. 122-123).

Modernleşme süreci pek çok kurumu ve toplumsal değerleri değiştirdiği gibi aile kurumunu da çeşitli yönlerde değiştirmektedir. Türk toplum yapısında geniş ve geleneksel aile yapısı olarak bilinen hiyerarşinin ve ataerkilliğin ön planda olduğu aile, günümüzde artık yerini çekirdek aile denilen eşitlikçi ve daha az üyenin yer aldığı bir yapıya dönüşmüştür (Önür, 2013, s. 172).

Kentleşmenin etkisiyle ve geçmişe nazaran kültürel yapılardaki bozulmalar ailede en çok çocukları etkilemektedir. Anne ve babanın benimsemiş olduğu değerler çocuk için bir anlam ifade etmediğinde ve yeterince önemsenmediğinde ailede çatışmalar çıkmaktadır. Bu durumu aşmak için dengeli ve etkili iletişim sağlayarak çocuk başlı başına bir fert olarak kabul edilmeli, onun ilgileri ve ihtiyaçları anında yanıtlanmalı, çocuğa kaliteli ve nitelikli zaman ayırarak sağlıklı eğitim ve öğretim ortamı hazırlanmalıdır (Dilmaç, 2007, s. 47).

Aile kurumunda meydana gelen değişimler toplumların ahlaki sorunlarının kaynağını oluşturlar. Belli başlı sevgi, saygı, güven vb. değerlerin temelinin başka hiçbir kurumda atılamayacağı aile kurumundaki yapısal bozulmalar toplumlarda tedavisi olmayan ve kalıcı hasar bırakan hastalıklara sebep olur. Özellikle 1960'lı yıllardan sonra geleneksel aile yapısından çekirdek aile yapısına bürünen toplumumuzda birçok sorunun aileden kaynaklandığı tespit edilmiştir. Öyle ki bir zamanlar eleştirilen çekirdek aile yapısı bugün neredeyse ise özlenir hale gelmiştir (Köylü, 2013, s. 298-299).

Ailedeki bozulmanın altında yatan gerekçelerden birisi ve belki de en önemlisi değişimin hızlı olmasıdır. Ailedeki çocuklar ve gençler bu dönüşümün öznesi ve hedef kitlesidir. Geleneksel anlayış ve değerler dünyasıyla modern denilen ışıltılı ve parıltılı dünya arasında kalmışlardır. Bu ikilem de onların bocalamasına neden olmaktadır. Sonuç itibariyle aile içerisinde çatışmalar kaçınılmaz olmaktadır (Doğan, 2013, s. 616).

Değerlerin aktarılmasında önemi yadsınamayacak kadar büyük olan aile kurumundaki değişmeler ve bozulmalar toplumsal yapıda da aynı oranda değişme ve bozulmalara sebep olmaktadır. Özellikle şehirleşmenin tesiri ile geniş aile formundan çekirdek aile formuna bürünen aile kurumu bazı geleneksel ve kültürel değerlerin çocuklara aktarılmasında yetersiz kalmıştır. Teknolojinin beraberinde getirdiği baş döndürücü hızlı yaşamın sonuçlarından birisi olarak aile içi iletişim bozukluğu ve aile bireylerinin birbirinden kopuşu değer aktarımını olumsuz yönde etkilemiştir. Aynı evin içerisinde birbirlerinin dertlerinden habersiz, umarsız yaşayan bireyler problemlere çözüm üretmede de bireysel davranışlar sergilemektedir. Kısacası bu tür ailelerde değerlerin yozlaştığını söylemek yanlış olmasa gerektir (Akyol, 2015, s. 491-492).

Günümüz dünyasındaki hızlı ve ani değişimler anne ve babalarının çocuklarına yol gösterme, rehber olma ve onlar üzerindeki sorumluluklarında da önemli oranda sekteye uğramıştır. Pek çok anne baba neyi nasıl öğretmesi gerektiği konusunda ciddi sorunlar, karasızlıklar yaşamaktadır. Aile ve toplum değerleri birbirlerini bütünleyici özellik taşıması sebebiyle çocuğa erken yaşta sağlam bir karakter kazandırmak zorunluluk hali taşır. Son zamanlarda aile ve toplum değerleri birbirinden kopuk ve arada büyük uçurumlar vardır (Hökelekli, 2013, s. 289-290).

Toplumun çekirdeği olarak betimlenen kurumsal nitelikleri olan aile insanın kendisini en güvende hissettiği ve uzun süre bağımlı olarak yaşadığı yerdir. Ailede çocuk kendi özelliklerini fark edip ve geliştirmek üzere anne babasından yardım alırken diğer yandan toplumun üyesi olarak kendini o topluma uygun olarak hazırlamalıdır. Aile çocuğun sosyalleştiği ilk yerdir. Dolayısıyla sağlıklı toplumsallaşma sağlıklı aile bireylerinden meydana gelir. Ailede bozulma ve çözülmeler toplumların bozulma ve çözülmelerini de hızlandırır (Güngör, 2015, s. 49-50).

Değerlerin meydana gelmesinde ilk akla gelen kurumlar aile ve okul kurumlarıdır. Ailede verilen değerler aynı zamanda aile kurumunu da düzenler ve yönlendirir. Aile büyükleri toplumların geleceklerine yön verecek olan çocuklarına dini, millî ve ahlakî değerler, kültürel öğeler, örf ve adetler ve pek çok hukuk kurallarını aile içerisinde vermekle yükümlüdürler. Ayrıca pek çok olumsuz davranış ve hataları önlemek de aile büyüklerine aittir. Tüm bu görevler ailenin ve toplumun benimsemiş olduğu değerler çerçevesinde yerine getirilmelidir (Güngör, 2015, s. 242).

Çocuğa değer ve ahlak öğretiminde diğer öğretim kurumlarının veremeyeceği kadar etkili olan aile kurumunda anne ve baba ilk ve en önemli öğretmendir. Çocuğun yeteneklerinin farkına vararak bunu işleyen kişiler anne babalardır. Değer ediniminin en hızlı ve etkili, kişiliğin oluşumunda en önemli dönemin geçirildiği çocukluk dönemi aile içindedir. Çocukluk dönemlerinde alınan eğitim ve öğretilen değerler çocuğun geleceğinde sağlıklı bir birey olmasını sağlar (Kaymakcan & Meydan, 2016, s. 193).

Bireyin iyi bir geleceğinin olmasının temelinde çocuklukta aile içerisinde sağlıklı bir dönem geçirmesiyle mümkündür. Ailenin verdiği eğitimin yanında okulda verilen değer öğretimi de etkili bir şekilde verilirse çocuklarda kişilik gelişimi bir o kadar başarıya ulaşır. Toplumların refahını birlik ve bütünlüklerini sağlamlaştıran şey aile içerinde ve okulda kazandırılan değerlerdir. Toplumların sağlam bir temelde varlıklarını devam ettirmesi ve aynı ölçüde

gelecekte de sağlam toplum olabilmesi değerlere sahip çıkılması ve öğrenilmesi ile mümkündür (Turan & Ulusoy, 2014, s. 79).

Aile içerisinde çok küçük yaşlarda kazanılan değerler kalıcılık bakımından en köklü davranışları oluşturur ve bunlar sökülüp atılmaz. Çünkü çocuk özdeşleşme yoluyla anne ve babasından gördüğünü içselleştirmiştir. Bu içselleştirmede güven ve sevgi duyguları oldukça etkilidir. Aileye sevgi ve güven duygusuyla bağlı olan çocukta kazanılan bu değerlerin ortadan kaldırılması düşünülemez.

Değerler sosyal öğrenme yoluyla kazanılır, aile sosyal öğrenmenin gerçekleştiği en önemli yapılardan biridir. Ancak tek başına öğrenmek değerlerin yaşanmasında yetersizdir. Öğrenilen değerlerin önce ailede sonra toplumda kişinin bizzat kendi tecrübesiyle yaşaması gerekir. Ailede edinilen değerler okul ve çevrede pekiştirilerek daha da geliştirilir ve kalıcılığı artar (Kaymakcan & Meydan, 2016, s. 195).

> Değerler eğitiminin başarılı olmasında ailenin yanı sıra okulun da çocukların beklentilerinin karşılanmasında önemli görevleri vardır. Günümüzde çocuğun dengeli kişilik gelişiminin sağlanması, ancak okulun aile ile birlikte yapacakları işbirliği çalışmaları ile mümkündür. Çocuğa okul hayatında ailenin destek vermesi, çocuklarla ilgili okulun alacağı kararlara katılması çocuğun bilişsel, duygusal ve sosyal anlamda gelişimine olumlu katkı sağlayacaktır. 21. Yüzyılın eğitim anlayışları değişmekte, yeni yaklaşımlar önemsenmektedir. Çocuğun okul eğitiminde ailenin üzerine ciddi görevler düşmektedir. Bunlar:
> Çocukların demokrasi kültürüyle yetişmesini ve kararlara katılmasını sağlamak,
> Çocuklar düşünecek, konuşacak ve tartışacak kadar özgüvenli olmalarını sağlamak,
> Çocukların kararlarına saygı duymak,
> Çocukları olduğu gibi sevmek ve yargılamadan kabul etmek,
> Çocukların yaratıcı olmalarını teşvik etmek,
> Çocukların özgürce düşünmesini sağlamak,
> Çocukların kendi yeteneklerini keşfetmelerine yardımcı olmak,
> Çocukların kendilerine uygun mesleği seçmelerine yardımcı olmak ve meslek eğitimlerinde uzmanlaşmalarını sağlamada destek olmak,
> Çocukların bireyselliğini önemseyerek özgün kişiler olmalarını sağlamak,
> Çocukların millî, manevî ve evrensel değerleri özümsemesine yardımcı olmak,
> Çocukların iyi insan, erdemli insan olmalarına yardımcı olmak,
> Çocukların doğru bir karakter ve kişilik oluşturmalarına yardımcı olmak ,
> Çocukların yaşadığı toplumda sosyal sorumluluk kapsamında işler yapmalarını sağlamak,
> Çocukların kendini gerçekleştirmesini ve mutlu olmasını sağlamak (Turan & Ulusoy, 2014, s. 79-80).

Anne ve babalar çocuklarına değer aktarırken o değer hakkında bilgi ve beceriye sahip olmalıdır. Ayrıca bu değerler anne ve baba tarafından ne kadar içselleştirilmişse çocuğa değer aktarımı o derece inandırıcı ve kalıcı olur. Bilmek kadar değerlerin nasıl öğretileceği konusu da başlı başına bir soru işaretidir. Anne babalar değer öğretiminde konu, amaç, yöntem, süreç ve değerlendirmeyi oldukça iyi yapmalıdır. Yöntem ve süreçlerin istenilen şekilde yürütülmesi, ailenin çocuğa örnek model olması ve sonuçta değerlendirme yaparken sevgi ve hoşgörü temelinde değerlerin aktarılması değer öğretiminde arzu edilen hususlardır (Turan & Ulusoy, 2014, s. 83).

Çocuğun doğarken getirdiği duygularına şekil veren, en iyi öğretmen olan anne ve babaların eşsiz bir eğitim kurumu olan ailede değerleri sağlıklı bir biçimde kazandırması beklenir. Çocukların kişilik gelişimlerinin elverişli aile ve toplumda kazanması yoluyla toplumun geleceği de güvence altına alınmış olur (Aydın & Akyol Gürler, 2013, s. 27).

Sosyalleşmenin ilk adımlarının atıldığı, sosyalleşmeye dair ilk deneyimlerin yaşandığı yer olan aile kurumunun önemi gün geçtikçe daha iyi anlaşılmaktadır. Çocuğun sosyal gelişimi önce ailede sonra toplumda devam eder. Toplumun adet, gelenek ve görenekleriyle ilgili pek çok kavram ailede öğretilir. Anne babanın bilinçli ve iyi eğitilmiş olması çocukta değer edinimini etkiler. Aile üyeleri üzerlerine düşen sorumlulukları üstlendiklerinde değer öğretimi de etkili ve kalıcı hale gelmiş olur (Turan & Ulusoy, 2014. s. 85).

İnsan yalnızca biyolojik canlı değil ruh dünyasına da sahip bir varlıktır. Çocuklar aile içerisinde sağlıklı bir büyümeyi hak ettiği kadar sağlıklı bir kişilik edinimini de hak eder. Ailenin temel değerleri kazandırdığı bu öğretim yuvası çocuğun her şeyidir. Ailede etkileşim, iletişim, paylaşım ve huzur ne kadar fazla olursa toplum da o kadar sağlıklı olur. Ailenin geç kurulması ya da yapısının bozulması toplumların da bozulmasını tetikler. Aile, yaş ve zaman sınırlaması birbirinden çok farklı olsa da öğrenmenin ilk basamağını oluşturan en önemli eğitim yuvasıdır. Çocuk okula başlamadan önce biyolojik, psikolojik ve kişilik gelişiminin temellerini ailede atar (Köylü, 2016, s. 105-106).

Ailenin bilinen görevlerinden birisi kültürel taşıyıcılık diğeri de eğiticiliktir. Aile hızlı değişimlere karşı kendi kültürünü gelenek ve göreneklerini değerlerini korumayı ilke edinmelidir ve bunları sonraki nesillere iletme görevini ve bilincini taşımalıdır. Ailenin eğiticilik görevinde yalnızca anne babaya değil ailenin tüm fertlerine sorumluluk düşmektedir. Aile fertlerinin sergiledikleri tutum ve davranışlar mutlaka tutarlı olmalıdır. Okulda belli bir plan ve düzende kazandırılan değerler ailede okuldaki kadar düzenli olmasa da okulun veremediklerini kazandırması bakımından yadsınamayacak kadar değerlidir (Köylü, 2016, s. 108-109).

Bir toplumun sağlıklı olabilmesinin temelde ailede açık iletişim ve etkileşimin olmasıyla mümkündür. Ailenin birbirini dinleyen, anlayan, birbirine söz hakkı veren bireylerden oluşması toplumda da pek çok iyi ve güzel değeri pekiştirir. Toplumlarda huzur, düzen, refah ve mutluluk artar. Böyle toplumlar ideal toplum düzeyine erişmiş olur (Yaman, 2016, s. 83-84).

Çocuklar anne ve babanın en gözde varlıklarıdır. Çocukların en önemli destekçileri de aileleridir. Bu nedenle aile herkes için güç ve güvenç merkezidir. Değer öğretiminin en gözde yeri aile, en özel zamanı çocukluk yıllarıdır. Ağaç yaş iken eğilir atasözünden hareket ederek çocuklara temel değerleri kazandırmak için en ideal ve en verimli dönem okul öncesi dönemdir (Yaman, 2016, s. 129).

2.9.2. Çevrede Değer

Aile, çocuğun davranışlarını şekillendiren kutsal bir kurumdur. Ancak bireyler hayatlarını sadece aile içinde sürdürmezler. Toplumun doğal bir üyesi olan insan farklı kişi ve gruplarla ilişki içerisinde olacağından davranışlarına olumlu ve olumsuz anlamda çevre etki etmektedir.

Toplumları oluşturanlar insanlardır ancak bir toplum bütün insanların bir araya gelerek oluşturduğu kalabalıklardan daha fazlasını ifade eder. Toplumların nasıl bir gelenekten geldiğini, hangi inançlara sahip olduklarını, sosyal yaşamın arkasında yer alan satır aralarını araştırmak, görmek ve anlamak değerler sistemini bilerek mümkündür. Bir toplumun analizini yapmak ve o topluma katkı sağlayabilecek öneriler geliştirmek değer yargılarını saptamakla olabilir. Bu sebeple değerlerin sosyal çevre ile ilişkisi ve toplumsal önemi göz ardı edilmemelidir (Özensel, 2003, s. 222).

Çocuk dünyaya geldiğinde neyin iyi neyin kötü veya neyin doğru ve yanlış olduğunu bilmez. Çocuğun yaşadığı çevre, hayat şartları, ailenin çocuğa sağladığı imkânlar, ailede ve okulda aldığı eğitimler, gittiği okul türleri gibi etkenler çocuğun değer yargılarını biçimlendirir. Çocuk çevresinde gördüğünden hareket ederek doğru ve yanlışı ayırt etmeye gayret eder. Aldığı eğitim ve doğru öğretim sayesinde değer yargıları da o ölçüde gelişir (Karatay, 2011, s. 1441).

Öğrenmenin sadece okulda olmadığından yola çıkılırsa çevre de bireye bir şeyleri dolaylı veya doğrudan öğretir. Çocuğun bazı davranışları çevresinde gördüğü, model aldığı, benzemeye çalıştığı ve "o kişi" gibi olmayı istediği için değişebilir. Çocuğun arkadaş grubunda eğer sürekli küfür eden birileri varsa bir süre sonra çocuk da grup üyelerine benzer davranışlar sergiler. Eğer arkadaş grubu sigara içiyor ve kavga ediyorsa çocuk gruptan dışlanmamak, grup tarafından takdir kazanmak gibi sebeplerle olumsuz davranışlar edinir (Ulusoy & Dilmaç, 2016, s. 88).

Değerlerini unutmuş ve değerlerinden vazgeçmiş toplumlarda huzur ve barış yerini karmaşa, gürültü ve huzursuzluğa bırakmış demektir. Değerler toplumun huzurunu ve refahını

yücelten, bireylerin uymasını gerektiren kuralları barındırır. Bu kurallar sayesinde toplumlarda adli işler ve emniyet güçlerinin de iş yoğunluğu azalır. Hukuki yaptırımların artması ve toplumsal şiddet, terör eylemlerinin artışına temel sebep olarak değerlerden kopmak ve değerlerin önemsizleşmesi gibi pek çok olumsuz gerekçe sıralanabilir (Arabacı & Akgül, 2013, s. 9).

Toplumlarda kumar, yalan söyleme, hırsızlık gibi kötü alışkanlıkların kalıtım ile ilgisi yoktur. Bu davranışların anne ve babadan geçtiği söylenemez. Bu sebeple kişinin babasının hırsız, dolandırıcı, yalancı, düzenbaz vb. olması çocuğun da babası gibi olacağı anlamına asla gelmez. Bu tür davranışların soy çekimi ile ilgisi yoktur. Çünkü bu davranışlar kişinin ancak çevresi, aldığı kötü eğitim ve yanlış rol modelle izah edilebilir (Ulusoy, 2007, s. 32).

Herhangi bir değerin bir çocuğa yansımasının genetiksel bir durumla izah edilmesi söz konusu olamaz. Bireydeki değer kazanımı sosyal yaşantılar sonunda, kişiler arası etkileşim ile meydana gelir. Değerler kuşaktan kuşağa aktarılarak sonraki nesillere miras bırakılır. Fakat bırakılan değer mirasının devam ettirilmesinin yolunun değerleri devralan genç neslin değerleri benimsemesinden ve diğer paydaşlar tarafından desteklenmesinden geçtiği unutulmamalıdır. Toplumdaki desteği kaybolan, değer algısını önemsemeyen ve zamanla etkisini, gücünü farklı yönlerde harcayan nesiller toplumdaki çöküşün de başlangıcını teşkil edecektir (Dilmaç, 2007, s. 6; Kaymakcan & Meydan, 2011, s. 30).

Toplumsal yaşamın doğal üyesi olan bireylerin yaşları ve gelişimleri göz önünde bulundurulduğunda özellikle ergenlik döneminde kişilik değişimleri daha fazla göze çarpar. Bu dönemlerde birey benzemek istediği kişinin davranışlarını inceler ve onun gibi yaşamak ister. Yanlış arkadaşlıklar ve yanlış kişilerin model alınması kişinin hayatının olumsuz yönde değişmesine sebep olur. Dolayısıyla özellikle ergenlik dönemlerinde değerler bu durumlar göz önünde bulundurularak kazandırılmalıdır. Ahlak sorununun giderek daha fazla dile getirildiği, hayvanlara şiddet eğilimlerinin arttığı, cinayetlerin, hırsızlık ve dolandırıcılık gibi suç teşkil eden olan daha nice vakaların tümü değerlerin öğretilmesinin ve yaşatılmasının gerekliliğini ispatlar niteliktedir (Lickona 1999, akt: Yaşar, Gültekin & Gürdoğan Bayır, 2013, s. 343).

Bireyin kişisel gelişim, zekâ gelişimi vb. pek çok faktörün genetik ile ilgisi olsa da çevrenin etkisinin de yüksek olduğu bilinmelidir. Aynı anne ve babadan olan kardeşlerin her türlü eşitlikleri olsa dahi (zekâ seviyesi, aldıkları eğitim kalitesi, gittikleri okullar gibi) çevrenin tesiri ile aynı değerleri benimsemeyebilirler. Çünkü kişilerden uzak ve bağımsız hareket edemeyen birey çevrenin onlara kattıkları veya onlardan kopardıkları değerlerle kişilik

edinirler. Yurtsever, vatan ve bayrak sevdalısı anne babanın çocuğu bu değerlerden tamamen uzak, zıt akran gurubu içindeyse kişinin bu değerleri ailesinin değerleri ile örtüşmeyebilir. Sürekli küfür eden ve evde şiddet uygulayan babanın çocuğu babasına benzememek için olumlu çevre koşullarının ve alacağı eğitimin kendisini babası gibi yapmayacağını da bilir ve ona göre tercihlerini yapar (Ulusoy & Dilmaç, 2016, s. 88).

Değerler, toplumun tarihinden gelerek geleceğe de yön veren ve kültürel referansı da barındıran köklü ölçütlerdir. Sosyal yaşamın vazgeçilmez ve herhangi bir şey karşılığında değiştirilemez bu değerler uğrunda insanlar çeşitli özverilerde bulunabilir. Söz konusu vatan, bayrak, din gibi yüce değerleri tehlikeye girmesi söz konusu ise ölüm bile göze alınır. Burada ölüm de en az diğer değerler kadar değerlidir. Yaşamın her alanında insanın karşısına çıkan değerler insandan ayrı ve bağımsız düşünülemez. Arapça'da adab-ı muaşeret ve nezaket, batı dillerinde kibarlık olarak bilinen pek çok davranış içerisinde değerleri barındırmaktadır. Büyüklere saygı, sokaktaki çeşitli hal ve hareketlerimiz, yemek ve konuşma kuralları gibi pek çok alanda değerlerle karşılaşmak olağandır (Güngör, 2015, s. 25-26).

Birey toplumun benimsediği değerleri içselleştirerek yaşarsa tam manasıyla toplumsallaşmış olur, toplumun ayrılmaz bir üyesi haline gelir. Bireyin doğumuyla başlayan ve hayatı boyunca süregelen bu toplumsallaşma süreci toplumun benimsediği en yüksek ve yüce değerlerin yaşanmasıyla zirveye ulaşır. Kişi, bu en yüce değerler için yaşamından bile vazgeçebilir (Turan & Ulusoy, 2014. s. 100).

Sonuç itibariyle değer kazanımı aile içerisinde başlasa da günlük yaşamda birey toplumdan da farklı kazanımlar edinir. Olumlu değerleri benimseyen çevrede yetişen çocuk da görerek ve model alarak olumlu değerleri benimser. İnsani ilişkilerde güzel, iyi ve doğru kabul edilen davranışların çevrenin etkisiyle bireye yansıyacağı açıktır.

2.9.3. Okulda Değer

Son yıllarda dünyada ve ülkemizde değişen çevre şartları sebebiyle pek çok olumsuzluklar ortaya çıkmıştır. Şiddet olayları, toplumdaki anlayış ve hoşgörü ikliminin bozulması, şiddetin tırmanışı, gereksiz tartışmalar ve kavgalar, toplumun aynası olan aile kurumunun öneminin azalması ve zayıflaması, artan suç olayları gibi sebepler çocuğun değer sistemini de etkilemektedir. Tüm bu olumsuz etkenleri en aza indirmek amacıyla okula büyük sorumluluklar düşmekte ve okulda değer öğretimine ihtiyaç gün geçtikçe artmaktadır (Köylü, 2016, s. 122-123).

İnsanların olduğu her yerde eğitimin yapıldığından hareketle değer eğitimi ve öğretiminin yapıldığı yerlerin başında okul gelmektedir. Okullar örtük programlar ve derslerdeki kazanımlar aracılığıyla çeşitli davranış ve tutumları öğrencilere aktaran önemli potansiyele sahip kurumlardır. Okullarda öğrenciler eğitimler sayesinde hem kendi kişiliklerini ve değer yargılarını oluşturur hem de mevcut değerleri ve kültürün aktarılması gerçekleştirilir (Tokdemir & Artan, 2012, s. 171).

Okulların görevlerinden biri, okul programlarında açıkça belirtilen ya da belirtilmeyen değerleri öğretmek, çocukları belirlenen kurallar çerçevesinde disiplinli hale getirmek, onların kişilik, karakter ve ahlaki gelişimine yardımcı olmak ve olumlu değerleri yaşamında sergilemesini sağlamaktır (Akbaş, 2008, s. 9).

Okul, değerler üzerine eğitim yapmayı amaç edinen bir yaşama ve öğrenme yeridir. Değerler insan davranışlarında ve tercihlerinde belirleyici bir role sahip olduğundan değerlerin incelenmesi ayrıca önemlidir. Bireyler kendilerine ait değerlerle ve çevrelerine ait değerlerle örülü bir hayat sürdürürler. Değer örüntüsü ile yaşamlarını sürdüren bireylerin, üyesi oldukları toplumun değerlerini kazanmasında okulun önemi göz ardı edilmemelidir. Bireyler bazen kendi değerleri ve okulun değerlerini birbirine karıştırsa da ve hatta değiştirse de toplumun okuldan beklentisi mümkün olduğu kadar değerleri bireylere kazandırmak olmalıdır (Turan & Aktan, 2008, s. 231) .

Değerler hem öğretilebilir hem de öğrenilebilir olduğundan doğal olarak eğitimi ilgilendirmektedir. Sadece okulda değil evde ve çevrede de değerlerin öğretilmesi, korunması ve yaşatılması amacıyla toplumsal hassasiyetin geliştirilmesi amaçlanmalıdır. Okullar, öğrencilerin yaşamı tanıdıkları, yaşamda karşılarına çıkacak muhtemel sorunları bilip bu sorunlara karşı çözüm yolları üretecekleri ve toplumsal yaşamda gereksinim duydukları değerleri benimsedikleri örgütlerdir. Okullarda değerlerin aktarılmasında en önemli görev şüphesiz öğretmene düşmektedir. Öğretmenler her durumda öğrencilerine rol model oldukları gibi öğrenciye kazandıracağı değerleri de kendisi yaşamında sergilemelidir. Ayrıca anne babayı da bu konuda eğitmeli ve onlarla işbirliği yapmalıdır. Fakat öğretmenin çabası okuldaki diğer öğretmenler ve aile tarafından desteklenmiyorsa değerlerin çocuğa aktarılması yetersiz kalacaktır (Arabacı & Akgül, 2013, s. 10).

Değerler eğitimi ve kazanımların yanlış verilmesi bireyin hem kişisel hem de çevresel bağlamda değer algılarının bozulmasına sebep olur. Bundan dolayı da bireylerde mutsuzluk ve huzursuzluk ortaya çıkabilir. Günümüzde çeşitli yollarla yanlış öğrenilen bazı inançlar ve fikirlerin küçük yaşlardan itibaren değiştirilmeye fırsat verilmemiş olduğu görülür. Çevrenin

de etkisi ile yanlış öğrenmeler uzun zaman kişinin bildiği en doğru değerler gibi algılanır. İşlenen suçlar ve yapılan hataların temelinde doğru ve etkin yapılmayan değer öğretimi yatmaktadır. Bu anlamda okulların değer öğretimindeki rolü, doğru değer ve davranışları kazandırmadaki yeri ve önemi, programlarda kazandırılmak istenen açık veya örtük değer hedefleri yeniden ele alınmalıdır (Yel & Aladağ, 2009, s. 119).

Okulda değerlere yönelik yapılan çalışmaların çocukları çevredeki olumsuzluklardan koruyacağı düşünülmektedir. Günümüzde çocuklar zamanlarının büyük çoğunluğunu televizyon ve internet başında harcamaktadırlar. İnternet ortamı, sosyal medya ve televizyonlarda toplumun değerlerine ve ailenin kutsallarına aykırı olaylar, davranışlar ve paylaşımlar kontrolsüz biçimde paylaşılmaktadır. Bütün bunların önüne geçebilecek, neyin doğru ve iyi olduğunu öğretecek en güvenilir kurumların başında okullar gelmektedir. Okullarda değerlerin öğretilmesi değer yozlaşmasının ve değerlerin unutturulmasının da önüne geçmektedir. Yaşanabilir bir toplumun okuldaki değer eğitimi ile mümkün olacağı ve bu sebeple okuldaki tüm paydaşların konuya ilişkin özveri ile çalışmaları gerektiği bilinmelidir (Meydan, 2012, s. 110).

Değerler, bireylere toplum içinde nasıl yaşanılması gerektiğini, nelerin önemli olduğunu nelerin tercih edilmesi gerektiğini gösteren birer pusuladır. Eğitim kurumlarının da bu pusulayı kişilere tanıttığı örgütler olduğundan hareketle bireye vatansever olma, dürüst olma, girişken olma, devlet büyüklerine ve geçmişteki tarihi kişilere karşı saygılı olma gibi birçok davranışı kazandırdığı ve önemli görevi bulunduğu açıkça görülmektedir. Öğretmenler bu davranışları kazandırmada rehberlik eden, sorumluluk alan eğitim uzmanlarıdır (Akbaş, 2008, s. 10).

Okulların öğrencilere olumlu davranışların kazandırılması, geliştirilmesi ve devam ettirilmesinde özel bir görevi vardır. En başta öğretmenlerin eğitimin, ahlaki ya da değer boyutunu anlama, içselleştirme ve bunları öğrencilere aktarabilme yeterliliğine sahip olmaları gerekir. Değerleri bilmek ve bunları öğrencilere aktarmak için özel bir "eğitim dili" geliştirme ihtiyacı ortaya çıkmaktadır. Bu sebeple öğretmenler, öğrencilerin değerleri kazanmasında rehberlik edecek öğelerin başında gelir. Öğretmenlerin okulda ve okul dışı zamanlarda değerleri yaşayan ve hakkıyla yansıtan birer rol model olmaları, farklı stratejiler kullanarak hem sınıfta hem de sınıf dışında değerlerle ilgili olarak istendik öğrenmelerin gerçekleşmesini sağlayacak çalışma ve etkinlikler yapmaları gereklidir (Hökelekli, 2013, s. 293).

Değerlerden arınık, değerleri içermeyen ders müfredatı ve programlar öğrencilerin duygu, tutum ve davranışlarını toplumun beklentilerinin altında bırakabilir. Bu nedenle insanların

davranışlarına yön veren, rehberlik eden değerler öğretiminde de öğrencilere model olan eğitimcilerin değer yönelimlerinin tespiti, değerleri yaşantılarına da yansıtmaları lazımdır (Memiş & Güney Gedik, 2010, s. 126).

Okullarda yaşamın içinden yer alan konular ve dersler öğrencilere kazanımlar aracılığıyla aktarılmaktadır. Öğrencilerin değer kazanımlarını da diğer kazanımlar gibi yaparak ve yaşayarak öğrenmesi öğrenmenin kalıcılığını ve değerlerin içselleştirilmesini artırır. Ancak okulun değerler eğitimine bakışı, okul yönetimi ve öğretmenlerin değerler eğitimini ne derecede önemli gördüğü, okulda yaşanan problemlerin hangi değerlerin eksikliğinden kaynaklandığının araştırılıp araştırılmadığı gibi hususlar öğrencilerin değerleri aynı oranda kazanıp kazanmadığını da ortaya çıkaracaktır (Çengelci, Hancı & Karaduman, 2013, s. 35).

Öğretmenlerin sınıf içerisindeki konumları itibariyle öğrenicinin gözündeki yerleri ve önemi ayrıdır. Onlar yalnızca eğitim öğretim işlerinden sorumlu kişiler değillerdir. Öğretmenlerin rolleri okulun rollerini kapsadığı gibi toplumun beklentilerini de barındırmaktadır. Bu sebeple öğretmenler öğrencileri yalnızca birey olarak görmek ve akademik yönden iyi yetiştirmek yerine yarınların teminatı bilinciyle değerlerle donanmış ve değerleri hayatına yerleştirmiş bireyler olarak geliştirmelidir.

Halen var olan ulusun kimliğini koruyacak insan tipinin yetişmesinde eğitim sisteminin temeli sayılacak sınıf öğretmenleri vasıtasıyla değerler çocuklara aktarılırken öğretmenlerin gözlemleri ve değer yargıları oldukça önemlidir. Toplumsal sorunları irdeleyen, sürekli çözüm yolları arayan ve öğrencilerle beraber yanlış gördükleri olaylara karşı müdahale edebilen eğitimciler değer öğretiminde ezberci anlayışı da reddetmiş demektir. Öğrencilerine değer kazanımlarını doğru şekilde aktaran öğretmen böylelikle onların dünya görüşlerini de aynı doğrulukta biçimlendirmiş olur (Gürdoğan Bayır, Çengelci Köse & Deveci, 2016, s. 320).

Toplumun değer yargılarını o toplumun yarınlarına aktarmak eğitimin temel hedeflerinden yalnızca birisidir. Hazırlanan öğretim programlarında hedefler açık veya örtük biçimde belirtilir. Eğitimcilerin programların hazırlanmasındaki ve değerleri öğretmesindeki sorumlulukları, rolleri oldukça fazladır. Aktarılacak değerlerin seçilmesi, değer öğretimindeki yöntem ve stratejiler belli kurallar ve ilkeler çerçevesinde aktarılmalıdır. Eğitimcilerin görevi sadece değerleri aktarmak olmamalıdır. Onlar aynı zamanda öğretecekleri değerleri içselleştirmelidir. Değerlerden kopmuş bir eğitim düşünülemeyeceğinden hangi kavramların doğru veya yanlış olduğu, öğretmede öncelik verilecek değerlerin neleri kapsayacağı meselelerine okul ve öğretmenler göz önünde bulundurmalıdır (Akbaba Altun, 2003, s. 10).

Okulların ve öğretmenlerin hangi yöntem ve teknikleri kullanmak suretiyle değer öğretimi yapmaları gerektiği toplumun beklentileri arasında yer almaktadır. Müfredatlar ve programlar düzenlenirken belli amaç ve kazanımlar değer öğretimine uygun olarak yazılmalıdır. Değer odaklı bir eğitim sistemi hedefleniyorsa yazılacak bu kazanımların açık ve anlaşılır olması da önem taşımaktadır.

Yapılan bir araştırmada okulda değer eğitimine yönelik araştırmacılar, değer eğitiminde kullanılan etkinliklerin uygulamaya dayalı ve öğrenci odaklı olması gerektiğini, değer eğitiminin okul-aile-çevre birlikteliği ile yapılmasını, okul kurallarını öğrencilerin görüşleri, istekleri göz önünde bulundurarak oluşturulabileceğini, okullarda yeterince önemli görülmeyen değerlerin de diğer değerler kadar önemli olduğundan hareketle değer kazanım çalışmalarının yapılmasını önermektedirler (Çengelci, Hancı & Karaduman, 2013, s. 47).

Toplumların düzenini değer öğretimi aracılığıyla inşa eden en önemli kurumların başında okul gelir. Belirli bir plan ve sistem dahilinde kaliteli ve geniş eğitimci ordusu sayesinde değer öğretimi hem etkili hem de kalıcı yapılma fırsatını bulur (Köylü, 2016, s. 131).

Bir milletin geleceği, sağlam bugünlere; bugünlerin sağlıklı olması ise köklü ve engin birikimi olan geçmişe bağlıdır. Toplumun geleceği için bugünün çocuğunu iyi yetiştirmek ve sağlam karakterli bireyler haline getirmek zorunluluk taşımaktadır. Bunlar için de içselleştirilmiş ve yaşantıya aktarılmış değer öğretiminin küçük yaşlarda verilmesi lazımdır. Çocuğun öğrenmeye en açık olduğu yıllar okul yıllarıdır. Okullarda davranış değiştirme ve şekillendirme görevini yürütecek olan öğretmenler ve yöneticiler bu anlamada rol ve model olmalıdır. Öğrencilerin akademik anlamda ders başarılarının yüksek olması kadar onların iyi insan, iyi vatandaş, millî ve manevî değerlere sahip çıkan kişiler olması okulun vizyon ve misyonları arasında yer almalıdır. Okullar yalnızca sınav sonuçları ile öğrencilerin değerlendirildiği mekânlar olmaktan çıkarılmalıdır (Hökelekli, 2013, s. 289).

Okullar bilginin önemini ve nerelerde kullanılacağını öğretmekle beraber bireye doğru davranışları da öğretmekle yükümlüdür. Öğretmenlerin okul içerisinde sergiledikleri davranışları, tutumları, hal ve hareketleri bir bakıma onların değerleri de ne kadar yaşadığının göstergesidir. Öğretim yalnızca sınıfta değil öğrencilerin gözlemleri sonucu her yerde olur. Okulda değerleri öğretmek ve bunları çocuklara kazandırmak isteyen öğretmen yalnız hal ve davranışlarıyla değil ayrıca bütün derslerin dışında ve üzerinde özel bir öğretim diline hâkim olmalıdır. Öğrencilere rehberlik edecek öğretmenlerin her bakımdan yeterli ve donanımlı olması beklenir. Öğretmenlerin bu konudaki başarısı öğretimin kalitesini de artırır. Toplumda önemli bir konumda yer alan öğretmenlerin yaşamın her alanında değerleri doğru yansıtan

örnek insan olmaları öğrencilerinde de istendik, kalıcı davranışlar geliştirmeye yardımcı olur (Hökelekli, 2013, s. 292-293).

Çocuğun okula başlamadan önce gelişigüzel alabileceği pek çok değer ve yargı okul kurumunda daha düzenli, daha planlı bir şekilde çocuğa aktarılır. Günümüz dünyasında okul kurumuna geçmişle karşılaştırıldığında daha fazla ihtiyaç duyulduğu gözlenmektedir. Hem ailelerde çalışan kadınların fazla olması hem de okula başlama zamanının daha erken yaşlara inmesi okulda değer öğretiminin önemini oldukça artırmaktadır. Okula başlamadan önce ailesi ve sokağı dışında sosyalleştiği mekânı olmayan çocuk okul sayesinde hem daha farklı bir sosyalleşme ortamı bulur hem de toplumsal kuralları kendisiyle özdeş ve yaşıt bireylerle birlikte kazanır (Kaymakcan & Meydan, 2016, s. 213).

Değer öğretimi yalnızca bireysel olarak algılanmamalı, bu öğretimin toplumsal yönü de akılda tutulmalıdır. Öğretimde tek amaç mutlu bir birey, iyi bir vatandaş yetiştirmek değil toplumsal ilişkileri de başarılı, yardımsever, başkalarının da mutluluğu için çabalayan insan yetiştirmektir (Aydın & Akyol Gürler, 2013, s. 44).

Âdeta toplumun küçültülmüş bir modeli olan okullar çocuğun devletle ciddi anlamda ilk tanışma kurumu olmasından daha farklı görev ve işleve sahiptir. Toplumdaki kurumların, çalışanlarının ve diğer vatandaşların birbirleriyle ilişkileri bağımsız değildir. Okullar, işte bu küçültülmüş toplum içerisinde çocukları gerçek dünyaya hazırlar, onların toplum içinde uyması gereken davranışları kazanmasına yardımcı olur, toplumca benimsenmiş değerleri içselleştirmeyi sağlar (Kaymakcan & Meydan, 2016, s. 214).

Aileden sonra sosyal öğrenmenin en fazla öğretildiği yer olan okullarda sınıfa liderlik yapan öğretmenin değerler konusundaki ilgisi ve hassasiyeti, öğrencilerin de dikkatini çeker. Farkındalık yaratan öğretmenin ders anlatırken kullandığı materyaller, öğretim dilinde vermiş olduğu mesajlar, değer öğretimine yönelik çalışmalar ne kadar kaliteli olursa değer öğretimi o denli başarıya ulaşır (Kaymakcan & Meydan, 2016, s.241).

Eğitimin temel hedefi çocuğun sahip olduğu yeteneklerini keşfetmek ve geliştirmektir. Ne kadar çok yetenek keşfedilir ve geliştirilirse çocuğun değer algıları da aynı oranda artar. Millî ve manevî yönden kişilik ve karakter gelişimini tamamlayan birey toplumun kendisinden beklediği bireyi gerçekleştirmiş demektir. Birey ancak bu duruma çağdaş öğretim verileri, yöntemleri ve teknikleriyle varır (Aydın & Akyol Gürler, 2013, s. 44).

Okulların olmadığı toplumda onların yerini dolduracak, onların yokluğunu hissettirmeyecek başka herhangi bir kurum düşünülemez. Okullar yalnızca örgün kurumlar olarak

nitelendirilmemelidir. Yaygın öğretim yapan kurumlar okullardan bağımsız olarak düşünülmemelidir. En fazla yaygın öğretim yapan kurumlar ilköğretim okullarıdır. Ülkemizde neredeyse en ücra yerleşim yerlerinde bile ilköğretim okulları mevcuttur. Bu okullar sayesinde yetişmekte olan nesle ortak değerler kazandırılır. Örgün veya yaygın olarak okullar arası ayrım yapmak değer öğretiminin amaçlarına gölge düşürebilir. Öğretimin ve okulların tek ve önemli hedefi toplumun bütün fertlerine hiçbir ayrım gözetmeksizin ortak değerleri kazandırmak olmalıdır (Aydın & Akyol Gürler, 2013, s. 46).

2.9.4. Medyada Değer

İnsanoğlu var olduğundan beri etrafından haber alma, başkasından bilgi edinme arayışı içerisinde olmuştur. Öğrenme isteğine sahip olan insan farklı kanallardan bu merakını gidermeye çalışmıştır. Yeniliklere açık olma, yeni şeyler üretme çabaları neticesinde insanoğlunun kullandığı araç gereçler, teknolojik aletler yıllar boyunca geliştirilerek günümüze değin ulaşmıştır. Özellikle son yıllardaki değişme ve gelişmeler iletişim alanında da kendisini göstermiştir. Radyo, televizyon, internet gibi kitle iletişim araçları oldukça hızlı bir dönüşüm sergilemiştir.

Gelişmekte olan ülkelerde kentleşme ile birlikte bireylerin ekonomik ve toplumsal etkileşimleri değişmiştir. Aile içi ilişki ve etkileşimlerde etkili olan bu durum aynı zamanda bireylerin medya tüketimi üzerinde de etkili olmaktadır.

Teknoloji çağında değişmeyen neredeyse hiçbir şey kalmamaktadır. Toplumun değer algıları da bu değişimden nasibini almaktadır. Medyanın değer yapılandırma etkisine bakıldığında olumsuz etkilerinin olumlu etkilerinden daha fazla olduğu hissedilmektedir. Bundan yirmi otuz yıl önce değer eksikliği olarak yadırganan pek çok davranış medya nedeniyle oldukça sıradan kabul edilmekte ve toplumca sıradan karşılanmaktadır (Yazıcı, 2014, s. 144).

Toplumlar özellikle son çeyrek asırda hızlı bir değişime maruz kalmaktadır. İletişimin ve medyanın gücü önünde kendini kontrol edemeyen toplumlar diğer toplumlara göre daha erken bozulmaktadır. Bu toplumda yaşayan bireylerin zamanlarının büyük bir kısmını televizyon, bilgisayar, internet gibi kitle iletişim araçlarının başında geçirdiği gözlenmektedir. Her ne kadar medya ve iletişim araçlarının doğru kullanıldığında yararları olsa da olumsuz yanlarının fazla olması tartışmanın bir diğer boyutudur (Nazıroğlu & Turan 2016, s. 159).

Günümüz teknolojisi yalnızca yeni buluşlar yapmakla kalmıyor zaman ve mekân kavramını da değiştiriyor. Eski sınırların ve geleneksel değer algılarının çözülerek yerine yeni bir kültür

ve gerçeklikler dünyası inşa etme görevini üstlenen medya, değer öğretiminin önündeki en büyük engellerden biridir. Medyanın bu olumsuzluğuna maruz kalan bireylerin tutum ve davranışları değişmekte; gençlerimiz kültürel, dini, millî ve manevî pek çok değerden uzaklaşmaktadır (Hökelekli, 2013, s. 164-165).

Medyanın ekonomiden sağlığa, eğitimden kültüre, aileden topluma kadar pek çok alanda görülen etkisi çocuklar ve gençler üzerinde yıkıcı bir role sahip olabilir. Kapitalist hedefleri ilke edinerek geleneksel aile yapısını bozma eğiliminde olan kimi sosyal medya araçları özellikle çocukları ve gençleri potansiyel hedef olarak seçmektedir. Aileler çocuklarını yetiştirme konusunda bu saldırıdan olabildiğince korumak için çaba göstermektedir. Bu da kimi zaman çatışmaları doğurmaktadır. Anne babaların değer yargıları çocukların medya araçlarından öğrendiği değer yargılarından farklılıklar göstermektedir. Burada değer algılarının sadece değiştiği değil yozlaştığı da söylenebilir (Nazıroğlu & Turan 2016, s. 160).

Anne babaların değer aktarım ve öğretiminde yükümlülükleri ve görevleri günümüzde eskiye göre daha da güç olmaktadır. Çocuğun yaşadığı yalnızca ailesi, okul ve çevresi değil sosyal medya ve internet dünyasıdır. Tüm dünyadaki değişimlere çok kısa sürede ulaşan çocuk yaşadığı çevreden uzaklaşıp sanal dünyada farklı eğilimlere yönelebilir. Bu sanal dünya hayatın temel değerlerinden kopuk olabilir. Aile burada daha dikkatli olarak ve sorumluluk alarak çocukların gelişimini tesadüflere bırakmamalı, onları kararında kontrol ederek geleceğe hazırlamalıdır (Aydın & Akyol Gürler, 2013, s. 30-31).

Aileler küçük yaşlardan itibaren çocuklarını başta tv, internet, cep telefonu gibi medya araçlarından uzak tutmaya çalışsa da bir süre sonra bunların karşında yenik düşmektedir. Yazılı, görsel ve sosyal medyada çocuğun ruh dünyasına olumsuz anlamda etkileyecek haberler, görüntüler vb. ile oyun sitelerinde şiddet içerikli oyunlar çocukların karşısına çıkmaktadır. Burada önemli olan konu ailenin tüm bunların önüne geçmek için bilinçli davranması gerekir.

Özetle toplumlar ancak değerlerine sadık kalarak ve onları yaşayarak varlığını sürdürür. Toplumsal değerler zarar görürse önce aile kurumu sonra toplumu bir arada tutan bağlar yıkılır. Değerlerin benimsetilmesinde etkili bir araç olacak medya tam aksine çocuklar ve gençler tarafından doğru bir şekilde kullanılmamaktadır. Kitle iletişim araçlarının aile içerisinde iletişimin önüne geçmesi sebebiyle değer aktarımının eksik veya yanlış yapıldığı düşüncesi oluşmaktadır. Burada özellikle anne babanın üzerine büyük sorumluluk düşmektedir. Anne babalar medyanın olumsuz yönlerini çocukların üzerinden çekerek olumlu

ve öğretici yönlerini teşvik edici yollara başvurmalıdır. Ancak bu sayede değerler korunabilir ve gelecek nesillere aktarılabilir (Yazıcı, 2014, s. 178-179).

2.10. Değer- Kültür İlişkisi

Kültür, Latin kökenli bir kelimedir ve "toprağı verimlendirmek, tarım" anlamına gelmektedir. Daha sonra Avrupa dilleri tarafından yüksek genel bilgi anlamındaki kelime bize Ziya Gökalp tarafından hars kelimesiyle geçmiştir. Hars, bir milletin dini, ahlaki, hukuki, fikri, estetik, sosyal ve bilimsel yaşamlarının uyumlu bütünlüğüdür. Wissler, kültürü topluluğun yaşama biçimi; Sapir, atalardan miras kalan maddi ve manevî değerlerin toplamı; Thurnwalt, örf, adet, davranış biçiminin uyumlu bir bileşkesi; Albert Kohen ise inançları, değer yargılarını, zevkleri yani insan tarafından yapılan her şeyi içerir, şeklinde tanımlar (Kafesoğlu, 2013, s. 56-57).

Bolay (2002)'a göre kültür içerisinde şekil, anlam, kullanım, görev ve amaç gibi esaslar barındırır. Kültürde iletişim, haberleşme, etkilenme ve etkileşim birlikte yaşama davranışlar ve inançlar vardır. Bütün bunlara anlamlandırma da eklenebilir. Hatta kültürün bir anlamı da "anlam verme" dir. İnsan kültürün içerisinde her şeye bir "anlam" verir, herşeyin bir "anlam"ı vardır. İnsanın inaçları, değerleri, görüşleri yaşadıkları yere göre de şekillenir. Bu kültürel ögeler sembollerle, şekillerle pek çok sanat eserinde gösterilmiştir (s. 60).

Kültür, insanın kendi eliyle yaptığı, ortaya koyduğu, içinde insanı barındıran her şeydir. İnsanın varlığının nasıl ve ne olduğudur, kendi dünyasında kendisini güvende hissetmesidir. İnsanın ürettiği teknik, ilim, ekonomi, yasalar, devlet kısacası insan ürünü olan ne kadar şey varsa tamamı kültürün içindedir, kültürü meydana getirir. İnsanların birbirleriyle olan iletişim ve etkileşimleri, tüm maddi ve manevî yapıt ve ürünler kültürün birer parçasıdır (Uygur, 2018, s. 18).

Ziya Gökalp (2017) , kültür ve medeniyet konularına değinirken kültürü "hars" ile ifade eder ve kültürün medeniyetten farklı olduğunu belirtir. Ona göre hars millîdir, medeniyet uluslararasıdır. Hars, yalnız bir milletin dini, ahlaki, hukuki, akla dayanan, estetik, dil, iktisadi ve teknik hayatlarının ahenkli bir bütünüdür. Medeniyetse birçok milletlerin sosyal hayatlarının ortak toplamıdır (s. 46).

Gökalp (2017), hars ile medeniyet arasındaki ilişkiyi ifade ederken her kavmin ilk önce yalnızca kültürü olduğunu, kavimlerin kültürel anlamda yükselmesiyle devletler kurduğunu söyler. Kültürün yükselmesiyle medeniyet de yükselir. Medeniyet, ilk başlarda her ne kadar

kültürden doğsa da komşularından birçok müesseseler de alır. Fakat bir cemiyetin fazla gelişiminin süratle meydana gelmesi zararlıdır. Ribot'tun "zihnin fazla gelişimi karakteri bozar." cümlesinden hareketle fertle zihni, cemiyetle medeniyeti bir tutar. Fertle karakteri, cemiyetle kültürü birbirine benzetir. Bu benzetmeden yola çıkarak medeniyetin fazla gelişiminin millî kültürü bozduğunu söyler. Millî kültürü bozulmuş olan milletlere yozlaşmış/dejenere olmuş milletler ismini verir (s. 57-58).

Değerlerin oluşumundaki en önemli etmenlerden birisi kültürdür. Kültür tanım olarak toplumun tarihinden beslenerek meydana getirdiği değer yargılarının tamamıdır. Toplumlar kendi kültürlerini oluşturur, yükseltir, ilerletir ve genişletir. En geniş anlamda kültür yaşama biçimidir. Bir başka ifadeyle toplumdaki gelenekler, görenekler, sanatlar, düşünceler, tarihsel doku, kurumların tamamını kapsayan ve bireylerde duygu ve düşünce birlikteliği meydana getiren bütün unsurlar kültürün ham maddesidir (Canikli & Kızıler, 2018, s. 58-59).

Kültür okuyan bireyin hoş duygularını eleştirme ve karar verme yeteneklerini ortaya çıkarmasıdır. Öyleyse bir milletin kültürü onun bütün paydaşlarının sahip olduğu olayları kavrayışlarıyla tüm tarih içerisinde meydana getirmiş olduğu değer yargılarıdır. Değer yargıları ancak ilim, sanat, felsefe ve din sayesinde ayakta kalır. Bunlar insanın varlığına katkıda bulunur, insan bunlarla yoğrularak kendini geliştirir kendi kişilik ve karakterine yön verir. Dolayısıyla kültür ilimden, sanattan, felsefeden ve dinden beslenerek o milletin malı haline gelir (Topçu, 2018, s. 20).

İnam (2013)'a göre Türk milleti değerinin farkına varılmayan bir kültür mirası üzerinde uyuşukluk ve dalgınlıkla oturmaktadır. Kültürel mirasın farkında olunmadığından ve anlamı yeterince kavranmadığından hayatlar kültürün unsurlarıyla beslenememektedir. Günlük kavgalar, kısa süreli çıkar peşinde koşmalar gibi nedenlerle kültürel zenginlikler hatırlanmamakta, insanlar fakir ve verimsiz bir yaşamın kölesi haline gelmektedir (s. 117).

Toplumların kendisine ait tarihsel akış içerisinde nesilden nesile aktarılmış olan insan-doğa ve insan-insan ilişkisinin sonucunda üretilmiş olan "geleneksel kültür", modernleşmenin ve değişmenin etkisiyle hızla bozulmakta ve farklı kültür tanımlamaları ortaya çıkmaktadır. Bir zamanlar yaşanan ve kalıcı olan değerleri kültürel simgeler günümüzde özellikle medya tarafından "nostalji" gibi gösterilmektedir. Böylece kavramların içleri boşaltılmaktadır (Önür, 2013, s. 161).

Kültürün en bilinen anlamlarından birisi sanat, edebiyat, müzik gibi alanlarda ulaşılan en yüksek derecedir, diğeri ise yetiştirmek eyleminin çok daha eski anlamına gelen tarımsal

faaliyetler yapmaktır. Kültür "türe ait"tir. Yani insan dışında hiçbir varlık kültür sahibi değildir. Kültür içerisinde belki de en önemli sembol dildir. Dil sayesinde insanlar etrafındaki nesnelere, fikirlere, olaylara anlam ve değer yüklerler. Bu bakımdan kültürün özünde dil vardır (Billington, Strawbridge, Greensides & Fitzsimons, 2010, s. 33-34).

Kültür ve değer birbirine sıkı sıkıya bağlıdır. Kültürel ögelerinden uzak yaşayan, bulunduğu kültürel çerçevedeki inançlardan ve değerlerden bağımsız yaşama isteği duyan birey o toplum tarafından benimsenmeyebilir. Bir toplumun yapısını incelemek istersek o toplumdaki değer yargılarına bakmak yeterli olabilir. Kültürel alanda araştırma yapan sosyologlar değerleri de inceleyerek bir yargıya varabilir (Özensel, 2003, s. 220-222).

Bir toplumu geleceğe taşıyan en önemli şey kültürünü ve değerlerini yeni nesillere öğretmekle olur. Kültürsüz ve değersiz yetişen nesiller kimliklerini kaybetmek tehlikesiyle karşılaşır. Bu nedenle toplumlar çocuklarına kültürlerini, değerlerini, tecrübelerini deneyimlerini sağlam bir şekilde kazandırmak zorundadır. Bunun yolu da öğretimden geçer. Okul kültür ve değer öğretiminin devamlılığını sağlayacak en önemli kurumlardan biridir. Okullarda yeterince bilgi, beceri ve tutum kazanamayan öğrenci hem kendisi pek çok sorunla karşı karşıya kalır hem de toplumun düzenini bozacak sorun haline gelir. Günümüz toplumlarının bilinen en önemli sorunlarından şiddet, tahammülsüzlük, isyankarlık, özümüzü oluşturan değerlerden uzaklaşmak vb. değerler öğretiminin eksikliğinden ve uygulanmamasından kaynaklanır (Turan & Ulusoy, 2014, s. 270).

Özetle kültür kavramı, toplumların asırlar evvelinden süregelen ortak amaçların, beklentilerin, değerlerin, inanışların, duygu ve düşüncelerin bir arada bulunduğu toplumsal hafıza olarak tanımlanabilir. Buradan hareketle kültür ve değerler arasında oldukça yakın ve sıkı bir ilişki vardır (Canikli & Kızıler, 2018, s. 60).

Kültür eğer nesilden nesile aktarılır ve toplumun üyesi olan bireyin edindiği kültür ögeleri belirli bir uygunluğa erişirse millî kültür oluşmuş demektir. Kısaca toplumun hoşgörü sınırlarındaki kültür alanı millî kültürü oluşturur. Millî kültürümüz tarihten beslenir. Bilinen en eski Türk tarihinden, İslamiyet'in bize kattığı değerlerden ve davranış biçimlerinden zengin bir kültüre sahip oluşumuz bizi diğer kültürlerden farklı kılar (Türkdoğan,2004,s.46).

Bolay (2002)'a göre millî kültür "bir milletin dünya görüşünün, inançlarının, bu inançlara uygun hayat tarzının eşyaya ve olaylara verdiği mana bakımından somut hale getirilmiş şekli; tabiatla kendi toplumu arasında gerçeğe uygun olarak kurulan bir dengenin daimi hamlesidir." (s. 63).

Millî kültür hem içerik hem kelime anlamı olarak bir milletin yaşamının tümü demektir. Kültür, tarih içerisinde birçok olayla, birçok maddi ve manevî unsurun yoğrulması sonucunda meydana gelir. Günümüze kadar gelen ve yaşayan hatta unutulan pek çok kültürün kendine has özelliği vardır. Kültürler birbirlerine benzese de ortak yanları olsa da her kültür bağımsızdır, özgündür. Özellikle birbiriyle komşu olan, tarihi süreçte birbirleriyle etkileşim içinde yaşayan kültürlerin inançları, duyguları, düşünceleri ne kadar benzer de olsa kültürleri tıpa tıp aynı değildir (Köseoğlu, 2002, s. 136).

Gökalp'e göre millî kültür, üst zümrenin sahip olduğu felsefe, ilim, sanat, edebiyat ve estetik değerlerle halkın yaşadığı ve benimsediği geleneksel değerlerin bir araya gelmesi ile anlam kazanır. Millî kültürün zarara uğramayacak derecede değişime açık olması ve geleneksel yapıdan modern hale ayarında yükselmesi millî kültüre, bireye ve topluma zarar vermez.

Ancak millî kültürün değişmeler karşısında zayıflaması ve direncinin azalması yayılımcı devletlerin topluma sızmasına ve millî kültürü yok etmesine fırsat verir. Nasıl ki bünyesi zayıf insan vücudunun çeşitli hastalıklara yakalanma ihtimali varsa millî kültürleri zayıflamış ve değerlerinden kopmuş milletlerin de dış güçlere karşı o kadar savunmasız ve tehdit altında olduğunu söylemek mümkündür (Türkdoğan, 2004, s. 61-65).

Millî kültürler medeniyete katkılar sunar, dünyayı tekdüzelikten çıkarır ve renklendrir. Zaten millî kültürler ve kültürel varlıkların esas amacı da bir anlamda budur. Millî değerlerin, millî kültürün ve millî varlıkların kaybolması, canlılığını koruyamaması toplumların bir bakıma makineye bağlı insan ömrüne benzemesidir. Millî değerlerden yoksun, kültürüne sahip çıkamayan toplumlar büyük olasılıkla yok olmaya mahkumdur (Köseoğlu, 2002, s. 70).

2.11. Değer ve Küreselleşme

Küreselleşme (Globalleşme), Fransızca kökenli bir kelime olup "toptan, yuvarlak, küre, yeryüzü, dünya" anlamlarına gelen global/e kelimesinden türetilmiş bir kavramdır. Kavramın bir bakıma anlamında içten dışa açılım, dünyaya yayılım vardır. Bütün ifadelerden yola çıkılırsa küreselleşme yerelliğin zıttıdır. Dışa açılım, sınırların genişlemesi, kapalı kapıların aşılması küreselleşme ile aşılabilir (Doğan, 2012, s. 411).

Beck (2009)'e göre küresellik, artık dünyada hiçbir şeyin yerel kalmayacağı, her şeyin dışarıya açık olacağı anlamına gelmektedir. İnsanoğlunun buluşlarının, bir bölgede yaşanan savaşın veya doğa olaylarının başka ülkeleri hatta tüm dünyayı etkilediği zaman yaşanmaktadır. İnsanoğlunun küresel dünyada yapıp ettikleri yalnızca kendisini ve bölgesini

değil tüm dünyayı ilgilendirmektedir ve buna göre davranışlara yerel-kürel bağlamda yön verilmelidir (s. 173).

Küreselleşme denildiğinde dünya çapında bir köy akla gelmektedir. Bu köyde her türlü tüketim, binalar, reklamlar, tabelalar, giyim tarzları, dinlenilen müzikler, zevkler ve daha bir sürü şey birbirine benzemektedir. Küreselleşme bir bakıma aynılaştırma, farlılıkları yok etme ile eş değerdedir. Hayat tarzları, eğlenme, dinlenme gibi pek çok kavram tek tipleşmektedir (Koçdemir, 2012, s. 289).

Giddens (2009), küreselleşmeyi yerelde oluşan olayların veya durumların kendinden çok uzaktaki olaylara yön vermesi veya birbirinden uzak yerelleri, bölgeleri birbirine bağlayan, birbiriyle ilişkilendiren dünyanın tamamında sosyal ilişkilerin yoğun yaşanması olarak ifade etmektedir. Yerel oluşumlar, kendilerini olumlu veya olumsuz etkileyen çok uzak toplumsal ilişkilerden değişik şekilde de hareket edebileceğinden bu süreç eytişimsel/rastlantısal bir süreç olarak görülür (s. 161).

Erdoğan (2002)'a göre ise küreselleşme, başta iletişim, haberleşme, ulaşım ve daha pek çok alanda olmak üzere insanlarda etkileşimin daha hızlı olması, ülkelerin sınırlarının sadece harita üzerinde kalması, sınırların aşılması, dünyadaki gelişmelerin hızla yayılması ve böylelikle gündem ve ilgilerin yerelden çıkarak dünyalaşması, tüm dünyaya yayılması olarak açıklanmıştır (s. 27). Steger (2006) küreselleşmeyi, "dünya ölçeğindeki toplumsal karşılıklı bağımlılıkları ve mübadeleleri meydana getiren, çoğaltan, yaygınlaştıran ve yoğunlaştıran toplumsal süreçlerin çok boyutlu kümesini ifade etmektedir. Bu süreçler aynı zamanda insanların, yerel olanla uzakta olan arasında mevcut bağlantılardaki güçlenmeyi giderek daha çok fark etmelerini kolaylaştırmaktadır." biçiminde tanımlamıştır (s. 31). Çiftçi (2015) ise küreselleşmeyi "yeryüzündeki her türlü varlık ve değerlerin oldukları yerden başlayıp, mahallî ve millî sınırları aşarak, dünya çapında daha geniş alanlara yayılmasına ve daha çok sayıda insanın daha hızlı erişebilir olmasıdır." olarak tanımlar (s. 16).

Küreselleşme denildiğinde devlet, kültür ve değerlere ilişkin olarak şunlar söylenebilir:

- Devlet seviyesinin altında bütünleşme ve oluşumlar gerçekleşmektedir.
- Çok uluslu veya ulus aşırı şirketler dünya politikalarına yön vermektedir.
- Kültürel ve sosyal yaşamın farklılıkları azalarak tek tip haline gelmektedir.
- Devletler ve insanlar arasında her türlü görüşme, iş birliği ve karşılıklı birbirine muhtaç olma fazlasıyla artmaktadır (Koçdemir, 2012, s. 153).

Steger (2006) küreselleşme konusunun sadece bir boyutta ele alınmaması gerektiğini ifade eder. Küreselleşmenin siyasal ve kültürel yönlerinden bakarak da konunun yorumlanması ve tartışılmasını savunur. Küreselleşmeyi tek bir tarafı ile ele alan araştırmacıları kör insanların bir fili tanımlamasına benzetir. Oradaki araştırmacılar nasıl ki dokundukları organa göre fili benzetirlerse ve tarifler eksik kalırsa burada da küreselleşme tarifi o denli eksik kalır ve yanlıştır (s. 32-33).

Küreselleşme insanın toplum haline dönüştüğü ilk zamanlardan itibaren bugüne kadar süregelen ve yarın da devam edecek olan maceranın yalnızca bir aşamasıdır. İnsanoğlu sürekli bir macera arayışı içrerisinde olmuştur. Var olmakla yetinmek yerine en iyiyi, en güzeli elde etme arzusu ve arayışı insanı avcı toplayıcı bir insan tipinden postmodern kültürün içerisinde teknolojiye yön veren bir insan tipine dönüştürmüştür. İşte burada insanı evrimleştiren şey değişim ve dönüşüm kültürüdür. Küreselleşme de kendisine has değerleri değişim kültürünün içerisinde insanlığa sunar. Bilimsel gelişmeler ışığında daha önce hayal bile edilemeyecek iletişim ve bilgi ağındaki değişimler dünyayı adeta küçük bir köye dönüştürmüştür. Küreselleşme ile zaman ve mekân kavramı aşılmış, insanlar hiç olmadığı kadar birbirlerine yakınlaşmıştır (Doğan, 2012, s. 412-413).

Bu yakınlaşmanın hızı ve seyri konusunda Köseoğlu (2002) insanlığın 1900' lü yıllarda o zamana kadarki gelişmelerden çok daha büyük değişme ve gelişmeler kaydettiğini belirtir. On dokuzuncu yüzyılda birçok alanda yaşanan muazzam keşiflerin önceki yüzyıllarla karşılaştırılması yapılabilirken yirminci yüzyılın son çeyreğindeki bilimsel ilerlemeler karşılaştırma yapılamayacak kadar üst düzeydedir. Bu ilerleme ve teknolojik değişimlerin küreselleşme bağlamında insanlığı huzura ve refaha mı kavuşturacağı yoksa gelişmiş devletlerin yeni sömürge yöntemlerinin birer hazırlığı mı olduğu soruları net olarak açıklığa kavuşmamıştır. Devletlerin millî politikalarının ve toplumların millî kültüre bağlılığının yaşanan bu değişime nasıl tepki vereceği, toplumsal ve millî dirençlerinin güçlü olmasıyla yakından bağlantılıdır (s. 35-36).

Toplumların millî kültürlerinden koparak yabancılaşmaya açık hale gelmesi ve millî kültürün zedelenmesi küreselleşmenin olumsuz etkenlerinden birisidir. Her gün izlenen televizyon dizileri ve filmler, internet siteleri ve sosyal medya insanlara yabancısı olduğu bir kültürün değerlerini gizliden gizliye aşılamakta, farkında olmadan millî kültürün ve değerlerin bozulmasına neden olmaktadır. Hızla büyüyen şehirler, devasa binalar eski mahalle kültüründe kazanılan birçok değerin unutulmasına ve insanların birbirlerine yabancılaşmasına neden olmaktadır. Kaybolan sadece mahalle kültürü değil o kültürle beraber yok olan insani

ilişkilerdir. İnsanlar birbirlerine yabancılaşmakta, geçmişten gelen zengin kültürel birikim ve değerler ortadan kaybolmaktadır (Köseoğlu, 2002, s. 87).

Bileşimin ve hareketin küreselleşmesiyle birlikte hız kazanması insanı tek bir yerde yaşamaya bağımlı kılmaktan uzaklaşmıştır. İnsanlar çok yönlü ilişkiler nedeniyle kültürel ve yerli olmaktan çıkmış uluslararası bir kişilik haline dönüşmüştür. Yerel kültür ve değerlerden kopmalar küreselleşmenin hızına paralel olarak daha da artmıştır. Kişiler "ben neyim, kimim?" sorusunu kendilerine sormaktan uzaklaşmaktadır. Küreselleşme farklı insan kişiliklerini ortadan kaldırmakta ve tek tip insan modeli oluşturmaya odaklanmaktadır (Bülbül, 2009, s. 16).

Küreselleşme denilince akla gelen diğer konulardan biri de ekonomidir. Üretim, pazarlama, tüketim, yeni iş alanları ulus ötesi şirketler vb. pek çok ekonomik terim küreselleşmenin ekonomi ile ilişkisini ifade eder. Küreselleşmede yerel ticaretten ve ekonomiden çok daha büyük bir kapasitede mal ve hizmet içeriği olan pazar gücünden bahsedilebilir. Ekonomik güçler tek başına küreselleşmeyi doğurmaz. Siyasal, toplumsal, kültürel etkenler de ekonomi ile birleşerek küreselleşmenin hızını artırır. Bilgi ve iletişim teknolojilerinin baş döndüren hızı sınırları ortadan kaldırmış, insanları ve toplumları birbirine benzetmiştir (Giddens, 2008, s. 84).

Bolay (2002)'ın belirttiği gibi küreselleşme bir bakıma dünyalılaşmadır. Geçmişte insanlar, gruplar, şirketler belirli bir gruba hapsolmuşken günümüzde sınırların kalktığı, uluslararası ortak şirketlerin kurulduğu, yabancı sermeyenin teşvik edildiği görülmektedir. İnsanların hayat tarzları "bin"den "bir"e dönüşmekte, gelişmeler ve değişmeler "birdenbire" olmaktadır. Millî devletlerin ekonomileri millî olmaktan çıkmakta, yabancı sermaye ve finansal kuruluşlar devletlerin ekonomilerine hakim olmaktadır (s. 58-59).

Küreselleşmede sermaye, mal, hizmet ve kültür belirli bir sınır içerisinde değil gelişen bilim ve teknoloji olanakları sayesinde sınırlar ötesi amaçlara hizmet etmektedir. Oldukça karmaşık ilişkiler barındıran küreselleşmede etkileşimlerin net olarak sonuçlanmadığı bilinmektedir. Kimilerine göre yenilik ve gelişmelerin kaynağı olan küreselleşme bu nedenle kimilerine göre de pek çok probleme sebep olmaktadır (Aydın, 2002, s. 13).

Dünyada 1980'li yıllardan itibaren pek çok ülkede olduğu gibi ülkemizde de değişimler görülmektedir. Ekonomik ve teknolojik değişimler beraberinde toplumsal ve kültürel değişimleri getirmiştir. Bazı açılardan bu değişimlerin olumlu ve gerekli olduğu ileri sürülse de toplumun önde gelenleri ve aydınları bunların toplumun özüne zarar verdiğini, Türk

kültüründen değerlerimizden uzaklaşma ve kopuş olarak belirtmektedir. Büyükşehirlerde, kalabalık toplumlarda özellikle gençler bu değişim tehlikesiyle daha çok yüz yüze gelmektedir. Değişimlerin toplumda yarattığı etkilerin gözlenmesi, Türk toplumunun kültürel ve millî değerlerinin üzerindeki etkisinin neler olduğu ile ilgili araştırılmaların yapılması gün geçtikçe önemli hale gelmektedir (Özensel, 2004, s. 3).

Küreselleşmenin baş döndürücü hızı insanın kendini düşünme, kendisiyle yüzleşme ve kendini olduğu gibi kabullenme durumlarından alıkoyar. Amaçsız ve idealsiz nice insan toplumun reddettiği ve değerlere aykırı bir biçimde yaşadıkça küreselleşmenin de esiri olduğunu fark etmeyecektir. Popüler kültürün parlattığı faydasız işler peşinden koşan gençlerde tüketim çılgınlığı ve zararlı alışkanlıklar küreselleşmenin hızıyla birlikte aynı hızda artmaktadır. Zevk, eğlence ve gösteriş gençlerin önem sırasında yerlerini alan değerler olurken millî ya da evrensel değerler çok sonraki sıralarda yer alır. Popüler kültür ve küreselleşmenin etkisiyle özellikle ergenlik döneminde kimlik ve kişilik arayışında olan gençler eğer sağlam bir kişilik oluşturamazlarsa değerlerden yoksun bir birey olurlar (Hökelekli, 2013, s. 26-28).

Ülkemizde küreselleşme tartışmaları millî devlet bütünlüğümüz ve değerlerimiz, kültürümüz, örf ve âdetlerimiz, gelenek ve göreneklerimiz kısaca bizi biz yapan ne kadar hassas noktamız varsa onlar etrafında ele alınmaktadır. Sanki görünmez bir el, bir akıl küreselleşmenin kaçınılmaz olduğunu birilerine dayatmaya çalışmaktadır. İnsanların ve devletlerin birbirlerine bağımlı olduğu, sınırların yok olduğu, millî devletlerin ve millî değerlerin mazide kaldığı gibi pek çok fikir ve iddia küreselleşmenin tehlikelerini gözler önüne sermektedir (Koçdemir, 2012, s. 66).

Bir toplumun geleceği ve gelişmesi ancak değerlerle donanmış bir gençlikle mümkündür. Bireyselciliğin, değişimin ve gelişimin en belirgin görüldüğü ergenlik dönemi bir bakıma toplumların da karakteristik durumlarını ifade eder. Toplumların en üst değerlerini oluşturan millî ve manevî değerler ancak sağlıklı bir nesille devamlılıklarını korur. Bunalımlar ve davranış bozuklarının yaygın olduğu toplumlarda elbette değerler de olumsuz anlamda etkilenir (Hökelekli, 2013, s. 164).

Değerler özellikle gençleri o topluma bağlayan en önemli unsurlardır. Bunlardan uzak kalan değerlerini ve kültürünü önemsemeyen gençler toplumdan dışlanıp yalnızlığa terk edilebilir. Kişinin diğer insanlarla ilişkisinde görev sorumluluklarını bilmesinde değerlerin payı büyüktür. Niçin yaşadığını bilmeyen, ahlaktan, erdemden, doğruluktan vb. pek çok değerden yoksun yetişen gençler tek başına kalmak gerçeği ile yüzleşir. Bireysel olma arzusu ve

yalnızlık intihar da dahil pek çok sorunu beraberinde getirir. Bütün bu olaylar toplumsal çözülmenin de adeta davetçisi olur (Güngör, 2015, s. 205).

Toplumda olumlu değerlerin yaygınlaşması ve gelişmesi ancak ve ancak sağlıklı gençlerle mümkündür. Özellikle anne babalar ve eğitimciler gençlere yüksek ideallere özendirici, millî değerleri benimseyici ve koruyucu çalışmalar yaptırmak zorundadır. Bu çalışmalardan geri duran ve eksik kalan gençlik, kendi toplumundan yabancılaşmış olur (Hökelekli, 2013, s. 171-172).

> *"Küreselleşme dünyanın belli başlı bölgeleri ve çok çeşitli etkinlik alanları arasındaki bağlardan oluşur. Küreselleşme tek bir süreç değildir, dört farklı değişim tipini içerir:*
> - *Toplumsal, siyasal ve ekonomik etkinlikleri siyasal sınırların ötesine, farklı bölgelere ve kıtalara yayar.*
> - *Ticaret, yatırım, finans, göç ve kültür akışlarının artmasına yol açarak birbirimize olan bağımlılığımızı güçlendirir.*
> - *Dünyayı hızlandırır. Taşıma ve iletişim sistemlerindeki yenilikler, düşüncelerin, malların bilginin, sermayenin ve insanların daha çabuk hareket etmesi anlamına gelir.*
> - *Uzak mesafedeki olayların yaşamlarımız üzerinde derin etkisi olduğu anlamına gelir. En yerel gelişmeler bile aşırı derecede büyük küresel sonuçlara yol açabilir. Ülke sorunlarıyla küresel olaylar arasındaki sınırlar gittikçe belirsizleşebilir.*
>
> *Kısacası küreselleşme kültürden suça, finanstan çevreye kadar, dünyanın farklı bölgeleri arasındaki bağlantılara ve zaman içinde bu bağlantıların değişme ve genişleme biçimlerine ilişkin bir konudur."* (Held, McGrev, Goldblatt & Perraton, 2010, s. 71).

Küreselleşme kavramı yeni bilginin üretimi ve denetimi yeni teknoloji ve yeni kaynaklar oluşturma anlamlarının çok ötesinde, denetimlerin gün geçtikçe daha da zorlaştığı bir hal almaktadır. Küreselleşme yalnızca ekonomik değil sosyal ve kültürel bağımlılığı ve değişmeyi de ifade eder. Bağlılık, sadakat yerine bağımlılık ve yozlaşmanın ön planda olması toplumların geleceğe sıkıntılı bir pencereden bakmasına sebep olur (Sadlak, 2010, s. 444).

Değerlerin değişip değişmeyeceği veya zamanla etkisini kaybedeceği konusu oldukça tartışmalıdır. Kimi değerler mutlaktır ve değişmez. Örneğin vatanseverlik, dürüstlük, barış, adalet gibi pek çok değer değişmez olmak zorundadır. Ancak kimi değerler çağlar geçtikçe ilk günkü anlamlarından uzaklaşırlar. Geleneksel olan değerler toplumsal değişme ve küreselleşme karşısında etkilerini devam ettiremezler. Küreselleşmenin yıkıcı etkilerine direnmeleri mümkün olmamaktadır. Örneğin, itaatkarlık ve kanaatkarlık değerleri geçmişe göre bugün güçlü değildir. Toplumda aza kanaat yerine daha fazlasını elde etme hırsı itaatkarlık yerine sorgulama ve eleştiri ön plandadır (Aydın & Akyol Gürler, 2013, s. 8-9).

Yirmi birinci yüzyılda hızla gelişen teknoloji, iletişim ve etkileşimi de aynı hızda değiştirmektedir. İlkel topluluklar hariç neredeyse her millet ve devlet "küreselleşme"den nasibini almaktadır. Baskın ve sömürgeci olarak nitelendirilen güçler kendi kültürlerini diğer zayıf kültürlere kabul ettirmeye çalışmaktadır. Hak, hukuk, adalet, eşitlik vb. birçok kavram

bahsedilen güçler için birşey ifade etmemektedir. Toplumlar daha farklı yönlerde harcayacabilecekleri enerjilerini küreselleşme rüzgarına kapılmamaya harcamaktadır. Bu da o toplumları diğer gelişmiş toplumların gerisinde bırakmaktadır (Yaman, 2016, s. 75).

Küreselleşme beyin göçünü hızlandırmakta, ülkelerin yetiştirdiği değerleri ve bilim insanını başka insanların hizmetine sunmaktadır. Toplumlar değişmekte ve bu değişimden eğitim de nasibini almaktadır. Eğitimin özelleştirilmesi, kaynakların adaletsiz dağılımı vb. nedenler Türkiye'de eğitimin etkinlik ve verimi konusunda tartışmalara neden olmaktadır. Halbuki devletin eğitim konusundaki ilk görevi bütün paydaşlara eğitimi eşit seviyede sunmak olmalıdır. Devlet öğretim programlarına belli bir kesimin taleplerine göre değil millî ve kültürel değerleri kapsayıcı toplumsal taleplere göre şekillendirmelidir. Devletin eğitim politikalarındaki hedefi küreselleşme rüzgarının olumsuz sonuçlarından korunmak, bireyin kişilik gelişimine izin vermek ve gelişen dünyanın yararlı işlerini takip etmek olmalıdır (Gümüş, 2015, s. 284).

Küreselleşme karşısında alınabilecek bazı önlemler şunlar olabilir: Öncelikle milletimizde millî emelleri diri tutacak heyecan uyandırılmalıdır. Bu heyecanı oluşturacak en önemli unsur da kültürümüz ve değerlerimizdir. Millî kültürümüzü barındıran müzeler, şehirler, gezi yerleri bu vatanın evlatlarına tanıtılmalı ve geziler düzenlenmelidir. Fena fi'd-devle ve'l mille tabirini yani devlet ve millet uğrunda yok olma, bu aşk ile erime anlayışına benimseyecek fertler yetiştirilmelidir. Türk milletinin tarihten günümüze kadar devletsiz kalmadığı ve devletin Türk için çok şey demek olduğu bilinmektedir. Devletin ve milletin her daim ayakta kalması küresel tehlikelere karşı alınacak tedbirler sayesinde olacaktır. Küreselleşme karşısında en önemli güç ve silah kültürel ve millî değerlerimizdir. Milletimizin her türlü yozlaşmadan ve kültürel yıkımdan kurtulması için kültürün diri olması gerekmektedir (Koçdemir, 2012, s. 203-205).

2.12. Millî Değer

Millî kelimesi millete ait olan ve millete özgü unsurların tamamını kapsar. Millî değerlerden kast edilen ise bir milletin geçmişinden aldığı mirastır. Bu miras içinde dili, kültürü, yaşama biçimini, gelenek ve göreneklerini, el sanatlarını vb. ögeleri barındırır. Toplumdaki değişim ve küreselleşme millî değerlerin de zamanla unutulmasına, hatta değerlerin değersizleş(tiril)mesine varan sonuçlar meydana getirmektedir. Millî benlikten uzak, geçmişinden gelen örf, adet gelenek ve görenekleri ayaklarına takılmış zincir gibi gören, millî sembollerinden vazgeçen ve bunların günümüzde etkisini yitirdiğini iddia edenlerin toplumda

artması elbette hoş karşılanmamalıdır. Millî değerler ve milleti millet yapan semboller uğruna atalarımızın ne bedeller ödedikleri ve kutsal kabul edebileceğimiz nice emanetlerin bize miras olduğu asla unutulmamalıdır (Atsız, 2015, s. 45- 65).

Doğan (2012), toplumsal değerleri bir toplumda ortak olarak kabul gören, paylaşılan, toplumun iyilik ve esenliği için öğretilmesi gereken ölçüler olarak tarif eder. Toplumsal değerlerin yanı sıra millî değerleri de tanımlamıştır. Türk toplumu için millî değerler arasında aile, bayrak, vatan sevgisi, ulusun ve vatanın bölünmez bütünlüğü gibi değerleri sıralamıştır. Toplumsal değerler ile millî değerlerin çatışmadığını aksine birbirlerine hayat verdiğini ifade etmiştir. Millî değerlerin koşullar ne olursa olsun toplumsal değerlerin üstünde olduğunu belirtmiştir (s. 345).

Bir toplumda duyguların ortak olması, sevinç ve üzüntüde birlikteliğin bulunması, toplumu derinden etkileyebilecek olaylarda aynı tepkilerin verilebilmesi, toplumdaki bütün kurumların işbirliği içerisinde görevlerini yürütmesi o toplumda millî birlik ve dayanışmanın da arttığının göstergesidir. Bunlardan birinin bile eksik olması millî benliği tehlikeye düşürür (Türkdoğan, 2004, s. 616).

Millî ve kültürel değerlerin eğitim politikalarıyla bereaber geçmişten günümüze değin geldiği ve millî politikalarla geleceğe aktarılması mümkündür. Medya ve bilgi teknolojileri bu politikalara ve bu amaca hizmet ederse gerçek anlamda işlevselliğini kanıtlar. Ancak popüler kültürün medyada sürekli gösterilmesi millî değerin öğretilmesine katkı sunmaz aksine zarar verir. Yalnızca ticari kaygılarla hizmet vermeyi ilke edinen medya ve ürünlerinin millî kültüre fayda getireceği beklenemez. Millî değeri ve kültürü güçlendirecek medyanın varlığı ve yayınları millî eğitim politikalarına da yardımcı olur, amaca hizmet etmede önemli rol üstlenir (Önür, 2013, s. 166).

Küreselleşme bazen farklı yollarla, yöntemlerle millî hedef ve çıkarların yıpratılmasına, yok edilmesine neden olmaktadır. Küreselleşmeyi bir gereklilik ve vazgeçilmezlik olarak ön plana atanlar, milletin tarih şuurunu da baltalamak amaçlı yayınlar ve eğitimler yapmaktan geri kalmamaktadır. Başka değerleri ve olayları parlatıp süsleyerek millete dayatmak niyetinde olan kimi küresel güçler ile devletler Türk milletinin millî değerlerini de değersizleştirmeye, hiçe saymaya, önemini kaybetmiş eski adetler, gelenekler gibi göstermeye varacak adımlar atmaktadır (Koçdemir, 2012, s. 58).

Kimi insanlar yaşamın bir oyun olduğunu zannederek kendilerine küreselllerin verdiği oyuncaklarla oynamayı tercih etse de bir süre sonra aslında kendilerinin birilerinin oyuncağı

olduğunu fark etmemeleri oldukça hazindir. Bastırılan, bir yerlerde unutulan kültür ve değerlerimiz küresel güçlerin elinde oyuncak gibi oynanmaya çalışılmaktadır. Gelenek ve göreneklerimizden utanan, onları değersiz gibi gören, tarihininden yüz çeviren, tarihte yerini almış kahraman ve devlet büyüklerimizi küçük gören kimi insanların bu tutumları oldukça üzücü boyutlardadır. Vatan, tarih, dil, millî kültür ve değeri bu derece basite indirgeyen kişilerin değer öğreniminde yeterli olmadıklarını söylemek mümkündür (Koçdemir, 2012, s. 104).

Atsız (2015) ise millî geleceğe dair şunları söyler: "Tehlikesiz yaşamak isteyenler intihar etsin. Hayat ve kâinat tehlikelerle doludur. Tehlike fertler için de, milletler için de, topraklar için de vardır… Millet, millî bir hedef ister. Ancak o hedefi gördüğü zaman sürü olmaktan çıkıp insanlaşır, bencil olmaktan kurtulup fedakârlaşır. "(s. 17).

Toplumların ayakta kalmasını sağlayan birçok unsur vardır. Vatan, bayrak, dil, din, sanat, millî ve kültürel eserler... Bu unsurlar adeta bir yemek reçetesi gibidir. Nasıl ki bir yemekte bir malzeme eksik veya bozuk olduğunda o yemek yenilmez bir hale gelirse toplumları ayakta tutacak unsurlardan da herhangi birisinin eksik olması o toplumu çöküşe sürükler. Bu unsurların tamamını benimseyen milletler yeryüzünde oldukça azdır. O milletlerde duygular, şarkılar, hayaller, hedefler vb. pek çok şey ortaktır (Yaman, 2016, s. 83).

Geçmişteki pek çok sanat ve sanatçının artık eskisi kadar rağbet ve değer görmediği, mazide kaldığı ile ilgili bir başka görüşü Atsız (2015) şiddetle reddeder. Millî değerlerimiz arasında gösterebileceğimiz Türk musikisi konusunda eskinin değersiz olduğunu ve bunu adeta utanç kaynağı gibi görerek eleştiren ünlü müzisyen Suna Kan'ın fikirlerine karşı çıkan Atsız, onun Itri'yi ve tek sesli müzik denilen Türk musikisini adeta yerin dibine sokmasını kabul etmez. Türk musikisi ve Itri'ye gerekli değerin verilmesini savunur, geçmişin değerlerinin küçük görülmesine müsaade etmez. Itri'nin Türk musikisinde önemli bir değer olduğunu, onsuz Türk musikisinin daha gerilerde olacağını çünkü gerçek bir sanatkâr, bestekâr olduğunu belirtir. "Milletleri Ruhlandırmak" başlıklı yazıda yaşayan milletlerin manevî bakımdan çürümemesi için ruhlandırılması gerektiği ifade edilerek makinenin durmaksızın çalışması için yağlanması benzerliğini kullanır. Ruhlandırmanın sağlanması için millete geçmişteki büyükleri, zaferleri, hatta yenilgiler ve ihanetleri anlatmak gerektiği ve daha da önemlisi millî hedeflerin olmasını söyler (s. 56).

Atsız (2015)'a göre millet halinde yaşamak için millî sembollere saygı şarttır. Medenî insan milletçe kutlu sayılan varlıklara da saygılı davranmalıdır. Bayrak, arma, millî marş, şeref ve namus kutsal değerlerdendir. Bayrak insan için sıradan bir bez değildir, millî semboldür,

bağımsızlığın göstergesidir, namustur. Atsız, bir milleti yıkmak isteyenlerin milletin sembollerine saldırdıkları ve bunları değersizleştirme çabası güttükleri gerçeğini açıklar. Millî değer ve sembollere sataşan ve dil uzatanların düşman için çalıştığını açıkça dile getirmektedir (s. 64).

Güngör (2015), millî değerlerin önemini belirterek şu ifadeleri kullanmaktadır:

> Hayatımızda değerli olanlar da vardır değersiz olanlar da. Ancak uğrunda koşulacak, sahip olmak için mücadele edilecek hatta ölünecek değerler bizleri değerli ve farklı kılar. Hayatımıza yön veren, yolumuzu aydınlatan, bizi ve sevdiklerimizi geleceğe taşıyan, üzerinde yaşadığımız bağımsızlığı için her şeyi yapacağımız vatanı anlamlı kılan, toplumsal adaleti ve huzuru sağlayan işte bu değer ve umdelerimizdir (s. 270).

Daha önce millî değerlere ilişkin bazı araştırmalar yapılmış, farklı alan ve konularda millî değer, kültür, küreselleşme kavramlarına değinilmiştir. Bu araştırmalarda en çok değinilen, tez ve makalelerde en çok rastlanılan bazı millî değerler aşağıda yer almaktadır:

Adalet: Anlam olarak insanlara adil davranabilme, kanunlar aracılığıyla doğru ve tarafsız hüküm verme ve haklıyla haksızı birbirinden ayırabilmeye yarayan adalet kavramı geçmişten günümüze kadar varlığını devam ettiren millî değerlerimizin arasında yer almaktadır. Türklerin adalet duygusunun sağlam olması yüzyıllarca köklü devletler kurabilmesine olanak sağlamıştır.

Tarih boyunca Türk devlet sisteminde yönetimde yer alanların en önemli vasıflarından bir tanesinin adil olma, adaletle hükmetme olduğu görülmektedir. Devlet başkanları, hakanlar, vezirler, kadılar vb. pek çok kişi hakkaniyet duygusunu önemseyerek kararlar almışlar ve aldıkları kararlarda herkesin güvenini kazanmışlardır. Türklerin adalet duygusu yalnızca o devlet içerisinde yaşayan halkların takdirini kazanmakla kalmamış, farklı millet ve devletlerin de güven ve saygısını kazanmıştır.

İnsanlara eziyet etmenin, güçlünün güçsüzü ezmenin, halkın can ve mal güvenliğini tehlikeye atmanın önünde duvar olan adalet duygusu, eski Türk ve Moğol devletlerinde değişmeyen töre ve yasanın tarafsızlık ilkesinin uygulanması anlamında da kullanılmaktadır. Türklerdeki adalet kavramının en somut halini gösteren adaletnamelerde kesin olarak belirtilen maddeler toplumsal refahın, huzurun da temel yapı taşlarıdır (İnalcık, 2017, s. 15-17).

Aile: TDK'ye göre aile şu şekilde tanımlanmıştır: 1-"Evlilik ve kan bağına dayanan, karı, koca, çocuklar, kardeşler arasındaki ilişkilerin oluşturduğu toplum içindeki en küçük birlik.". 2- Karı, koca ve çocuklardan oluşan topluluk." 3- Aynı soydan gelen veya aralarında akrabalık ilişkileri bulunan kimselerin tümü." (s. 29). Aile, değerlere beşiklik edip, onların gelecek

nesillere aktarılmasındaki en önemli sosyal kurum, toplumun en küçük yapı birimi ve kültürün oluşumundaki en köklü yapıdır (Kızıler & Canikli, 2018, s. 49).

Türklerin ilk yazılı metni olan Orhun Kitabelerinde 'oguş' ismi ile ifade edilen aile, bütün sosyal bünyenin de çekirdeğidir. Genel olarak ilk Türk topluluklarında kan akrabalığı esasına dayanan aile kurumunun güçlü olması önemlidir. Ailenin göçebe veya yerleşik yaşam düzen içerisinde güçlü olması ve aileye verilen değer sayesinde Türkler hem dünya üzerinde varlıklarını uzun süre bozulmadan devam ettirebilmişlerdir hem de Türkçede aile ilişkilerini, akrabalık terimlerini ifade eden pek çok sözcük üretmişlerdir (Kafesoğlu, 2005, s. 227-228).

Ailede geleneksel anlamda erkeğin ön planda olduğu, erkek sözünün geçerliliği gibi durumlar düşünülse de ilk Türk devletlerinde ailede kadının önemi oldukça dikkate değerdir. Kadın yalnızca ailenin bir üyesi değil, savaş eğitimi alması ve ok atıp kılıç tutmayı da bilmesi sebebiyle orduda bir neferdir, askerdir. Kadın aynı zamanda ilk Türk devletlerinde yönetimde hakanın yanında kurultayda yer almıştır. Bu durum aynı zamanda kadının yöneticinin her zaman yanında olduğunun da bir anlamda göstergesidir.

Kadının Asya Hunlarından beri özgür bir varlık olduğu, ata bindiği, savaşlara katıldığı bilinmekle beraber bir Türk kadınının savaşta düşmana esir olmasının itibarı zedelediği pek çok kaynakta da ifade edilmiştir. Tarih boyunca Türk kadını erkeğinin yanında olmuş, erini askere gönderse de onlar için yaşamayı devam ettirmiş, cepheye yardım götürmüş ve hatta kendileri de düşmana karşı mertçe vuruşmuştur. Yakın tarihimizdeki Nene Hatun, Kara Fatma, Ayşe Kadın isimleri bilinen nice yiğit annelerden sadece birkaçıdır. Bu kadınlar ve isimiz pek çok kahraman Türk milletinin değeridir, Türk milletinin onurudur. Ayrıca "Yuvayı dişi kuş yapar." atasözü, "Cennet anaların ayağı altındadır" hadisi ve anneye, kadına ithaf edilen daha pek çok söz ailede kadının değerine başka bir pencereden bakmayı sağlamaktadır.

Ailede kadının bilgeliğinin, annenin aile kurumundaki varlığının, Türk kültürünün ve millî değerlerin yaşatılmasında önemli bir rolü olduğunu vurgulamakta fayda vardır. Aile, toplumun temelini oluşturduğu gibi millî değerlerimizin de ilk temelidir, aile millî değerlerin yaşatılmasında öncüdür. Değişen dünya düzeninde yapısında bozulmalar olsa da aile kurumunun değerini koruması milletlerin geleceğinin de güvencesidir.

Dünyanın değiştiği tartışması ve aile konusunda söylenenler uyarı niteliğinde olup aileyi koruyup kollamak, büyüklere saygı göstermek, yakın akrabayı gözetmek ve onlara yardım etmek, ihtiyaçlarını gidermek, gerektiğinde maddi olarak destekte bulunmak gibi pek çok

konu aile içerisindeki değerlerin yaşanması ve yaşatılmasını hatırlatıcı özelliktedir (Köseoğlu, 2002, s. 156).

Bağımızlık: Bağımsızlık, bir milletin hiçbir güç karşısında boyun eğmeden, hiçbir devletin yönetimini kabul etmeden özgür biçimde yaşamasını ifade eder. Türklerin tarih sahnesine ilk çıkışı olarak bilinen Asya Hun Devletinden bugün Türkiye Cumhuriyeti Devletine kadar kurulan bütün devletlerin kuruluş mayasında bağımsızlık duygusu vardır. Asya'da Hunlardan, Göktürklerden, Uygurlardan; Avrupa'da Avarlar, Macarlar, Türgişlerden; Anadolu'da Selçuklulardan, Osmanlılardan gelen ve Türkiye Cumhuriyetinin varlığını meydana getiren bağımsızlık duygusu Türklerin karakterinin de bir göstergesidir. Doğu Göktürklerin Çin'e yenilmesi ve esir olması sonucu Kürşad ve kırk çerisinin isyan etmesine sebep olan hareket neyse Birinci Dünya Savaşı'nda milletimizin yedi düvele isyanının kaynağı da odur, bağımsızlık sevdasıdır. Eski Türklerde bağımsızlığın konu edildiği Şu ve Ergenekon destanlarında yaşanan duygu, düşünce ve ruh yirminci yüzyılın hemen başında Çanakkale'de de kendisini göstermiştir.

Tarih boyunca hiçbir devletin, hiçbir milletin hizmetinde olmayan yegâne milletlerden birisi Türk milletidir. Türkler esarete karşı cesaret timsaldir. Türkler özgürlük ve hürriyet sevdalısıdır. Eski Türk devletlerinde oksızlık olarak ifade edilen, Türkiye Cumhuriyeti devleti kurulurken istiklâl denilen bağımsızlık duygusu Türk Töresinin en önemli ögesidir. Millî sembolümüz olan marşımız da dahi "İstiklâl" kelimesi vardır. Türk Töresine göre de zaten Türk devletsiz olmaz, Türk esir olmaz. Bugün Cumhurbaşkanlığı amblemine bakıldığında on altı yıldız ve bir güneş görmekteyiz. Bu on altı yıldız Türklerin tarih boyunca kurduğu imparatorlukları ve ortadaki güneş ise Türkiye Cumhuriyeti Devletini temsil etmektedir. Her bakımdan güçlü, millî sınırlar içerisinde milletin egemenliğine dayalı Türkiye Cumhuriyeti devleti bağımsızlığımızın son timsalidir.

Bağımsızlık değeri, insanları ortak düşünce ve duygu içerisinde bir araya getirir, toplumda millî heyecan uyandırır, uzlaştırıcıdır. Yalnız Türk tarihi değil, pek çok devletin kuruluşunda ve tarihinde önemli rol oynayan bu değer elde edilmesi zor olduğundan kaybolmaması adına çok çaba gösterilmesi gerekmektedir (Kızıler & Canikli, 2018, s. 208).

Güngör (2015)'e göre, "Bir milletin veya devletin başka bir devlet ve yönetim altında kalmadan kendi hür iradeleri doğrultusunda özgür bir biçimde yaşaması ve bağımsız olması" olarak da tarif edilebilen bağımsızlık, millî iradenin özgürce kendini ifade etme ve değerleri uğrunda mücadele edebilme ülküsü ve düşüncesine sahip olabilmesidir. Güngör, bağımsızlık kavramının bireyin vatandaşlık bağı ile bağlı olduğu devlet ile doğrudan ilişkisine dikkat

çeker. Dünyada hür bir fert olarak refah ve güven içerisinde yaşamanın, namus, şeref ve haysiyetlice yaşam sürmenin ancak ve ancak bağımsızlık duygusuna ve bağımsız bir vatana sahip olmakla mümkün olabileceğine inanır. Emperyalizmin ve küresel güçlerin emir ve dayatmaları dışında özgür yaşamanın önemine şu sözlerle değinir: "Millî bağımsızlık düşüncesi millî kültür değerlerine sahip çıkılması ve yaşatılması ile mümkün olacaktır. Uygarlık alanında göstereceğimiz ilerleme ve gelişme sürecinde dilimize, kültürümüze, değerlerimize ve geleneklerimize olumlu anlamda bağlılığımızı da devam ettirmeliyiz." (s. 272-273).

Bayrak: Bir milletin bağımsızlığını simgeleyen, dünyadaki varlığını somut olarak niteleyen ve millî değerlerini yansıtan sembol olan bayrak devletlerin uluslararası alanda da temsilcisi konumundadır. Renk ve biçim olarak özel olarak tasarlanan ve milletlerin kuruluşunu ifade eden bayraklar milletler için vazgeçilmez öneme sahiptir.

Bir bayrak nerede dalgalanıyorsa, orası o devletindir, Türk bayrağının dikildiği yer, Türk devletine aittir. Bir yer fethediliyorsa, düşman işgalinden kurtarılıyorsa ilk yapılan iş o bölgenin en yüksek yerine, gözle görülecek şekilde bayrak dikmektir. Bayrağı yükseklerde dalgalandırmak egemenlik ve gücün de pekiştirilmesi anlamını taşımaktadır. Bayraklar yeryüzünde dikilir ve gökyüzünde dalgalanır. Bayrağın dalgalanması ve göklerde olması milletlerin de övünç kaynağıdır. Bayrağın yere düşmesi, bayrağın yerde bırakılması ona saygısızlık demektir. Savaşlarda bile bayrak asla yere düşürülmez, onu mutlaka birileri taşır (Çağbayır, 2009, s. 252-253).

Çocuğun toplumsallaşma sürecinde birleştirici unsurların başında ulusal sembollerden olan bayrak gelmektedir. Bayrak kutsaldır, ataların uğruna can verdiği kutsal bir ruhtur. Her zaman gökte dalgalansın diye altında nöbet tutulan en şerefli vazifedir. Bu sebeple çocuğun bayrak sevgisi ve vatan değeri kazanması ülkesinin kıymetini de bilmesini sağlar. Mithat Cemal Kuntay'ın "Bayrakları bayrak yapan üstündeki kandır. Toprak eğer uğrunda ölen varsa vatandır." dizelerinde de belirttiği üzere bayrak ve vatan değerinin zorluklar neticesinde elde edildiği bilinci çocuklara küçük yaştan itibaren kazandırılmalıdır (Çağbayır, 2009, s. 254).

Türklerin geçmişten günümüze değin kurduğu devletlerde bağımsızlık sembollerinden birisi de bayrakları olmuştur. Bayrakları üzerinde o dönem kutsal sayılan simgeler yer almış ve bayraklar sembollere uygun renklerle tamamlanmıştır. Asya Hunlarında ağzından ateş saçan ejderha, Göktürklerde kurt figürü, Karahanlılarda dokuz tuğ, Gaznelilerde beyaz hilal ve zenginlik, mutluluk kaynağı 'Hüma Kuşu', Büyük Selçuklularda çift başlı kartal, Osmanlılarda ve Türkiye Cumhuriyetinde ay yıldız bayrakların sembolleri olmuştur. Bugün

kullanılan beyaz ay yıldızlı al bayrağın ilk kez 18. yüzyılın ikinci yarısından itibaren kullanıldığı ve Sultan II. Mahmut zamanında orijinal halini aldığı tespit edilmiştir (Soysal, 2010, s. 229).

Sosyal yaşamda, kamu kurumlarında, gelenek ve göreneklerimizde, millî bayramlarda ve daha pek çok alanda bayrak önemli yer tutmaktadır. Milletçe kutsal sayılan bayrak, her zaman temiz tutulur, göklerde dalgalanır ve baş üzerinde tutulur. Bayrakla ilgili pek çok söz söylense de belki de bayrağa dair en güzel sözler Arif Nihat Asya' nın "Bayrak" şiirinin içindedir. Övgülerin en güzelini hak eden bayrağımız dosta güven düşmana korku salmaktadır.

Devlet: TDK'de "Toprak bütünlüğüne bağlı olarak siyasal bakımdan örgütlenmiş millet veya milletler topluluğunun oluşturduğu tüzel varlık" (s. 373) olarak tanımlanan devlet, millî değerlerimiz arasındadır. Vatan veya ülke adıyla belirli sınırları olan topraklar üzerinde insanların oluşturduğu siyasi otoritenin karşılığı olan devletin belli unsurları vardır. Coğrafi bölge, millet, bağımsızlık, egemenlik, adalet, teşkilat yapısı devletin olmazsa olmaz unsurlarındandır (Çağbayır, 2009, s. 58).

Türkler tarih boyunca en çok devlet kuran millet olarak bilinir. Türklerin bağımsızlık sevdası ve ülküsü, devlet kurmalarının başlıca sebebidir. Tarih boyunca kurulan Türk devletleri birbirinin devamları niteliğindedir, devletler bütünlük arz etmektedir. Kurulan yeni devlet bir öncekine veya daha öncekilere göre bazı yönlerden (yönetim şekli gibi) farklılık da gösterse bütünlük anlayışını değiştirmez. Sadece yönetime gelenler veya idare şekli farklılaşmıştır.

Devlet, insanların bir araya gelmeleriyle beraber ortaya çıkan bazı sorunların çözüm yoludur. Toplumların olduğu yerde bir otoriteye ihtiyaç duyulmuş ve belirli organların bir araya gelmesiyle de devlet meydana gelmiştir. Toplumların, bağımsızlığın, adaletin ve teşkilatlı yapılanmanın var ettiği devlet, Türklerin tarihe katkılarının somut göstergesidir. Pek çok millet Türklerin devlet kurma ve devletleşmelerini örnek almış, bağımsızlık mücadelesine girişmiş ve kendi devletlerini kurmuştur.

Dil: Milletlerin kültürel varlıklarından olan dil, duygu ve düşünceyi insana akran bir araçtır. Dil sayesinde bir araya gelen insanlar topluluk veya yığın halinden kurtulur. Duygu ve düşüncede birlik meydana getiren insanlar millet olurlar (Kaplan, 2018, s. 37).

Köseoğlu (2002), "Ana dili öğrenmek, millî kültürü, onun bakış açılarını, kavrayış, duyuş ve yorum biçimlerini, ilgi alanlarını öğrenmek demektir. Bunun için, bir dil, bir dünyadır ve ana dili, millî kimliğin bayrağıdır" (s. 167) diyerek ana dilin önemine vurgu yapmıştır.

Atsız (2020), dilin bir milletin binlerce yıl üretip işlediği zekâ ve duygu hazinesi olduğunu, milyonlarca Türk'ü birbirine ve binlerce yıllık maziye bağladığını belirtmektedir. Ona göre bir insan beyni en önemli uzuv olduğuna göre nasıl ki özel olarak korunuyorsa dil de millî bilinç ve uyanış içerisinde saklanmalıdır, korunmalıdır. Bir milletin ordusunu yitirmesini büyük bir tehlikeye, devletini yitirmesini korkutucu bir felakete ama dilini yitirmesini milletin yok oluşuna, ölüme benzetmektedir (s. 112).

Banarlı (2018), dillerin milletlerin en aziz, en sihirli, en değerli hazineleri olduğunu belirtir. Ayrıca dil, ses güzelliği ile dalgalanıp 'duyurma, anlatma, inandırma' gücüne kısa zamanda ulaşmadığından kıymeti bilinmelidir. Ona göre dil, milletin bireylerini birbirine bağlayan, birbirlerine sevgilerini dile getirmekte yardımcı olan ve eşsiz önemli bir güçtür (s. 16).

Dil, bir milletin varlık sebebidir. Milletler dillerini koruyabildikleri, konuşabildikleri ve yaşatabildikleri sürece var olurlar. Dilin milletlerin uyanışına çok büyük katkısının olduğuna en önemli örnek Grigoriy Petrov'un Beyaz Zambaklar Ülkesi'nde kitabı verilebilir. Uzun yıllar önce İsveç ardından Rus egemenliği altında yaşayan Finliler dillerini koruyarak ve küllerinden doğarak 1917 yılında bağımsızlıklarını ilan etmişler ve kültürel kalkınmasıyla dünyaya örnek olmuşlardır. Türk tarihine bakıldığında yakın geçmişte bizim de dil ile ilgili bir örneğimiz vardır. Cumhuriyetin kurulmasıyla beraber topyekûn bir dil öğrenimi ve okuma yazma seferberliği ilan edilmiş, 'Millet Mektepleri' kurulmuş, gazeteler belli günlerde okuma yazma öğrenme ekleri dağıtmış ve kısa sürede toplumun okuma yazma oranını artırma hedefi gerçekleştirilmiştir. Ayrıca Atatürk'ün bizzat talimatıyla kurulan Türk Dil Kurumu, dile verilen önemin bir diğer göstergesidir.

Türk milletinin dili zengindir. Türkler köklü bir tarihe sahiptir ve tarih içerisinde farklı milletlerle bir arada yaşamanın verdiği durumlar sonucunda farklı dillerden kelimeler edinmiştir. Her ne kadar bazı sözcüklerin kökeni farklı dillere ait olsa da onlar Türk dili potasında eriyerek Türkçeye ait olmuştur. Türk dilinin korunması ve yabancı dil özentisi karşısında Türkçenin bozulmasını engellemek her ferdin görevi olmalıdır. Türkçenin her alanda güzelliği ve zenginliği, dünya dilleri arasında en çok konuşulan dillerden olduğu konusunda toplum bilinçlendirilmelidir.

Din: Türkler millet olarak tarih sahnesine çıktığı andan bugüne kadar pek çok inanışa sahip olmuştur. Eski Türk devletlerinde atalar ruhu, totemcilik, Şamanizm'deki gibi bazı dinsel ritüellerin olduğuna inanılmış ancak genel anlamda Gök Tanrı inancının yaygın olduğu görülmüştür. Uygurlarla beraber Maniheizm, Avrupa'da kurulan Türk devletlerinde Musevilik ve Hristiyanlık kabul edilmiştir. Ancak Türklerin Talas Savaşı sonrasında

İslamiyet'le karşılaşmasıyla beraber bu din oldukça hızlı bir kabul görmüş ve yayılmıştır. Zira Gök Tanrı inancındaki bazı kabullerin (cennet-cehennem, kurban, ölümden sonra yeniden diriliş vb.) İslamiyet'teki ile benzer olması bu yayılmanın da önünü açmıştır.

Baltacıoğlu (1967), dinin toplumsal bir varlık olduğunu, dinsiz cemiyet, cemiyetsiz din olamayacağını söyler. Milliyetin din ile ilgili olduğu, dinin de diğer kurumların birbirine olan bağlantısının milliyetle ve milletle bağlantısı olduğunu savunur. Milliyetsiz kalkınma olamayacağı gibi dinsiz de kalkınmanın olamayacağını belirtir (s. 96-97). Buna göre İslamiyet'in Türklerin kalkınmasında ve uzun yıllar tarihte önemli bir yer edinmesindeki rolünün çok büyük olduğunu söylemek mümkündür.

Din, toplumun ayakta kalmasını sağlayan kurumların başında gelmektedir. Kültürsüz, geri kalmış toplumlarda bile bir inanç vardır. Bu inanç doğrultusunda toplumlarda bazı değerler gelişir. Din, toplumda iki önemli görev üstlenir. Bunların ilki toplumun birlik ve beraberliğini sağlamak diğeri ise toplumun denetimini yapmaktır (Arslanoğlu, 2005, s. 71-72).

Türklerin bazı değerleri ile Müslüman olan diğer milletlerin din kaynaklı değerleri birbirine çok benzemektedir. Hırsızlığın, haksız yere adam öldürmenin, yalan söylemenin, adaletsizliğin ve daha pek çok olumsuzluğun karşısında olan din ile Türk gelenekleri ve inançları birbiriyle örtüşmektedir. Türklerin bağımsızlık ve adalet duygusunun Müslümanlardaki gaza, fetih anlayışı ile birbirini tamamlaması da Türk ve Müslüman birlikteliğini kuvvetlendirmiştir. Türkler yüzyıllarca dini duygular ve inanışlarının verdiği cesaretle fetihler düzenlemişler ve İslam sancaktarlığı yapmışlardır.

Tarihte Türklerin güçlü olduğu ve zaferler kazandığı dönemlere bakıldığında pek çok övgüye mazhar olduğu tespit edilmiştir. Bunların başında Abbasi halifesinin Büyük Selçuklu Sultanı Tuğrul Bey'e 'Dinin Direği' ve 'Doğunun ve Batının Hükümdarı' sıfatlarını vermesi gelir. Tuğrul Bey Abbasi halifesini Şii Fatımilerin baskısından kurtararak bir anlamda halifenin siyasi gücünü de elde etmiştir. Sonrasında Osmanlı Devleti'nde Yavuz Sultan Selim 1517'de Mısır'ı fethedince halifelik makamı da Türklere geçmiştir. Böylece 3 Mart 1924 tarihinde halifeliğin kaldırılmasına kadar geçen sürede 400 yıldan fazla Türkler İslamiyet'in sancaktarlığını yapmıştır. İslamiyet ve Türklerin milliyetçiliği sayesinde pek çok evrensel, dini ve millî değer dünyaya yayılma fırsatı bulmuştur. Bugün hâlâ nerede zor durumda olan, Türklerden medet bekleyen birileri varsa, aziz milletimiz hem geçmişte birlikte yaşadığımız komşuluklar ve kardeşlikler hatırına hem de dini duygular ve millî duruşumuz sebebiyle yardım elini uzatmaktadır.

Kahramanlar: Bir tehlike, bir olay veya savaş durumunda bazı değerler uğruna kendini feda edecek kadar cesur, gözü pek, yiğit olan kişilerdir kahramanlar. Bu kişiler yaşadıkları toplumların hatta yaptıklarıyla diğer devletlerin de takdirini kazanmış, gönüllerinde taht kurmuş, uzun zaman kendilerinden söz ettirebilmişlerdir. İsimleri sınırları aşmış ve pek çok kişiye ilham kaynağı olmuşlardır.

Kahramanlar yetiştiği milletin değerlerine bağlı, onlar için cesaret timsali olmuş kişilerdir. Onlar insanlık tarihinin en önemli kişileri arasındadır. Kahramanlık insan erdemlerinin en yücesidir. Milletlerin içinden çıkan kahramanlar ne kadar çok olursa o millet diğer milletlerden de o kadar saygı görür. Millî kahramanlar yalnızca kendi zamanlarında değil gelecek yüzyıllarda bile unutulmaz, milletlerin yaşamlarına ışık tutar, geleceklerine yön verir (Atsız, 2020, s. 182).

Türk tarihine bakıldığında pek çok kahraman, millî sembol görürüz. Mete Han, Kürşad, Atilla, Alparslan, Osman Bey, Fatih Sultan Mehmet, Yavuz Sultan Selim, Kanuni Sultan Süleyman, Sultan Abdülhamid Han, Mustafa Kemal Atatürk ve daha nice isimler…

Millî kahramanlar denilince akla yalnızca erkekler gelmemelidir. Kahramanlığın yaşı da cinsiyeti de yoktur. Kahramanlık yüce bir cesaret, kocaman bir yürek gerektirir. Çanakkale'de canlarını veren çocuk denecek yaşta pek çok yiğit de Türk milletinin değeridir, cepheye eşini, babasını, sevdiğini gönderip toprağını savunan Kara Fatma, Nene Hatun da Türk milletinin gururudur. Onlar ve onlar gibi nice isimsiz kahraman da Türk milletinin onurudur, hepsi birer kahramandır.

Millî Bayram: Ülkece birlik ve beraberliğin, sevincin, coşkunun paylaşıldığı ve tarihteki olayların neticesinde kutlanılan özel günlerdir. Bu özel günlerde millet ve devlet el ele, gönül gönüle bayramın neşesini paylaşır, törenler düzenlenir, günün anlam ve önemini belirten kutlamalar tüm ülkede aynı saatlerde düzenlenir.

17.03.1981 tarih ve 2429 sayılı "Ulusal Bayram ve Genel Tatiller Hakkında Kanun"da ulusal bayram ve resmi bayramların hangileri olduğu, süreleri ve özel günlerin isimleri ifade edilmiştir. 29 Ekim Cumhuriyet Bayramı Ulusal Bayramdır. Devlet adına Türkiye'nin içinde ve dışında yalnız o gün tören yapılır. 23 Nisan, 19 Mayıs ve 30 Ağustos tarihlerindeki bayramlar resmi bayram niteliğindedir. Yakın zamandaki darbe girişimi sonrasında ise 15 Temmuz, "Millî Birlik ve Dayanışma Günü" olarak kabul edilmiştir.

Millî bayram, resmi bayramlar ve günler insanları bir araya getirir, birbirine bağlar, dayanışma sağlama görevi görür. Millete zaman ve yer bakımından süreklilik kazandırma

görevi de olan bu günler geçmişin hatırlanmasına ve unutulmamasına, geleceğe ayna olmasına da vesiledirler. Özellikle okullarda kutlanılan bayramlarda, törenlerde görev alan öğrenciler, onları izleyen aileleri ve diğer veliler arasında millî duygudaşlığın da arttığı bilinmektedir (Meşeci Giorgetti, 2016, s. 250).

Millî Marş: Kelime anlamı olarak "Ritmi, yürüyen bir kimsenin veya topluluğun adımlarını hatırlatan bir müzik parçası", "bir topluluğu simgelemek için düzenlenmiş müzik parçası" (TDK, s. 909) olarak tanımlanan marş, millî sembol ve değerlerin arasındadır.

Millî marşların doğuşunun askere moral vermek, onları ruhsal ve manevî olarak diri tutmak, yürüyüş halinde olan grubun birliğini ve askerlerin adımlarında uyumluluğu sağlamak olduğu askeri kaynaklarda yer almaktadır (Çağbayır, 2009, s. 286). Belki de Türk tarihine bakıldığında buna örnek verilebilecek ve ilk akla gelen marş Mehter Marşı'dır. Mehter veya Mehteran Bandosu dünyanın bilinen en eski askeri bandolarındandır. Savaşlarda söylenen marşlar, kullanılan çalgılar ve savaştaki duruma göre ezgiler, çıkarılan sesler askere güç ve moral verirken düşmana korku salmaktadır.

Millî marşımız olan ve bağımsızlığımızı da temsil eden İstiklâl Marşı'mız Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin resmi marşıdır. Kurtuluş Savaşı yıllarına bakıldığında Millet Meclisi'nin açılması sonrası Avrupa'da her devletin bir marşı olmasına rağmen milletimizin bir marşının olmaması, millî mücadele döneminde millete moral kazandırmak ve askere de güç vermek gibi sebepler bir millî marş yazımını gerekli kılmaktadır. Bu sebeple açılan ve ödül olarak beş yüz lira konulan yarışmaya pek çok şiir gönderilmesine rağmen hiçbiri beğenilmemiştir. Dönemin millî eğitim bakanı Hamdullah Suphi Tanrıöver şiir yazması için Mehmet Âkif Ersoy'a ricada bulunur. Önceleri para ödülünü kabul etmemesi ve yarışma sebepleriyle şiir yazmayan Mehmet Âkif, sonra ikna edilmiş ve millî marşımız olan İstiklâl Marşı'mız yazılmıştır. Şiir, 10 kıta ve 41 mısradan oluşmaktadır. Mehmet Âkif Ersoy'a yazdığı bu şiirden sonra "Millî Şair", "Vatan Şairi" denilmiştir. 12 Mart 1920 günü devletin resmi marşı "İstiklâl Marşı" kabul edilir ve 1930 yılında da Osman Zeki Üngör tarafından bestesi yapılır.

Millî Marşı'mız millî ve resmi bayramlarda, törenlerde, uluslararası yarışmalarda birincilik kazanıldığında, asker uğurlamalarında, millî müsabakalarda ve daha pek çok yerde gururla söylenir. Millî Şair Mehmet Âkif Ersoy, bağımsızlığın sembolü olarak, bağımsızlığın tehlikeye girmemesini dileyerek, marşın önemine atıfta bulunarak, Allah'ın bir daha milletimize millî marş yazdırmamasını istemektedir. Bu temenni karşısında millet olarak millî

değerlere sıkı sıkıya bağlı kalmanın önemi çocuk yaşlarından itibaren her ferde kazandırılmalıdır.

Ordu: Mete zamanında M.Ö. 209 yılında düzenli hale gelen Türk ordusunun tarihi zaferlerle doludur. Tarihte Türklerden daha fazla savaşmış, savaş tarihi başarılarla dolu başka millet yoktur. Türkler ilk devlet kurdukları zamandan günümüze kadar sürekli fetih ve gaza için yaşamışlar, gittikleri yere huzur ve adalet götürmüşlerdir.

Türklerin orduları barış zamanlarında devletin güvencesi, savaşlarda düşmanın korkulu rüyası olmuşlardır. Elbette her devletin zayıf dönemlerinde olduğu gibi Türklerin de zayıf olduklarında ordularının yenildiği, başarısızlığa uğradığı görülmektedir. Ancak bütün bunlar Türk ordusunun büyüklüğüne, şanına gölge düşürmez. Türklerin ordularının büyüklüğü, askerinin gözü pek oluşu Çin'e set ördürmüş, Hristiyan âlemini bir araya getirmesine sebep olmuş, Çanakkale'de yedi düveli Türk'e karşı itilaf ettirmiştir.

Türkler doğuştan asker bir millettir. Türk için vatan, bayrak, din mukaddestir. Mukaddesat için canını hiç düşünmeden, gözünü kırmadan feda etmeye hazırdır. Ölürse şehit, yaşarsa gazi olacağını bilir ve bunlara erişmek için can atar. Dinimizde de şehitliğin önemi Kuran-ı Kerim'de Bakara Suresi'nin 154. ayetinde 'Allah yolunda öldürülenlere ölüler demeyin. Hayır, onlar diridirler. Ancak siz bunu bilemezsiniz.' (s. 23) ve Al-i İmran Suresi'nin 169. ayetinde 'Allah yolunda öldürülenleri sakın ölüler sanma. Bilakis onlar diridirler, Rableri katında Allah'ın, lütfundan kendilerine verdiği nimetlerin sevincini yaşayarak rızıklandırılmaktadırlar.' (s. 71) şeklinde ifade edilmektedir. Türk milletinin ordusunun dünyadaki diğer ordulardan büyük oluşunun, zaferler elde edişinin temel sebeplerinin şehitlik ve gazilik makamlarını elde etmek istemesi ileri sürülebilir.

Güngör (2015), şehitlik, gazilik ve vatan ile ilgili şu yorumda bulunmaktadır:

> Şehitlik ve gazilik bir insanın dünyada kazanacağı en büyük rütbelerdir. Bu rütbeler vatan sevgisi, kutsal değerler uğruna mücadele sayesinde kazanılır. Vatan, üzerinde yaşadığımız toprak parçasının ötesinde bütün kutsal değerlerin toplandığı ve üzerinde medeniyet kurduğumuz en kıymetli varlığımızdır. Toprak parçası uğrunda mücadele verildiği, kanla yoğrulduğu, uğruna binlerce-yüzbinlerce şehit verildiği, minarelerinde ezanın okunduğu bayrağının özgürce dalgalandığı zaman vatan toprağı olarak tescillenmiş demektir. Uğruna can verilmeyen, bayrağı özgürce dalgalanmayan toprak parçasına vatan denilmez.
>
> Uğrunda koşacağımız kadim değerler bizi geçmişimizin o muazzam köklerine bağlar. Mazide ve tarihte olanları anlamamızı sağlar. Değerlerimizi yaşarsak ve yaşatırsak geçmişten geleceğe köprüyü kurarız. Ecdadımızın hatırasını gelecek kuşaklara ulaştırmış oluruz. Değerleri konuşmak yetmez, onun ruhuna sahip olmak gerekir. Çanakkale'nin, İstiklal mücadelesinin ruhunu kavramak ve o ruhla değerler dünyamızı oluşturmak önemlidir. Çanakkale şehitliğini ziyaret etmek, bu ruhu yaşatmak önemlidir. Çanakkale'yi *gezme anlayışı* yerine Çanakkale'yi *ziyaret etme* ruhunu yaşatmalıyız. Gezme sıradan ve herkese ait bir eylem iken ziyaret etme daha özel ve ancak bir bilinci ve maneviyatı dikkate alanlara özgü bir eylemdir. Çünkü bu ruhla yapılan ziyaret, mahrumiyet içerisinde olsa da milletimizin bağımsızlık ve şehitlik uğruna neler yapacağını görmemizi sağlar. Vatan uğruna, mukaddesat uğruna her an canını vermeye hazır bir milletiz. Bu

> millet bu ruhta ve inançta olduğu müddetçe hiçbir güç ve mihrak bizi bölemez, birliğimizi ve dirliğimizi bozamaz (s. 281-282).

Sanat: Türkler millet olarak sanata tarih boyunca önem vermiş ve özgün eserler bırakmışlardır. Resim, heykel, minyatür, mimari eserler, çinicilik, halı ve kilim dokumaları, hat sanatı, şiir, edebiyat ve pek çok alanda millet olarak diğer milletleri etkilemişlerdir. Orta Asya'dan Bozkır Kültürünü ve Sanatını Avrupa'ya ve Anadolu'ya taşımışlar ve yansıtmışlardır.

Kaplan (2017), millet ile sanat arasında oldukça yakın bir ilişki olduğunu söyler. Hatta bu yakınlık ve kaynaşma sayesinde bir milletin bütün özelliklerinin sanatından çıkarılabileceğini, sanatın milletlere ait bir öngörü sunacağını belirtir. Ayrıca edebiyatın sanat içerisindeki değerine atıfta bulunmak amacıyla Namık Kemal'in "Edebiyatsız kalan millet, dilsiz insan kabilindendir." cümlesini paylaşır ve edebiyat gibi diğer güzel sanatların millet ruhuyla bütünleştiğinde daha da anlam kazanacağını savunur. Bazen dilin anlatamadığını sanatların anlatmakta olduğunu da belirten Kaplan, sanatların milletin en mükemmel ve en zengin dili olduğunu hatırlatır (s. 170).

Türk müziği, çalgı aletleri, ezgiler, ebru, tezhip, mimari, geleneksel el sanatlarımız, tiyatro, gölge oyunu, orta oyun ve daha pek çok sanat dalı milletimizin değeridir. Bu değerler zamanla değişmekte ise de asıllarını yüzyıllar boyu saklamışlardır. Bu değerlere sahip çıkarak onları geleceğe sağlam ulaştırmak ancak bugünün gençlerine bu değerleri sevdirip benimsetmekle olacaktır.

2.13. Millî Eğitim Şûralarında Değerler Eğitimi

Millî Eğitim Şûraları, Türk eğitim istemine dair pek çok konunun görüşülüp tartışıldığı, eğitim politikalarına yön verebilecek alanında uzman kişilerin bir araya gelerek tavsiye niteliğinde kararların verildiği toplantılardır. Şûralarda millî eğitime yön vermek, eğitim ve öğretimdeki sorunları saptamak ve incelemek amacıyla yabancı uzmanların da görüşlerine yer verilmiş, bu kişiler toplantılara davet edilmiştir. Şûra, bakanlığın en üst düzey bilimsel danışma ve karar organıdır. Alınan kararların hepsi uygulanma olanağı bulamasa da burada alınan kararların eğitim politikalarına da yön verici nitelikte olduğunu bilmek gereklidir. Şûraların temeli 1923 yılındaki ilk toplantı olan Heyet-i İlmiye olarak ele alınabilir. Millî Eğitim Şûralarının yasal dayanağı 1933'te çıkarılan "2287 sayılı Maarif Teşkilatı Hakkında Kanun" dur (Başbakanlık, 1933). Bu sebeple birinci şûra olarak bu tarihten sonraki 1939

tarihli ilk şûra kabul edilir. Şûraların sonuncusu 2014 yılında yapılmış olup cumhuriyet tarihi boyunca toplam şûra sayısı on dokuzdur.

1939 tarihli birinci şûrada değer öğretimi veya millî değerlere yönelik kararlara rastlanmamıştır. İlk şûrada genel olarak eğitim kurumlarının süreleri, ders kitapları, yönetmelikler, öğretim kurumları vb. konulara ağırlık verilmiştir (MEB, 1939).

1943 tarihli ikinci şûranın gündemine ve alınan kararlara bakıldığında Türklük bilincinin, Türk ahlakının, Türk dilinin, millî kültürün ve millî varlığın önemsendiği görülmektedir. Bütün eğitim kurumlarında Türkçeye ağırlık verilmesi, millî tarihle ilgili konulara yönelik araştırmaların artırılması, ders kitaplarına tarihle ilgili okuma parçalarının ilave edilmesi, ideal Türk çocuğunu yetiştirmeye yönelik adımların atılması, Türk ahlakının toplumsal ve bireysel ilkelerinin çerçevesinin çizilmesi gibi tavsiyeler bu toplantılardaki millî değerlere yönelik çalışmalardır (MEB, 1943).

1946 yılındaki üçüncü şûrada ise değer kavramı ile ilgili, yardımlaşma ve işbirliğine ilişkin okul ve aile arasında işbirliğine yönelik tedbirler gündemde ve kararlar arasında belirtilmiş olup millî değerlere ilişkin karar veya gündem maddesi yer almamaktadır (MEB, 1946).

1949 yılındaki dördüncü şûrada demokrasi değeri komisyon seviyesinde ele alınmış, 'Demokrasi Terbiyesi' raporu heyete sunulmuş, raporda demokratik eğitime, demokratik eğitimin esaslarına ve şartlarına, okul dışında demokratik eğitime, okul içinde demokratik eğitime atıfta bulunuluştur. Açılış konuşmasında demokrasi idaresinin yeni bir terbiye meselesi olduğu vurgulanarak bu terbiyenin verilmesinde ve hayat tarzının benimsenmesinde en önemli görevin öğretmenlerde olduğu özellikle belirtilmektedir (MEB, 1949).

Beşinci Millî Eğitim Şûrası 1953 yılında toplanmış olup gündem maddelerinde veya alınan kararlarda herhangi bir değer konusuna rastlanmamıştır. Gündem maddeleri yönetmelikler, program düzenlemeleri, öğretmen yetiştirme üzerine sorunlar, özel eğitim vb. diğer konulardır. Alınan kararlarda ilkokul programının amaç ve ilkeleriyle içeriği arasında ahenk sağlanması, toplu öğretim anlayışının ikinci devrede de hâkim olması, aylık ve yıllık saatlerin kullanılmasında esneklik sağlanması ve programların yaygınlaştırılmadan önce denenerek geliştirilmesi yer almıştır. Bakan yalnızca açılış konuşmasında değerlere ilişkin çocukların ne yaptığını bilen, millî ideale bağlı, iyi ahlaklı, yapıcı ve yaratıcı bireyler olmaları gerektiğini söylemektedir (MEB, 1953).

1957 tarihli altıncı şûranın hem gündem içerikleri hem de alınan kararların tamamında mesleki eğitime yönelik çalışmaların olduğu görülür. Değer öğretimine yönelik özellikle

belirtilen herhangi bir madde yer almamaktadır. Millî değere atıf olarak karar maddelerinde yer alan kız teknik eğitiminin amaçlarındaki "millî birliğin kuvvetlendirilmesi" kısmı ele alınabilir (MEB, 1957).

1962 yılında toplanan yedinci şûrada kararlar kısmında millî eğitimin temel ilkeleri başlığında "her yaştaki yurttaşları eşit eğitim imkânları içinde, istidat ve kabiliyetlerine göre en üstün seviyede yetiştirmek; milletimize ve insanlığa yararlı iyi ve verimli yurttaşlar hâline getirmek; sosyal ve ekonomik kalkınma programlarının uygulanması için gereken çeşitli vasıftaki insan gücünü hazırlamak" ifadeleri millî değer öğretimine yöneliktir (MEB, s. 2).

Yine öğretmen yetiştirme ile ilgili ilkeler kısmında öğretmenlerin 'Türkiye Cumhuriyeti'nin, devrimlerinin ve milliyetçiliğinin ilkelerine bağlı, şahsiyet ve ahlâkî karakter sahibi, mesleğin değerine inanmış ve kendini meslekte hizmete vakfetmiş olması gerektiği' ifade edilmiştir (MEB, s. 6).

Sekizinci Millî Eğitim Şûrası 1970 yılında toplanmıştır. Şûrada değerlere ilişkin konulara yer verilmemiştir. Türk eğitim sisteminin eğitim kademeleri, eğitim programları, meslek eğitimi, sınıf geçme, not işlemleri, diploma, mezuniyet vb. konularda kararlar alınmıştır (MEB, 1970).

1974 yılında dokuzuncu şûrada değerler eğitimine "Türk Millî Eğitim Sisteminin Genel Amaçları" bölümünde yer verilmiştir. Bu bölümde öğrencilere kazandırılması gerekli değerler sıralanmış ve demokrasi eğitimi Türk millî eğitiminin temel ilkeleri arasında gösterilmiştir. Okul öncesi, ilköğretim ve ortaöğretimi amaçlarında millî değerlerin öğretimi, Türk milliyetçiliği, Türk dilinin önemi, ortak bir kültür edinimi gibi pek çok konuda millî değere ait konu başlıkları ele alınmıştır (MEB, 1974).

Onuncu Millî Eğitim Şûrası 1981 yılında toplanmıştır. Alınan kararlarda okul öncesi eğitimin yapıldığı kırsal bölge ve gecekondulaşmanın olduğu mahallelerde Türkçe eğitiminin önem verilip yaygınlaştırılması millî değer öğretimi çerçevesinde sayılabilir (MEB, 1981).

1982 yılındaki on birinci Millî Eğitim Şûrasında öğretmenlik mesleğinin genel amaç ve standartları, öğretmen yetiştirme programları, içerik düzenlemeleri, meslek sorunları gibi konular ele alınmıştır. Temel eğitim öğretmeninin eğitiminde amaçlar kısmında yer alan "Anadili olarak Türk millî çeyi çok iyi bilir ve Türkçe okuma yazma öğretimi ile ilgili beceri kazanır." ifadesi millî bir değer olan dilimizin öğretilmesinde öğretmene büyük görev ve sorumluluk vermektedir. İçerik ve etkinlik kategorilerinde millî bütünleşmenin önemine atıfta bulunulmuş ve bu amaçla neler yapılabileceği sıralanmıştır (MEB, 1982).

On ikinci Millî Eğitim Şûrası 1988 yılında toplanmıştır. Millî değer ve değerlerin öğretimine ilişkin olabilecek şu kararların aldığını söylemek mümkündür: Türk eğitim sistemi ilköğretim başlıklı kararların birinci maddesinde öğrencilerin ahlaki değerleri benimsemeleri ve yaşamaları, içinde yaşadıkları toplumun kültürünü tanımaları ve tarih fikrini geliştirebilmeleri için eğitim kurumlarının gerektiği biçimde düzenlenmesi amaçlanmıştır. Dokuzuncu maddede ailenin çocuklara temel terbiyeyi ve onların sosyalleşmesini sağlayacak görevler vermesini hedefleyen tedbirlerin geliştirilmesi tavsiye edilmiştir. On yedinci maddede yer alan "…çevrede mevcut müzelerin ve benzeri yerlerin gezdirilmesi" kısmı kültürel ve tarihi önem taşıyan millî değerleri görme, bilme, öğrenme amacında değerlendirilebilir.

Genel, mesleki ve teknik ortaöğretim bölümünde ikinci kararda öğrencilere ortak bir kültür verilmesi, millî kimlik şuuru kazandırılması, millî tarih, sosyal ve kültürel varlıkların öğretilmesi amaçlanmıştır. On yedinci kararda Anadolu teknik liselerinde orta dönemde yabancı dille okutulan derslerin Türkçe olarak okutulması kararı da millî değer olan dilimize önem verildiğinin göstergesi niteliğindedir. Yine aynı şekilde yirmi sekizinci kararında Anadolu liselerinin orta ve uzun vadede yabancı dilde okutulan fen ve matematik derslerinin Türkçe okutulmasının sağlanmasına ilişkin karar Türkçeye önem verildiği anlamını taşımaktadır. Eğitimde yeni teknolojiler konulu kararlar incelendiğinde on sekizinci kararda bilgisayar destekli eğitimde, yabancı kültür unsurlarının etkisini önlemek, azaltmak amacıyla gereken eğitim yazılımlarının, Türkçe ve millî eğitimin temel amaç ve ilkelerine uygun olarak hazırlanmasına ilişkin tavsiyeler Türkçenin önemsendiği anlamını taşır. Türkçe ve yabancı dil eğitim ve öğretimi konulu alınan kararlar incelendiğinde yabancı dille öğretim yapılan okullardaki hazırlık sınıflarında Türkçe ders programları ve ders kitapları hazırlanması tavsiye edilmiştir. Türkçe dersinin sınıf geçme sisteminde ağırlıklı olmasına yönelik karar alınmıştır. Türk dili öğretiminin yararının artırılması hedefi gözetilerek dilbilgisi derslerinin ayrıca okutulması kararlaştırılmıştır. Ana dilin kullanımının başarısını artırma, çocuklarda doğru telaffuz ve dilin doğru kullanılması, çocuğun sosyalleşmesinin sağlanmasına ilişkin kararlar Türk dilini yüceltme ve hak ettiği değeri koruma amacına yöneliktir. Son olarak temenni kararları kısmında yirmi ikinci maddede yurtdışında yaşayan ve ülkemize kesin dönüş yapan Türk çocuklarının Türkçe ve millî kültürle beslenmesi için gerekli önlemlerin, çalışmaların yapılmasına yer verilmiştir (MEB, 1988).

On üçüncü Millî Eğitim Şûrası 1990 yılında toplanmış olup yaygın eğitimde "demokrasi ve çevre" konusuna ağırlık verilmesi konusunda kararlar alınmıştır. Açılış konuşmasında ifade edilen vatandaşlara okuma-yazma ve Türkçeyi öğretmek, çağın bilimsel, teknolojik,

ekonomik, sosyal ve kültürel gelişmelerine uymalarını sağlayıcı; millî kültür değerlerimizi koruyucu, geliştirici, tanıtıcı ve benimsetici çalışmaların millî değer öğretimi ile ilgili olduğu görülmektedir (MEB, 1990).

On dördüncü Millî Eğitim Şûrası 1993 yılında yapılmıştır. Gündem maddeleri eğitim yönetimi ve eğitim yöneticiliği ile okul öncesi eğitimidir. Şûranın açılışında yapılan konuşmada eğitimin, çocukların millî birlik ve bütünlüğe, inançlara, kültüre, millî ve manevî değerlere bağlı iyi insan, iyi vatandaş, kişilikli ve bilinçli, çalışma hayatının gerektirdiği niteliklere sahip insanlar olarak yetiştirilmelerini ve onların zihinsel, bedensel, duygusal ve sosyal yönlerden gelişmelerini sağlamak en önemli görevleri olduğu ifade edilmiştir. Alınan kararlar genel anlamda eğitim sistemindeki aksaklıkların iyileştirilmesi ve bazı düzenlemelere ilişkindir. Otuz yedinci maddede Doğu ve Güneydoğu bölgeleri başta olmak üzere ülkemizde görevi uğruna canlarını feda eden öğretmenlerin ailelerine yapılan her türlü yardım ve desteğin artırılması ve çocuklarının tüm eğitim-öğretim masraflarının karşılanmasına yönelik alına karar millî değer unsurlarından olan şehitlik ve gazilik ile ilişkilidir. Alınan bu karar ise devletimizin, şehitlerin emanetlerine sahip çıktığının ve onlara minnet duyduğunun bir göstergesi olduğu söylenebilir (MEB, 1993).

1996 tarihli on beşinci şûrada İlköğretim ve Yönlendirme başlıklı ilk kararda on dokuzuncu maddede bütün öğretmenlerin aynı zamanda bir Türkçe öğretmeni olduğu kabul edilerek eğitimin her alanında ve her düzeyinde Türkçe'nin, doğru ve eksiksiz olarak öğretilmesi ve kullanılması kararına varılması millî değerimiz olan dilin önemine atıf yapar. Yirmi birinci maddede eğitimin içeriğinin, millî kültürün temel öğelerini barındırmakla beraber çağın bilimsel ve teknolojik gelişimi de izleyebilecek yapıda olması gerektiği savunulmuştur. Otuz beşinci maddede ailenin ve okulun, çocuğu tanıması ve çocuğun kendi kendini tanıması için öncelikle öğretmen, yönetici, öğrenci ve velilerin eğitilmesine yönelik adımların atılması ailede ve okulda değer öğretiminin önemine örnek gösterilebilir. Kırk birinci maddede "Aile Katılım Programları" ve "Ana Baba Okulları'nın yaygınlaştırılmasına yönelik karar da yine ailede değer öğretimi ile ilişkilidir. Ortaöğretimde Yeniden Yapılanma başlıklı kararın ilk maddesinde öğrencilerin millî kültür ve Türk dünyasıyla eğitimin ve ortak Türkçe'nin koordinasyonu hedeflenmesi kararı millî değerlerle alakalıdır. Üçüncü maddede öğretimde yabancı dille eğitim yerine, yabancı dil öğretimi yapılmasının kararı da Türkçenin öğretimini ve ana dilin önemini ifade etmektedir. Toplumun Eğitim İhtiyacının Sürekli Karşılanması başlıklı kararda yirmi ikinci maddede ülkesi ve milletini seven, iyi insan, iyi vatandaş yetiştirilmesi konusunda yaygın eğitimden yararlanmanın önemi, bu sayede kişisel ve

toplumsal isteklendirme da sağlanacağı ifade edilmiştir. Otuz beşinci maddede Türk dilinin doğru öğrenilmesi ve bu alanlarda açılacak kurslara ağırlık verilmesi gerektiği belirtilmiştir. Kırk üçüncü maddede ise millî kültürü, millî birlik ve bütünlüğü sağlama konusunda daha etkili yaygın eğitim faaliyetleri yapılması yönünde karar alınmıştır. Eğitim Sisteminin Finansmanı başlıklı kararda ise altmış dördüncü maddede yabancı dille eğitim-öğretim yapan okullarda okutulan yabancı dil ders kitaplarının yabancı ülkelerden alınması yerine ülkemizdeki ders kitabı yazarlarınca ve komisyonlarca hazırlanması, teşvik edilmesi yerli ve millî duruşun bir örneğidir (MEB, 1996).

On altıncı Millî Eğitim Şûrası 1999 yılında toplanmıştır. Toplantının gündem maddeleri mesleki ve teknik eğitim, meslek liseleri, meslek liselerine öğretmen yetiştirme, mesleki istihdam vb. konulardan ibarettir. Alınan kararlar incelendiğinde detaylı olarak öğrencilere değer öğretimi veya millî değer kazandırmaya yönelik çalışmaların yapılmadığı saptanmıştır. Yalnızca mesleki ve teknik eğitim fakültelerinde yaratıcı, eleştirel ve bilimsel düşünen, insan ve doğaya ilişkin estetik değerlere sahip olan, yeni bilgi ve teknolojiyi kullanan, yabancı dil bilen öğretmenler yetiştirilmesi gerektiği vurgulanmıştır (MEB, 1999).

On yedinci Millî Eğitim Şûrası 2006 yılında şu kararları almıştır: Eğitimde hareketlilik başlığı altında kabul edilen kararlara bakıldığında otuz ikinci maddede inanç ve kültür turizmi çalışmaları doğrultusunda ulusal kültürün tanıtılması maksadıyla yetkin rehberler yetiştirilmesine yönelik karar alınmıştır. Bu karar millî değerlere dairdir. Otuz yedinci maddede kabul edilen Türkçe öğretimi ve yaygınlaştırılması maksadıyla yapılan çalışmalar da Türkçeye verilen değeri kanıtlar niteliktedir. Kırkıncı maddedeki yurtdışında yaşayan öğrencilerimizin kültürel bağlarını korumaya yönelik etkinliklerin yurt dışı temsilcilikler kanalıyla yapılması kararı da millî kültürün yaşatılması ve devam etmesini önemseyen hedefleri içermektedir. Kırk üçüncü maddede Türk çocuklarının yabancı ülkelerde eğitim aldıkları okullarda Türk dili, kültür ve inançlarına bağlı bir eğitim almaları yönünde destekleyici çalışmalar yapılması önem arz etmektedir. Kırk dördüncü maddede ülkemize gelen yabancı öğrencilerin dilimizi öğrenmesi ve "Yabancılara Dil Olarak Türkçe Eğitimi" bölümlerinin açılması, bu alanda yetkin kişilerin yetiştirilmesi kararlaştırılmıştır. Sosyal etkinlikler ve topluma hizmet uygulamaları çerçevesinde kültürel unsurlarımızın diğer kültürlerle etkileşiminin projeler yoluyla desteklenmesi hedeflenmiştir. Son olarak değişim programlarında Türkiye'nin tanıtımının doğru ve etkin şekilde yürütülmesi için "değişim öğrencisi" adı altında belli plan ve sistem dâhilinde ülkemize gelen gençlerin aile olgusu ile bütünleştirilmesi hedeflenmiştir. Ayrıca eğitimde nitelik kapsamında alınan kararlara

bakıldığında ise öğretmenlerin kendi kültürel değer ve varlıklarından haberdar, farklı kültürleri anlamakta ve bu kültürlerle birlikte yaşama konusunda yeterli olmaları; farklı kültürlerle uyum sorunu yaşamamaları konusu tartışılmıştır. Ayrıca, Türk eğitim tarihinin engin birikimini öğrenmeleri, kendilerinde bir tarih bilinci oluşturmak için çaba sarf etmeleri gerekliliği ele alınmıştır. Öğrencilerde barış değerinin kavranması ve içselleştirilmesi maksadıyla özellikle ortaöğretimde beden eğitimi derslerinde etkinliklere yönlendirilmesi kararlaştırılmıştır. Eğitimde bütün kademelerde Türkçe eğitimine değer verilmesi, öğretmen ve öğrencilerin gereksiz yabancı sözcük kullanımını azaltarak Türkçeyi kirletmeyi azaltıcı ve Türkçeye karşı sorumlulukların farkında olmaları ile ilgili görüşler paylaşılmıştır. Öğrencilerin niteliğini artırmak maksadıyla bölgesel farklılıklardan kaynaklı değişik kültürel unsurların eğitimciler tarafından bilinmesi gerektiği vurgulanmıştır. Bu açıklama ile ülkemizin değişik, özgün ve zengin kültürel ürünleri olduğu ifade edilmek istenmiştir. Son maddede yaşanan olaylardan hareketle Fransa'nın Türk milletine yönelik haksız tutumları eleştirilmiştir. Hem son dönemlerde Batı'nın hem de yüzyıllardır Türk'e düşman olan, kin ve nefret besleyen devletlerin yaptırımlarına karşılık olarak bilinçli, tarihini ve kültürünü bilen her Türk vatandaşının millî değerleri savunmasına dair yapması gerekenlere de atıfta bulunulmaktadır (MEB, 2006).

On sekizinci Millî Eğitim Şûrası 2010 yılında toplanmış olup; değer öğretimi ve millî değerlere yönelik oldukça fazla karar yer almaktadır. Eğitim ortamları, kurum kültürü ve okul liderliği başlığı altında tavsiye edilen on beşinci maddede okul binaları için geliştirilen projelerin, bölgesel şartlara ve ihtiyaçlara uygun olarak tasarlanması, Türk mimari sanatının özelliklerini yansıtması, estetik yönden çeşitli motiflerle süslenmiş mimari tasarımlarla öğrencilerde millî kimliğin oluşumuna katkı sağlanması gerektiği ifade edilmiştir. Bu madde millî değerlerden sanatımızın önemli olduğunun ispatıdır. Yirmi ikinci maddede okul yöneticisinin okulda sevgi, saygı, güven, hoşgörü ve başarı değerlerini kapsayan bir okul kültürü oluşturması için liderlik yapması gerektiği belirtilmiştir. Yirmi yedinci maddede evrensel değerlere önem verilmiş, temel insani, ahlaki, sosyal, kültürel ve demokratik değerleri geliştirmeye dönük uygulamalara ağırlık verilmesi gerektiği hususu paylaşılmış, demokratik bir okul kültürü ve sınıf atmosferi oluşturmak için öğretmen ve öğrencilerde kültürel farklılıklara karşı duyarlılık geliştirilmesi hedefi önemsenmiştir. Yirmi dokuzuncu maddede ulusal ve resmi bayramların, çeşitli kutlamaların, belirli gün ve haftaların toplumsal bütünleşmeyi sağlayıcı ve artırıcı önemi açıklanmıştır. Otuz altıncı maddede okul yönetiminin katılımcı ve demokratik bir yönetim anlayışı benimsemesinin öğrencilerde de demokratik

değerlerin yerleşmesine katkıda bulunabileceği savunulabilir. Zira öğretmenlerin ve okul idarecilerinin öğrenciler için rol ve model oldukları bilgisinden hareketle değerlerin gözlemleyerek ve yaşanılarak öğrenilmesi daha çabuk olmaktadır. Burada gerek millî değerler gerekse evrensel değerler göz önünde bulundurulmuştur.

İlköğretim ve ortaöğretimin güçlendirilmesi, ortaöğretime erişimin sağlanması başlıklı bölümde yirmi yedinci maddede ortaöğretim kurumlarında seçmeli olan demokrasi ve insan hakları dersinin ortak dersler arasına alınması gerektiği ifadesi değer öğretimi kapsamında ders verilmesini hedefler niteliktedir. Otuz yedinci maddede ülkemizde okutulan bütün derslerin eğitim dilinin Türkçe olması, bazı derslerin yabancı dille eğitiminden vazgeçilmesi gerektiği belirtilmiştir. Bu madde millî değerimiz olan Türk dilinin aynı zamanda bilim dili olmasını da arzular niteliktedir.

Spor, sanat, beceri ve değerler eğitimi başlıklı bölümde "değerler eğitimi" ifadesi ilk defa bir şûrada yer almıştır. Yirminci maddesinde "Sanat İnsanı Yetiştirme Projesi" ve "Değerler ve Eğitimi Projesi" hazırlanarak uygulamaya konulması karara bağlanmıştır. Bakanlık tarafından, çocukların ve gençlerin sahip olduğu değerleri belirlemeye yönelik ülke çapında alan araştırması yapılması gerektiği ve bu araştırmanın her 4 yılda bir güncellenmesi kararı alınmıştır. Öğretim programlarında, değerler eğitiminde değer aktarımı yerine ulusal ve evrensel değerler birlikte düşünülerek farkındalık kazandıracak yaklaşımlara öncelik verilmesi yönünde karar verilmiştir. Değerin bir tercih olduğu ve toplumların benzer tercihlere sahip kişilerden oluştuğu vurgulanarak öğretmenlere değer eğitimi bilinci kazandırılması amaçlanmıştır. Öğretmen yetiştiren tüm programlara değerler eğitimine dair ders konulması ve öğretmenlerin hizmet içi eğitim programlarında değerler eğitimine yer verilmesi önemsenmiştir. Ortak değerlerin vurgulanmasına ve farklı değerlerin zenginlik olduğu bilincinin kazandırılmasına ilişkin gerekli düzenlemelerin yapılması hedeflenmiştir. Bütün eğitim-öğretim kademelerinde değerler eğitimine yönelik STK ve örgütlerle iş birliği yapılarak alan öğretmenlerinin ortak kullanabileceği program ve materyal geliştirilmesi amaçlanmıştır. Değerler eğitimine, okul öncesinden başlayarak yaygın eğitim dâhil olmak üzere eğitim-öğretimin her kademesinde, tüm dersler ve okul kültürü içerisinde yer verilmesi ve bu konuda öğretmen, yönetici, öğrenci, aile ve çevre ile iş birliğine gidilmesi, farkındalık oluşturulması için kitle iletişim araçlarından faydalanılması amacıyla gerekli düzenlemelerin yapılması karara bağlanmıştır. Değerler eğitiminin başarıya ulaşması açısından örnek davranışlar sergileyen öğrencilere yönelik ödüllendirmeler yapılması tavsiye edilmiştir. Medya ve değerler eğitimi ilişkisi konusunda farkındalık kazandırmaya yönelik araştırma ve

eğitim çalışmalarına önem verilmesi ve konuyla ilgili gerekli kanunsal düzenlemelerin yapılması görüşülmüştür. Öğrencilerin akademik başarıları ile birlikte değerlerin oluşumunda önemli yeri olan duygusal, sosyal ve ruhsal zekâ gelişimlerine yönelik de yatırım yapılması hedefi gözetilmiştir. İlköğretim ve ortaöğretim ders kitaplarındaki ifadeler ve metinlerin Türkçenin doğru kullanılmasına katkı sağlayıcı nitelikte olması; fen ve teknoloji, matematik gibi derslerde kullanılan terimlerin Türk Dil Kurumu ile iş birliği yapılarak yeniden düzenlenmesi ele alınmıştır. Tüm ilköğretim ve ortaöğretimlerde 26 Eylül tarihinin "Türk Dili Bayramı" olarak kutlanması ve bu alanda yetişmiş Türk dili uzmanlarının katılacağı etkinliklerin düzenlenmesi ifade edilmiştir.

Psikolojik danışma, rehberlik ve yönlendirme başlığı adı altında alınan kararlarda da değerler ile ilgili ifadeler görülmektedir. On üçüncü maddede özellikle son yıllarda değişen aile yapısı ve anlayışından hareketle aile yapısının güçlendirilmesine yönelik olarak psikolojik danışma ve rehberlik hizmetlerinin, aile eğitimleri ile desteklenmesi ve sunulan hizmetlerde medya desteğinin de sağlanması gerektiği vurgulanmıştır. Çeşitli sebeplerle risk altında ve dezavantajlı konumda olan ailelerin çocuklarına yönelik verilmesi gereken rehberlik ve danışmanlık hizmetleri aileyi önemseyen, ailenin önemine dikkat çeken çalışmalardır ve aile değerini ön plana çıkaran uygulamalardır (MEB, 2010).

2014 yılında toplanan son millî eğitim şûrasında okul öncesi eğitimde değerler eğitimine yer verilmesi, uygun çalgı aletleriyle Türk müziği çalışmaları yapılması ve Türkçenin doğru bir şekilde kazandırılması değer öğretimi ve millî değerlerimizle ilgili alınmış kararlardandır.

İlkokulda, gerekli yasal düzenleme yapılarak, - trafik güvenliği ve insan hakları, yurttaşlık ve demokrasi derslerinin haftalık ders çizelgesinden kaldırılması; trafik güvenliği dersi konularının hayat bilgisi dersi içinde; insan hakları, yurttaşlık ve demokrasi dersi konularının da sosyal bilgiler dersinde verilmesi kararı ilkokullarda bazı değerlerin zamana yayıldığının göstergesidir.

Ortaokullarda değerler eğitimine öğretim programlarında etkin bir şekilde sarmallık anlayışla yer verilmesi ve "T.C. inkılap tarihi ve Atatürkçülük" dersi programının gözden geçirilerek güncel anlayışlar ve yöntemler doğrultusunda yeniden yazılması teklifleri üzerinde görüş birliğine varılması değer öğretimini içeren kararlardandır.

Liselerde, bilim ve medeniyet tarihindeki düşünür ve bilim insanlarının çalışma ve eserlerine ilkokul, ortaokul ve lise öğretim programlarında yer verilmesi; "görsel sanatlar" dersinde geleneksel sanatlar olan hat, ebru, tezhib ve minyatür öğretim programlarının da

uygulanmasına olanak sağlanması, güzel sanatlar liselerinin programlarında Türk müziğinin makamsal sistemi ve çalgıları ile geleneksel sanatlara yer verilmesi gibi kararlar, değerlerin öğretimini ve millî değerleri temsil eden kararlar arasındadır (MEB, 2014).

BÖLÜM III

İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

Özsarı (1996) tarafından yapılan "Mehmet Emin Yurdakul (Şiir Anlayışı ve Millî Değerler)" başlıklı yüksek lisans tezi çalışmasında şairin yazdığı şiirlerinde Türk milletinin millî değerlerinden yola çıkılarak millî değerler ele alınmış ve bu değerlerin yeni nesillere nasıl aşılanması gerektiği ortaya koyulmuştur. Tez dört bölüm olarak hazırlanmıştır: İlk bölüm şairin yaşadığı dönemin sosyal ve kültürel durumunu ortaya koymaktadır. İkinci bölüm şairin hayatı ve edebi kişiliği hakkındadır. Üçüncü bölümde şairin şiir anlayışına yer verilmiştir. Son bölümde ise şairin şiirlerinde yer alan millî değerler yer almaktadır. Sonuç bölümünde yapılan şaire ait şiir incelemeleri sonrasında şiirlerin şiir olma konusunda çok da güçlü olmadığı ancak onun şiirlerinde konu edindiği değerlerin onu güçlü ve etkili bir şair yaptığı ifade edilmiştir. Türk milletinin değerlere sahip çıktığı sürece tarih boyunca güçlü olduğu belirtilmiş, yazarın bu gerçeğin farkında olması sebebiyle millî değerlere şiirlerinde yer verdiği vurgulanmıştır.

Dilmaç (1999), "İlköğretim Öğrencilerine İnsani Değerler Eğitimi Verilmesi ve Ahlaki Olgunluk Ölçeği İle Eğitimin Sınanması" adlı yüksek lisans tezinde insani değerler üzerinde durmuştur. Araştırmada çocuk esirgeme kurumunda kalan 4. ve 5. Sınıf öğrencilerinden 18'i deney, 18'i kontrol grubu olan toplam 36 çocuk yer almıştır. Araştırmaya katılan öğrencilere "Ahlaki Olgunluk Ölçeği" uygulanmıştır. Araştırma sonunda İnsani Değerler Eğitim Programı'nın grup çalışması şeklinde uygulanmasının gruba katılan 4. ve 5. sınıf öğrencilerinde ahlaki olgunluk düzeylerini artırdığı görülmüştür. Ayrıca araştırma sonucuna göre ahlaki olgunluk düzeyinin gelişiminde cinsiyete ve sınıf düzeyine göre farklılık olmadığı tespit edilmiştir. Elde edilen bulgular, uygulanan İnsani Değerler Eğitim Programının çocukların sahip olması amaçlanan değerleri kazandırma sürecinde etkili olduğunu göstermektedir. Araştırmacı, bu bulgular doğrultusunda öneriler sunmaktadır.

Özensel (2004)'e ait "Türk Gençliğinin Değerleri/Liseli Gençlik Üzerine Bir Araştırma" isimli tezde 7 farklı bölgeden birer il seçilerek toplam 1400 lise öğrencisi üzerinde anket uygulanmıştır. Anketlerde farklı değerler başlığında değerler ölçeği, kurumların değeri, ölçeği ve sosyo-demografik özellikleri incelenmiştir. Tezde vatan, şehitlik, milliyetçilik, bayrak, ordu ve millet gibi kavramlar üzerinde gençliğin hassasiyetleri genel olarak koruduğu belirlenmiştir. Gençlerin millî ve dini değerlere katılımının çok türlü olduğu yani bölge, cinsiyet ve lise türlerine göre değişkenlik gösterdiği de ifade edilmiştir.

Özkartal (2009) tarafından yapılan "İlköğretim Sanat Etkinlikleri Dersinde Dede Korkut Destanı'nın Millî Değerlerin Kazanılmasında Etkisi" isimli doktora tezinde bireylerin kişilik ve aidiyet duygularının gelişiminde kültür eserlerimizden olan Türk destanlarının da varlığına dikkat çekmek ve geleneksel değerlerin devamına katkı sağlamak amaçlanmıştır. Bu araştırmada Dede Korkut Destanı'nın tercih edilmesinin sebebi bu destanın anlatımda gelenek ve görenekler toplumsal yaşam şekli düşünce ve toplumsal birliktelik anlayışı gibi kültür değerlerini kazandırmada ve sürekliliğini sağlamada günümüzde etkinliği olmasıdır. Araştırmanın evrenini Isparta İli, il merkezindeki Halıkent İlköğretim Okulu, araştırmanın örneklemini ise, 2008-2009 eğitim-öğretim yılı güz döneminde, okulun 6. Sınıf şubelerinden Random yöntemiyle seçilmiş Deney ve Kontrol grubu olarak seçilen farklı şubelerden toplam elli dört (54) öğrenci oluşturmuştur. Araştırma sonrasında elde edilen bulgulardan bazıları şu şekildedir: Sanat Etkinlikleri Dersinde Dede Korkut Destanı'nın Millî Değerlere Etkisi konulu bu araştırmanın sonunda deney ve kontrol gruplarındaki öğrencilerin ön test başarı durumları ve ön tutumları arasında istatistiksel manada anlamlı bir farklılık görülmemiş, deney ve kontrol grubu öğrencilerinin uygulamadan sonra yapılan son test başarı puanları arasında istatiksel manada anlamlı bir farklılık görülmüştür. Bu farklılığın deney grubunun öğrencilerinin lehine olduğu belirtilmiş, son tutum puanları arasında deney grubunun öğrencilerinin tutumlarının kontrol grubu öğrencilerine göre daha olumlu olduğu saptanmıştır. Araştırma sonunda ortaya çıkan sorunlara bağlı olarak İlköğretim Okulları Sanat Eğitimi programlarında Dede Korkut Destanı'na yer verilmesi ve geliştirilen konunun başarıya ulaşabilmesi için araştırmacı tarafından millî değerlere yönelik ifadelerin öğrenciler tarafından benimsenmesi ve içselleştirilmesi için destandaki hikâyelerin öğrenciler tarafından okunması, derslerde bu değerlere yönelik drama çalışmalarının yapılması, okullarda Sanat Etkinlikleri dersinin zorunlu hale getirilmesi, derslerde modern çağa uygun öğretim yöntemlerinin uygulanması tavsiye edilmektedir.

Yazıcı (2009)'nın "Yurtseverlik Eğitimi: Sosyal Bilgiler ve Tarih Öğretmenlerinin Tutum ve Algılarına Yönelik Bir Çalışma (Tokat İli Örneği)" isimli yüksek lisans tezi çalışmamıza bazı konulardan yakınlık göstermektedir. Araştırmada betimsel yöntemlerden alan taraması tipi araştırma modeli kullanılmış, örneklemi ise toplam 200 sosyal bilgiler ve tarih öğretmeni oluşturmuştur. Araştırmada, yurtseverlik tutum ölçeği, yurtseverlik eğitimi ölçeği ve yurtseverlik eğitimi strateji ve yöntem anketi uygulanmıştır. Araştırmanın sonunda sosyal bilgiler ve tarih öğretmenlerinin yurtseverlik ve yurtseverlik eğitimi tutumlarının birbirlerine önemli ölçüde benzediği, ancak öğretmenlerin yurtseverlik ve yurtseverlik eğitimi tutumlarının kullandıkları strateji ve yöntemlere etkisi olduğu saptanmıştır. Öğretmenlerin yurtseverlik eğitimine olumlu tutum gösterdiği ve sosyal bilgiler ile tarih derslerinin programlarında bu değerin mutlaka olması gerektiği ifade edilmiştir. Öğretmenlerin yurtseverlik eğitiminde kullandıkları strateji ve yöntemlerin mezun oldukları okul, branş ve kıdemlere göre farklılıklar gösterebildiği tespit edilmiştir.

Yılmaz (2009)'a ait "Öğretmenlerin Değer Tercihlerinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi" isimli makalede Konya 'da ilköğretim öğretmenlerinin insani değerleri; cinsiyet, medeni durum ve kıdem yılı değişkenlerine göre farklılaşıp farklılaşmadığı incelenmiştir. Sonuçlara bakıldığında cinsiyet değişkenine göre öğretmenlerin tercih ettikleri değerler bazı boyutlarda farklılaşma göstermektedir. Kadın öğretmenlerin evrensellik, yardımseverlik, uyum ve güvenlik boyutlarının puan ortalamasının erkek öğretmelerin puan ortalamasından anlamlı bir şekilde yüksek olduğu saptanmıştır. Öğretmenlerin medeni durumları incelendiğinde anlamlı farklılıklar olduğu belirlenmiş ve boşanmış öğretmenlerin hesaplanan puan ortalamalarının incelenen durumlarda diğer bekâr/evli öğretmenlere göre daha düşük olduğu gözlenmiştir. Kıdem değişkeninde ise mesleklerinin ilk yıllarında olan öğretmenlerin puan ortalamalarının diğer öğretmenlere göre daha fazla tespit edilmiştir.

Bozok (2010) tarafından yapılan "İlköğretim 8. sınıf Görsel Sanatlar Dersinde Millî Değerlerin Kazanılmasında Millî Bayramlarımızın Etkisi (29 Ekim Cumhuriyet Bayramı Örneği)" başlıklı araştırma konusu ile bireylerin kişilik ve aidiyet duygularının gelişiminde, Kurtuluş Savaşının varlığına dikkat çekmek ve geleneksel değerlerin devamına katkı sağlamak amaçlanmıştır. Araştırmada ilköğretim 8. sınıflar için, Millî Bayramlarımızın özünde kendi toplumumuza ait kültürel ve millî değerlerimizi anlatan 29 Ekim Cumhuriyet Bayramımız başlığında, Kurtuluş Savaşı'nın konu olarak işlenmesi gerekliliği tavsiye edilmiştir.Araştırmanın evreni Ankara'daki 100.Yıl İlköğretim Okulu, araştırmanın örneklemi ise, 2010-2011 eğitim-öğretim yılı bahar döneminde okulun 8. sınıf şubelerinden

random yöntemiyle seçilmiş deney ve kontrol gruplarını oluşturan toplam elli dört (54) öğrencidir. Araştırmanın problemlerine cevap aramak için deney ve kontrol gruplarına uygulanmak üzere başarı testi ve tutum ölçeği kullanılmıştır. Başarı testi ve tutum ölçeği ile elde edilen bilgiler belirtke tablosu halinde sunulmuş, öğrencilerin uygulama öncesi ve sonrası başarı testi ile tutum ölçeğinden elde edilen sonuçları frekans ve yüzde olarak ortaya koyulmuştur. Araştırma sonunda elde edilen bulguların bir kısmı şu şekildedir: Deney ve kontrol gruplarındaki öğrencilerin ön test başarı durumları ve ön tutumları arasında istatistiksel manada anlamlı bir farklılık yoktur.Deney ve kontrol grubu öğrencilerine uygulama sonrasında yapılmış son test başarı puanları istatistel olarak anlamlı bir farklılık göstermiştir. Bu farklılık deney grubunun öğrencilerine olumlu yansımıştır. Uygulama aşaması sonucunda deney grubu öğrencilerinin başarıları artış göstermiştir. Öğrencilerin uygulama öncesi ile sonrası tutumları açısından anlamlı bir fark söz konusu değildir. Uygulama sonunda deney ve kontrol grubu öğrencilerinin ön test- son test başarı puanları arasında deney grubunun lehinde anlamlı bir farka rastlanmıştır. Buna karşın ilk tutum-son tutum puanları arasında anlamlı bir fark mevcut değildir. Öneriler bölümünde, Çanakkale Savaşı hikayelerinin 6,7 ve 8. sınıf düzeyinde derslerde yer alması ve burada geçen millî değerlerin benimsenmesi amacıyla bu hikayelerin okutulması, eğitimde drama yönteminin olumlu davranışları kazandırması sebebiyle drama yöntemi ile değerlerin daha etkin kazandırılacağı, Görel Sanatlar dersinin diğer dersler kadar değer kazandırmada etkili bir ders olduğu ve Görsel Sanatlar dersinde farklı yöntem ve tekniklerin uygulanmasının gerekliliği ifade edilmiştir.

Memiş ve Gedik (2010), Zonguldak Ereğli ilçesinde 2008-2009 eğitim öğretim yılında görev yapan 295 sınıf öğretmeni ile “Sınıf Öğretmenlerinin Değer Yönelimleri” isimli çalışma yapmışlardır. Çalışmanın neticesinde sınıf öğretmenlerinin en çok tüm insanların ve doğanın iyiliğini gözetmek, açık fikirli, anlayışlı, hoşgörülü ve eşitlikten yana olmak, dünyayı güzelleştirmek adına istekli olmak gibi evrensel değerleri önemsedikleri saptanmıştır. Sınıf öğretmenlerinin yaşları arttıkça evrensel değerleri benimseme oranlarının da anlamlı şekilde değiştiği ve arttığı gözlemlenmiştir. Ayrıca çalışmada bekâr sınıf öğretmenlerinin evlilere oranla daha hırslı ve sözü geçen, uyumlu, itaatkâr, toplumsal beklentilere aykırı olabilecek davranışlardan uzak tutum sergiledikleri tespit ediliştir.

Yiğittir (2010), “İlköğretim Öğrenci Velilerinin Okullarda Kazandırılmasını Arzuladığı Değerler” isimli çalışmasında İlköğretim 4-7.sınıflar sosyal bilgiler dersi öğretim programında kazandırılması gereken değerler temel alınarak değerler listesi oluşturulmuş ve

bu listeden velilerin çocuklarına en çok kazandırılmasını istedikleri 10 değeri sıralayacakları anket hazırlanmıştır. Tarama modelinde yapılan çalışma Ankara/Altındağ Atatürk İlköğretim Okulu'ndaki 317 öğrenci velisinden oluşan araştırma grubunda uygulanmıştır. Anket sonuçları irdelenerek varılan sonuçta ilk on önem sırasında velilerin ön plana çıkarttığı değerler dikkate alındığında velilerin *"aile birliğine önem verme, İstiklâl Marşı ve Bayrağa saygı, doğruluk, dürüstlük, çalışkanlık ve bir şeyi başarma arzusuna sahip olma*" gibi değerlere daha çok öncelik verdikleri anlaşılmaktadır. Daha sonra ise "*sorumluluk, vatanseverlik, yardımseverlik, temizlik*" gibi Türk Milletinin geçmişten günümüze taşıdığı geleneksel, millî ve ahlaki değerlere önem verdikleri anlaşılmaktadır. Öneri olarak ise ders programlarındaki değerlerin seçiminin, değer sınıflama çalışmalarına göre olmaktan ziyade

Meydan (2012)'ın "İlköğretim Okullarında Değerler ve Karakter Eğitimi" ismiyle yapılan doktora çalışmasında İstanbul Millî Eğitim Müdürlüğü tarafından iki yıl süresince il genelinde uygulanmakta olan değerler eğitimi projesi uygulayıcıların görüşlerinden ve uygulama dokümanlarından yararlanılarak incelenmiştir. Elde edilen sonuçlara göre MEB mevzuat ve öğretim programlarında hedef değerler ve bu değerlerin kazandırılmasında uygulanacak yöntemlerde karma yaklaşım söz konusudur. Eğitimcilerin okullarda değerler eğitimindeki çabaları ve uygulamaları etkili biçimde desteklediği ancak, MEB'in çalışmalarının yetersiz olduğu görülmüştür. Değerler eğitimi ile ilgili öğretmen ve diğer paydaşlarda farkındalıkların gelişmesi, yetkinliklerinin artması, her türlü araç-gereç ve uygulamaların gerçekleştirilebilmesi için maddi manevî yönden eğitim camiasının desteklenmesi gerekmektedir. Eğitim kurumlarında değerler eğitimi etkinliklerinin verimliliğinde okulların imkânlarının yeterli olmadığı görülmüş, bu nedenle de etkinliklerin yürütülmesinde ve devamlılığının artırılmasında okul içi ve dışı etkenlerin destek ve katılımının sağlanması gerektiğine vurgu yapılmıştır. Ders dışı uygulamaların değerler eğitimi çalışmalarını tam manasıyla desteklemediği ifade edilmiştir.

Millî değerlerin öğretimine yönelik yapılmış çalışmalar incelendiğinde Çetin (2013)'in "Öğretmen Adaylarının Millî Değerlerin Öğretimine Yönelik Tutumlarının Farklı Değişkenler Açısından İncelenmesi" millî değerlere yönelik kabul edilmiş özgün bir çalışmadır. Araştırmada Gazi Üniversitesi Endüstriyel Eğitim Fakültesinde öğrenim gören öğrencilerinden 557 öğretmen adayına daha önce araştırmacı tarafından geliştirilen ve beşli likert tarzda düzenlenen ölçme aracındaki 9'u olumlu ve 7'si olumsuz madde olmak üzere toplam 16 soru yöneltilmiştir. Sonuç ve tartışma kısmı incelendiğinde öğretmen adaylarının millî değer öğretimine yönelik tutumlarının önemli derecede olumlu olduğu, erkek

öğrencilerin değer öğretimine yönelik tutumlarının kız öğrencilere göre daha olumlu olduğu tespit edilmiştir. Yaşanılan yer ve ailenin eğitim durumunun millî değer öğretimine yönelik tutumlarda farklılık oluşturmadığı söylenmektedir. Öneri bölümünde benzeri çalışmaların daha geniş kitlelere uygulanması gerektiği ifade edilmiş, değerlere yönelik çalışmaların lisans eğitimi dönemlerde kazandırılmasını öne sürmüştür.

Özen (2014)' in "Türk Millî Kültüründe Değerler Ve Değerlerin Milletleşmeye Etkisi" isimli çalışması farklı değerlerin ayrı ayrı ele alındığı ve değerlerin günümüze yansımasına bakılarak yargılara varıldığı örnek bir çalışmadır. Yazar, Türk millî kültüründe en benimsenmiş ve öne çıkmış bazı değerleri farklı kaynaklara atıf yaparak tanımlamış, millî değer olan bu değerlerin diğer milletlere göre Türk milletinde daha önemli bir konumda olduğu ifade edilmiştir. Değerler sayesinde toplumun bir arada kaldığı, değerlerin bütünleştirici etkisinin bulunduğu ve bu sebeple değerlerin milletleşmeye katkısının göz ardı edilemeyeceği savunulmuştur. İnsanların değerlere bağlılığının devlete ve millete de bağlılığını artırdığı vurgulanmıştır. Sonuç bölümünde millî değerlerin ve Türk kültürünün yaşatılması ve devamlılığının önemine vurgu yapılarak bu konuda atılması gereken adımlar ve yapılması gerekenlere değinilmiştir. İlköğretim programlarında konuyla ilgili daha fazla değer öğretimi yapılması, kişilik ve karakter gelişiminin erken yaşlarda verilmesi gerektiği, sağlıklı bireyler yetiştirmenin gelecek için vazgeçilmez anlamı bazı önerileri arasındadır.

Yaşaroğlu (2014), "Sınıf Öğretmenlerinin Değerler Eğitimine Yönelik Tutumlarının Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi" isimli çalışmasında, 2012-2013 eğitim öğretim yılında Bingöl il merkezinde çalışan 305 sınıf öğretmeninden gönüllü olan 158 sınıf öğretmenine değer ölçeği aracılığıyla olumlu ve olumsuz ifadeleri barındıran toplam 25 maddelik deneme formunu 5'li Likert tipi cevaplama türünde uygulamıştır. Çalışma neticesinde sınıf öğretmenlerinin değerler eğitimine yönelik tutumlarının farklılaşmadığı saptanmıştır. Kıdemin değerler eğitimindeki etkisinin anlamlı farklılık oluşturduğu ve en yüksek ortalamanın 10-19 yıl arası görev yapan öğretmenlere ait olduğu görülmüştür. Ayrıca fakültelerden mezun olup sınıf öğretmenliği yapan öğretmenlere göre değerler eğitimine ilişkin tutumlarının daha olumlu olduğu belirtilmiştir.

Savaşkan ve Arslan (2015)'a ait "Kimlik Oluşturmada Millî ve Manevî Değerlerin Türk Edebiyatı Program ve Ders Kitaplarındaki Yeri" çalışma MEB'in değerler konusuna ne denli fazla eğildiğini belirten ve ışık tutan bir araştırma niteliğindedir. Çalışmada Türk Edebiyatı Öğretim Program'ında (9, 10, 11, 12) ve Türk Edebiyatı ders kitaplarında (9, 10, 11, 12) değerlerin ne kadar yer alıp almadığında bakılmıştır. Bu amaç doğrultusunda metinler millî

ve manevî değerler açısından dikkate alınarak incelenmiştir. Araştırma verileri nitel araştırma yöntemlerinden olan doküman incelemesi yöntemiyle incelenmiştir. Millî ve manevî değerler olarak kültür, dil, aile, din, bayrak, vatan ve millî marş konularında araştırma yapılmıştır. İnceleme sonucunda 9,10,11 ve 12. sınıf Türk Edebiyatı ders kitaplarında toplam 401 metnin 63'ünde millî ve manevî değerlere vurgulara rastlanmıştır. Bulguların az olması sebebiyle sonuç ve öneriler bölümünde millî ve manevî değerlerin farkındalığını artırıcı metinlerin daha fazla olması gerekliliği, düzeye uygun etkinlerin verilmesi, bu değerlerle ilgili daha fazla vurgular yapılarak diğer değerlerin de metinler sayesinde zenginleşmesi, daha ayrıntılı çalışmaların yapılması hususunda öneriler sunulmuştur.

Kara (2017), "İlköğretim 6. Sınıf Görsel Sanatlar Dersinde Türk Damgaları Konusu ile Millî Değerlerin Kazandırılmasında Proje Tabanlı Öğrenmenin Etkisi" isimli doktora tezinde milletlerin kültürel değerlerinin çok eskilere dayanan kazanımlar olduğu bilinci ile Türk Millî Eğitimi içerisinde ilköğretim 6. sınıflar için, "Ulusal Kültür Mirasımız" başlığı altında kendi toplumumuza ait kültürel ve millî değerlerimizi anlatan, Türk Damgaları'nın konu olarak işlenmesi gerektiğini tavsiye etmiştir. Araştırmanın çalışma grubunda 2016–2017 eğitim-öğretim yılı güz döneminde Bartın İli, Esenyurt Şehit Ahmet Poyraz İlköğretim Okulunun 6. sınıflarında random yöntemiyle seçilmiş deney ve kontrol grubu halinde ayrılan toplam 57 öğrenci oluşturmaktadır. Araştırma 2016-2017 eğitim-öğretim yılı bahar döneminde 6.sınıf Görsel Sanatlar Dersi kapsamında gerçekleştirilmiştir. Karma yöntem kullanılarak gerçekleştirilen araştırmada, nicel ve nitel araştırma yöntemlerinden bir arada faydalanılmıştır. Nicel verilerin elde edilmesinde; Görsel Sanatlar Dersi'ne Yönelik Tutum Ölçeği, Türk Damgaları Başarı Testi, Millî Değerlere Yönelik Tutum Ölçeği kullanılmıştır. Nitel verileri elde etmek için ise araştırmacı tarafından geliştirilen açık uçlu sorular kullanılmıştır. Nicel verilerin analizinde; parametrik ve non-parametrik testler kullanılmıştır. Nitel veriler ise betimsel analiz tekniği kullanılarak incelenmiştir. Elde edilen sonuçlara göre, Türk Damgaları konusunda uygulanan proje tabanlı öğrenme yaklaşımının öğrencilerin başarılarının artırılmasında, öğrenilenlerin kalıcılığının sağlanmasında ve millî kültürel değerlere yönelik olumlu tutumlarının geliştirilmesinde daha etkili olduğu anlaşılmıştır. Öğrenciler dersin tarihi bir bakış açısıyla işlenmesinin Türk Damgaları'nı daha iyi öğrenmelerini sağladığı belirtilmiştir. Görsel Sanatlar Dersi'nde gerçekleştirilen etkinliklerin öğrencilerin duyuşsal özelliklerine olumlu katkı sunduğu anlaşılmıştır. Proje Tabanlı Öğrenme uygulamaları esnasında karşılaşılan sorunlar; zamanın yetersizliği ve grup çalışmalarında bazı öğrencilerin görevlerini yeterince yerine getirmemesi olarak belirtilmiştir.

Yılmaz (2017), tarafından yapılan "Kendi Gök Kubbemiz'de Dini ve Millî Değerler" isimli çalışma millî değerler yönelik bir inceleme çalışması olup Yahya Kemal Beyatlı' nın şiirleri değerler açısından ele alınmıştır. Şiirlerin özellikle millî duguları ve heyecanları canlı tutması bakımından genç nesillere kazandırılacak pek çok değeri barındırdığı ifade edilmektedir. Yahya Kemal'in şiirlerinde değerler dini ve millî değerler başlıklarında ele alınarak sınıflandırılmış ve incelenmiştir. Türk'ün millî ve manevî hissiyatını en fazla artıran şairlerin başında gelen Yahya Kemal, "Kendi Gök Kubbemiz" isimli eserinde şiirlerinden anlaşılacağı üzere dini değerlerin ve millî değerlerin birbirinden bağımsız olmadığı tespit edilmiştir. Şiirleri değerlerin aktarılmasında ve yaşatılmasında geniş bir veriye sahiptir. Yahya Kemal ve onun gibi millî değeri benimseyen pek çok şairin, yazarın eserlerinin ve yazılarının ders kitaplarında yer almasının önemine değinilmiş ve bu eserlerin, yazıların ders kitaplarında daha sık yer alması önerilmiştir.

Alaybeyi (2018)' ne ait "Çağdaş Türk Resim Sanatında Millî Değerler Bağlamında Figüratif Betimlemeler" isimli çalışmada 19. yüzyıldan günümüze Türk Resim Sanatının temel konularından biri olan figüratif resim anlayışı; toplumsal, sosyokültürel, millî değerler yönünden incelenip değerlendirilmiştir. Özellikle milliyetçiliğin o yıllardaki yükselişi her konuda olduğu gibi sanatta da kendisini göstermektedir. Millîleşmeye yönelik çabalar köklü değişim ve devrimlerin gerçekleştirilmesi Türk Resim Sanat'ında, sanatçının tercihine bağlı olan figür çalışmalarıyla kendisini göstermiştir. Bu çalışmada, 19. yüzyılın başlarından günümüze kadar, Türk Resim Sanatı'ndaki figürün atılımcı, dinamik üslup çabalarıyla vardığı önemli sonuçlar incelenmiş ve araştırılmıştır. Türk sanatçılarının, figürü düzenleme, biçimlendirme ve üslup eğilimine, millî değerler ve yer aldığı çevre yaşamıyla birlikte bakılmıştır. Bu bağlamda figürün gelişim süreci, bu süreci etkileyen sosyal ve sanatsal etkiler günümüz resim sanatına kadar ele alınmıştır. Figüratif sanat eserlerinde yer alan millî değerleri konu edinen eserlerin önemine vurgu yapılmış, ancak son dönemlerdeki değişen estetik yargıların figüratif eserleri olumsuz etkilediği ifade edilmiştir. Figüratif eserlerde sanatçının hissettiği duyguların izleyici tarafından anlaşılmasının oldukça önemli olduğu, bu nedenle eserlerdeki figürlerin yüz ve hareketlerine duyguların yansıtılmasının ciddi anlamda ön planda olduğu vurgulanmıştır.

Bayrak (2018), "İlköğretim 7. Sınıf Görsel Sanatlar Dersinde Kurtuluş Savaşı Konulu Eserlerin Millî Değerlerin Kazanılmasına Etkisi" isimli yüksek lisans tez çalışmasında Kurtuluş Savaşı konulu eserlerin millî değerlerin kazanılmasına olan etkisini ortaya çıkarmayı amaçlamıştır. Bu araştırmada ön test-son test kontrol gruplu deneysel desen modeli

kullanılmıştır. Çalışma grubu, 2016-2017 eğitim-öğretim yılında Erzurum ili, Karabekir Ortaokulu 7.sınıf şubeleri arasından yansız atama yolu ile seçilmiş yirmi beş deney ve yirmi beş kontrol grubu öğrencisinden meydana gelmiştir. Yapılan analizler sonucunda deney ve kontrol grubu öğrencilerinin millî değerleri kazanma düzeyleri ve millî değerlere yönelik tutumları arasında deney grubu lehine anlamlı bir farklılığa rastlanılmıştır. Geleneksel öğretim yerine çağdaş eğitim yöntemlerinin öğrencilere millî değerleri kazandırmada daha etkili olduğuna vurgu yapılmaktadır. Kurtuluş Savaşı temalı sanat eserlerinin akademik eleştiri yöntemi ile incelenmesi öğrencilerin millî değer ediniminde önemli rol oynamaktadır. Çalışmanın kapsamının ülke geneline yayılması, incelenen eserlerin sayısının artırılarak daha fazla eser ve sanatçının çalışmalarına ağırlık verilerek yeni araştırmaların yapılması gibi önerilere son kısımda yer verilmektedir.

Yılmaz (2018)'ın, "TRT Çocuk Dergisi'nde Millî Değerler" isimli çalışmasında derginin 2010 Ekim ayında yayımlanan ilk sayısından başlanarak 2016 yılında yayımlanan Haziran sayısına kadar çıkmış 69 sayısı incelenmiştir. Çalışmanın temel amacı yayımlanan 69 sayıda millî değerlere ne oranda ve nasıl yer verildiğinin tespit etmek olarak ifade edilmiştir. Derginin sayılarında incelenen millî değerler literatür taraması sonucunda belirlenmiş, dergi sayılarındaki değerler içerik analizi yoluyla tespit edilerek yüzde ve frekans tabloları çıkarılarak yorumlanmıştır. Dergi sayıları kapsamında millî değerler on bir başlıkta (Millî Marş, Devlet, Vatan-Vatanseverlik, Gelenek-Görenek, Millet-Milliyetçilik, Ordu, Dil, Millî Bayram-Gün, Din, Bayrak, Kahraman-Lider) ele alınmıştır. Çalışma sonucunda bazı millî değerlere yeterince yer verilirken bazılarına ise çok az miktarda yer verildiği tespit edilmiştir. Derginin belirli bir sayısından sonra incelenememesi, sonrasında yayımlanmış sayılarda millî değerlerin aktarımının değişiklik gösterip göstermediğinin araştırma konusu olması gerektiği, çocuklara yönelik basılı ve görsel yayınların incelenerek millî değerleri konu edinip edinmediği hususunda fikir edinilmesi, özellikle çocuk medyasında millî değerlerin aktarımında devletin politika üretmesi ve izlemesi gibi öneriler çalışmanın sonunda vurgulanmıştır.

Geçgel (2019), "Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Aktif Yurttaşlık Öz Yeterlikleri ve Millî Değerlerin Öğretimine Yönelik Tutumları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi" adlı çalışmasında sosyal bilgiler öğretmen adaylarının aktif yurttaşlık öz yeterlikleri ve millî değerlerin öğretimine yönelik tutumları arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Araştırmanın çalışma grubunu 2018-2019 eğitim-öğretim yılında Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi' Eğitim Fakültesinde öğrenim gören 175 kadın, 88 erkek olmak üzere toplam 263 sosyal bilgiler

öğretmen adayı oluşturmaktadır. Araştırma sonucunda ulaşılan bazı sonuçlar şu şekildedir: Öğretmen adaylarının aktif yurttaşlık öz yeterlikleri ile millî değerlerin öğretimine yönelik tutumları arasında olumlu düşük düzeyde bir ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının aktif yurttaşlık öz yeterlikleri ile annebaba eğitim düzeyi değişkeni arasında istatiksel açıdan anlamlı bir farklılık görülmemiştir. Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının aktif yurttaşlık öz yeterlikleri ile annebaba meslek durumları arasında bir ilişki olmadığı görülmemiştir. Kadın öğretmen adaylarının siyasal okuryazarlık durumları erkek öğretmen adaylarına kıyasla daha düşük seviyelerde kaldığı görülmüştür. Öneriler arasında medyanın önemine vurgu yapılarak medya-değer ilişkisi kapsamında medya okuryazalığı dersinin eğitim fakültelerinde ders olarak okutulması, değerler eğitimi konusunda seminer, konferans vb. düzenlenmesi belirtilmiştir.

Gürel ve Er (2020)' e ait, "Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarına Göre Küresel Salgınlar Karşısında Güç Aldığımız Değerler: Covid-19 Örneği" isimli çalışmaya bir devlet üniversitesinde farklı sınıf seviyelerindeki 185 sosyal bilgiler öğretmeni adayı katılmıştır. Nitel betimsel durum araştırması desenli çalışmada yarı yapılandırılmış görüşme tekniği uygulanmıştır. Öğretmen adaylarına "S1.Yaşamış olduğumuz bu süreci hangi değerlerimizden güç alarak atlatmaya çalışıyorsunuz? Nasıl?" ,"S2.Sizce yaşamış olduğumuz bu süreçte birey, toplum ve devlet olarak hangi değerlerimize bağlı olmalıyız? Neden?" ,"S3.Sizce böyle bir ortamda bireyler olarak sosyal medya (Facebook, Instagram, Twitter vb.) araçlarını değerlerimize uygun nasıl kullanılabiliriz?" soruları sorulmuştur. Güç alınan değerler bireysel, toplumsal ve dini değerler olarak sınıflandırılmıştır. İlk soruya cevap olarak millî birlik ve beraberliğe olan inanç, millî tarih ve toplumsal duyarlılık değerleri (toplam 31 kişi) önemli sayılabilecek orandadır. İkinci soruya ise 83 kişi millî değerlere ilişkin değerlerin (ülkemizi ve milletimizi sevmek, birlik ve beraberlik içinde hareket etmek, devletin koyduğu kurallara uymak) ön planda olması gerektiğini ifade etmiştir. Üçüncü soruya ilişkin ise akrabalarla iletişim kurma, aile bağlarını güçlendirme, birlik ve beraberlik duygusunu geliştirme ifadeleri millî değerlere yönelik olup yine önemli derecede oy almıştır (39 kişi). Sonuç olarak salgınla beraber insanların fiziksel ve psikolojik olumsuz etkilenmelerinin değerlere duyulan ihtiyaç ve değerlerin yaşatılması ile en aza indirileceği belirtilmiştir. Birlik ve beraberliğin, dayanışmanın, inancın salgında başarılı olmadaki rolünün büyük olduğuna vurgu yapılmıştır.

BÖLÜM IV

YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın modeli, evren ve örneklem, verilerin toplanması ve analizi yer alacaktır.

4.1. Araştırmanın Modeli

Bu araştırma, değişkenlere müdahale edilmeden ve değişkenler arasındaki ilişkinin farklılık gösterip göstermediğini tespit etmek amacıyla araştırma yöntemlerinden tarama yöntemi ile yapılmıştır. Tarama modelleri geçmişte ya da halen var olan bir durumu var olduğu şekliyle betimlemeyi amaçlayan araştırma yaklaşımlarıdır. Araştırmaya konu olan olay, birey ya da nesne, kendi koşulları içinde ve olduğu gibi tanımlanmaya çalışılır. Onları, herhangi bir şekilde değiştirme, etkileme çabası gösterilmez. Bilinmek istenen şey vardır ve oradadır. Önemli olan ona uygun bir biçimde "gözleyip" belirleyebilmektir (Karasar, 2013, s. 77).

Tarama araştırmalarının aşamalarını ise evrenin belirlenmesi, verilerin nasıl toplanacağının belirlenmesi, örneklemin seçilmesi, veri toplama aracının hazırlanması ve verilerin toplanması ve verilerin analizi/araştırmanın raporlanması basamakları oluşturmaktadır (Büyüköztürk, Kılıç Çakmak, Akgün, Karadeniz & Demirel, 2009, s. 229-232).

4.2. Evren ve Örneklem

Araştırmada 2017-2018 eğitim-öğretim yılında Ankara'daki ilkokullarda görevli sınıf öğretmenleri yer almıştır. Ankara'daki sekiz merkez ilçe araştırmanın çalışma evrenini oluşturmaktadır. Ancak bütün ilçelerdeki sınıf öğretmenlerine ulaşmak zaman ve maddi açısından mümkün olmamaktadır. Sekiz merkez ilçeden dört tane ilçe seçilip (Altındağ, Çankaya, Etimesgut ve Sincan) ilçelerdeki okulların sayıları ve bu okullarda bulunan öğretmen mevcudu belirlenmiştir. Okullar ve öğretmenler random seçilmiştir. Araştırma,

dört yüz doksan dört sınıf öğretmeni ile yürütülmüş ve yüz yüze görüşme yapılmıştır. Araştırmada cinsiyet, kıdem gibi değişkenlerin eşit/birbirine yakın olmasına dikkat edilmiştir.

4.3. Verilerin Toplanması ve Analizi

Çetin (2015) tarafından millî değerlerin öğretimine yönelik tutumları belirlemek amacıyla bir ölçek geliştirilmiştir. 25 maddeden oluşan deneme formu Gazi Üniversitesi Endüstriyel Sanatlar Eğitim Fakültesinde 2012-2013 güz döneminde öğrenim gören 100'ü kız ve 178'i erkek olmak üzere toplam 278 son sınıf öğrencisine uygulanmıştır. Sonuç olarak 16 madde ve iki faktörlü yapısı ile ölçek son şeklini almıştır. Çetin (2015)'e ait Millî Değerlerin Öğretimine Yönelik Tutum Ölçeği (MDÖTÖ), gerekli izin alınarak araştırmada kullanılmıştır. Ölçeğin sınıf öğretmenlerine uygulanabilmesi için Ankara İl Millî Eğitim Müdürlüğü'ne gerekli izin yazıları yazılmıştır. Alınan izin yazısı sonrasında ilçelerdeki okullara ulaşılmış ve veriler bizzat araştırmacı tarafından toplanmıştır.

4.3.1. Verilerin Analizi

Araştırma kapsamında dört yüz doksan dört sınıf öğretmeninden toplanan verilere kayıp veri analizi yapılmıştır. Analiz sonucunda kayıp veri olmadığı anlaşılmıştır. Verilerin analizi SPSS 20.0 yazılımıyla yapılmıştır. Analizlerde hipotez testlerinde manidarlık düzeyi olarak 0.05 değeri dikkate alınmıştır.

Sınıf öğretmenlerinin millî değer öğretimine yönelik tutumları belirlemek için öğretmenlerin Millî Değerlerin Öğretimine Yönelik Tutum Ölçeğinden aldıkları puanlara ait betimsel istatistikler hesaplanmış ve puan dağılımına ait histogram grafiği çizilmiştir.

Verilerin analizinden önce normallik varsayımının sağlanıp sağlanmadığı kontrol edilmiştir. Normallik varsayımının kontrolü için normallik testi sonuçları, Q-Q normallik grafiği ve histogram grafiği incelenmiştir. Öğretmenlerin ölçek puanlarının yüksek olmasına bağlı olarak normallik varsayımının genel olarak sağlanmadığı görülmüştür. Bu nedenle, analizler sırasında öğretmenleri millî değer öğretimine yönelik tutum açısından karşılaştırabilmek için parametrik olmayan testlerden Mann Whitney U-Testi ve Kruskal Wallis H-testi kullanılmıştır.

BÖLÜM V

BULGULAR VE YORUM

5.1. Sınıf Öğretmenlerinin Millî Değer Öğretimine Yönelik Tutumları

Sınıf öğretmenlerinin millî değer öğretimine yönelik tutumlarını belirlemek için öğretmenlerin Millî Değerlerin Öğretimine Yönelik Tutum Ölçeğinden aldıkları puanlara ait betimsel istatistikler hesaplanmış ve puan dağılımına ait histogram grafiği çizilmiştir. Puanlara ait betimsel istatistikler Tablo 1'de verilmiştir.

Tablo 1

Öğretmenlerin Millî Değerlerin Öğretimine Yönelik Tutumlarına İlişkin Betimsel İstatistikler

	Boyut		
	Millî Değerlerin Öğretimini Önemseme	Millî Değerlerin Öğretimini Değerli Bulma	Toplam
N	494	494	494
Ortalama	37.86	28.18	66.04
Standart Sapma	5.65	3.89	8.92
Medyan	38	28	66
Çarpıklık	-1.14	-0.69	-0.91
Basıklık	2.28	0.67	1.44
Minimum	13	13	28
Maksimum	45	35	80
Ranj	32	22	52

Tablo 1'de görüldüğü üzere, toplam ölçek puanlarına ait ortalamaya bakıldığında öğretmenlerin millî değerlerin öğretimine yönelik tutumlarının yüksek düzeyde olduğu söylenilebilir ($\bar{X}$ = 66.04). Millî değerlerin öğretimini önemseme alt boyutuna ait puan ortalaması 37.86, millî değerlerin öğretimini değerli bulma boyutuna ait puan ortalaması 28.18'dir. Dolayısıyla öğretmenlerin millî değerlerin öğretimini değerli bulmalarına rağmen daha çok önemsenmesine ilişkin tutumlarının daha yüksek düzeyde olduğu söylenilebilir. Çarpıklık ve basıklık değerlerinin -1,96 ile +1,96 değerleri arasında ve hem alt boyutlar hem de ölçeğin tamamı için puan dağılımlarının çarpıklık değerleri negatiftir. Bu durum

dağılımların sola çarpık olduğunu göstermektedir. Dağılımların sola çarpık olması, öğretmenlerin genel olarak ölçek puanlarının yüksek olmasından kaynaklanmaktadır. Buna göre öğretmenlerin genel olarak millî değerlerin öğretimine yönelik olumlu bir tutuma sahip olduğu çıkarımı yapılabilir. Şekil 1, 2 ve 3'te verilen histogram da bu çıkarımı desteklemektedir.

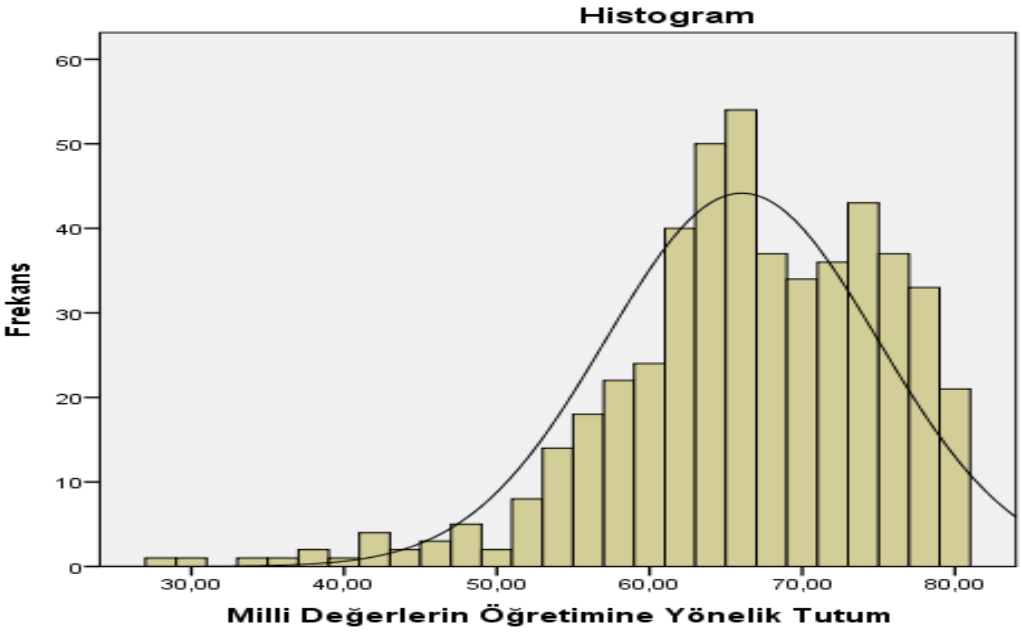

Şekil 1. Millî değerlerin öğretimine yönelik tutum ölçeği puanlarının dağılımı

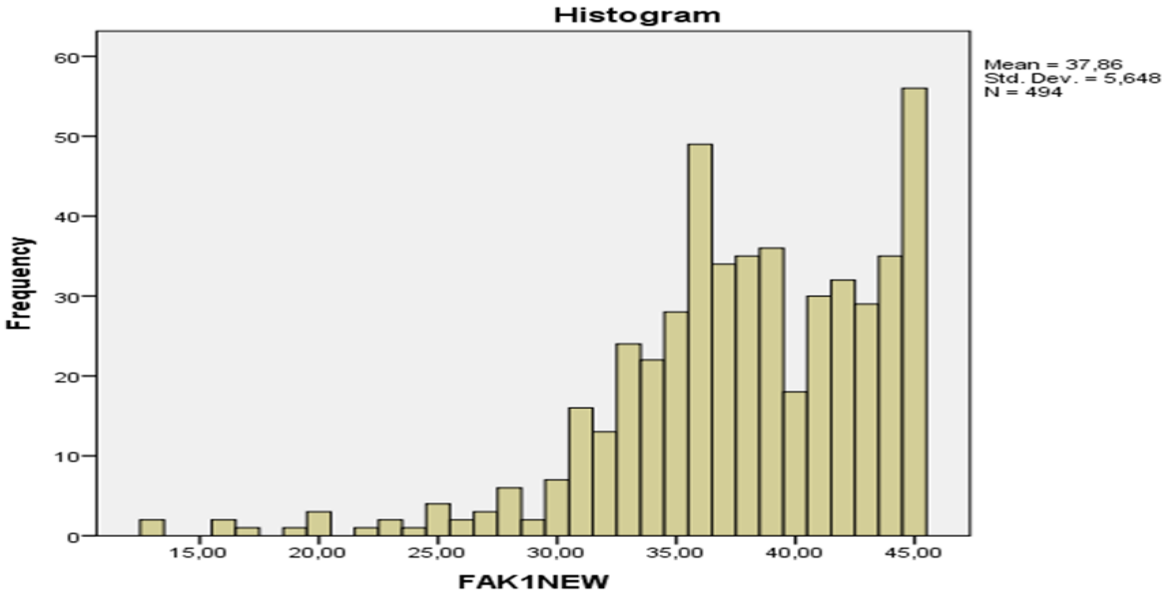

Şekil 2. Millî değerlerin öğretimini önemseme alt boyutu puanlarının dağılımı

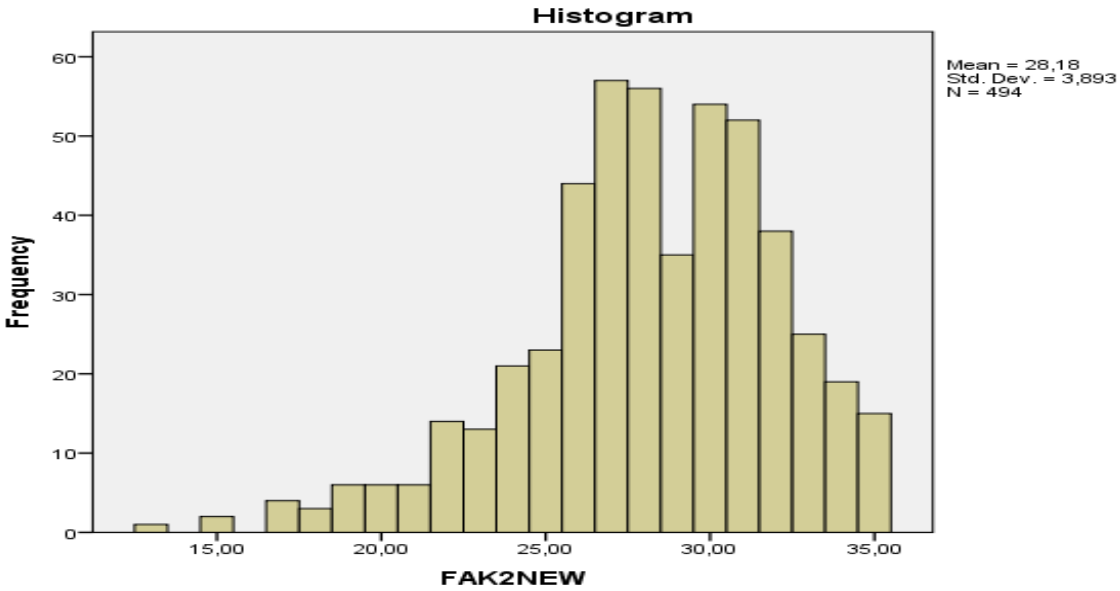

Şekil 3. Millî değerlerin öğretimini değerli bulma alt boyutu puanlarının dağılımı

5.2. Sınıf Öğretmenlerinin Millî Değerlerin Öğretimine Yönelik Tutum Puanlarının Cinsiyete Göre Dağılımı

Kadın ve erkek öğretmenlerin millî değerlerin öğretimine yönelik tutum ölçeğinin alt boyutlarından ve tamamından aldıkları puanlara ilişkin betimsel istatistikler Tablo 2'de verilmiştir.

Tablo 2

Kadın ve Erkek Öğretmenlerin Millî Değerlerin Öğretimine Yönelik Tutum Ölçeği Puanlarına İlişkin Betimsel İstatistikler

Boyut	Cinsiyet	N	$\bar{X}$	SS	Medyan
Millî Değerlerin Öğretimini Önemseme	Kadın	400	38.05	5.28	38
	Erkek	94	37.09	6.98	38
Millî Değerlerin Öğretimini Değerli Bulma	Kadın	400	28.25	3.66	28
	Erkek	94	27.88	4.78	28
Toplam	Kadın	400	66.30	8.29	66
	Erkek	94	64.97	11.22	66

Kadın ve erkek öğretmenlerin ölçek puanları dağılımı normallik varsayımını sağlamamıştır. Bundan dolayı kadın ve erkek öğretmenleri millî değerlerin öğretimine yönelik tutum açısından karşılaştırabilmek için Mann Whitney U testi kullanılmıştır. Bu teste ait analiz sonuçları Tablo 3'te özetlenmiştir.

Tablo 3

Millî Değerlerin Öğretimine Yönelik Tutumun Öğretmen Cinsiyetine Göre Karşılaştırılmasına İlişkin Mann Whitney U-Testi Sonuçları

Boyut	Cinsiyet	N	Sıra Toplamı	Sıra Ortalaması	U	p
Millî Değerlerin Öğretimini Önemseme	Kadın	400	99655.50	249.14	18144.50	0.60
	Erkek	94	22609.50	240.53		
Millî Değerlerin Öğretimini Değerli Bulma	Kadın	400	98711.00	246.78	18511.00	0.82
	Erkek	94	23554.00	250.57		
Toplam	Kadın	400	99221.50	248.05	18578.50	0.86
	Erkek	94	23043.50	245.14		

Tablo 3'te görüldüğü üzere, kadın ve erkek öğretmenler arasında millî değerlerin öğretimini önemseme açısından anlamlı farklılık bulunmamaktadır (U= 18144.50, p>0.05). Benzer şekilde kadın ve erkek öğretmenler arasında millî değerlerin öğretimini değerli bulma açısından da anlamlı farklılık bulunmamaktadır (U= 18511.00, p>0.05). Toplam puanlara ilişkin analiz sonuçlarına göre, kadın ve erkek öğretmenlerin millî değerlerin öğretimine yönelik tutumları arasında anlamlı farklılık yoktur (U=18578.50, p>0.05). Bu bulguya göre, sınıf öğretmenlerinin millî değerlerin öğretimine yönelik tutumu cinsiyete göre anlamlı bir farklılık göstermemektedir.

5.3. Sınıf Öğretmenlerinin Millî Değerlerin Öğretimine Yönelik Tutum Puanlarının Kıdeme Göre Dağılımı

Farklı kıdemdeki öğretmenlerin millî değerlerin öğretimine yönelik tutum ölçeğinin alt boyutlarından ve tamamından aldıkları puanlara ilişkin betimsel istatistikler Tablo 4'te verilmiştir.

Tablo 4

Farklı Kıdemdeki Öğretmenlerin Millî Değerlerin Öğretimine Yönelik Tutum Ölçeği Puanlarına Ait Betimsel İstatistikler

Boyut	Kıdem	N	$\overline{X}$	SS	Medyan
Millî Değerlerin Öğretimini Önemseme	1-5 yıl	21	38.19	5.08	39
	6-10 yıl	54	38.69	4.50	39
	11-15 yıl	100	38.06	4.88	38
	16-20 yıl	105	38.30	5.80	39
	20 yıl üzeri	214	37.31	6.19	38
Millî Değerlerin Öğretimini Değerli Bulma	1-5 yıl	21	28.90	2.86	29
	6-10 yıl	54	28.20	3.83	28
	11-15 yıl	100	28.07	3.90	28
	16-20 yıl	105	28.71	3.72	29
	20 yıl üzeri	214	27.89	4.06	28
Toplam	1-5 yıl	21	67.10	6.89	67
	6-10 yıl	54	66.89	7.52	66
	11-15 yıl	100	66.13	8.27	66
	16-20 yıl	105	67.02	8.99	68
	20 yıl üzeri	214	65.21	9.65	66

Tablo 4'te yer alan ortalamalar arasında manidar fark olup olmadığını belirlemek için tek faktörlü varyans analizini (ANOVA) kullanmak amaçlanmıştır. Fakat normallik testlerinin sonuçları, Q-Q normallik grafiği ve histogram grafiği incelendiğinde normallik varsayımının sağlanmadığı görülmektedir. Bu nedenle sınıf öğretmenlerinin millî değerlerin öğretimine yönelik tutumunun kıdeme göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini test etmek için Kruskal-Wallis H testi kullanılmıştır. Kruskal-Wallis H testi sonuçları Tablo 5'te özetlenmiştir.

Tablo 5

Millî Değerlerin Öğretimine Yönelik Tutumun Öğretmen Kıdemine Göre Karşılaştırılmasına İlişkin Kruskal Wallis H-Testi Sonuçları

Boyut	Kıdem	N	Sıra Ortalaması	sd	χ^2	p
Millî Değerlerin Öğretimini Önemseme	1-5 yıl	21	248.90	4.00	2.62	0.62
	6-10 yıl	54	261.02			
	11-15 yıl	100	244.37			
	16-20 yıl	105	262.42			
	20 yıl üzeri	214	238.09			
Millî Değerlerin Öğretimini Değerli Bulma	1-5 yıl	21	265.95	4.00	3.77	0.44
	6-10 yıl	54	246.90			
	11-15 yıl	100	241.10			
	16-20 yıl	105	268.74			
	20 yıl üzeri	214	238.41			
Toplam	1-5 yıl	21	259.52	4.00	3.01	0.56
	6-10 yıl	54	253.95			
	11-15 yıl	100	242.58			
	16-20 yıl	105	265.65			
	20 yıl üzeri	214	238.09			

Tablo 5'te görüldüğü üzere, farklı kıdemdeki öğretmenler arasında millî değerlerin öğretimini önemseme açısından anlamlı farklılık bulunmamaktadır ($\chi^2_{(4)}$=2.62; p>0.05). Benzer şekilde farklı kıdemdeki öğretmenler arasında millî değerlerin öğretimini değerli bulma açısından da anlamlı farklılık bulunmamaktadır ($\chi^2_{(4)}$=3.77; p>0.05). Toplam puanlara ilişkin analiz sonuçlarına göre, farklı kıdemdeki öğretmenlerin millî değerlerin öğretimine yönelik tutumları arasında anlamlı farklılık yoktur ($\chi^2_{(4)}$=3.01; p>0.05). Bu bulgu, sınıf öğretmenlerinin millî değerlerin öğretimine yönelik tutumunun kıdeme göre anlamlı bir farklılık göstermemektedir.

5.4. Sınıf Öğretmenlerinin Millî Değerlerin Öğretimine Yönelik Tutum Puanlarının Eğitim Düzeyine Göre Dağılımı

Farklı kıdemdeki öğretmenlerin millî değerlerin öğretimine yönelik tutum ölçeğinin alt boyutlarından ve tamamından aldıkları puanlara ilişkin betimsel istatistikler Tablo 6'da verilmiştir.

Tablo 6

Farklı Eğitim Düzeyindeki Öğretmenlerin Millî Değerlerin Öğretimine Yönelik Tutum Ölçeği Puanlarına Ait Betimsel İstatistikler

Boyut	Eğitim Düzeyi	N	$\bar{X}$	SS	Medyan
Millî Değerlerin Öğretimini Önemseme	Lisans	430	37.80	5.69	38.00
	Yüksek Lisans	56	38.57	5.46	39.00
	Doktora	2	38.50	3.54	38.50
	Diğer	6	35.17	4.36	36.00
Millî Değerlerin Öğretimini Değerli Bulma	Lisans	430	28.15	3.90	28.00
	Yüksek Lisans	56	28.54	3.85	28.50
	Doktora	2	30.50	3.54	30.50
	Diğer	6	26.33	4.13	27.50
Toplam	Lisans	430	65.95	8.99	66.00
	Yüksek Lisans	56	67.11	8.59	68.00
	Doktora	2	69.00	7.07	69.00
	Diğer	6	61.50	7.61	62.50

Millî değerlerin öğretimine yönelik tutum ölçeği puanlarına ilişkin normallik testlerinin sonuçları, Q-Q normallik grafiği ve histogram grafiği incelendiğinde normallik varsayımının sağlanmadığı görülmektedir. Bu nedenle sınıf öğretmenlerinin millî değerlerin öğretimine yönelik tutumunun eğitim düzeyine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini test etmek için parametrik olmayan testlerden Kruskal-Wallis H testi kullanılmıştır. Kruskal-Wallis H testi sonuçları Tablo 7'de özetlenmiştir.

Tablo 7

Millî Değerlerin Öğretimine Yönelik Tutumun Öğretmenlerin Eğitim Düzeyine Göre Karşılaştırılmasına İlişkin Kruskal Wallis H-Testi Sonuçları

Boyut	Eğitim Düzeyi	N	Sıra Ortalaması	sd	χ^2	p
Millî Değerlerin Öğretimini Önemseme	Lisans	430	246.06	3.00	3.06	0.38
	Yüksek Lisans	56	267.29			
	Doktora	2	246.25			
	Diğer	6	166.58			
Millî Değerlerin Öğretimini Değerli Bulma	Lisans	430	246.31	3.00	2.51	0.47
	Yüksek Lisans	56	260.23			
	Doktora	2	338.25			
	Diğer	6	183.50			
Toplam	Lisans	430	246.20	3.00	2.82	0.42
	Yüksek Lisans	56	264.47			
	Doktora	2	288.25			
	Diğer	6	168.75			

Tablo 7 incelendiğinde, farklı eğitim düzeyindeki öğretmenler arasında millî değerlerin öğretimini önemseme açısından anlamlı farklılık olmadığı görülmektedir ($\chi^2_{(3)}$=3.06; p>0.05). Farklı eğitim düzeyindeki öğretmenler arasında millî değerlerin öğretimini değerli bulma açısından da anlamlı farklılık bulunmamaktadır ($\chi^2_{(3)}$=2.51; p>0.05). Toplam puanlara ilişkin analiz sonuçları, farklı eğitim düzeyindeki öğretmenlerin millî değerlerin öğretimine yönelik tutumları arasında anlamlı farklılık olmadığını göstermektedir ($\chi^2_{(3)}$=2.82; p>0.05). Bu bulguya göre, sınıf öğretmenlerinin millî değerlerin öğretimine yönelik tutumu eğitim düzeyine göre anlamlı bir farklılık göstermemektedir.

5.5. Sınıf Öğretmenlerinin Millî Değerlerin Öğretimine Yönelik Tutum Puanlarının Medeni Duruma Göre Dağılımı

Bekâr ve evli sınıf öğretmenlerinin millî değerlerin öğretimine yönelik tutum ölçeğinin alt boyutlarından ve tamamından aldıkları puanlara ilişkin betimsel istatistikler Tablo 8'de verilmiştir.

Tablo 8

Bekâr ve Evli Öğretmenlerin Millî Değerlerin Öğretimine Yönelik Tutum Ölçeği Puanlarına Ait Betimsel İstatistikler

Boyut	Medeni Durum	N	$\overline{X}$	SS	Medyan
Millî Değerlerin Öğretimini Önemseme	Bekâr	58	38.09	5.19	37.50
	Evli	436	37.83	5.71	38.00
Millî Değerlerin Öğretimini Değerli Bulma	Bekâr	58	27.53	4.21	28.00
	Evli	436	28.27	3.85	28.00
Toplam	Bekâr	58	65.62	9.00	64.00
	Evli	436	66.10	8.92	66.00

Bekâr ve evli öğretmenlerin ölçek puanları dağılımı normallik varsayımını sağlamamıştır. Bundan dolayı bekâr ve evli öğretmenleri millî değerlerin öğretimine yönelik tutum açısından karşılaştırabilmek için Mann Whitney U testi kullanılmıştır. Bu teste ait analiz sonuçları Tablo 9'da özetlenmiştir.

Tablo 9

Millî Değerlerin Öğretimine Yönelik Tutumun Öğretmenlerin Medeni Durumuna Göre Karşılaştırılmasına İlişkin Mann Whitney U -Testi Sonuçları

Boyut	Medeni Durum	N	Sıra Toplamı	Sıra Ortalaması	U	p
Millî Değerlerin Öğretimini Önemseme	Bekâr	58	14336.00	247.17	12625.00	0.99
	Evli	436	107929.00	247.54		
Millî Değerlerin Öğretimini Değerli Bulma	Bekâr	58	13021.00	224.50	11310.00	0.19
	Evli	436	109244.00	250.56		
Toplam	Bekâr	58	13739.00	236.88	12028.00	0.55
	Evli	436	108526.00	248.91		

Tablo 9'da görüldüğü üzere, bekâr ve evli öğretmenler arasında millî değerlerin öğretimini önemseme açısından anlamlı farklılık bulunmamaktadır (U= 12625, p>0.05). Bekâr ve evli öğretmenler arasında millî değerlerin öğretimini değerli bulma açısından da anlamlı farklılık bulunmamaktadır (U= 11310.00, p>0.05). Toplam puanlara ilişkin analiz sonuçlarına göre, bekâr ve evli öğretmenlerin millî değerlerin öğretimine yönelik tutumları arasında anlamlı farklılık yoktur (U=12028.00, p>0.05). Bu bulguya dayalı olarak, sınıf öğretmenlerinin millî değerlerin öğretimine yönelik tutumunun medeni duruma göre anlamlı bir farklılık göstermediği çıkarımı yapılabilir.

5.6. Sınıf Öğretmenlerinin Millî Değerlerin Öğretimine Yönelik Tutum Puanlarının Yaşadıkları Aile Türüne Göre Dağılımı

Farklı aile türüne sahip sınıf öğretmenlerinin millî değerlerin öğretimine yönelik tutum ölçeğinin alt boyutlarından ve tamamından aldıkları puanlara ilişkin betimsel istatistikler Tablo 10'da verilmiştir.

Tablo 10

Farklı Aile Türüne Sahip Öğretmenlerin Millî Değerlerin Öğretimine Yönelik Tutum Ölçeği Puanlarına Ait Betimsel İstatistikler

Boyut	Aile Durumu	N	$\bar{X}$	SS	Medyan
Millî Değerlerin Öğretimini Önemseme	Çekirdek Aile	477	37.83	5.66	38.00
	Geniş Aile	17	38.65	5.28	40.00
Millî Değerlerin Öğretimini Değerli Bulma	Çekirdek Aile	477	28.15	3.91	28.00
	Geniş Aile	17	29.06	3.45	29.00
Toplam	Çekirdek Aile	477	65.98	8.95	66.00
	Geniş Aile	17	67.71	8.30	68.00

Tablo 10'da betimsel istatistikleri verilen puanlar normal dağılım göstermemektedir. Bu nedenle, çekirdek ve geniş ailede yaşayan öğretmenleri millî değerlerin öğretimine yönelik tutum açısından karşılaştırabilmek için parametrik olmayan Mann Whitney U testi kullanılmıştır. Bu teste ait analiz sonuçları Tablo 11'de verilmiştir.

Tablo 11

Millî Değerlerin Öğretimine Yönelik Tutumun Öğretmenlerin Aile Türüne Göre Karşılaştırılmasına İlişkin Mann Whitney U -Testi Sonuçları

Boyut	Aile Durumu	N	Sıra Toplamı	Sıra Ortalaması	U	p
Millî Değerlerin Öğretimini Önemseme	Çekirdek Aile	477	117725.00	246.80	3722.00	0.56
	Geniş Aile	17	4540.00	267.06		
Millî Değerlerin Öğretimini Değerli Bulma	Çekirdek Aile	477	117567.50	246.47	3564.50	0.40
	Geniş Aile	17	4697.50	276.32		
Toplam	Çekirdek Aile	477	117591.00	246.52	3588.00	0.42
	Geniş Aile	17	4674.00	274.94		

Tablo 11'deki değerler incelendiğinde, millî değerlerin öğretimini önemseme düzeyi yaşanılan aile durumuna göre anlamlı bir farklılık göstermemektedir (U= 3722.00, p>0.05). Millî değerlerin öğretimini değerli bulma düzeyi de yaşanılan aile durumuna göre anlamlı bir farklılık göstermemektedir (U= 3564.50, p>0.05). Ölçek toplam puanlarına ilişkin analiz sonuçlarına göre, çekirdek ve geniş ailede yaşayan sınıf öğretmenlerinin millî değerlerin öğretimine yönelik tutumları arasında anlamlı farklılık bulunmamaktadır (U= 3588.00, p>0.05).

5.7. Sınıf Öğretmenlerinin Millî Değerlerin Öğretimine Yönelik Tutum Puanlarının Değer Eğitimiyle İlgili Herhangi Bir Hizmet İçi Kursa Katılma/Eğitim Alma Durumuna Göre Dağılımı

Değer eğitimiyle ilgili herhangi bir eğitim alan ve almayan sınıf öğretmenlerinin millî değerlerin öğretimine yönelik tutum ölçeğinin alt boyutlarından ve tamamından aldıkları puanlara ilişkin betimsel istatistikler Tablo 12'de verilmiştir.

Tablo 12

Değer Eğitimiyle İlgili Herhangi Bir Eğitim Alan ve Almayan Öğretmenlerin Millî Değerlerin Öğretimine Yönelik Tutum Ölçeği Puanlarına Ait Betimsel İstatistikler

Boyut	Eğitim Alma Durumu	N	$\overline{X}$	SS	Medyan
Millî Değerlerin Öğretimini Önemseme	Evet	177	37.98	5.75	38.00
	Hayır	317	37.79	5.60	38.00
Millî Değerlerin Öğretimini Değerli Bulma	Evet	177	28.46	3.93	29.00
	Hayır	317	28.02	3.87	28.00
Toplam	Evet	177	66.45	9.13	67.00
	Hayır	317	65.82	8.82	66.00

Değer eğitimiyle ilgili herhangi bir eğitim alan ve almayan öğretmenlerin puan dağılımları normal dağılım göstermemektedir. Bundan dolayı, bu iki grubu karşılaştırabilmek için Mann Whitney U testi kullanılmıştır. Analiz sonuçları Tablo 13'te verilmiştir.

Tablo 13

Millî Değerlerin Öğretimine Yönelik Tutumun Değer Eğitimiyle İlgili Herhangi Bir Eğitim Alma Durumuna Göre Karşılaştırılmasına İlişkin Mann Whitney U -Testi Sonuçları

Boyut	Eğitim Alma Durumu	N	Sıra Toplamı	Sıra Ortalaması	U	p
Millî Değerlerin Öğretimini Önemseme	Evet	177	44565.50	251.78	27296.50	0.62
	Hayır	317	77699.50	245.11		
Millî Değerlerin Öğretimini Değerli Bulma	Evet	177	45932.00	259.50	25930.00	0.16
	Hayır	317	76333.00	240.80		
Toplam	Evet	177	45317.00	256.03	26545.00	0.32
	Hayır	317	76948.00	242.74		

Tablo 13'te görüldüğü üzere, değer eğitimiyle ilgili herhangi bir eğitim alan ve almayan öğretmenler arasında millî değerlerin öğretimini önemseme açısından anlamlı farklılık bulunmamaktadır (U= 27296.50, p>0.05). Değer eğitimiyle ilgili herhangi bir eğitim alan ve almayan öğretmenler arasında millî değerlerin öğretimini değerli bulma açısından da anlamlı farklılık bulunmamaktadır (U= 25930.00, p>0.05). Toplam puanlara ilişkin analiz sonuçlarına göre, değer eğitimiyle ilgili herhangi bir eğitim alan ve almayan öğretmenlerin millî değerlerin öğretimine yönelik tutumları arasında anlamlı farklılık yoktur (U=26545.00, p>0.05). Bu bulguya göre, sınıf öğretmenlerinin millî değerlerin öğretimine yönelik tutumu değer eğitimiyle ilgili herhangi bir eğitim alma durumuna göre anlamlı bir farklılık göstermemektedir.

5.8. Sınıf Öğretmenlerinin Millî Değerlerin Öğretimine Yönelik Tutum Puanlarının Değer Eğitimiyle İlgili Kitap, Dergi ve Makale Gibi Basılı Yayınlar Okuyup Okumama Durumuna Göre Dağılımı

Değer eğitimiyle ilgili kitap, dergi, makale vb. okuyan ve okumayan sınıf öğretmenlerinin millî değerlerin öğretimine yönelik tutum ölçeğinin alt boyutlarından ve tamamından aldıkları puanlara ilişkin betimsel istatistikler Tablo 14'te verilmiştir.

Tablo 14

Değer Eğitimiyle İlgili Basılı Yayın Okuyan ve Okumayan Öğretmenlerin M*illî Değerlerin Öğretimine Yönelik Tutum Ölçeği Puanlarına Ait Betimsel İstatistikler*

Boyut	Basılı Yayın Okuma Durumu	N	$\overline{X}$	SS	Medyan
Millî Değerlerin Öğretimini Önemseme	Evet	370	38.03	5.55	38.00
	Hayır	124	37.35	5.92	38.00
Millî Değerlerin Öğretimini Değerli Bulma	Evet	370	28.41	3.84	28.00
	Hayır	124	27.48	3.99	27.50
Toplam	Evet	370	66.45	8.84	66.00
	Hayır	124	64.84	9.09	65.00

Değer eğitimiyle ilgili kitap, dergi, makale vb. okuyan ve okumayan öğretmenlerin puan dağılımları normal dağılım göstermemektedir. Bundan dolayı, bu iki grubu karşılaştırabilmek için Mann Whitney U testi kullanılmıştır. Analiz sonuçları Tablo 15'te verilmiştir.

Tablo 15

Millî Değerlerin Öğretimine Yönelik Tutumun Değer Eğitimiyle İlgili Herhangi Bir Basılı Yayın Okuma Durumuna Göre Karşılaştırılmasına İlişkin Mann Whitney U -Testi Sonuçları

Boyut	Basılı Yayın Okuma Durumu	N	Sıra Toplamı	Sıra Ortalaması	U	p
Millî Değerlerin Öğretimini Önemseme	Evet	370	93178.50	251.83	21336.50	0.24
	Hayır	124	29086.50	234.57		
Millî Değerlerin Öğretimini Değerli Bulma	Evet	370	94637.50	255.78	19877.50	0.03
	Hayır	124	27627.50	222.80		
Toplam	Evet	370	94084.00	254.28	20431.00	0.07
	Hayır	124	28181.00	227.27		

Tablo 15 incelendiğinde, millî değerlerin öğretimini önemseme düzeyinin değer eğitimiyle ilgili basılı yayın okuma durumuna göre anlamlı olarak değişmediği görülmektedir ($U= 21336.50$, $p<0.05$). Fakat millî değerlerin öğretimini değerli bulma düzeyi değer eğitimiyle ilgili basılı yayın okuma durumuna göre anlamlı olarak değişmektedir ($U= 19877.50$, $p>0.05$). Değer eğitimiyle ilgili basılı yayın okuyan öğretmenlerin (Sıra ortalaması = 255.78) millî

değerlerin öğretimini değerli bulma düzeyi, değer eğitimiyle ilgili herhangi bir basılı yayın okumayan öğretmenlere (Sıra ortalaması = 222.80) göre daha yüksektir. Ölçek toplam puanlarına ilişkin analiz sonuçlarına göre, değer eğitimiyle ilgili kitap, dergi, makale vb. okuyan ve okumayan sınıf öğretmenlerinin millî değerlerin öğretimine yönelik tutumları arasında anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır (U= 20431.00, p>0.05).

5.9. Sınıf Öğretmenlerinin Millî Değerlerin Öğretimine Yönelik Tutum Puanlarının Derslerde Değer Eğitimine Yönelik Çalışma Yapılıp Yapılmama Durumuna Göre Dağılımı

Derslerde değer eğitimine yönelik çalışma yapan ve yapmayan sınıf öğretmenlerinin millî değerlerin öğretimine yönelik tutum ölçeğinin alt boyutlarından ve tamamından aldıkları puanlara ilişkin betimsel istatistikler Tablo 16'da verilmiştir.

Tablo 16

Derslerde Değer Eğitimine Yönelik Çalışma Yapan ve Yapmayan Öğretmenlerin Millî Değerlerin Öğretimine Yönelik Tutum Ölçeği Puanlarına Ait Betimsel İstatistikler

Boyut	Derslerde Çalışma Yapma Durumu	N	$\overline{X}$	SS	Medyan
Millî Değerlerin Öğretimini Önemseme	Evet	451	37.88	5.65	38.00
	Hayır	43	37.72	5.70	39.00
Millî Değerlerin Öğretimini Değerli Bulma	Evet	451	28.23	3.89	28.00
	Hayır	43	27.67	3.94	27.00
Toplam	Evet	451	66.10	8.90	66.00
	Hayır	43	65.40	9.24	66.00

Derslerde değer eğitimine yönelik çalışma yapan ve yapmayan öğretmenlerin ölçek puanları dağılımı normallik varsayımını sağlamamıştır. Bundan dolayı, derslerde değer eğitimine yönelik çalışma yapan ve yapmayan öğretmenleri millî değerlerin öğretimine yönelik tutum açısından karşılaştırabilmek için Mann Whitney U testi kullanılmıştır. Bu teste ait analiz sonuçları Tablo 17'de verilmiştir.

Tablo 17

Millî Değerlerin Öğretimine Yönelik Tutumun Derslerde Değer Eğitimiyle İlgili Çalışma Yapma Durumuna Göre Karşılaştırılmasına İlişkin Mann Whitney U -Testi Sonuçları

Boyut	Derslerde Çalışma Yapma Durumu	N	Sıra Toplamı	Sıra Ortalaması	U	p
Millî Değerlerin Öğretimini Önemseme	Evet	451	111861.00	248.03	9458.00	0.79
	Hayır	43	10404.00	241.95		
Millî Değerlerin Öğretimini Değerli Bulma	Evet	451	112670.00	249.82	8649.00	0.24
	Hayır	43	9595.00	223.14		
Toplam	Evet	451	112128.00	248.62	9191.00	0.57
	Hayır	43	10137.00	235.74		

Tablo 17'de görüldüğü üzere, derslerde değer eğitimine yönelik çalışma yapan ve yapmayan öğretmenler arasında millî değerlerin öğretimini önemseme açısından anlamlı farklılık bulunmamaktadır (U= 9458.00, p>0.05). Derslerde değer eğitimine yönelik çalışma yapan ve yapmayan öğretmenler arasında millî değerlerin öğretimini değerli bulma açısından da anlamlı farklılık bulunmamaktadır (U= 8649.00, p>0.05). Toplam puanlara ilişkin analiz sonuçlarına göre, derslerde değer eğitimine yönelik çalışma yapan ve yapmayan öğretmenlerin millî değerlerin öğretimine yönelik tutumları arasında anlamlı farklılık yoktur (U=9191.00, p>0.05). Bu bulguya göre, sınıf öğretmenlerinin millî değerlerin öğretimine yönelik tutumu derslerde değer eğitimine yönelik çalışma yapma durumuna göre anlamlı bir farklılık göstermemektedir.

5.10. Sınıf Öğretmenlerinin Millî Değerlerin Öğretimine Yönelik Tutum Puanlarının Okulda Değer Eğitimine Yönelik Ortak Bir Çalışma Yapılıp Yapılmama Durumuna Göre Dağılımı

Çalıştığı okulda değer eğitimine yönelik ortak bir çalışma yapılan ve yapılmayan sınıf öğretmenlerinin millî değerlerin öğretimine yönelik tutum ölçeğinin alt boyutlarından ve tamamından aldıkları puanlara ilişkin betimsel istatistikler Tablo 18'de verilmiştir.

Tablo 18

Çalıştığı Okulda Değer Eğitimine Yönelik Ortak Bir Çalışma Yapılan ve Yapılmayan Öğretmenlerin Millî Değerlerin Öğretimine Yönelik Tutum Ölçeği Puanlarına Ait Betimsel İstatistikler

Boyut	Ortak Çalışma Yapılma Durumu	N	$\overline{X}$	SS	Medyan
Millî Değerlerin Öğretimini Önemseme	Evet	388	38.14	5.44	38.00
	Hayır	106	36.85	6.28	38.00
Millî Değerlerin Öğretimini Değerli Bulma	Evet	388	28.35	3.79	28.00
	Hayır	106	27.57	4.22	28.00
Toplam	Evet	388	66.49	8.67	66.00
	Hayır	106	64.42	9.66	65.00

Çalıştığı okulda değer eğitimine yönelik ortak bir çalışma yapılan ve yapılmayan öğretmenlerin puan dağılımları normal dağılım göstermemektedir. Bundan dolayı, bu iki grubu karşılaştırabilmek için Mann Whitney U testi kullanılmıştır. Analiz sonuçları Tablo 19'da verilmiştir.

Tablo 19

Çalıştığı Okulda Değer Eğitimine Yönelik Ortak Bir Çalışma Yapılan ve Yapılmayan Öğretmenlerin Millî Değerlerin Öğretimine Yönelik Tutum Açısından Karşılaştırılmasına İlişkin Mann Whitney U -Testi Sonuçları

Boyut	Ortak Çalışma Yapılma Durumu	N	Sıra Toplamı	Sıra Ortalaması	U	p
Millî Değerlerin Öğretimini Önemseme	Evet	388	98523.00	253.93	18071.00	0.055
	Hayır	106	23742.00	223.98		
Millî Değerlerin Öğretimini Değerli Bulma	Evet	388	98029.00	252.65	18565.00	0.123
	Hayır	106	24236.00	228.64		
Toplam	Evet	388	98611.00	254.15	17983.00	0.047
	Hayır	106	23654.00	223.15		

Tablo 19'da görüldüğü üzere, çalıştığı okulda değer eğitimine yönelik ortak bir çalışma yapılan ve yapılmayan öğretmenler arasında millî değerlerin öğretimini önemseme açısından anlamlı farklılık bulunmamaktadır ($U= 18071.00$, $p>0.05$). Bu iki grup öğretmen arasında millî değerlerin öğretimini değerli bulma açısından da anlamlı farklılık bulunmamaktadır ($U= 18565.00$, $p>0.05$). Fakat çalıştığı okulda değer eğitimine yönelik ortak bir çalışma yapılan ve yapılmayan öğretmenlerin toplam ölçek puanları arasında anlamlı fark vardır ($U= 17983.00$, $p<0.05$). Çalıştığı okulda değer eğitimine yönelik ortak bir çalışma yapılan öğretmenlerin (Sıra ortalaması = 254.15) millî değerlerin öğretimine yönelik tutumu ortak çalışma yapılmayan öğretmenlere göre (Sıra ortalaması = 223.15) daha olumludur.

5.11. Sınıf Öğretmenlerinin Millî Değerlerin Öğretimine Yönelik Tutum Puanlarının Millî Değer Öğretimini Önemli Bulup Bulmama Durumuna Göre Dağılımı

Millî değer öğretimini önemli bulan ve bulmayan sınıf öğretmenlerinin millî değerlerin öğretimine yönelik tutum ölçeğinin alt boyutlarından ve tamamından aldıkları puanlara ilişkin betimsel istatistikler Tablo 20'de verilmiştir.

Tablo 20

Millî Değer Öğretimini Önemli Bulan ve Bulmayan Öğretmenlerin Millî Değerlerin Öğretimine Yönelik Tutum Ölçeği Puanlarına Ait Betimsel İstatistikler

Boyut	Millî Değer Öğretimini Önemli Bulma Durumu	N	$\overline{X}$	SS	Medyan
Millî Değerlerin Öğretimini Önemseme	Evet	482	38.28	4.92	38.00
	Hayır	12	20.92	7.10	19.50
Millî Değerlerin Öğretimini Değerli Bulma	Evet	482	28.38	3.66	28.00
	Hayır	12	20.17	4.59	19.00
Toplam	Evet	482	66.66	7.97	66.50
	Hayır	12	41.08	9.94	38.50

Millî değer öğretimini önemli bulan ve bulmayan öğretmenlerin ölçek puanları dağılımı normallik varsayımını sağlamamıştır. Bundan dolayı, millî değer öğretimini önemli bulan ve bulmayan öğretmenleri millî değerlerin öğretimine yönelik tutum açısından karşılaştırabilmek için Mann Whitney U testi kullanılmıştır. Bu teste ait analiz sonuçları Tablo 21'de verilmiştir.

Tablo 21

Millî Değer Öğretimini Önemli Bulan ve Bulmayan Öğretmenlerin Millî Değerlerin Öğretimine Yönelik Tutum Açısından Karşılaştırılmasına İlişkin Mann Whitney U -Testi Sonuçları

Boyut	Millî Değer Öğretimini Önemli Bulma Durumu	N	Sıra Toplamı	Sıra Ortalaması	U	p
Millî Değerlerin Öğretimini Önemseme	Evet	482	121932.50	252.97	254.50	0.00
	Hayır	12	332.50	27.71		
Millî Değerlerin Öğretimini Değerli Bulma	Evet	482	121703.00	252.50	484.00	0.00
	Hayır	12	562.00	46.83		
Toplam	Evet	482	122015.00	253.14	172.00	0.00
	Hayır	12	250.00	20.83		

Tablo 21'de görüldüğü üzere, millî değer öğretimini önemli bulan öğretmenlerin (Sıra ortalaması = 252.97) millî değerlerin öğretimini önemseme düzeyi, millî değer öğretimini önemli bulmayan öğretmenlerden (Sıra ortalaması = 27.71) anlamlı olarak daha yüksektir (U= 254.50, $p<0.05$). Benzer şekilde, millî değer öğretimini önemli bulan öğretmenlerin (Sıra ortalaması = 252.50) millî değerlerin öğretimini değerli bulma düzeyi, millî değer öğretimini

önemli bulmayan öğretmenlerden (Sıra ortalaması = 46.83) anlamlı olarak daha yüksektir (U= 484.00, $p<0.05$). Toplam puanlara ilişkin analiz sonuçlarına göre, millî değer öğretimini önemli bulan öğretmenlerin (Sıra ortalaması = 253.14) millî değerlerin öğretimine yönelik tutumu, millî değer öğretimini önemli bulmayan öğretmenlere (Sıra ortalaması = 20.83) daha olumludur (U= 172.00, $p<0.05$). Bu bulguya göre, sınıf öğretmenlerinin millî değerlerin öğretimine yönelik tutumu millî değerler öğretimini önemli bulma durumuna göre anlamlı bir farklılık göstermektedir.

BÖLÜM VI

SONUÇ VE ÖNERİLER

6.1. Sonuçlar

Araştırmada temel amaç, sınıf öğretmenlerinin millî değer öğretimindeki tutumlarını incelemektir. Çalışmanın bulgularına göre; toplam ölçek puanlarından elde edilen ortalamanın yüksek olması sebebiyle sınıf öğretmenlerinin millî değerlerin öğretimine yönelik olumlu bir tutuma sahip olduğu söylenilebilir. Sınıf öğretmenlerinin millî değerlerin öğretimine yönelik tutumları çeşitli değişkenler açısından incelenmiştir. Araştırmada elde edilen bulgulara göre şu sonuçlara ulaşılmıştır:

Sınıf öğretmenlerinin millî değer öğretimine yönelik tutumları cinsiyet değişkenine göre incelendiğinde millî değerlerin öğretimini önemseme ve millî değer öğretimini önemli bulma açısından anlamlı farklılık görülmediği anlaşılmaktadır. Benzer çalışmalar incelendiğinde Çetinbaş (2015), sınıf öğretmenlerinin değerler eğitimine yönelik yeterlilik düzeyinin cinsiyete göre değişmediği sonucuna varmış, sınıf öğretmenlerinin değerler eğitimi yeterliliklerinin cinsiyete göre değişmemesinin sebebi olarak değerler eğitimi üzerinde cinsiyetin etkisinin olmaması yorumunda bulunmuştur. Aynı şekilde Acar Başeğmez (2017), sınıf öğretmeni adaylarının değer öğretimine ilişkin yaptıkları çalışmada cinsiyet değişkeninin değer öğretiminde farklılık göstermediği sonucuna ulaşmıştır. Ancak bu çalışmada öğretmen merkezli etkinliklere ilişkin görüşlerde kadınların lehine bir farklılık da olduğu vurgusu yapılmıştır. Engin (2014), Baysal (2013), Şahin (2013) ve Demirel'in (2009) yaptıkları farklı çalışmalarda değerler eğitimi üzerinde cinsiyet faktörünün etkili olmadığı sonuçları da çalışmamızın cinsiyet faktörüne ilişkin sonucuna paralel sonuçlar arasında yer almaktadır. Batmaca (2016), yaptığı araştırmada ilkokul öğretmenlerinin dördüncü sınıf sosyal bilgiler müfredatında yer alan ahlaki değerlerin öğrencilere kazandırılmasına yönelik düşüncelerin, cinsiyete göre önemli bir fark olmadığı sonucuna varmıştır. Aksoy (2017), araştırmasında ilkokullarda değer eğitiminde sınıf öğretmenlerinin görüşlerine dair yaptığı

çalışmada ölçeğin genelinde ve tüm alt boyutlarda anlamlı bir farklılık olmadığını, öğretmenlerin değerler eğitiminde etkili olan faktörlere yönelik olarak ortak kanaatlere sahip olduğunu vurgulamaktadır. Karakülçe (2018), de çalışmasında kadın ve erkek sınıf öğretmenlerinin, değerler eğitimine ilişkin tutumların arasında anlamlı bir farklılık olmadığını, kadın ve erkek sınıf öğretmenlerinin değerler eğitimine ilişkin tutumlarının neredeyse aynı düzeyde olduğunu belirtmesi çalışmamızı destekler niteliktedir. Ancak bazı çalışmalarda cinsiyet faktöründe anlamlı farklılıklar olduğu görülmektedir. Can (2008), dördüncü ve beşinci sınıf öğretmenlerinin sosyal bilgiler dersinde değerler eğitimi uygulamalarında öğretmenlerin cinsiyetlerine göre görüşlerde anlamlı farklılıklar tespit etmiş; Yalar (2010) da öğretmenlerin değerleri kazandırmada erkek öğretmenlerin kadınlara göre daha fazla materyal kullandığı yönünde anlamlı bir fark olduğu sonucuna varmıştır. Ekiz Alpaslan (2019), araştırmasında kadın öğretmen adaylarının değerler eğitimi öz yeterliliklerinin istatistiksel olarak anlamlı düzeyde erkeklerden daha yüksek olduğunu belirtmektedir. Avcı (2020) ise öğretmenlerin değerler eğitimine yönelik tutumlarını incelediği çalışmasında cinsiyet değişkenine göre anlamlı bir farklılığın olduğunu tespit etmiştir. Cinsiyet değişkeni açısından öğretmenlerin birbirine denk olmadığını ve cinsiyet değişkeninin öğretmenlerin değerler eğitimine yönelik tutumlarını etkilediğini söylemektedir. Millîi değer öğretimine yönelik yapılan çalışmalarda ise Çetin (2013), erkek öğrencilerin millî değerlerin öğretimine yönelik tutumlarının ölçeğin genelinde ve millî değerlerin öğretimine değer verme boyutunda kız öğrencilere oranla daha olumlu olduğunu vurgulamaktadır. Ayrıca benzer çalışmalarda da çıkan sonuçların parallelik göstermesini Türk toplumunun erkek egemen bir toplum olması bağlamaktadır. Geçgel (2019)'in yaptığı çalışmada da öğretmen adaylarının millî değerlerin öğretimine yönelik tutumları ile cinsiyet değişkeni arasında, millî değerlerin öğretimini önemseme ile millî değerlerin öğretimini değerli bulma faktörleri ve toplam puan açısından kadın öğretmen adayları lehine bir farklılık görüldüğü sonucuna varılmıştır.

Sınıf öğretmenlerinin millî değer öğretimine yönelik tutumları kıdem değişkenine göre incelendiğinde farklı kıdemdeki öğretmenler arasında millî değerlerin öğretimini önemseme ve millî değerlerin öğretimini değerli bulma açısından anlamlı farklılık bulunmadığı sonucu görülmüştür. Araştırmada toplam puanlara ilişkin analiz sonuçlarında farklı kıdemdeki öğretmenlerin puanlarının birbirine yakın değerlerde olması sınıf öğretmenlerinin millî değerlerin öğretimine yönelik tutumunun kıdeme göre anlamlı olarak değişmediği sonucunu ortaya koymaktadır. Can (2008), Çetinbaş (2015), Batmaca (2016) ve Avcı (2020) yaptıkları

çalışmalarda mesleki kıdemin değerler eğitimine ilişkin öğretmenlerin görüş ve tutumlarında anlamlı bir farklılık oluşturmadığı sonucuna varmışlardır. Baysal (2013), değerler eğitimi uygulamalarının, mesleki kıdeme göre anlamlı düzeyde farklılaşmadığını, farklı kıdemlerdeki öğretmenlerin benzer uygulamalarda bulundunu saptamıştır. Batmaca (2016), değer öğretiminde yöntem ve tekniklere; 20 yıl ve üzeri mesleki kıdeme sahip öğretmenlerin daha fazla önem verdiği, 1-5 yıl arası görev yapmış olan öğretmenlerin ise daha az önem verdikleri sonuçlarına ulaşılmıştır. Aksoy (2017), 1-5 yıl arası mesleki deneyime sahip öğretmenler ile 21 yıl ve üzeri mesleki deneyime sahip öğretmenler arasında yaptığı karşılaştırmada 1-5 yıl arası mesleki deneyime sahip öğretmenler lehine değerler eğitiminin anlamlı farklılık gösterdiğini yani mesleğe yeni başlayan öğretmenlerin değerler eğitimi konusunda daha olumlu görüşlere sahip olduğunu arştmanın sonunda elde etmiştir. Karakülçe (2018), sınıf öğretmenlerinin mesleki kıdeme bağlı olarak, değerler eğitimi tutumları arasında anlamlı bir fark olduğunu tespit etmiş, 1-10 yıllık tecrübesi olan öğretmenlerin değerler eğitimine ilişkin tutum puanlarının 11-15 yıl ve 16-20 yıl mesleki tecrübesi olan öğretmenlerden daha yüksek olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Sınıf öğretmenlerinin millî değer öğretimine yönelik tutumlarının farklı eğitim düzeyindeki öğretmenler arasında millî değerlerin öğretimini önemseme ve millî değerlerin öğretimini değerli bulma alt boyutlarında anlamlı farklılık olmadığı görülmüştür. Sınıf öğretmenlerinin millî değerlerin öğretimine yönelik tutumlarının lisans, yüksek lisans veya doktora mezuniyetlerine göre anlamlı olarak değişmediği görülmüştür. Avcı (2011), yaptığı araştırmanın sonunda lisansütü eğitime sahip öğretmenlerin "Değerleri Öğretim Programı Yoluyla Kazandırma" ile ilgili öz-yeterlik düzeyleri, lisans mezunu olan öğretmenlere göre daha yüksek olduğu sonucuna ulaşmıştır. Karakülçe (2018) ise sınıf öğretmenlerinin, değerler eğitimine ilişkin tutumların eğitim düzeylerine göre değişiklik göstermediğini, lisans ve yüksek lisans mezunu sınıf öğretmenlerinin değerler eğitimine ilişkin tutumlarının birbirine benzer olduğunu söylemektedir. Karadağ Çaydaşi (2019) yaptığı araştırmada sınıf öğretmenlerinin öğretim programına bağlılıklarının, değer öğretiminde kullanılan sözel etkinliklerin, değer öğretiminde kullanılan öğretmen merkezli etkinliklerin, eğitim durumu açısından anlamlı bir ilişki tespit edilmediğini belirtmektedir. Ancak; sınıf öğretmenlerinin eğitim durumu ile okulda değerler konusuna ilişkin doktora mezunu öğretmenlerinin ortalamalarının yüksek, ön lisans mezunu öğretmenlerinin ortalamalarının en düşük olduğu sonucunu, değer öğretiminde öğretmenin rolüne ilişkin görüşleri ile eğitim durumu değikeni arasında anlamlı bir ilişki tespit edilmese de lisans mezunu öğretmenlerin ortalamalarının

yüksek, yüksek lisans mezunu öğretmenlerinin ortalamalarının düşük olduğu sonucu vurgulanmaktadır.

Sınıf öğretmenlerinin millî değerlerin öğretimine yönelik tutumun öğretmenlerin medeni durumuna göre karşılaştırılmasına bakıldığında sonuç olarak medeni durumun tutumlarda herhangi bir değişikliğe yol açmadığı, millî değerlerin öğretimini önemseme ve millî değerlerin öğretimini değerli bulma açısından anlamlı bir farklılık göstermediği sonucu ortaya çıkmıştır. Çetinbaş (2015), araştırmasında sınıf öğretmenlerinin değerler eğitimine yönelik yeterliliklerinin medeni durum değişkeni açısından istatistikî olarak anlamlı bir farklılık göstermediği, Karakülçe (2018) ise bekâr ve evli sınıf öğretmenlerinin değerler eğitimine ilişkin tutumlarının birbirine benzerlik gösterdiği, medeni durum ile kişinin sahip olduğu değerler eğitimi tutumunun arasında anlamlı bir ilişki olmadığı sonucunda ortak bulgular etmişlerdir. Her iki araştırmacının sonucu da çalışmamızla benzerlik arz etmektedir.

Sınıf öğretmenlerinin millî değer öğretimine yönelik tutumlarının yaşadıkları aile türü değişkeninde sonuç olarak millî değerlerin öğretimini önemseme ve millî değerlerin öğretimini değerli bulma düzeyinin anlamlı olarak farklılık göstermediği, öğretmenlerin yaşadıkları aile türündeki farklılıkların tutumları değiştirmediği, tutuların benzerlik gösterdiği ortaya çıkmıştır. Değer eğitimi veya değer öğretiminde öğretmenlerin yaşadıkları aile türü değişkenine tutum, yeterlik, görüşlerde farlılık oluşturup oluşturmadığı yapılan diğer araştırma ve çalışmalarda rastlanılmamıştır. Değer eğitiminin ailede verilmesinin önemsendiği çalışmalar alanyazında mevcuttur. Akbaş (2004), değer öğretiminde ailenin önemine atıfta bulunarak öğretimde ana unsurun aile olduğu sonucuna varmıştır. Çelikkaya ve Filoğlu (2014) da çalışmalarının sonunda değer eğitiminde ailenin rolünün büyük ve etkili olduğu sonucuna öğretmen görüşlerinden yola çıkarak varmışlardır. Aksoy (2017) da sınıf öğretmenleri ile yapmış olduğu çalışmasında değerler eğitiminde ailenin sorumluluğunun oldukça fazla olduğunu belirten sonuçlar elde etmiştir. Çetin (2013), Karaca ve Kurtuluş (2013) ve Geçgel (2019) millî değer öğretimi ile ilgili yaptıkları çalışmalarında öğretmen adaylarının millî değer öğretimini değerli bulma ve önemseme tutumlarında aile ile yaşadıkları yer değişkenine göre anlamlı bir farklılık olmadığı sonucunu elde etmişlerdir.

Sınıf öğretmenlerinin millî değerlerin öğretimine yönelik tutumlarının değer eğitimiyle ilgili herhangi bir hizmet içi kursa katılma/eğitim alma durumu değişkeni incelendiğinde öğretmenler arasında millî değerlerin öğretimini önemseme ve değerli bulma bakımından anlamlı farklılık olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Tutum veya görüşler değer eğitimiyle ilgili herhangi bir eğitim alma durumuna göre anlamlı olarak değişmemektedir. Acar Başeğmez

(2017) sınıf öğretmeni adayları ile yaptıkları çalışmada benzer sonuçlar elde etmişlerdir. Aksoy (2017) da yaptığı araştırmada öğretmenlerin değerler eğitimiyle ilgili hizmet içi eğitim, kurs veya seminer alıp almama durumlarıyla ilgili değişkene göre, değerler eğitiminde etkili olan faktörlere ilişkin görüşleri arasında tüm alt boyutlarda ve ölçeğin genelinde anlamlı bir farklılık olmadığı sonucuna varmıştır. Bu sonuç da çalışmamıza benzerlik göstermektedir. Ancak alanyazın incelendiğinde öğretmenlerin değer eğitimine ilişkin kurs, seminer vb. faaliyetlerin yetersiz olduğunu dile getirdiği anlaşılmaktadır. Kurtdede Fidan (2009), öğretmen adaylarının değerler eğitimi konusunda gerekli bilgiye sahip olmadıkları ve eğitim almadıkları; Merter ve Bozkurt (2014) ise sınıf öğretmeni adaylarının değerler eğitimi ile ilgili üniversitelerde istenilen seviyede eğitim verilmediği sonucuna ulaşmışlardır. Kurtulmuş, Tösten ve Gündaş (2014) da ilköğretim birinci kademe öğretmenleri ile yürüttüğü çalışmada benzer sonuçlara ulaşmıştır. Yolcu ve Sarı (2018) çalışmasında eğitim fakültelerindeki öğrencilerin programlarda değerler eğitimine dair çalışmaları yetersiz bulduğu ve bu öğretmen adaylarının ilerde öğrencilerde tutum ve davranışlarda nasıl değişiklik yapacaklarına ilişkin fikir sahibi olamayacakları vurgusunu yapmıştır. Demir Atalay ve Fırat Durdukoca (2018) da öğrencilerin millî, manevî ve evrensel değerleri kazanabilmesi için öncelikle öğretmenlerin bu değerlerin neler olduğu ve nasıl korunması, kazandırılması gerektiği konusunda bilgi sahibi olmaları gerektiğini söylemektedir. Tunç (2020) yaptığı araştırmada öğretmenlerin değer öğretimi öz yeterlilik inançlarının değer eğitimi seminerine katılıp/katılmama durumlarına göre değişimini incelemiş ve katılım durumu değişkeni açısından anlamlı farklılık gösterdiği, ölçeğinde tüm boyutlara baktığında ise seminere katılıp katılmama durumunun düşük düzeyde etkisinin olduğu sonucu elde etmiştir.

Değer eğitimiyle ilgili kitap, dergi, makale vb. okuyan ve okumayan sınıf öğretmenlerinin millî değerlerin öğretimine yönelik tutumlarına bakıldığında öğretmenlerde millî değerlerin öğretimini önemseme düzeyinin değer eğitimiyle ilgili basılı yayın okuma durumuna göre anlamlı olarak değişmediği ancak; millî değerlerin öğretimini değerli bulma düzeyinin değer eğitimiyle ilgili basılı yayın okuma durumuna göre anlamlı olarak değiştiği sonucu ortaya çıkmıştır. Kitap, dergi, makale vb. okuyan sınıf öğretmenlerinin millî değer öğretimini değerli bulma düzeyi okumayanlara göre daha yüksektir. Avcı (2020) da yaptığı çalışmada öğretmenlere kişisel gelişimlerini etkileyecek değer eğitimi ile ilgili neler yaptıkları hakkında soruya cevap olarak öğretmenler değer eğitimine dair kitaplar okuduklarını belirtmiş, bu da öğretmenlerin değer eğitimini değerli bulduğu sonucunu ortaya çıkarmıştır. Çalışma sonuç itibariyle yaptığımız çalışmaya benzer özellik taşımaktadır.

Sınıf öğretmenlerinin derslerde değer öğretimine yönelik çalışma yapıp ve yapmama durumlarına bakıldığında millî değerlerin öğretimini önemseme ve değerli bulma açısından da öğretmenler arasında anlamlı farklılık bulunmadığı, tutumlarının derslerde değer eğitimine yönelik çalışma yapma durumuna göre anlamlı olarak değişmediği sonucuna ulaşılmıştır. Polater (2019)' in çalışmasında değer eğitiminin önemine atıfta bulunulmuş, görüşme yaptığı öğretmenler tüm derslerde değer eğitiminin yapılması gerektiğini belirtmiş, değer aktarımında derslerde en fazla drama yöntemi kullanıldığı sonucuna varmıştır.

Çalıştığı okulda değer eğitimine yönelik ortak bir çalışma yapılan ve yapılmayan sınıf öğretmenleri arasında millî değerlerin öğretimini önemseme ve millî değerlerin öğretimini değerli bulma açısından anlamlı farklılık bulunmadığı ancak; çalıştığı okulda değer eğitimine yönelik ortak bir çalışma yapılan öğretmenlerin millî değerlerin öğretimine yönelik tutumun ortak çalışma yapılmayan öğretmenlere göre daha olumlu olduğu sonucu ortaya çıkmıştır. Yaşar, Gültekin ve Gürdoğan Bayır (2013), değer eğitimini küreselleşme bağlamında ele alarak etkili değer eğitiminde tüm paydaşların bilinçlendirilmesi konusuna vurgu yapmakta, küreselleşmenin değerlere etkisini içeren sınıf içi ve dışı çalışmaların yapılmasının gerekliliğini önemli görmektedir. Çengelci, Hancı ve Karaduman (2013) değerlerin aktarımasında okul, aile ve toplumun bütünlük içinde ortak çalışmalar yapması gerektiği sonucuna vararak değerler eğitiminde tüm okul personelinin işbirliği içerisinde olmasının önemini belirtmektedir. Ateş (2013), değerler eğitiminde görev, sorumluluk ve yükün yalnızca okullara ait olmadığını aile, medya ve STK'ların okullarda ortak çalışmalar yürütmeleri gerektiğini dile getirmektedir. Merter ve Bozkurt (2014) ise yaptıkları çalışmada sınıf öğretmeni adaylarının değerler eğitiminin okuldaki tüm birimlerce işbirliği içersinde gerçekleşmesi gerektiğini düşündüklerini belirtmektedir. Kurtulmuş, Tösten ve Gündaş (2014) tarafından yapılan çalışmada okul aile işbirliğinin yetersiz olması, sınıfların kalabalıklığı, öğrencilerin sınıf ve okul kararlarındaki katılımlarının az olması gibi nedenlere değerler eğitiminin olumsuz etkilendiği sonucunu elde etmişlerdir.

Son olarak çalışmamızda sınıf öğretmenlerinin millî değerlerin öğretimine yönelik tutumlarının millî değer öğretimini önemli bulup bulmama durumuna göre değişimine bakılmış olup millî değer öğretimini önemli bulan öğretmenlerin millî değerlerin öğretimini önemseme düzeyinin, millî değer öğretimini önemli bulmayan öğretmenlerden daha yüksek olduğu sonucu ortaya çıkmış; millî değer öğretimini önemli bulan öğretmenlerin millî değerlerin öğretimini değerli bulma düzeyi, millî değer öğretimini önemli bulmayan öğretmenlerden anlamlı olarak daha yüksek olduğu yargısına varılmıştır. Millî değer

öğretimini önemli bulan öğretmenlerin millî değerlerin öğretimine yönelik tutumu, millî değer öğretimini önemli bulmayan öğretmenlere daha olumlu çıkmıştır. Çalışmamıza yön veren Çetin (2013), öğretmen adayları ile yapmış olduğu araştırmasında ölçek genelinde ve alt boyutlarında millî değerlerin öğretimini "Pek çok" önemli bulan öğretmen adaylarının tutum puanlarının "Çok" önemli ve "Orta" derecede önemli bulanlara, "Çok" önemli bulanların "Orta" derecede önemli bulanlara nispeten tutum puanlarının daha olumlu olduğu sonucunu bulmuştur. Her iki çalışma farklı düzey ve kurumlarda yapılmış olsa da sonuç itibariyle birbirine benzerlik göstermektedir. Avcı (2020) öğretmenlerin değerler eğitimine yönelik tutumlarını incelediği çalışmasında öğretmenlerin değerler eğitimi ile ilgili tutumlarının "Büyük Ölçüde Katılıyorum" düzeyinde olduğunu tespit etmiştir. Bu sonuç da öğretmenlerin değerler eğitimine yönelik tutumlarının genel itibariyle olumlu olduğunu ortaya çıkarmıştır.

6.2. Öneriler

Çalışmanın bu bölümünde sınıf öğretmenlerinin millî değer öğretimine yönelik tutumlarına yönelik elde edilen sonuçlar doğrultusunda şu önerilerde bulunulabilir:

- Bu araştırma sınıf öğretmenlerinin millî değer öğretimine yönelik tutumlarını inceleyen bir araştırmadır. Sınıf öğretmenleri ile bir sınırlandırma olmaksızın özellikle Sosyal Bilgiler, Tarih, Türk Dili ve Edebiyatı gibi farklı alan öğretmenleri ve farklı kademelerle millî değer öğretimi konusu çalışılabilir.
- Araştırmada nicel araştırma yöntemleri kullanılarak sınıf öğretmenlerinin millî değer öğretimine yönelik tutumları araştırılmıştır. Nitel veya karma yöntemler de kullanılarak farklı çalışmalar yapılabilir.
- İlkokullarda sınıf öğretmenlerinin millî değer öğretimine yönelik tutumlarını ele alan bu çalışmanın diğer araştırmalara kaynak olacağı düşünüldüğünden veli ve yöneticilerin de görüşlerini belirleyici araştırmalar yapılabilir.
- Yapılan araştırmada Ankara ilinde görevli sınıf öğretmenleri ile çalışılmıştır. İleride millî değer konusunda yapılacak çalışmalarda çalışma evreni ve örneklemler daha da genişletilebilir.
- Farklı üniversite ve fakültelerde sınıf öğretmeni adayları ile millî değer konusunu içeren çalışmalara yer verilebilir. Çalışmalarda üniversite ve fakülteler arasında karşılaştırmalara da değinilebilir.

- Sınıf öğretmenlerinin veya diğer alanlardaki öğretmenlerin millî değer öğretimindeki yeterliklerini inceleyen araştırmalara yer verilebilir.
- Araştırmada ele alınan alt boyutlar ve değişkenler farklı çalışmalarda daha da genişletilebilir.
- Değer eğitimi ile ilgili herhangi bir yayın okuyan sınıf öğretmenlerinin millî değer öğretimini değerli bulma düzeyleri herhangi bir yayın okumayan sınıf öğretmenlerine göre daha yüksekte olduğu sonucundan hareketle öğretmenlere hem değer öğretimine hem de millî değer öğretimine yönelik dergi, kitap, makale vb. okumaları tavsiye edilebilir.
- Bu araştırmada okullarında değer eğitimi ile ilgili ortak çalışma yapan sınıf öğretmenlerinin millî değer öğretimine yönelik tutumlarının ortak çalışma yapmayanlara oranla daha olumlu olduğu görülmüştür. Bu sebeple millî değer öğretimi veya diğer değerlere ilişkin öğretimin amaca daha iyi hizmet verebilmesi adına okullarda ortak çalışmaların yapılması teşvik edilebilir.
- Araştırmada sınıf öğretmenlerinin millî değerlerin öğretimine yönelik tutumları millî değer öğretimini önemli ve değerli bulup bulmamaya göre değişmektedir. Millî değer öğretiminin önemli ve değerli olduğunu düşünenlerin tutumları önemli ve değerli olmadığını düşünenlere göre daha yüksek ve olumludur. Ancak bu çalışmada millî değer öğretimine yönelik düşük tutuma sahip sınıf öğretmenlerin tutumlarının neden düşük olduğu anlaşılamamaktadır. İleride yapılacak çalışmalarda düşük tutumların nedenleri farklı araştırma yöntemleri ile belirlenebilir. Değer öğretimi veya millî değer öğretimine ilişkin olumsuz/düşük tutumları giderebilecek çözüm önerileri sunulabilir.

KAYNAKLAR

Acar Başeğmez, D. (2017). *Sınıf öğretmeni adaylarının değer öğretimine ilişkin görüşleri.* Yüksek Lisans Tezi, Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Balıkesir.

Akbaba Altun, S. (2003). Eğitim yönetimi ve değerler. *Değerler Eğitimi Dergisi, 1*(1), 7-18.

Akbaş, O. (2004). *Türk millî eğitim sisteminin duyuşsal amaçlarının ilköğretim II. kademedeki gerçekleşme derecesinin değerlendirilmesi.* Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Akbaş, O. (2008). Değer eğitimi akımlarına genel bir bakış. *Değerler Eğitimi Dergisi*, *6*(16), 9-27.

Akgül, İ. (2020). *İlkokul öğrencileri için değer bilinçlendirme yaklaşımına dayalı değer eğitimi uygulaması.* Doktora Tezi, Kütahya Dumlupına Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Kütahya.

Aksoy, E. (2017). *İlkokullarda değerler eğitiminde etkili olan faktörlere ilişkin sınıf öğretmenlerinin görüşlerinin değerlendirilmesi.* Yüksek Lisans Tezi, Siirt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Siirt.

Akyol, A. (2015). Ailede değerler eğitimi -islam ahlak felsefesi açısından bir okuma-. Kaymakcan, R., Tınaz, N., Altın, Z. Ş., Zengin, M., Okudan, A.Y. & Yiğit, H. (Ed.). *Değerler ve eğitimi II* içinde (s. 491-512). İstanbul: Dem.

Alaybeyi, E. (2018). *Çağdaş türk resim sanatında millî değerler bağlamında figüratif betimlemeler.* Yüksek Lisans Tezi, Mardin Artuklu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Mardin.

Albayrak, B.M. (2019*). İlkokul 4. sınıfta destanlarla değer eğitimi uygulamalarının etkililiği.* Yüksek Lisans Tezi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Samsun.

Arabacı, İ. B. & Akgül, T. (2013). Elazığ ilinde uygulanan etkinlik temelli değer öğretimi uygulamalarının değerlendirilmesi. *Değerler Eğitimi Dergisi, 11*(25), 7-31.

Arslan, A. (2013). *Felsefeye giriş.* (18. Baskı). Ankara: Adres.

Arslanoğlu, İ. (2015). *Türk eğitim sistemi ve kültürü üzerine düşünceler*. Ankara: Gazi.

Atasoy, F. (2005). *Küreselleşme ve milliyetçilik.* İstanbul: Ötüken.

Ateş, F. (2013). *İlkokul ve ortaokul öğretmenlerinin değerler eğitimi ve uygulamalarına yönelik görüşleri üzerine nitel bir araştırma*. Yüksek Lisans Tezi, Yeditepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Atsız, H.N. (2011). *Turancılık, millî değerler ve gençlik* (1. Basım). İstanbul: Ötüken.

Atsız, H.N. (2020). *Tarih, kültür ve kahramanlar* (10. Basım). İstanbul: Ötüken.

Avcı, E. (2011). *İlköğretim sosyal bilgiler öğretmenlerinin karakter eğitimine dair öz-yeterliklerinin incelenmesi*. Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Avcı, M. (2020). *Öğretmenlerin değerler eğitimine yönelik tutumlarının incelenmesi.* Yüksek Lisans Tezi, Fırat Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Elazığ.

Aydemir, M. A. & Akın, M. H. (2015). Mizah ve değerler: mizahın değerler eğitimi potansiyeli/ imkanı. Kaymakcan, R., Tınaz, N., Altın, Z.Ş., Zengin, M., Okudan, A.Y. & Yiğit, H. (Ed.). *Değerler ve eğitimi II* içinde (s. 207-220). İstanbul: Dem.

Aydın, M. (2013). Değerler, işlevleri ve ahlak. *Eğitime Bakış Dergisi, 7*(19), 39-45.

Aydın, M. Z. & Akyol Gürler, Ş. (2013). *Okulda değerler eğitimi* (3. Basım). Ankara: Nobel.

Aydın, M.S. (2002). Küreselleşmeye genel bir bakış. Uşak, C. (Ed.), *Siyasi, ekonomik ve kültürel boyutlarıyla küreselleşme* içinde (s. 9-24). İstanbul: Ufuk.

Bacanlı, H. & Dombaycı, M. A. (2015). Değer eğitiminde değer boyutlandırma yaklaşımı. Kaymakcan, R., Tınaz, N., Altın, Z. Ş., Zengin, M., Okudan, A.Y. & Yiğit, H. (Ed.). *Değerler ve eğitimi II* içinde (s. 889-912). İstanbul: Dem.

Bacanlı, H. (2017). *Değer bilinçlendirme yaklaşımı*. Konya: Çizgi.

Bal, Ö. (2019). *Hayat bilgisi dersi değer eğitiminde örnek olay yöntemi: bir eylem araştırması.* Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.

Baloğlu, M. & Balgalmış, E. (2005). İlköğretim ve ortaöğretim yöneticilerinin özdeğerlerinin betimlenmesi: Tokat ili örneği. *Değerler Eğitimi Dergisi, 3*(10), 19-31.

Baltacıoğlu, İ.H. (1967). *Kültürce kalkınmanın sosyal şartları*. İstanbul: Millî Eğitim.

Banarlı, N.S. (2018). *Türkçenin sırları* (55. Baskı). İstanbul: Kubbealtı.

Batmaca, M.K. (2016). *Sınıf öğretmenlerinin 4. sınıf sosyal bilgiler dersinde yer alan değerlerin öğretimine ilişkin görüşleri*. Yüksek Lisans Tezi, Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kars.

Bayrak, S. (2018). *İlköğretim 7. Sınıf görsel sanatlar dersinde kurtuluş savaşı konulu eserlerin millî değerlerin kazanılmasına etkisi.* Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Erzurum.

Baysal, N. (2013). *Ortaokul sosyal bilgiler derslerinde değerler eğitimi uygulamalarının öğretmenler yönüyle değerlendirilmesi.* Yüksek Lisans Tezi, Niğde Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Niğde.

Beck, U. (2009). Küreselleşme nedir? Bülbül, K. (Ed). *Küreselleşme temel metinler* (K. Bülbül, Çev.) içinde (s. 169-174). Ankara: Orion.

Bilgin, N. (1995). *Sosyal psikolojide yöntem ve çalışmalar.* İstanbul: Sistem.

Billington, R.,Strawbridge, S., Greensides, L. & Fitzsimons, A. (2010). "Kültür" ü tanımlamak. Giddens, A. (Ed.), *Sosyoloji (başlangıç okumaları)* (G. Altaylar, Çev.) içinde (s. 33-39). İstanbul: Say.

Bolay, S.H. (2002). Küreselleşme ve millî kültürler. Uşak, C. (Ed.), *Siyasi, ekonomik ve kültürel boyutlarıyla küreselleşme* içinde (s. 55-69). İstanbul: Ufuk.

Bozok, B. (2010). *İlköğretim 8. sınıf görsel sanatlar dersinde millî değerlerin kazanılmasında millî bayramlarımızın etkisi (29 ekim cumhuriyet bayramı ve kurtuluş savaşı hikayeleri örneği).* Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Bülbül, K. (Ed). (2009). *Küreselleşme temel metinler.* Ankara: Orion.

Büyüköztürk, Ş., Kılıç Çakmak, E., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş. & Demirel, F. (2009). *Bilimsel araştırma yöntemleri* (3. Baskı). Ankara: Pegem.

Can, Ö. (2008). *Dördüncü ve beşinci sınıf öğretmenlerinin sosyal bilgiler dersinde değerler eğitimi uygulamalarına ilişkin görüşleri*. Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Canikli, İ. & Kızıler, H. (2018). *Değerler eğitimi* (3. Baskı). Karabük: Deneme.

Cevizci, A. (2005). *Paradigma felsefe sözlüğü* (6. Baskı). İstanbul: Paradigma.

Çağbayır, Y. (2009). *Bayrak mücadelemiz ve istiklal marşı.* İstanbul: Ötüken.

Çelikkaya, T. & Filoğlu, S. (2014). Sosyal bilgiler öğretmenlerinin değere ve değer eğitimine ilişkin görüşleri. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri, 14*(4), 1541-1556.

Çengelci, T., Hancı, B. & Karaduman, H. (2013). Okul ortamında değerler eğitimi konusunda öğretmen ve öğrenci görüşleri. *Değerler Eğitimi Dergisi*, *11*(25), 33-56.

Çetin, Ş. (2013). Öğretmen adaylarının millî değerlerin öğretimine yönelik tutumlarının farklı değişkenler açısından incelenmesi. *Turkish Studies International Periodical ForThe Languages, Literature and History of Turkish or Turkic, 8*(8), 1733- 1743.

Çetin, Ş. (2015). Millî değerlerin öğretimine yönelik tutum ölçeği (MDÖTÖ) geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Turkish Studies International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic, 10*(11), 447- 460.

Çetinbaş, E. (2015). *Sınıf öğretmenlerinin değerler eğitimine yönelik yeterliliklerinin incelenmesi.* Yüksek Lisans Tezi, Akdeniz Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Antalya.

Çiftçi, İ. (2015). *Avuçlarımızda titreyen dünya: Küreselleşme.* İstanbul: Vadi.

Demir Atalay, T. & Fırat Durdukoca, Ş. (2018). Öğretmen adaylarının değerlere ilişkin metaforları. *Ana Dili Eğitimi Dergisi, 6*(4), 894-923.

Demir, T. & Özdemir, B. (2013). Türkçe eğitiminde karagöz/gölge oyunları ile değer öğretimi. *Değerler Eğitimi Dergisi*, *11*(25), 57-89.

Demirel, M. (2009). Sınıf öğretmenlerinin ve okul yöneticilerinin karakter eğitimine ilişkin öz- yeterlilik inançları. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 37*, 36-39.

Dilmaç, B. ve Arıcak, .O. T. (2012). *Değerler Ölçeği*, II. Uluslarası Değerler Eğitimi Sempozyumu, 16 -18 Kasım, İstanbul.

Dilmaç, B. & Bircan, H.H. (Ed.). (2014). *Değerler ve değerler psikolojisi* (1. Baskı). Ankara: Pegem.

Dilmaç, B. (1999). *İlköğretim öğrencilerine insani değerler eğitimi verilmesi ve ahlaki olgunluk ölçeği ile eğitimin sınanması.* (Yüksek Lisans Tezi). https://tez.yok.gov.tr sayfasından erişilmiştir.

Dilmaç, B. (2007). *Bir grup fen lisesi öğrencisine verilen insani değerler eğitiminin insani değerler ölçeği ile sınanması.* (Doktora Tezi). https://tez.yok.gov.tr sayfasından erişilmiştir.

Dilmaç, B., Bozgeyikli, H. & Çıkılı, Y. (2008). Öğretmen adaylarının değer algılarının farklı değişkenler açısından incelenmesi. *Değerler Eğitimi Dergisi, 6*(16), 69-91.

Dilmaç, B., Ertekin, E. & Yazıcı, E. (2009). Değer tercihleri ve öğrenme stilleri arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Değerler Eğitimi Dergisi, 7*(17), 27-47.

Doğan, İ. (2012). *Eğitim sosyolojisi*. (2. Basım). Ankara: Nobel.

Doğan, İ. (2013). Türk eğitim sisteminde değer sorunu. Kaymakcan, R., Kenan, S., Hökelekli, H., Arslan, Z.S. & Zengin, M. (Ed.). *Değerler ve eğitimi* içinde (s. 615-633). İstanbul: Dem.

Doğanay, A. (2009) *Değerler eğitimi*. Öztürk. C.(Der.) *Sosyal bilgiler öğretimi demokratik vatandaşlık eğitimi* (s. 225- 256). Ankara: Pegem.

Dönmez, C. (2006). Değerler eğitiminde kahramanların kullanımına bir örnek: Mustafa Kemal Atatürk. *Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi, 26*(2), 113-133.

Ekiz Alpaslan, S. (2019*). Sınıf öğretmeni adaylarının değerler eğitimi ile ilgili yeterlilikleri ve sahip oldukları metaforlar*. Yüksek Lisans Tezi, Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ağrı.

Engin, G. (2014). *Türkçe ve beden eğitimi öğretim programları ile bütünleştirilmiş değerler eğitimi programının etkililiği*. Doktora Tezi, On Sekiz Mart Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Çanakkale.

Erdem, A. R. (2003). Üniversite kültüründe önemli bir unsur: değerler. *Değerler Eğitimi Dergisi, 1*(4), 55-72.

Erdoğan, M. (2002). Siyaset ve hukuk perspektifinden küreselleşme. Uşak, C. (Ed.), *Siyasi, ekonomik ve kültürel boyutlarıyla küreselleşme* içinde (s. 25-43). İstanbul: Ufuk.

Ergun, D. (1987). *Sosyoloji ve eğitim.* Ankara: V.

Ersoy, E. (2018). Sosyolojide değerler ve değer araştırmaları. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, 11*(56), 356-366.

Geçgel, Ş. (2019). *Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının aktif yurttaşlık öz yeterlikleri ve millî değerlerin öğretimine yönelik tutumları arasındaki ilişkinin incelenmesi.* Yüksek Lisans Tezi, Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Niğde.

Giddens, A. (2000). *Sosyoloji.* (H. Özel & C. Güzel, Yay. Haz.). Ankara: Ayraç.

Giddens, A. (2008). *Sosyoloji*. (C. Güzel, Yay. Haz.). İstanbul: Kırmızı.

Giddens, A. (2009). Modernitenin küreselleşmesi. Bülbül, K. (Ed). *Küreselleşme temel metinler* (K. Bülbül, Çev.) içinde (s. 161-168). Ankara: Orion.

Giddens, A. (Ed.). (2010). *Sosyoloji (başlangıç okumaları).* (G. Altaylar, Çev.). İstanbul: Say.

Gökalp, Z. (2017). *Türkçülüğün esasları* (6. Basım). İstanbul: Ötüken.

Gökce, D.E. (2021). *Hayat bilgisi ders kitaplarının değer öğretimi yaklaşımları açısından imcelenmesi.* Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kırıkkale.

Gökçe, O. (1994). Türk gençliğinin sosyal ve ahlaki değerleri. *Ata Dergisi, 1,* 25-30.

Güçlü, S. (2012). *Kurumlara sosyolojik bakış* (2. Baskı). İstanbul: Kitabevi.

Gülmiş, R. (2015). *İlkokul 4. sınıf sosyal bilgiler dersi tarih konularında değer öğretimine ilişkin sınıf öğretmeni görüşleri.* Yüksek Lisasns Tezi, Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Burdur.

Gümüş, A. (Ed.). (2015). *Türkiye'de eğitim politikaları.* Ankara: Nobel.

Güngör, E. (1993). *Değerler psikolojisi*. Amsterdam: Hollanda Türk Akademisyenler Vakfı.

Güngör, Ö. (Ed.). (2015). *Çalışan gençlik ve değerler* (1. Baskı). Ankara: Akçağ.

Gürdoğan Bayır, Ö., Çengelci Köse, T. & Deveci, H. (2016). Sınıf öğretmenleri adaylarına göre ilkokullarda değer eğitimi. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi (KEFAD), 17*(3), 317-339.

Gürel, D. & Er, H. (2020). Sosyal bilgiler öğretmen adaylarına göre küresel salgınlar karşısında güç aldığımız değerler: covid-19 örneği [Özel Sayı]. *Millî Eğitim, 49*(1), 573-596.

Held, D., McGrev, A., Goldblatt, D. & Perraton, J. (2010). Küreselleşme. Giddens, A. (Ed.), *Sosyoloji (başlangıç okumaları)* (G. Altaylar, Çev.) içinde (s. 71-75). İstanbul: Say.

Hökelekli, H. (2013). *Değerler psikolojisi ve eğitimi* (2. Baskı). İstanbul: Timaş.

İçli, G. (2005). *Sosyolojiye giriş* (2. Baskı). Ankara: Anı.

İnalcık, H. (2017). *Osmanlıda idare ve ekonomi tarihi* (2. Baskı). İstanbul: İsam.

İnam, A. (2013). Türkiye'de anlam sağlığı açısından değerlerimiz. Kaymakcan, R., Kenan, S., Hökelekli, H., Arslan, Z.S. & Zengin, M. (Ed.). *Değerler ve eğitimi* içinde (s. 111-117). İstanbul: Dem.

Kafesoğlu, İ. (2005). *Türk millî kültürü*. (26. Basım). Ötüken.

Kafesoğlu, İ. (2013). *Türk milliyetçiliğinin meseleleri* (5. Basım). İstanbul: Ötüken.

Kaplan, M. (2017). *Nesillerin ruhu*. (14. Baskı). İstanbul: Dergah.

Kaplan, M. (2018). *Kültür ve dil* (35. Baskı). İstanbul: Dergah.

Kara, S. (2017). *İlköğretim 6. Sınıf görsel sanatlar dersinde türk damgaları konusu ile millî değerlerin kazandırılmasında proje tabanlı öğrenmenin etkisi.* Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Karababa, A. (2014). Kuramsal temelde değerler. Dilmaç, B. & Bircan, H.H. (Ed.). *Değerler ve değerler psikolojisi* içinde (s. 1-20). Ankara: Pegem.

Karaca, A. & Kurtuluş, M.A. (2017). Pedagojik formasyon öğrencilerinin millî değerlere ilişkin düşüncelerinin bazı değişkenler açısından incelenmesi. *Asya Studies, 1*(1), 1-10.

Karadağ Çaydaşi, S. (2019). *Sınıf öğretmenlerinin değer öğretimine ilişkin görüşleri ve öğretim programına bağlılıklarının değerlendirilmesi.* Yüksek Lisans Tezi, Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kars.

Karakülçe, N. (2018). *İlkokul yöneticilerinin ve sınıf öğretmenlerinin değerler eğitimi ve demokratik tutumlarının incelenmesi.* Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sebahattin Zaim Üniversitesi Ortak Yüksek Lisans Programı, İstanbul.

Karasar, N. (2013). *Bilimsel araştırma yöntemi* (25. Basım). Ankara: Nobel.

Karatay, H. (2011). Karakter eğitiminde edebi eserlerin kullanımı, *Turkish Studies-International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic, 6*(1), 1439-1454.

Kaymakcan, R. & Meydan, H. (2011). Din kültürü ve ahlak bilgisi programları ve öğretmenlerine göre değerler eğitimi. *Değerler Eğitimi Dergisi, 9*(21), 29-55.

Kaymakcan, R. & Meydan, H. (2016*). Ahlak, değerler ve eğitimi* (2. Baskı). İstanbul: Dem.

Kaymakcan, R., Kenan, S., Hökelekli, H., Arslan, Z. S. & Zengin, M. (Ed.). (2013). *Değerler ve eğitimi.* İstanbul: Dem.

Kaymakcan, R., Tınaz, N., Altın, Z. Ş., Zengin, M., Okudan, A. Y. & Yiğit, H. (Ed.). (2015). *Değerler ve eğitimi II.* İstanbul: Dem.

Keskin, Y. (2016). Değerlere genel bir bakış:tanımı, özellikleri, işlevi ve sınıflandırılması. Köylü, M. (Ed.) *Teoriden pratiğe değerler eğitimi* içinde (s.19-52). Ankara: Nobel.

Kızılıer, H. & Canikli, İ. (2018). *Değerler eğitimi* (3.Baskı). Karabük: Deneme.

Koçdemir, K. (2012). *Küreselleşme/ koordinatları okumak.* (3. Basım). İstanbul: Ötüken.

Köseoğlu, N. (2002). *Küreselleşme ve millî hayat.* İstanbul: Ötüken.

Köylü, M. (2013) Küresel bağlamda değerler eğitimine duyulan ihtiyaç. Kaymakcan, R., Kenan, S., Hökelekli, H., Arslan, Z.S. & Zengin, M. (Ed.). *Değerler ve eğitimi* içinde (s. 287-311). İstanbul: Dem.

Köylü, M. (Ed.). (2016). *Teoriden pratiğe değerler eğitimi.* Ankara: Nobel.

Kuçuradi, İ. (2016*). İnsan ve değerleri* (6. Baskı). Ankara: Türkiye Felsefe Kurumu.

Kur'an-ı Kerim, (2008). (15. Baskı). Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı.

Kurtdede Fidan, N. (2009). Öğretmen adaylarının değer öğretimine ilişkin görüşleri. *Kuramsal Eğitimbilim, 2*(2), 1-18.

Kurtulmuş, M.,Tösten, R. & Gündaş, A. (2014). İlköğretim 1. kademe öğretmenlerinin değerler eğitimi sürecinde karşılaştıkları sorunlar. *Değerler Eğitimi Dergisi, 12*(27), 281-305.

Kuşdil, M. E. & Kağıtçıbaşı, Ç. (2000). Türk öğretmenlerin değer yönelimleri ve Schwartz değer kuramı. *Türk Psikoloji Dergisi, 15*(45), 59-76.

MEB. (1939). *Birinci Maarif Şûurası*. Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı.

MEB. (1943). *İkinci Maarif Şûrası*. Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı.

MEB. (1946). *Üçüncü Millî Eğitim Şûrası*. Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı-Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı.

MEB. (1949). *Dördüncü Millî Eğitim Şûrası*. Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı-Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı.

MEB. (1953). *Beşinci Millî Eğitim Şûrası*. Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı-Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı.

MEB. (1957). *Altıncı Millî Eğitim Şûrası*. Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı-Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı.

MEB. (1962). *Yedinci Millî Eğitim Şûrası*. Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı-Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı.

MEB. (1970). *Sekizinci Millî Eğitim Şûrası*. Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı-Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı.

MEB. (1974). *Dokuzuncu Millî Eğitim Şûrası*. Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı-Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı.

MEB. (1981). *10. Millî Eğitim Şûrası*. Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı.

MEB. (1982). *11. Millî Eğitim Şûrası*. Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı.

MEB. (1988). *12. Millî Eğitim Şûrası*. Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı.

MEB. (1990). *13. Millî Eğitim Şûrası*. Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı.

MEB. (1993). *14. Millî Eğitim Şûrası*. Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı.

MEB. (1996). *15. Millî Eğitim Şûrası*. Ankara: Millî Eğitim BakanlığıTalim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı.

MEB. (1999). *16. Millî Eğitim Şûrası*. Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı.

MEB. (2007). *17. Millî Eğitim Şûrası*. Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı.

MEB. (2011). *On Sekizinci Millî Eğitim Şûrası Kararları*. Ankara: MEB.

MEB. (2018). *Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı* (İlkokul 1,2 ve 3. Sınıflar). Ankara.

MEB. (2018). *İnsan Hakları, Yurttaşlık ve Demokrasi Dersi Öğretim Programı*. (İlkokul 4. Sınıf). Ankara.

MEB.(2014).19.MillîEğitimŞûrasıKararlarıFromhttp://mebk12.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/35/27/719973/dosyalar/2015_02/02041116_19. millîeğitimşûrakararlar.pdf.

Memiş, A. & Güneş Gedik, E. (2010). Sınıf öğretmenlerinin değer yönelimleri. *Değerler Eğitimi Dergisi, 8*(20), 123-145.

Merter, F. & Bozkurt, E. (2014). Sınıf öğretmenliği bölümü öğrencilerinin değerler eğitimine ilişkin görüşleri. *Turkish Studies- International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic, 9*(5), 441-451.

Meşeci Giorgetti, F. (2016). *Eğitim ritüelleri*. İstanbul: Yeni İnsan.

Meydan, H. (2012). *İlköğretim okullarında değerler ve karakter eğitimi*. Yayınlanmış Doktora Tezi, Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.

Nazıroğlu, B. & Turan, İ. (2016). Medyada değerler eğitimi. Köylü, M. (Ed.) *Teoriden pratiğe değerler eğitimi* içinde (s. 159-178). Ankara: Nobel.

Önür, N. (2013). Modernleşme sürecinde okul, aile ve medya kavşağında toplumsal değerler. Kaymakcan, R., Kenan, S., Hökelekli, H., Arslan, Z. S. & Zengin, M. (Ed.). *Değerler ve eğitimi* içinde (s. 157-176). İstanbul: Dem.

Öz, G. (2019). *Sınıf öğretmeni adaylarının empatik eğilim düzeylerinin değer öğretimi özyeterlik algılarını yordayıcılığının incelenmesi.* Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Sakarya.

Özbudun, E. (1986, Kasım). *Gençlik ve demokrasi eğitimi.* II. Millî Gençlik Kongresi, Selçuk Üniversitesi, Konya.

Özen, Y. (2014). Türk millî kültüründe değerler ve değerlerin milletleşmeye etkisi. *Hikmet Yurdu Dergisi, 7*(14), 59-87.

Özensel, E. (2003). Sosyolojik bir olgu olarak değer. *Değerler Eğitimi Dergisi. 1*(3), 217-239.

Özensel, E. (2004). *Türk gençliğinin değerleri/ liseli gençlik üzerine bir araştırma.* (Doktora Tezi). https://tez.yok.gov.tr sayfasından erişilmiştir.

Özgü, H. (1968). *Çocuk psikolojisi*. İstanbul: Özgü.

Özgüven, İ.E. (1994). *Psikolojik testler*. Ankara: Yeni Doğuş.

Özkartal, M. (2009). *İlköğretim sanat etkinlikleri dersinde dede korkut destanının millî değerlerin kazanılmasına etkisi.* Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Özsarı, M. (1996). *Mehmet Emin Yurdakul (şiir anlayışı ve şiirlerinde millî değerler).* Yüksek Lisans Tezi, Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Balıkesir.

Polater, C. (2019). *İlkokul dördüncü sınıfta dijital öykü yöntemiyle değerler eğitimi*. Yüksek Lisans Tezi, İnönü Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Malatya.

Sadlak, J. (2010). Küreselleşme ve yüksek öğrenimin karşı karşıya kaldığı güçlükler. Giddens, A. (Ed.), *Sosyoloji (başlangıç okumaları)* (G. Altaylar, Çev.) içinde (s. 444-452). İstanbul: Say.

Sarı, E. (2005). Öğretmen adaylarının değer tercihleri: Giresun eğitim fakültesi örmeği. *Değerler Eğitimi Dergisi. 3*(10), 73-88.

Savaşkan, V. & Arslan, M.A. (2015). Kimlik oluşturmada millî ve manevî değerlerin türk edebiyatı program ve ders kitaplarındaki yeri [Özel Sayı]. *Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (ERZSOSDER), 2*, 363-374.

Soysal, M.E. (2010). Tarihsel süreçte bayrak ve sancaklarımız. *A. Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi [TAED], 42*, 209-239.

Steger, M.B. (2006). *Küreselleşme.* (A. Ersoy, Çev.). Ankara: Dost.

Şahin, T. (2013). *Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının değerler eğitimi öz-yeterliliklerinin incelenmesi.* Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Şimşir, Z. & Dilmaç, B. (2020). Değerlerin sınıflandırılması. Ekşi, H.& Katılmış, A. (Ed). *Karakter ve değerler eğitimi* içinde (s. 57-73). Ankara: Nobel.

Tarhan, N. (2018). *Değerler psikolojisi ve insan (güzel insan modeli).* (11. Baskı). İstanbul: Timaş.

Tekin, S. (2019). *İlkokul 4. sınıflarda etkinlik temelli değer eğitimi yoluyla sorumluluk değerinin kazandırılması*. Yüksek Lisans Tezi, Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzincan.

Tok, B. (2019). *Sınıf öğretmenlerinin fen bilimleri dersinde değer eğitimine yönelik görüşleri: durum çalışması.* Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Tokdemir, M.A. & Artan, A. (2012). Öğrenciler tarih derslerinde okudukları metinlerden değer öğrenir mi? Tarih derslerinde değer eğitimine yönelik öğrenci görüşleri (Trabzon örneği). *Değerler Eğitimi Dergisi, 10*(24), 169-186.

Tokdemir, M.A. (2007*). Tarih öğretmenlerinin değerler ve değer eğitimi hakkındaki görüşleri.* (Yüksek Lisans Tezi). https://tez.yok.gov.tr sayfasından erişilmiştir.

Topçu, N. (2018). *Kültür ve medeniyet* (13. Baskı). İstanbul: Dergah.

Tozlu, N. & Topsakal, C. (2013). Avrupa birliğine uyum çerçevesinde değerler eğitimi. Kaymakcan, R., Kenan, S., Hökelekli, H., Arslan, Z. S. & Zengin, M. (Ed.). *Değerler ve eğitimi* içinde (s. 177-202). İstanbul: Dem.

Tunç, O. (2020). *Farklı değişkenler bağlamında öğretmenlerin değer öğretimine ilişkin öz yeterlik inançlarının incelenmesi (İstanbul ili anadolu yakası örneği).* Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Turan, R. & Ulusoy, K. (Ed.). (2014). *Farklı yönleriyle değerler eğitimi.* Ankara: Pegem.

Turan, S., & Aktan D. (2008). Okul hayatında var olan ve olması düşünülen sosyal değerler. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, *6*(2), 227-259.

Türk Dil Kurumu. (2008). *Resimli okul sözlüğü*. Ankara: TDK.

Türkdoğan, O. (2004). *Millî kültür, modernleşme ve islam*. İstanbul: IQ Kültür Sanat.

Ulusal Bayram ve Genel Tatiller Hakkında Kanun. (1981). *T.C. Resmi Gazete*, 17284, 19 Mart 1981.

Ulusoy, K. & Dilmaç, B. (2016). *Değerler eğitimi* (4. Baskı). Ankara: Pegem.

Ulusoy, K. (2007). *Lise tarih programında yer alan geleneksel ve demokratik değerlere yönelik öğrenci tutumlarının ve görüşlerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi.* (Doktora Tezi). https://tez.yok.gov.tr sayfasından erişilmiştir.

Uşak, C. (Ed.) (2002). *Siyasi, ekonomik ve kültürel boyutlarıyla küreselleşme.* İstanbul: Ufuk.

Uygur, N. (2018). *Kültür kuramı.* (5. Baskı). İstanbul: Yapı Kredi.

Ülken, H. Z. (2016). *Bilgi ve değer.* (3. Baskı). Ankara: Doğu Batı.

Yalar, T. (2010). *İlköğretim sosyal bilgiler programında değerler eğitiminin mevcut durumunun belirlenmesi ve öğretmenlere yönelik bir program modülü geliştirme.* Doktora Tezi, Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Mersin.

Yaman, E. (2016). *Değerler eğitimi eğitimde yeni ufuklar.* Ankara: Akçağ.

Yaşar, Ş., Gültekin, M. & Gürdoğan Bayır, Ö. (2013). Sınıf öğretmenlerinin bakış açısıyla küreselleşmenin değerlere ve değer eğitimine yansımaları. *Değerler Eğitimi Dergisi. 11*(26), 339-369.

Yaşaroğlu, Ç. (2014). Sınıf öğretmenlerinin değerler eğitimine yönelik tutumlarının çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *The Journal of Academic Social Science Studies. International Journal of Social Science. 27,* 503- 515.

Yazar, T. & Lala, Ö. (2020), Değerlerin kaynakları ve temelleri. Ekşi, H. & Katılmış, A. (Ed.), *Karakter ve değerler eğitimi* içinde (s. 27-55). Ankara: Nobel.

Yazıcı, F.(2009). *Yurtseverlik eğitimi: sosyal bilgiler ve tarih öğretmenlerinin tutum ve algılarına yönelik bir çalışma (Tokat ili örneği)*. (Yüksek Lisans Tezi). https://tez.yok.gov.tr sayfasından erişilmiştir.

Yazıcı, K. (2014). Medya ve değerler. Turan, R.& Ulusoy, K. (Ed.) *Farklı yönleriyle değerler eğitimi* içinde (s.141-198). Ankara: Pegem.

Yel, S. & Aladağ, E. (2009). *Sosyal bilgiler öğretimi*. Ankara: Pegem.

Yılmaz, E. (2009). Öğretmenlerin değer tercihlerinin bazı değişkenler açısından incelenmesi. *Değerler Eğitimi Dergisi. 7*(17), 109- 128.

Yılmaz, K. (2018). *Eğitim yönetiminde değerler.* (2. Baskı). Ankara: Pegem.

Yılmaz, M. (2017). Kendi gök kubbemizde dinî ve millî değerler. *International Journal of Language Academy, 5*(6), 200-212.

Yılmaz, M. (2018). *TRT çocuk dergisinde millî değerler*. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Yiğittir, S. (2010). İlköğretim öğrenci velilerinin okullarda kazandırılmasını arzuladığı değerler. *Değerler Eğitimi Dergisi. 8*(19), 207- 223.

Yolcu, E. & Sarı, M. (2018). Teachers qualities and self-efficacy perceptions in character education (Öğretmenlerin Karakter Eğitiminde nitelikleri ve Öz Yeterlik Algısı). *Acta Didactica Napocensia, 11*(3-4), 35-48.

Yörükoğlu, A. (2007). *Değişen toplumda aile ve çocuk* (7. Basım). İstanbul: Özgür

Yüksel, S. (2002). Örtük program. *Eğitim ve Bilim, 27*(126), 31- 37.

EKLER

EK-1. Araştırma İzni

T.C.
ANKARA VALİLİĞİ
Milli Eğitim Müdürlüğü

Sayı : 14588481-605.99-E.9677827 17.05.2018
Konu : Araştırma İzni

GAZİ ÜNİVERSİTESİNE
(Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü)

İlgi: a) MEB Yenilik ve Eğitim Teknolojileri Genel Müdürlüğünün 2017/25 nolu Genelgesi.
b) 15/05/2018 Tarihli ve E.21205 sayılı yazınız.

Enstitünüz, Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, Eğitimin Sosyal ve Tarihi Temelleri Bilim Dalı Yüksek Lisans öğrencisi Harun GÜNEL'in **"Sınıf Öğretmenlerinin Milli Değer Öğretimine Yönelik Tutumlarının Belirlenmesi"** konulu tez çalışması kapsamında uygulama talebi Müdürlüğümüzce uygun görülmüş ve uygulamanın yapılacağı İlçe Milli Eğitim Müdürlüğüne bilgi verilmiştir.

Görüşme formunun (3 sayfa) araştırmacı tarafından uygulama yapılacak sayıda çoğaltılması ve çalışmanın bitiminde bir örneğinin (cd ortamında) Müdürlüğümüz Strateji Geliştirme (1) Şubesine gönderilmesini rica ederim.

Vefa BARDAKCI
Vali a.
Milli Eğitim Müdürü

EK-2. Araştırma Soruları

AÇIKLAMA:

Değerli Öğretmenim,

Bu ölçek, Sınıf Öğretmenlerinin Millî Değerler Öğretimine Yönelik Tutumlarını ölçmek amacıyla hazırlanmıştır. Ölçek iki bölümden oluşmaktadır; birinci bölümde kişisel bilgiler, ikinci bölümde ise **"Millî Değerler Öğretimine"** yönelik tutumlarınızı belirlemek amacıyla hazırlanmış tutum ölçeği yer almaktadır. Ölçek sonuçları, bu konudaki tutumları belirlemek amacıyla kullanılacaktır.

Bu ölçekte 16 adet ifade bulunmaktadır. Cevaplama süresi tahmini 10-15 dakikadır.

Her ifadeyi okuduktan sonra, buna ne derecede katıldığınızı ya da katılmadığınızı ifadenin yanındaki kutucuklardan **yalnızca bir tanesinin içini (X) şeklinde** doldurarak belirtiniz.

Lütfen işaretsiz ifade bırakmayınız ve size verilen ölçek üzerine herhangi bir kimlik bilgisi yazmayınız.

Yardımlarınızdan dolayı teşekkür ederim.

Harun GÜNEL
G.Ü. Eğitim Bilimleri Enstitüsü
Eğitimin Sosyal ve Tarihi Temelleri Bölümü
Yüksek Lisans Öğrencisi

KİŞİSEL BİLGİLER

1. Cinsiyetiniz?
1.( ) Kız 2.( ) Erkek

2. Mesleki kıdeminiz?
1.( ) 1-5 Yıl 2.( ) 6-10 Yıl 3.( ) 11-15 Yıl 4.( ) 16-20 Yıl 5.( ) 20 Yıl üzeri

3. Eğitim durumunuz?
1.( ) Lisans 2.( ) Yüksek Lisans 3.( ) Doktora 4.( ) Diğer

4. Medeni durumunuz?
1.( ) Bekâr 2.( ) Evli 3.( ) Diğer

5. Yaşadığınız aile türü?
1.( ) Çekirdek Aile 2.( ) Geniş Aile

6. Değer eğitimi ile ilgili herhangi bir hizmet içi kurs/seminer/konferansa vb. katıldınız mı?

1.( ) Evet 2.( ) Hayır

7. Değer eğitimi ile ilgili kitap, dergi, makale vb. okudunuz mu?

1.( ) Evet 2.( ) Hayır

8. Derslerde değer eğitimine yönelik çalışma yaptınız mı?

1.( ) Evet 2.( ) Hayır

9. Okulda bugüne kadar değer eğitimine yönelik ortak bir çalışma yapıldı mı?

1.( ) Evet 2.( ) Hayır

10. Millî değer öğretimini önemli buluyor musunuz?

1.( ) Evet 2.( ) Hayır

TUTUM İFADELERİ	Kuvvetle Katılırım	Katılırım	Kararsızım	Katılmam	Asla Katılmam
1. Millî değerler öğretilecekler içerisinde en önceliklisidir.					
2. Millî değerlerin öğretimi ile ilgili çalışmalarda yer almak isterim.					
3.Bulunduğumuz yüzyılda böyle bir konunun gereksiz olduğunu düşünüyorum.					
4.Bu konudaki hassasiyetin gereksiz olduğunu düşünüyorum.					
5.Sürekli Millî değerleri öğretmekten hiç sıkılmam.					
6. Millî değerleri öğretmek ciddi bir iştir.					
7. Millî değerlerin öğretimini çok önemli buluyorum.					
8. Millî değerlerin öğretimi konusunda yapılacak her çalışma değerlidir.					
9. Millî değerlerin öğretimi konusunda sık sık kongre, sempozyum, seminer vb. yapılmalıdır.					
10. Millî değerlerin öğretiminin bir işe yarayacağını zannetmiyorum.					
11. Millî değerlerin öğretimi konusunu düşünmek bana sıkıcı gelir.					
12.Her insan zaten millî değerlerini yeterince öğretebilir.					
13. Millî değerleri öğretmek bana çok zor gelir.					
14.Zorunlu olmadığı sürece Millî değerlerin öğretimini aklıma bile getirmem.					
15.Millî değerlerin öğretimi konusuyla ilgili şeyleri okumaktan hoşlanırım.					
16. Millî değerleri iyi öğretmek için bazı şeylerden feragat edebilirim.					

GAZİLİ OLMAK AYRICALIKTIR…